

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN
MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA
ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER
(UZMANLIK MAHKEMELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Havva Gül ŞAHAN

Ankara 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN
MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA
ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER
(UZMANLIK MAHKEMELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Havva Gül ŞAHAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sema TAŞPINAR AYVAZ

Ankara 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU)
ANABİLİM DALI

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN
MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA
ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER
(UZMANLIK MAHKEMELERİ)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:Doç. Dr. Sema TAŞPINAR AYVAZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KISALTMALAR CETVELİ	vi
BİBLİYOGRAFYA	ix
GİRİŞ	1
§ 1.Konunun Önemi, Sınırları ve İnceleme Planı.....	1
A. Konunun Önemi ve Sınırları	1
B. Konunun İnceleme Planı	3
C. Yöntem	4
§ 2.Özel Görevli Mahkemelerin Tarihsel Gelişimi	8
§ 3.Yabancı Hukuk Sistemlerinde Özel Görevli Mahkemeler.....	12
A. Yabancı Hukuk Sistemlerinde Özel Görevli Mahkemeler.....	12
I. Fransa	12
II. İngiltere	15
III. Almanya	16
IV. İsviçre.....	18
V. İtalya.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELERİN KURULUŞU İLE İLGİLİ

TEMEL KAVRAMLAR VE TARTIŞMALAR

§ 4. Yargı Kolu ve Uzmanlık Olgusu.....	19
A. Yargı Kolu ve Görev Bakımından Özel Görevli Mahkemeler	19

B. Uzmanlık Olgusu.....	24
I) Yargıda Uzmanlık Mahkemesi Lehinde ve Aleyhinde Görüşler	25
II) Hâkimlerin Nitelikleri ve Meslekten Olmayan Hakim Sorunu.	34
III) Bilirkişilik	42
C. Tabîî Hakim İlkesi- Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	51
§ 5. Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Özel Görevli Mahkemeler.....	54
A. Genel Olarak	54
B. Usul Ekonomisi İlkesi-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	55
C. Etkin Hukuki Koruma-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	59
D. Adalete Erişim-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER

§ 6. Medenî Yargı Örgütü İçinde Özel Görevli Mahkemeler	66
A. Genel Olarak Medenî Yargı Örgütü.....	66
I) Genel Görevli Mahkemeler.....	68
1.Sulh Hukuk Mahkemesi.....	68
2.Asliye Hukuk Mahkemesi.....	69
3.Asliye Ticaret Mahkemesi	70
II) Özel Görevli Mahkemeler.....	72
B. Kuruluşu, İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Özel Görevli Mahkemeler	74

I) İcra Mahkemesi	74
1. Genel Olarak	74
2. Kuruluş Nedenleri	74
3. Görev ve Yetkileri.....	77
4. Örgütsel Yapı	79
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	81
6. Sonuç ve Öneriler.....	82
II) İş Mahkemesi.	84
1. Genel Olarak	84
2. Kuruluş Nedenleri	85
3. Görev ve Yetkileri.....	88
4. Örgütsel Yapı	91
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	97
6. Sonuç ve Öneriler.....	100
III) Kadastro Mahkemesi.....	102
1. Genel Olarak	102
2. Kuruluş Nedenleri	103
3. Görev ve Yetkileri.....	104
4. Örgütsel Yapı.....	105

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	107
6. Sonuç ve Öneriler.....	108
IV) Tüketici Mahkemesi.....	109
1. Genel Olarak	109
2. Kuruluş Nedenleri	111
3. Görev ve Yetkileri.....	113
4. Örgütsel Yapı	117
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	118
6. Sonuç ve Öneriler.....	123
V) Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi	124
1. Genel Olarak	124
2. Kuruluş Nedenleri	127
3. Görev ve Yetkileri.....	131
4. Örgütsel Yapı	134
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	140
6. Sonuç ve Öneriler.....	146
VI) Aile Mahkemesi	147
1. Genel Olarak	147
2. Kuruluş Nedenleri	149

3. Görev ve Yetkileri.....	155
4. Örgütsel Yapı	156
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	171
6. Sonuç ve Öneriler.....	178
VII) Denizcilik İhtisas Mahkemesi	184
1. Genel Olarak	184
2. Kuruluş Nedenleri	186
3. Görev ve Yetkileri.....	189
4. Örgütsel Yapı	190
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	190
6. Sonuç ve Öneriler.....	191
SONUÇ.....	193
ÖZET	198
ABSTRACT	200
EK.....	202

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
AD	:	Adalet Dergisi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Any.	:	Anayasa
aşa.	:	Aşağı
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYM	:	Anayasa Mahkemesi
B.	:	Bası
b.	:	Bent
Batider	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BBD	:	Bursa Barosu Dergisi.
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
c.	:	cümle
Çev.	:	Çeviren
D.	:	Dergi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilâtı
dpn.	:	Dipnot
E.	:	Esas
g.m.	:	geçici madde

HD	:	Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HSYK	:	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK	:	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İİK	:	İcra ve İflas Kanunu
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İz.BD	:	İzmir Barosu Dergisi
K.	:	Karar
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KK	:	Kadastro Kanunu
m.*	:	madde
RG	:	Resmi Gazete
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
sK.	:	Sayı Kanun
SÜHFD	:	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB	:	Türkiye Barolar Birliği
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBBY	:	Türkiye Barolar Birliği Yayını
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TKHK	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun.

* “m” kısaltması, kural olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu maddelerini göstermektedir. Başka bir kanun maddesi belirtiliyorsa, ilgili kanun ismi “m” kısaltılmasından önce belirtilmiştir.

TMK	:	Türk Medenî Kanunu
TNBHD	:	Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
vb	:	ve benzeri
vd	:	ve devamı
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi
yuk.	:	Yukarı

BİBLİYOGRAFYA*

- AKKAN, Mine** : Medeni Usul Hukukunda Etkin Hukuki Koruma,
Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi,
2007/1, s.29-68.
- AKTAŞ MAVİLİ, Aliye** : Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları, Ankara 1997.
- ALANGOYA, Yavuz/
YILDIRIM, Kamil/**
- DEREN YILDIRIM, Nevhis**: Medeni Usul Hukuku Esasları, 5. Bası, İstanbul 2005.
- ALICA, Türkay** : Hâkimlerin Eğitimi – Katılımcıların Perspektifi,
Türkiye’de Fikri-Sınâî Hakların Etkin Uygulanması
Semineri, İstanbul, 6-7 Mayıs 2004.
<http://www.abgm.adalet.gov.tr>
- ANSAY, Sabri Şakir** : Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı, Ankara 1960.
- ARAS, Bahattin** : Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile
Mahkemeleri, Ankara 2007.
- ARAS, Bahattin** : Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türk
Aile Mahkemelerinin Yapısı, ABD 2006/2, s.89-114.
- ARAS, Bahattin** : Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü, ABD
2007/2, s.158-178.

* Aynı yazarın birden fazla eserinden birden çok yararlanıldığında çalışmadaki anıls parantez içinde verilmiştir.

- ARIKAN, Serdar** : Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemeleri, Ankara 2004, ABD ile Türkiye’de Fikri ve Sinaî Mülkiyet Haklarının Etkin Korunması Semineri, Ankara 9-10 Eylül 2004.
<http://www.abgm.adalet.gov.tr>
- ARSLAN, Ramazan/**
TANRIVER, Süha : Yargı Örgütü Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2001.
- ARSLAN, Ramazan** : Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay’ın Etkisi, Yargıtay Dergisi 1989/1-4, s. 156-183.
(Arslan-Bilirkişilik Uygulaması)
- ARSLAN, Ramazan** : Bilirkişilik, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s.190-210.
(Arslan-Bilirkişilik Sempozyumu)
- AŞÇIOĞLU, Çetin** : Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, C.V, Ankara 1988, s.105-137.
- ATALAY, Oğuz** : Hukuk Yargılamasında Bilirkişilik Uygulamasına İlişkin Bazı Sorunlar, Manisa Barosu Dergisi, Y.14, 1995, S.53-54, 70. Yıl Özel Sayısı, s.134-140.
- ATALI, Murat** : Hukuk Yargılamamızda Genel Mahkemeler, Görev Kavramı ve Görevsizlik Kararı, Prof. Dr. Halil Cin’e

Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı,
Konya 1995, s.525-551.

ATALI, Murat : Genel Mahkemelerle Ticaret Mahkemeleri
Arasındaki İşbölümü, Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Konya 1993.

AYAN, Mehmet : Kadastro Mahkemesi, SÜHFD C.7 S.1999/1-2,
s.221-241.

BAKTIR, Selma : Aile Mahkemeleri, Ankara 2003.

BARIKAN, Aziz : Adalette Sürat ve Mahkeme Teşkilatı, ABD,
1951/88-89, s.2-4.

BAŞARAN, Başar : Adil Yargılanma Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Ankara 2007.

BAŞLAR, Kemal : Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Ankara
2005.

BAŞTERZİ, Fatma : İş Yargısı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Ankara 1999.

BELGESAY, Mustafa Reşit: İhtisas Mahkemeleri ve Mahkemeler Arasında Vazife
İhtilafları, İÜHFM, C.IX, S.1-2, s.249-256.

BİLGE, Necip/ÖNEN, Ergun:Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.

- BİLGE, Necip** : Alman Medeni Yargısında Reform Hazırlıkları, Adalet Dergisi, Mayıs-Ağustos 1963, S.5-8, s.513-529.
- BİRBEN, Erhan/**
ÖKTEM, Sezgi : İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan Cilt II, İstanbul 2001, s.1066-1143.
- BOZKURT, Argun** : İş Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun Tasarısı için Öneri ve Eleştiriler, ABD 1994/3, s.439-444.
- BOZKURT, Argun** : İş Yargılaması Usul Hukuku, Ankara 2003.
- BOZKURT, Gülnihal** : Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, Ankara 1996.
- BÜYÜKTANIR, Tahir** : Aile Mahkemeleri, ABD 2003/1, s.29-39.
- CILGA, İbrahim** : Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme,
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi.htm>
- CILGA, İbrahim** : Aile Mahkemelerinin İşleyişi ve Uygulama Sorunları Konusunda Ankara’daki Aile Mahkemelerinde

Görevli Hâkim ve Uzmanların Görüşleri, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C.16, S.2, Yıl:2005, s.7-33.

ÇAMOĞLU, Ersin : Ticaret ve Hukuk Mahkemeleri Ayrımının Sonuçları, İÜHFM, C.29, S.4, s.1046-1062.

ÇENBERCİ, Mustafa : İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969.

ÇİÇEKLİ, Bülent : Bilirkişilik Uygulamasındaki Aksaklıklar ve Çözüm Önerileri, Türkiye Barolar Birliği “Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi” Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.492-510.

ÇİFTÇİ, Baran : Aile Mahkemeleri Uzmanlarının Hukuki Niteliği ve Mesleki Uygulama Sorunları, ABD 2007/3, s.173-178.

DEMİRCİOĞLU, Yaşar : Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri, Ankara 2007.

DERYAL, Yahya : Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması, ABD 2001/3, s.15-36.

DİNÇ, Güney : Tüketici Mahkemeleri, İz.BD 1983/4, s.3-5.

DİNÇ, Güney : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Adil Yargılanma Hakkı, İzmir 2006.

- ERCAN, İbrahim** : Aile Mahkemelerindeki Uyuşmazlıkların Sulh
Yoluyla Çözülmesi, Yavuz Alangoya İçin Armağan,
İstanbul 2007, s.63-102.
- ERDÖNMEZ, GÜRAY** : İş Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinde Yargılama
Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Eskişehir 1998.
- EREN, Fikret/**
BAŞPINAR, Veysel : Toprak Hukuku, Ankara 2005.
- ERGÜL, Ergin** : Çağdaş Fransız Yargı Sistemi, Adalet Dergisi, Ocak
2001, S.6, s.31-45.
- ERGÜL, Teoman** : Adalet Hizmetleri Açısından Altıncı 5 Yıllık
Kalkınma Planı, ABD 1990/1, s.10-21.
- GENÇCAN, Ömer Uğur** : Aile mahkemelerine İlişkin Yasal Çerçeve, Aile
Mahkemeleri Yasal Çerçevesi ve Uygulama
Sorunları, 7 Şubat 2004, İstanbul Barosu Kadın
Hakları Komisyonu Yayını, 2004.
- GİLLES, Peter**
(çev.Ejder Yılmaz) : Alman Hukuk (Medeni) Yargılaması Örneğinde
Devlet Mahkemelerinin Aşırı İş Yüğü ve Bu Yüğün
Azaltılması Hakkında Stratejiler, ABD Eylül 1992,
Yıl:45, S.5, s.749-770.

- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz** : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde “Adil Yargılama” , AÜSBFD 1994/1-2, s. 199-233.
- GÖRGÜN, Şanal** : Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 170-178.
- GÖZLER, Kemal** : Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, Bursa 2000.
- GÜNAY, Cevdet İlhan** : İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000.
(Günay-Şerh)
- GÜNAY, Cevdet İlhan** : İş Mahkemelerinin Görevi, ABD 1999/2-3, s.77-103.
- GÜNDÜZ, Adil** : Görevsizlik ve Gönderme Kararları (HUMK 193. md) Üzerine Bir İnceleme, ABD 1973, C.39, s.234-239.
- GÜNEŞ, İlhami** : Uzman Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi, İz.BD, 2006/2, s.35-38.
- GÜRGEN, Orhan** : İngiliz Mahkemeleri Teşkilatı, ABD 1968/6, s.998-1004.
- GÜRDOĞAN, Burhan** : Ticari Usul Hukuku, AÜHFD, C.13, S. 1-2, s.172-193.
- İNCEOĞLU, Sibel** : İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, İstanbul 2008.

- KADIOĞLU, Kamil** : Gerekçeli-Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, İlgili Yargıtay Kararları ve İlgili Mevzuat, Ankara 2000.
- KALPSÜZ, Turgut** : Deniz Ticaret Hukuku, C.1, İstanbul 1979.
- KARAHACIOĞLU, Ali Haydar** : Tapulama Mahkemelerinin Görevleri, Adalet Dergisi 1976/1-2, s.66-75.
- KARAGÜLMEZ, Ali/URAL, Sami Sezai** : Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri, Ankara 2003.
- KARAKAŞ, Mustafa** : Fransa’da İş Mahkemelerinin Kuruluş ve İşleyişleri, ABD 1971/6, s.845-848.
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Cilt V, Ankara 1988, s.132-135.
(Karayalçın-Sempozyum)
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Türkiye Adalet Akademisi Niçin ve Nasıl Kurulmalıdır? , Ankara 1972.
- KEYMAN, Selahattin/ÖZGEN, Eralp** : İhtisas Mahkemeleri, ABD 1978/5, s.816-821.
- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Yargının Sorunları, ABD 1987/5-6, s.663-666.

- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Yargının Sorunları, Yeni Türkiye Dergisi, Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, Yıl:2, S. 10, s.285-298.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim** : Markalar ve Patent Mevzuatı, İstanbul 1996.
- KOÇ, Evren** : İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan, İstanbul 2004, s.177-197.
- KOÇAK, Ömer Lütfi** : Kadastro Mahkemesinde Uygulanan Yargılama Usulü, Adalet Dergisi 1988/4, s.89-103.
- KÖROĞLU, Hasan** : Uygulamada ve İctihatta Bilirkişilik, Ankara 1995
- KÖSEOĞLU, Bilal** : Aile Mahkemelerinin İşleyişi, Ankara 2005.
- KUNTER, Nurullah/
YENİSEY, Feridun**
- NUHOĞLU, Ayşe** : Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, İstanbul 2008.
- KURT, Nesibe** : Ticari Yargılama Hukuku, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2002.
- KURU, Baki** : Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.1-6, 6. Baskı, İstanbul 2001.(Kuru-Usul)

- KURU, Baki** : İcra ve İflas Hukuku – El Kitabı, 2. Baskı İstanbul 2006.
(Kuru-İcra El Kitabı)
- KURU, Baki** : İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi), Türkiye Barolar Birliğinin Düzenlediği Birinci Türk Hukuk Kongresi, Ankara 1971, s.39; Makaleler, Ankara 2006, s.429-463.
(Kuru-İş Mahkemeleri)
- KURU, Baki** : Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49; Makaleler, Ankara 2006, s.99-116.
(Kuru-Davaların Uzaması)
- KURU, Baki** : Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gerekli Tedbirler, İBD, Yıl:1984, S.4-6, s.166-186; Makaleler, Ankara 2006, s.117-139.
(Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması)
- KURU, Baki** : Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararı Üzerine Yapılacak Muameleler, AÜHFD, 1967, C.24, S.1-4, s.155-181.
- KURU, Baki** : Nizasız Kaza, Ankara 1961.
- KURU, Baki** : Sulh/Asliye Hukuk Ayrımı Kaldırılmalıdır, BBD 1987/29, s.2-3; Makaleler, Ankara 2006, s.3-5.

- KURU, Baki** : Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza Yolu, ABD, 1962/2, s. 27-32.
- KURU, Baki/**
ARSLAN, Ramazan/
YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku, 20.Baskı, Ankara 2009.
- KUŞ, Elif** : Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Ankara 2007.
- MAKARACI, Halil** : Müstakil Bir Tereke Mahkemesi Kurulmalıdır, ABD 1973/4, s.676-681.
- NOYAN, Erdal** : Adli Yargı Mahkemeleri, Ankara 2004.
- OĞUZ, Arzu** : Karşılaştırmalı Hukuk, Ankara 2003.
- OKUR, İbrahim** : Aile Mahkemeleri ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar, Hukuk ve Demokrasi Dergisi Şubat 2004, Yıl 1, S: 5, s.24-28.
- OVACIK, Mustafa** : İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Ankara 1986.
- OVACIK, Mustafa** : Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü, Ankara 1999.
- ÖNEN, Ergun** : Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972.
- ÖZBEK, Mustafa** : Avrupa Konseyince Adalet Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması İçin Öngörülen Tedbirler, AÜHFD, 2006/1, s.207-292.

- ÖZBEK, Mustafa** : Dünya Çapındaki Adaletle Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD, C. 51, S.2, s.121-162.
- ÖZBUDUN, Ergun** : Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005.
- ÖZDEMİR, Refet** : Fransız İş Mahkemeleri, Adalet Dergisi, 1963/5-8, s.530-547.
- ÖZDEMİR, Şükrü** : Yargılama Organı Mahkemeler, TNBHD 1987/56, s.10-24.
- ÖZTEK, Selçuk** : Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Adaleti İşleyişini İyileştirmeye Yönelik Medenî Usul İlkeleri” Konulu Tavsiye Kararı, Hukuk Araştırmaları 1986/1, s. 9-20.
- ÖZUĞUR, Ali İhsan** : Aile Mahkemelerine İlişkin Uygulama Sorunları, Aile Mahkemelerine İlişkin Yasal Çerçeve ve Uygulama Sorunları, 7 Şubat 2004, İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu.
- PEKCANITEZ, Hakan** : Tüketici Mahkemeleri, İBD 1996, C.70, S.4-5-6, s.141-16 (Pekcanitez- Tüketici Mahkemeleri)
- PEKCANITEZ, Hakan** : Tüketici Sorunları Hakem Heyeti, İz.BD, Yıl:61, 1996/3, s.40-58.

PEKCANITEZ, Hakan : Yargının Hızlandırılmasına İlişkin Avrupa Usul Hukukundaki Gelişmeler, İz.BD, Yıl:65, 2000/4, s.36-59.

PEKCANITEZ, Hakan : Medenî Yargıda Adil Yargılama, İz.BD, 1997/2, s. 35-55.

PEKCANITEZ, Hakan/

ATALAY, Oğuz/

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/

ÖZEKES, Muhammet : İcra ve İflas Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2006.

PEKCANITEZ, Hakan/

ATALAY, Oğuz/

ÖZEKES, Muhammet : Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, Ankara 2006.

SANCAR, Mithat : Özel Mahkemelerde Uygulanan Özel Yargılama Usulleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987.

SARISÖZEN, İsmet : İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Prof. Dr. Akif Erginay'a Armağan, Ankara, s.201-250.

SENCER, Muzaffer : Toplumbilimlerinde Yöntem, İstanbul 1989.

SİRMEN, Lale/ SÜRAL, Nurhan/

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/

TANRIVER, Süha/

TERCAN, Erdal: : Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türkiye’de Aile Mahkemelerinin Kurulmasında Yararlanılabilecek Bir Model, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Nisan 2000 C.5 S.3, s.1-32.

SULUK, Cahit : Fikri Mülkiyet Haklarına Genel Bakış, Hukuk Dünyası Dergisi, C.16, S.1/2006, s.45-55.

TANRIVER, Süha : Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, Batider 1995/1-2 C.XVIII, s.151-156, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.53-57. (Tanrıver-Adliye Mahkemeleri)

TANRIVER, Süha : Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler, TNBHD, 1998/89, s.12-16, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.89-95. (Tanrıver-Aile Mahkemeleri 1998)

TANRIVER, Süha : Aile Mahkemeleri Üzerine Bazı Düşünceler, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağan, Ankara 2003, s.947-953, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.181-187. (Tanrıver-Aile Mahkemeleri 2003)

- TANRIVER, Süha** : Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine, AÜHFD 2000/1, s.67-83.(Tanrıver-Hukuk Yargılaması)
- TANRIVER, Süha** : Kuruluş ve Görevleri İtibariyle Deniz Müsadere Mahkemeleri, SÜHFD,1996/1-2, s.131-135; Makalelerim-1, Ankara 2005, s.78-87. (Tanrıver-Deniz Müsadere)
- TANRIVER, Süha** : Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlama Alınması Gereken Temel Önlemler, Türkiye Barolar Birliği “Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi” Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.201-231.
- TAŞPINAR AYVAZ, Sema** : Medeni Yargı İlk Derece Mahkemeleri Bakımından Yargı Örgütü Hukukundaki Gelişmeler, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, .221-236
(Taşpınar Ayvaz- Kurultay 2006)
- TAŞPINAR AYVAZ, Sema** : Medeni Yargılama Usulü, Geciken Yargılamanın Nedenleri ve Sonuçları, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.158-171. (Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2008)
- TAŞPINAR, Sema** : Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu, Faruk Erem Armağanı, TBB Yayın No:8, Ankara, 1999, s.759-787. (Taşpınar- Amaç)

- TAŞPINAR, Sema** : Kadastro Mahkemesi Kararlarına Karşı Karar Düzeltme Yoluna Başvurulmasında Miktar veya Değer Sınırı Üzerine Bir HGK Kararı, AÜHFD 1998/1-4, s.319-328.
- TAŞPINAR, Sema** : Bilirkişi Ücreti, Bilirkişilik Sempozyumu (9-10 Kasım 2001-Samsun), TBB Yayını, Ankara 2002, s. 347-395.
(Taşpınar-Bilirkişi Ücreti)
- TERCAN, Erdal** : Temel Özellikleriyle Alman Aile Mahkemeleri (Familiengerichte), TNBHD, S.100, 15 Kasım 1998, s.30-35.
(Tercan- Alman Aile Mahkemeleri)
- TERCAN, Erdal** : Türk Aile Mahkemeleri, AÜHFD 2003/3, s.19-53.
(Tercan-Türk Aile Mahkemeleri)
- TUTUMLU, Mehmet Akif** : Tüketici Hakem Heyetlerinin Yapısı, İşleyişi, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara 2006.
- TUTUMLU, Mehmet Akif** : Tüketici Mahkemelerinde Görülen Tapu İptal ve Tescil Davalarının Doğurduğu Sorunlar ve Bu Davaların Yargılamayı Uzatici Etkisi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.142-158. (Tutumlu-Kurultay)

TUTUMLU, Mehmet Akif : Tüketici Mahkemelerinin Görev ve Yetki Sınırları,
Ankara 2006.

TUTUMLU, Mehmet Akif : Yargıda Uzmanlaşma: Sorunlar ve Öneriler, Radikal
Gazetesi, 09.07.1997, s.9.

TÜMER, Funda/

BIÇAKCI, Muammer/

CILGA, İbrahim/

ÇAY, Fulya : Aile Mahkemeleri, Kuruluşu, İşleyişi ve Yargılama
Usulü, Hukuk Merceği Konferanslar ve Paneller 4,
Ankara 2003, s.665-716.

ULUKAPI, Ömer : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları
(Tüketici Mahkemeleri), Prof. Dr. Şakir Berki'ye
Armağan, Konya 1996, s.77-101.

UYAR, Talih : İcra Hukukunda Yetki-Görev ve Yargılama Usulü,
Manisa 1983.

UYAR, Talih : İcra Tetkik Mercinde Yargılama Usulü (İİK.
Md.18), 75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru
Armağanı, Ankara 2004, s.707-765.

UYAR, Talih : İcra Tetkik Mercinin Görev Alanı, ABD 2004/I,
s.87-146.

- UYAR, Talih** : Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Özellikle İcra Hukuku Açısından Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s.152-169.
- ÜSTÜN, Gürsel** : Yargısal Uygulamada Fikri Haklar, İBD C.73 S.10-12, s.954-981.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim** : Medenî Yargılama Hukuku, C. I-II, 6. Bası, İstanbul 2000.
- YAVUZ, Nihat** : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, Ankara 2007.
- YILDIRIM, Ali/ŞİMŞEK Hasan** : Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara 2003.
- YILMAZ, Ejder** : Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara 2005.
- YILMAZ, Ejder** : Medeni Yargılama Hukukunda Islah, İstanbul 1982.
- YILMAZ, Ejder** : Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler, Prof. Dr. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s.55-76.
- YILMAZ, Ejder** : Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl:2008, C.57, S.1, s.243-274.
(Yılmaz-Usul Ekonomisi)

- YILMAZ, Ejder** : Bilirkişiliğin Kurumsallaşması Hakkında Bir Kanun Taslağı, Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu/Türkiye Barolar Birliği, 9-10 Kasım 2001, s.538-550.
- YILMAZ, Orhan** : Denizcilik İhtisas Mahkemeleri, İBD C.79 S.2005/2, s.415-426.
- YÜCEL, Mustafa Tören** : Türkiye’de Yargının Etkinliği, Ankara 2008.
- YÜKSEL, Murat** : Yargılama Sisteminin İşleyişini Etkilemesi Bakımından İş Yüğü Sorununun Nedenleri, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, İstanbul, 2001, C.1, s.983-992.
- ZABUNOĞLU, Yahya K.** : Adil Yargılanma Hakkı ve İdarî Yargı, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 314-320.
- ZEVLİLER, Aydın** : Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2001.
- ZEVLİLER, Aydın/**
AYDOĞDU, Murat : Tüketicinin Korunması Hukuku, Ankara 2004.
- : DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Adalet Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, Yayın No:2506-ÖİK:526.

: DPT 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>

: Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, TC Adalet Bakanlığı, 2008.

: Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, TC Adalet Bakanlığı, 2009.

: Mahkemelerin Yönetimi ve Adaletin Kalitesi Semineri, Ankara, 25-27 Eylül 2005.

: Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara 1993.

: TDK Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara 2005.

:Yargılama Düzeninde Kalite, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayını, İstanbul 1998.

GİRİŞ

§ 1.Konunun Önemi, Sınırları ve İnceleme Planı

A.Konunun Önemi ve Sınırları

Bu çalışmaya konu olan tezin adı, “Kuruluşu, İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Medeni Yargılama Hukukunda Özel Görevli Mahkemeler (Uzmanlık Mahkemeleri)” olarak belirlenmiştir.

Medeni yargılama hukukunda hüküm mahkemeleri, genel görevli mahkemeler ve özel görevli mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılır.

Bakacakları işler, belirli kişi ve konulara göre sınırlandırılmamış bulunan, aksi belirtilmiş olmadıkça medeni yargılama hukukunun uğraş alanına giren her türlü işe bakan mahkemelere genel görevli mahkemeler denir¹. Medeni yargılama hukuku dalında genel görevli mahkemeler, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleridir. Buna karşılık belirli kişi veya konular ve meslek grupları arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulan mahkemelere ise, özel görevli mahkemeler denir².

Asıl olan bir davanın genel görevli mahkemelerde görülmesidir. Yani özel görevli mahkemelerde bakılacağı açıkça bir kanun hükmü ile belirtilmemiş olan tüm dava ve işler genel görevli mahkemelerde görülür³. İstisnai nitelikte olan özel görevli mahkemelerin hangi çeşit davalara bakacakları ise kuruluş kanunları tarafından belirlenir.

¹ **Kuru, Baki:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.1, 6. Baskı, İstanbul 2001, s.53; **Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder:** Medeni Usul Hukuku, 20. Baskı, Ankara 2009, s.84; **Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet:** Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, Ankara 2006, s.69.

² **Kuru/Arslan/Yılmaz,** s.80, 88; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes,** s.71vd.

³ **Kuru-Usul,** C.1, s.41.

Bilgi çağı olarak kabul edilen çağımızda, bilginin ve uzmanlaşmanın önemi inkâr edilemez bir gerçektir. Bu husus, mahkemelere de yansımış, belirli türdeki uyuşmazlıkları çözmek üzere, özel görevli (ihtisas - uzmanlık) mahkemeleri kurulmuştur.

Genel görevli mahkemeler yanında, belirli türdeki uyuşmazlıklara bakmak üzere, özel görevli mahkemeler kurulması, sosyal, ekonomik ve hukuki ilişkilerdeki karmaşıklık ve buna bağlı olarak çözümü ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların giderek artması ile ortaya çıkan ihtiyacı gidermek düşüncesine dayanır⁴. Bu nedenle özel görevli mahkemeler, belirli kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklara veya belli tür uyuşmazlıklara bakmak üzere kurulmuş olan birer uzmanlık yargı yerleri durumundadırlar.

Bu mahkemelerin kuruluşu ile ilgili doktrindeki tartışmalar; özel görevli mahkemelerin kuruluş amacına hizmet eder şekilde çalışıp çalışmadığı, işlevselliği ve uzmanlaşma olgusu gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Bizi bu çalışmayı yapmaya sevk eden husus, uyuşmazlığa özel mahkemelerin kurulmasının sebeplerini, bu mahkemelerin kaynağını ve diğer ülkelerdeki örneklerini araştırmak ve bu mahkemelerin kurulması ile uygulamada istenilen yararın sağlanıp sağlanmadığını tespit etmektir.

Bütün özel görevli mahkemelerin bir arada incelenmesinin nedeni, bu mahkemelerin kuruluşlarındaki ortak gayeyi ve farklılıkları saptama kolaylığı sağlamak ve bütün özel görevli mahkemeler bakımından ortak olan sorunlar ile bunların çözüm yolları hakkında bir fikir vermektir.

⁴ Arslan, Ramazan/Tanrıver, Süha: Yargı Örgütü Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2001, s.7

B.Konunun İnceleme Planı

Tez çalışmasının konusunu, görev kurallarının belirlenmesinde kullanılan kıstasların tespiti, özel görevli mahkemelere ihtiyaç duyulmasının sebepleri, uzmanlaşma olgusu, mevcut özel görevli mahkemelerin işleyişinin incelenmesi ve uygulamada ihtiyaç duyulan farklı özel görevli mahkemelerin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Çalışmamız iki bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde; özel görevli mahkemelerin kuruluşu başlığı altında adli yargı örgütü içinde özel görevli mahkemeler, medeni yargıda uzmanlık mahkemesi olgusu, özel görevli mahkemelerin kaynağı ve yabancı hukuk sistemlerindeki durumu, özel görevli mahkemelerin oluşum aşamaları ve ilk kurulan özel görevli mahkemeler, kuruluş amaçları ele alınacaktır. Özel görevli mahkemelerin işlevlerini incelemeye geçmeden önce, konu ile ilgili genel bilgi niteliğinde olmak üzere, özel görevli mahkeme kavramı ve özel görevli mahkemelerin tabîî hâkim ilkesine uygun olup olmadıkları üzerinde kısaca durulacaktır. Birinci bölümde son olarak özel görevli mahkemelerin kurulması lehinde ve aleyhindeki görüşler ele alınacaktır.

İkinci bölümde ise özel görevli mahkemelerin işlev ve işleyişleri başlığı altında usul hükümleri, uygulamadaki sorunlar ve getirilen çözüm önerileri ışığında özel görevli mahkemelerin durumu tartışılacaktır. İkinci bölümde mahkemeler incelenirken kuruluş tarihleri dikkate alınarak sıralama yapılmıştır.

Çalışma genel bir değerlendirmenin yer alacağı “Sonuç” kısmıyla tamamlanacaktır.

Konu incelenirken ele alınacak özel görevli mahkemelerin iç işleyişi, usul hükümleri gibi konular her biri özel bir teze konu olacak kapsamda olduğundan ayrı ayrı incelenmeyecek tümüyle ilgili genel değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışma büyük ölçüde uygulamadaki durumu yansıtır nitelikte olacaktır. Bu yönüyle Yasama ve Yürütme erklerine bundan sonra özel görevli mahkemelerle ilgili izlenecek tutum bakımından yol gösterici olması arzulanmaktadır.

C. Yöntem

Bu çalışmada yöntem olarak kuramsal okumanın yanı sıra sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden “görüşme” yöntemi kullanılmıştır. Doktrindeki görüşleri incelemenin tek başına yeterli olmayacağı, uygulamadaki durumun tespit edilerek soruna daha geniş bir perspektiften bakmak amacıyla saha araştırması yapılarak bilgi ve veri toplanmasına karar verilmiştir. Sosyolojik bir bakış açısıyla veri toplamanın teze yarar sağlayacağı ve orijinallik katacağı düşünülmüştür. Nitel yöntemin seçilme sebebi ise sayısal verilerden çok tecrübeler ve hâkimlerden edinilecek bilgilere duyulan ihtiyaçtır.

Bu çalışmanın temel amacı; özel görevli mahkemelerde görev alan hâkimlerin görüş ve tecrübelerinden yararlanarak özel görevli mahkemelerdeki uygulamaları değerlendirmek, ilgili mevzuattan kaynaklanan sorunları saptamak, özel görevli mahkemelerin birer uzmanlık mahkemesi olarak gelişimine katkıda bulunacak, mahkemelerin etkililiğini ve verimliliğini arttırmaya yardımcı olacak bilgileri üretmektir.

Bu çalışmada doktrindeki eserlerin yanı sıra sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem,

görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yöntemidir. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşım türüdür. Bu tanımda “kuram oluşturma”, toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir⁵.

Sosyal olgular her zaman için evrensel, durağan değildir ve zamana göre değişkenlik arz eder. Sosyal bilimlerin bu temel özellikleri nitel araştırmada kullanılan yöntemlerde dikkate alınmaktadır. En sık kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve görüşme, sosyal olguların bu göreliliğini ve hareketliliğini bir an için olsun yakalamaya ve anlamaya yöneliktir. Bu yöntemlerin en önemli avantajları, araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya imkân vermesidir⁶.

Nitel araştırma yöntemlerinden en sık kullanılan görüşmedir. Görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayanan karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir⁷. Görüşmenin amacı, bir bireyin iç dünyasına girmek ve onun perspektifini anlamaktır. Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, tepkiler ve zihinsel algılar gibi gözlem yoluyla anlaşılamayan şeyler belirlenir. Bu süreçte, sorulan sorulara, karşı

⁵ Yıldırım, Ali/Şimşek, Hasan: Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara 2003, s.19.

⁶ Yıldırım/ Şimşek, s.19.

⁷ Yıldırım/ Şimşek, s.92.

tarafın rahat, dürüst ve doğru bir şekilde tepkide bulunmasını sağlamak görüşmecinin temel görevidir⁸.

Görüşme yöntemiyle toplanan verilerin analizi Nvivo7 adlı bilgisayar destekli nitel veri analizi programı ile gerçekleştirilmiştir. Bu programla veriler araştırma sorularına göre kategorize edilmiş ve tezde ilgili bölümlere aktarılmıştır.

2008 Kasım ile Aralık ayları arasında niteliksel görüşme yapılacak hâkimler belirlenmiştir. Görüşmeler 2009 Ocak ile 2009 Nisan ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan hâkimlere toplam on sekiz soru yöneltilmiştir⁹. Her bir görüşme 20 dakika ile 120 dakika arasında süren bir zaman diliminde yapılmıştır. Görüşmeler yapılırken tutulan notlar ve iki görüşme hariç görüşmelerde alınan ses kayıtları aynı gün çözümlenmiş, toplanan veriler 2009 Nisan ayında değerlendirilmiştir.

İki bölümden oluşan bu tezin amacı, özel görevli mahkemelerin kuruluş amacını belirlemek ve uygulamadaki durumdan hareketle bu amaca uygun çalışıp çalışmadığını tespit etmektir. Bu kapsamda özel görevli mahkemelerin nasıl işlediğini görmek için bu mahkemelerde görev yapan hâkimlerle görüşülmüştür. Amacımız özel görevli mahkemeler ile ilgili genellemeler yapmak değil kurumu anlamak için özel görevli mahkemelere içeriden bir bakış ve olguyu içeriden anlama geleneğini kullanmaktır. Bu araştırma belli bir yöntem çerçevesinde hâkimlerle yapılan “görüşme” üzerine inşa edilmiştir.

Bu çalışma, özel görevli mahkemelerin uygulamadaki durumunun tespitinin, ancak sahadan veri ve bilgi toplanmasıyla mümkün olacağı kabulüne dayanmaktadır. Bu nedenle, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi; teknik olarak derin

⁸ Yıldırım/ Şimşek, s.93.

⁹ Görüşmelerde kullanılan sorular için bkz. Ek-1, s.187.

görüşme tekniği kullanılarak, görüşme formlarının hâkimlere uygulanması ve görüşmelerin ses kayıt cihazı yardımıyla kaydedilmesi, metodolojik tercih olarak belirlenmiştir. Bu amaca ulaşmak üzere veri toplama yöntemi olarak, açık uçlu sorulardan oluşan görüşme soruları hazırlanmış; araştırmada, ülkenin hukuk yaşamını kararları ve uygulamalarıyla belirleyen yargı mensupları esas alındığından, görüşmeler özel görevli mahkemelerde görev yapan kürsü hâkimleri ile sınırlı olarak yürütülmüştür. Bu bağlamda hâkimlerle, telefonla veya yüz yüze görüşerek randevu almak suretiyle, hâkimlerden kabul edenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formundaki on sekiz sorunun çoğunluğu, açık uçlu nitelikte olduğundan, görüşmelerin tamamının aynı araştırmacı tarafından yapılması tercih edilmiştir. Böylelikle, en kısası yirmi dakika süren, ortalama süresi ise bir buçuk saat olan derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle Ankara ilinde toplam on iki görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin mahkemelere göre dağılımı şu şekildedir: Aile Mahkemesi:3; İcra Mahkemesi:3; Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi:2; İş mahkemesi:2; Tüketici Mahkemesi:2. Ankara ili merkezinde özel görevli kadastro mahkemesi ve denizcilik ihtisas mahkemesi bulunmadığından bu mahkemelerin hâkimleriyle görüşme yapılmamıştır.

Görüşme öncesi, çalışmanın konusu ve amacı açıklanarak, ses kayıt cihazı kullanmaya rıza gösterilip gösterilmeyeceği sorulmuştur. On iki görüşme içinde iki görüşmeci ses kaydı olmadan görüşme yapmak istemiştir. Ses kayıtlarının yazıya dökülmesiyle elde edilen nitel veriler ise NVIVO isimli Bilgisayar Destekli Nitel Analiz programı yardımıyla kodlanmış, analiz edilmiş ve yorum temelleri oluşturulmuştur.

§ 2.Özel Görevli Mahkemelerin Tarihsel Gelişimi

Özel görevli mahkemelerin kurulma veya yaygınlaşma nedenleri, sosyal ve hukuki ilişkilerde karmaşıklık, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler ve buna bağlı olarak ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların giderek artması ile ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak düşüncesine dayanır. Ancak tarihsel olarak bakıldığında özel görevli mahkemelerin kuruluşu daha ziyade siyasi nedenlere dayanmıştır. Nitekim fazla garantiye, adalet düşüncesine önem vermeksizin bazı işleri hızla çözüme kavuşturmak halk ile aynı konumda kabul edilmeyen asilzadeleri genel görevli mahkemelere tâbi tutmamak, bazı meslek ve sanatların bağımsız olarak icrasını mümkün kılmak, batıda kilise, Türkiye’de şeriat kurallarından ayrılmak istemeyen hâkimleri, farklı kuralları uygulamaya zorlamak gibi sebepleri saymak mümkündür. Türk hukuku bakımından şeriat kurallarından ayrılarak ticari ilişkileri düzenlemek için Fransa’dan ticaret kanununun alınması ve ticaret mahkemelerinin kurulması da bunun örneğidir¹⁰.

19. yüzyılda, Avrupa Devletlerinin birçoğunda, yetkileri işin mahiyetine göre belirlenmiş çok sayıda özel görevli mahkeme kurularak, bu tür işlerde genel görevli mahkemelerin yetkisi sınırlandırılmıştır. Söz konusu mahkemeleri kurmaya devletleri teşvik eden sebepler hukuki olmaktan çok siyasidir. Bu mahkemeler, ya fazla garantiye, adalet düşüncelerine önem vermeden, sürat ve şiddetle bazı işlerde adaleti icra etmek, halk ile bir tutulmayan asilzadeleri genel görevli mahkemelere de tâbi tutmamak, bazı sanat ve mesleklerin bağımsız bir şekilde icrasını mümkün kılmak, geleneklere uymayan ilerlemelerin önüne geçmek gibi düşüncelerle kurulmuştur. Bu düşüncelere batı Avrupa’da kilise, Türkiye’de ise şeriattan ayrılmak

¹⁰ **Taşpınar Ayvaz, Sema:** Medeni Yargı İlk Derece Mahkemeleri Bakımından Yargı Örgütü Hukukundaki Gelişmeler, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, s. 221-236, s. 228.

istemeyen hâkimlerin yeni düzeni uygulamaya bir derece kadar engel olduklarını da eklemek gerekir¹¹.

Geçmişte ve günümüzde birçok ülkede sanat ve meslekler, gruplara ayrılarak her sanat ve mesleğin özelliklerinden çıkan uyuşmazlıkları çözmek için bu sanat dalında uzman olan kimseler arasından, sanatı icra edenler tarafından seçilecek hâkimlerin görevlendirilmesi uygun görülmüştür. Mesela Türkiye’de genel görevli mahkemeler kendilerine getirilen davaları şeriata göre çözmekte ve şeriatın hükümlerine uymayan bir kanun veya nizamı uygulamaktan kaçındıkları için, Yahudi, Ortodoks, Katolik dinleri hükümlerine göre çözülmesi gereken evlenme ve diğer şahsi hallere ilişkin meselelerden çıkan uyuşmazlıkların ilgilinin mensubu olduğu cemaat patrikhane mahkemesinde görülmesi kabul edilmiştir¹².

Ülkemizde ilk olarak devlet şer’i hukuk ile bağlı olmadan ticari ilişkileri düzenlemek için Fransız Ticaret Kanunu’ndan çeviri ile Türk Ticaret Kanunu’nu yürürlüğe koyunca bu kanunu uygulamak üzere özel bir ticaret mahkemesi kurulmuştur. Daha sonra usulen düzenlenen kanunlara göre çözülmesi gereken uyuşmazlıklarda şeriata bağlı kalınmaksızın, bu kanunların ülkenin ihtiyaçlarına göre açıklamasını mümkün kılmak için nizami mahkemeler kurulmuştur¹³.

Meşrutiyetin ilanının ardından halkın adalet istemek için uzak yerde bulunan genel mahkemelere başvurmaya zorunlu olmaması için sulh mahkemeleri kurulmuştur¹⁴.

¹¹ **Belgesay, Mustafa Reşit;** İhtisas Mahkemeleri ve Mahkemeler Arasında Vazife İhtilafları, İÜHFM C.IX, S.1-2, s.249.

¹² **Belgesay,** s.249.

¹³ **Belgesay,** s. 250.

¹⁴ **Belgesay,** s. 250.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise hükümet ülkenin genel kadastrounu yapmaya karar vermiş ve arazi sınır uyuşmazlıkları fazla olduğundan kadastro işlerinin mümkün olan hızla yapılabilmesi için kadastroyu ilgilendiren davalara bakmak üzere özel kadastro mahkemeleri kurulmuştur. Kadastro mahkemelerini, Danıştay ve ağır ceza mahkemelerinin kuruluşu takip etmiştir¹⁵.

Günümüzde belirli kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklara veya belirli türdeki uyuşmazlıklara bakmak üzere özel kanunlarla kurulan yeni mahkemelerle birlikte toplam yedi ayrı türde özel görevli mahkeme bulunmaktadır. Medeni yargı alanında kurulan özel görevli mahkemeler, kuruluş sırasına göre; icra mahkemeleri¹⁶, iş mahkemeleri¹⁷, kadastro mahkemeleri¹⁸, tüketici mahkemeleri¹⁹, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri²⁰, aile mahkemeleri²¹, denizcilik ihtisas mahkemeleri²² olarak sayılabilir.

Günümüzde özel görevli mahkemelerin kurulması fikri tarihsel bağlamından uzaklaşarak “uzmanlaşma” olgusundan hareket etmektedir. Aile hukuku kapsamındaki uyuşmazlıkların giderek artması yanında, karmaşıklığı da bir gerçektir. Örneğin, tüp bebek, cinsiyet değişikliği, mal rejiminden kaynaklanan sorunlar ile aile hukukunun geleneksel yapısının değişimine ve karmaşıklığına işaret edilmektedir. Aynı şekilde sanayileşme ile birlikte, üretimin fabrikasyon hale gelmesi, mal ve

¹⁵ **Belgesay**, s. 250.

¹⁶ 19.06.1932 tarih ve 2004 sayılı İİK m. 4,18.

¹⁷ 30.01.1950 tarih ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu, m.1.

¹⁸ 21.6.1987 tarih ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu m.24-34,36.

¹⁹ 08.03.1995 tarih ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m.23.

²⁰ 551 sayılı KHK. m.146, 554 sayılı KHK. m.58, 555 sayılı KHK. m. 30, 556 sayılı KHK.m. 71, 5846 sayılı Kanunun 21.2.2001 gün ve 4630 sayılı Kanunla değişik m.76.

²¹ 09.01.2003 tarih ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m.1.

²² 20.04.2004 tarih ve 5136 sayılı Kanunun 1.maddesi ile değişik 6762 sayılı TTK m.4.

hizmetlerin sunulması biçimlerinin değişmesi, üretici ile birebir ilişki içinde olabilen alıcı veya tüketici kavramını da değiştirmiş ve tüketicinin çeşitli açılardan korunması gereğini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan fikir ve sanat eserlerinin, buluşların, markaların, endüstriyel tasarımların, patent haklarının korunması da bilim ve teknolojinin gelişmesi, düşünsel üretimin önemi ve özel olarak korunması amacı da fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesinin kurulmasının nedenlerini gösterir²³.

²³ Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006, s.228.

§ 3. Yabancı Hukuk Sistemleri Bakımından Özel Görevli Mahkemeler

Ülkemizde medeni yargı alanında mahkemeler iki derecelidir²⁴. Birinci derecede hüküm mahkemeleri, ikinci derecede ise temyiz mahkemesi konumunda yer alan “Yargıtay” bulunmaktadır. Bunlardan hüküm mahkemeleri, taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlığı çözümleyen yargı mercileridir. Bu mahkemeler, aksi özel bir hükümle düzenlenmedikçe, hukuk yargılanmasına ilişkin bütün dava ve işlere bakmaktadır. Bu sebeple bu mahkemelere genel mahkemeler adı verilmektedir²⁵.

Yabancı hukuk sistemlerinde benzer düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Mesela Alman yargı örgütünde genel mahkemeler konumunda “sulh hukuk mahkemesi”, “asliye hukuk mahkemesi”, “eyalet mahkemesi” bulunmaktadır. Bunun yanında özel mahkemelerin de kurulmasına kanunla cevaz verilmektedir²⁶.

I. Fransa

Fransa’da özel görevli mahkeme türü olarak ticaret mahkemesi, iş mahkemesi, karma arazi mahkemesi ve sosyal güvenlik mahkemesi bulunmaktadır²⁷.

Mahkemelerde görev yapan hâkimler genel olarak meslekten kişilerdir. Ancak, bazı mahkemeler hâkim olmayan kişilerin dışarıdan yardımını kabul etmektedir. Yine de bu ilke, uzun bir istisna listesine sahiptir. Örneğin,

²⁴ 26.9.2004 tarihli ve 5235 sayılı “Adli Yargı ilk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun”, adli yargı ilk derece mahkemelerini yeniden düzenlemekte ve bunun yanı sıra, ilk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında istinaf mercii olarak bölge adliye mahkemelerinin kurulmasını öngörmektedir. 5235 s.K. 55. maddesi uyarınca 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş ancak bölge adliye mahkemeleri henüz kurulamadığından faaliyete geçirilememiştir.

²⁵ **Kuru-Uşul**, C.I, s.53; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.84; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.69; **Arslan/Tanrıver**, s.54.

²⁶ **Oğuz, Arzu**: Karşılaştırmalı Hukuk, Ankara 2003, s.271.

²⁷ **Ergül Ergin**; Çağdaş Fransız Yargı Sistemi, AD Ocak 2001, S.6, s.31-45. Fransa’da 191 ticaret mahkemesi, 276 iş mahkemesi, 431 karma arazi ve 116 adet sosyal güvenlik mahkemesi bulunmaktadır.

- Ticaret mahkemeleri hâkimlerinin tacirler tarafından kendi içlerinden seçilmesi,
- İş mahkemelerinin iki işçi ve iki işveren üyeden oluşması,
- Arazi kiralari mahkemesinde kiracı ve kiralayan temsilcilerinin yer alması,
- Sosyal sigorta davaları mahkemesinde sosyal sigortalıların temsilcilerinin yer alması.²⁸

Ticaret mahkemesi, ticarî davalara ilk derece mahkemesi olarak bakmaya yetkilidir. Tacirlerin kendi aralarından seçtikleri meslekten olmayan hâkimler juge consulaire'den oluşur. Hâkimler iki dereceli seçimle seçilirler. Önce tacirler hâkimleri seçecek temsilcileri seçerler, ardından temsilciler de mahkemeyi oluşturacak hâkimleri seçerler. Genel olarak, her ilçede bir ticaret mahkemesi bulunur.

İlke olarak, mahkeme kurul halinde yargılama yapar. Ancak ihtiyatî tedbir talepleri ve ufak miktarlardaki alacaklara ilişkin ödeme emirlerine başkan tek başına karar verir. Ancak Alsace ve Lorraine bölgesindeki ticaret mahkemeleri Alman hukukunun kalıntısı olarak bir asliye hâkiminin başkanlığında iki tacir üyeden oluşmaktadır.

Son yıllarda yaşanan büyük skandallar karşısında, “adalet reformu” tasarısı mahkeme daire başkanlarının profesyonel hâkimlerden atanmasını öngörmektedir²⁹.

İş mahkemeleri Fransa’ya özgü bir nitelik taşımakta olup tamamen seçilmiş hâkimlerden oluşur. Her asliye mahkemesi yetki alanında işverenler ve ücretliler

²⁸ **Ergül**, s.31.

²⁹ **Ergül**, s.40.

arasındaki bireysel iş uyuşmazlıklarına bakmakla görevli en az bir iş mahkemesi bulunur.

Her iş mahkemesi beş bölümden oluşur. Bunlar; kadro, endüstri, ticaret, tarım ve değişik faaliyetler bölümleridir. Her bölümde en az dört işçi temsilcisi ve dört işveren temsilcisi üye bulunur. Büyük mahkemelerde her bölümde sekizden çok fazla üye bulunur. Bu durumda mahkeme her biri en az sekiz üyeden oluşan dairelere ayrılır. Mahkemenin kendisi ve tüm bölüm ve organları eşit sayıda ücretli ve işverenden oluşmak zorundadır. Mahkeme başkan ve başkan yardımcılığı görevleri zorunlu olarak işçi ve işveren üyeler tarafından bir yıllık dönemlerle sırayla yürütülür.

Tüm üyeler beş yıl için seçilirler. İşçi üyelerin işverenleri kendilerine ücretlerinden kesinti yapmaksızın adli faaliyetlerini yürütmeleri için zaman sağlamak zorundadır. Devlet daha sonra işverene ödemedede bulunmaktadır. Mesai saatleri dışındaki çalışmaları içinse devletçe bir ücret ödenir. Devlet ayrıca mesai saatleri ve dışındaki çalışmalar için işveren üyelere tazminat öder.

Her iş mahkemesinde biri işçi diğeri işveren iki üyeden oluşan bir “uzlaştırma dairesi” ve yine iki üyeden oluşan “seri yargılama dairesi” ve 4’er üyeden oluşan “karar daireleri” bulunur. Her dava önce zorunlu olarak uzlaştırma dairesine gelir. Dairelerin birinde oyların eşitliği halinde asliye hukuk mahkemesinin yetkili hâkimine başvurulur. Daire bu hâkimin başkanlığında davayı yeni baştan görerek karar verir. Kararlarına karşı istinaf mahkemesi sosyal dairesine başvurulabilir³⁰.

Fransız Sosyal Güvenlik Davaları Mahkemesi sosyal güvenlik mevzuatının uygulanmasından doğan davalara bakar. Mahkeme başkanı asliye mahkemesi

³⁰ **Ergül**, s.41.

hâkimlerinden birisidir. Birisi işveren diğeri ücretli iki üye, meslek birliklerinin önerisi üzerine asliye mahkemesi başkanı tarafından beş yıl için seçilir. Sosyal güvenlik davaları mahkemesi kararlarına karşı istinaf mahkemesi sosyal dairesine başvurulabilir³¹.

Fransız arazi kiralari mahkemesi, arazi kira akitlerine ilişkin olarak kiralayanlar ve kiracılar arasındaki uyuşmazlıklara bakar. Her sulh mahkemesi yetki çevresinde bir tane bulunur. Başkanlığını sulh mahkemesi başkanı yürütür. Üyeler eşit sayıda kiracı ve kiralayandan (iki asıl, iki yedek olmak üzere) oluşur. Bu üyeler beş yıl için seçilirler. Mahkemenin oluşamaması durumunda başkan tek hâkim olarak karar verebilir³².

II. İngiltere

İngiltere'deki alt derece hukuk mahkemelerinden ilki Magistrates Courts'dur. Magistrates Courts'da hukuk eğitimi almamış sulh hâkimleri yer alır. Bu mahkemelerde görev yapan sulh hâkimleri, genellikle mesleği gereği, mahallî idarelerde, sendikalarda, derneklerde, esnaf birliklerinde çalışmış kişiler arasından seçilirler. Bu hâkimler, hâkimlik mesleğini yan bir meslek olarak yaparlar. Magistrates Courts'ların hukuk yargılaması alanındaki görevleri ağırlıklı olarak aile hukukuna ilişkindir. Çiftler arasındaki nafaka miktarı, evlilik içi ya da dışı çocukların nafaka talebi, evlat edinmenin onaylanması, vasinin denetlenmesi, ayrılığa karar verme konularında çok geniş bir yetkiye sahiptir³³.

³¹ **Ergül**, s.42.

³² **Ergül**, s.42.

³³ **Oğuz**, s.271-272.

III. Almanya

Almanya’ da medenî yargı iki derecelidir ve medenî yargı alanında dört çeşit mahkeme vardır. Bunlar sulh mahkemeleri (Amtsgericht), asliye mahkemeleri (Landesgerichte), Eyalet Yüksek Mahkemeleri (Oberlandesgerichte) ve Federal Mahkeme (Bundesgerichtshof)’dir. Davanın açılacağı ilk derece mahkemesi ya sulh mahkemeleri ya da asliye mahkemeleridir.

Almanya’da yargı örgütü hukuk düzeninin ana alanlarına uygun olarak beşe ayrılmaktadır: olağan mahkemeler, iş mahkemeleri, genel idare mahkemeleri, sosyal mahkeme ve maliye mahkemeleri. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesi ve Avrupa mahkemesi gelmektedir. Yargı örgütündeki bu ayrım çok eskidir ve mahkemelerin belirli konularda uzmanlaşmaları esasına dayanmaktadır. Ancak çeşitli hukuki alanlardaki farklı temel ilkeler ve yargılamadaki farklı usuller münferit konuların da farklı ele alınmalarına yol açmaktadır.

Kural meslek hâkimliğidir. Ancak hukukçu olmayan hâkim asistanı (laienrichter) veya hukukçu olmayan gönüllü mahkeme üyesi (schöffen) gibi kişilerin de mahkemede görev yaptığı görülmektedir³⁴. Bu kişiler kendi mesleklerinin yanı sıra belirli bir süre hâkimlik yaparlar. Bu kişilerin seçimi oldukça karmaşık bir prosedüre göre gerçekleştirilir. Bu kişiler hâkim olarak sadece heyet halinde çalışan mahkemelerde görev yaparlar ve oy hakları meslekten hâkimlerin oy hakkına eşittir. Bu kurumların kurulmasının amacı, halkın ve yargının birbirine daha yakın olmasını sağlamak, yargıya demokratik şeffaflık getirmektir. Ancak bugün bu amaçların gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılmaktadır.³⁵

³⁴ Oğuz, s.200.

³⁵ Oğuz, s.201.

Almanya'daki medeni yargı içindeki özel görevli mahkemelerden iş mahkemeleri, ülkemizdeki iş mahkemelerinin ilk kurulduğu andaki yapısıyla kısmen benzerlik göstermektedir. Almanya'da iş yargısı; İş Mahkemesi, Eyalet İş Mahkemesi, Federal İş Mahkemesi olmak üzere üç dereceden oluşmaktadır³⁶. Almanya'da İş Mahkemeleri Kanunu 1890'da kabul edilmiştir. 1926'da bu mahkemelerin yetkileri bütün işçileri kapsayacak şekilde genişletilmiş işçi ve işveren temsilcilerine mahkemede üye sıfatıyla yer verilmiştir. Şu anda ise 1953 tarihinde çıkarılan İş Mahkemeleri Kanunu yürürlüktedir. İş mahkemelerinin istinaf ve temyiz düzeyinde de şubeleri bulunmaktadır³⁷.

Alman İş Mahkemeleri Kanununa göre, iş mahkemesi, ilk derece mahkemesi olarak meslekten hâkim başkanlığında, işçi ve işveren kesimi de temsil eden iki meslekten olmayan hâkim olmak üzere toplam üç hâkimden oluşmaktadır. Kanunda meslekten olmayan hâkimlerin statüsü konusunda açık bir düzenleme yer almamakta ise de meslekten hâkim ile aynı hak ve sorumluluklara sahip oldukları kabul edilmekte olup, bu kimseler, meslekten olan hâkimlerden farklı bir statüde değildirler. Eyalet İş Mahkemesi Kanunu da benzer bir düzenlemeyi içermektedir. Burada da meslekten olan hâkim ile işçi ve işveren temsilcileri bulunur. Eyalet mahkemesi kararlarının temyizen incelenmesinin görüldüğü Federal İş Mahkemesi de diğer iş mahkemelerinde olduğu gibi kurul olarak çalışır. Her kurulda üç meslekten hâkim ile iki meslekten olmayan hâkim görev yapar³⁸.

³⁶ **Oğuz**, s.202.

³⁷ **Erdönmez, Güray**: İş Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinde Yargılama Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1998, s.4.

³⁸ **Birben, Erhan/Öktem, Sezgi**: İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan Cilt II, İstanbul 2001, s.1066-1143, s.1080.

IV. İsviçre

İsviçre hukuk yargılamasında da kantonlara göre değişiklik göstermekle birlikte, genel olarak ilk derece mahkemeleri genel mahkemeler ve özel mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İsviçre’de bir yandan tüm hukuk işlerinde görevli olan olağan hukuk mahkemeleri, diğer yandan da kendisinin kanunen yetkili kılındığı belirli alanlarda görevli olan özel hukuk mahkemeleri vardır. Özel hukuk mahkemeleri iş hukukundan, kira veya hâsılat kirasından doğan uyuşmazlıklarda yetkilidir. Bundan başka ticaret mahkemeleri de özel hukuk mahkemeleri olarak görev yapmaktadır.³⁹

Bu mahkemelerin üzerinde temyiz mahkemeleri konumunda Temyiz Mahkemesi bulunmaktadır⁴⁰.

V. İtalya

İtalya’da İş Mahkemeleri 1889 yılında kurulmuş; Almanya ve Fransa gibi oluşumunu yıllar içinde tamamlamış ayrı bir istinaf ve temyiz merciine sahip 3 dereceli hale gelmiştir. Bu mahkemelerde de diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi işçi ve işveren temsilcileri bulunmaktadır⁴¹.

³⁹ Oğuz, s.241.

⁴⁰ Ulukapı Ömer; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları (Tüketici Mahkemeleri) Prof. Dr. Şakir Berki’ye Armağan, Konya 1996, s.86-87, dpn.33.

⁴¹ Erdönmez, s.9-12.

§ 4. Yargı Kolu ve Uzmanlık Olgusu

A. Yargı Kolu ve Görev Bakımından Özel Görevli Mahkemeler

Geniş anlamda yargı kavramı hukuk düzeninin bozulmamasına, o düzeni tutmaya yönelmiş devlet faaliyetidir. Dar anlamda yargı kavramı ise iddia üzerine ve hasım karşısında hukuki düzene etki eden bir eylem, durum ve benzeri bir iddianın olup olmadığının belirlenmesi ve gerekli hukuki yaptırımın uygulanması ve ihlal edilen hakkın yerine getirilmesinin sağlandığı devletin mahkemelerine ait faaliyetir⁴².

Anayasamızın 9. maddesine göre yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Ayrıca yargısal faaliyet, şekli (geniş) ve maddi (dar) anlamda olmak üzere, iki bölümde incelenerek tanımlanmıştır. Şekli anlamdaki tanıma göre, mahkemelerin her türlü faaliyeti yargısal faaliyetir⁴³. Bir faaliyetin yargı faaliyeti olabilmesi için, o faaliyetin bir yargı organı tarafından yapılıyor olması gerekir. Yargı organları da Anayasamızın üçüncü kısmının üçüncü bölümünde sayılmış yüksek mahkemeler ve ilk derece mahkemelerinden oluşmaktadır.

Bilindiği üzere Türkiye'de birden fazla yargı kolu bulunmaktadır. Yargı örgütü içinde tüm uyuşmazlıklar aynı yargı kolu içinde çözülmeyip bunun için farklı yargı kolları düzenlenmiştir⁴⁴. Hukuki nitelikleri bakımından bir bütün teşkil eden uyuşmazlıklar ayrı bir yargı usulüne tâbi tutulmaktadır. Sonuç olarak ayrı bir yargılama usulünün uygulandığı işlerin altında toplandığı bütüne yargı kolu

⁴² **Ansay, Sabri Şakir**:Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 30; **Yılmaz Ejder**: Hukuk Sözlüğü, Ankara 2005, s. 873-874.

⁴³ **Kuru-Usul**, C. I, s. 2; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 58; **Kuru,Baki**: Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza Yolu, ABD, 1962/2, s. 27; **Kuru, Baki**: Nizasız Kaza,Ankara 1961, s. 8-9; s. 31.

⁴⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.87.

denmektedir⁴⁵. Yargı sistemimizde dört yargı kolu bulunmaktadır: 1) Anayasa Yargısı, 2) İdari Yargı, 3) Askeri Ceza Yargısı, 4) Adli Yargı.

Medeni yargıda yer alan bir mahkemede bir uyuşmazlığın çözümü için, önce bu uyuşmazlığın adli yargı koluna dâhil olması ve adli yargı içinde medeni yargıyı ilgilendirmesi gerekir⁴⁶.

Bir dava açmak isteyen kişinin öncelikle davasını hangi yargı kolunda açması gerektiğini tespit etmesi gerekmektedir. Yani her yargı çeşidinin kendi alanına giren uyuşmazlıklardan doğan davaları yine kendi yargı alanına giren mahkemelerde görmesiyle, bu yargı kolları arasında iş dağıtımı düzenli bir biçimde gerçekleşmiş olur ve bunlar arasında bir uyuşmazlık çıkmaz. Ancak bazen bir uyuşmazlığa ilişkin davanın hangi yargı kolunda çözüleceğine ilişkin tereddüt doğabilir. Bu duruma yargı yolu uyuşmazlığı denir⁴⁷. Uygulamada en çok uyuşmazlık adli yargı ile idari yargı koluna dâhil mahkemeler arasında çıkmaktadır.

Adil yargılanma ve hak arama özgürlüğünün sağlanabilmesi, yargılamanın makul süre içinde tamamlanabilmesi ve ülkede yargı birliğinin sağlanabilmesi için davaların görevli ve yetkili yargı kolunda açılması gerekir. Ancak günlük hayatımızda karşılaştığımız uyuşmazlıkların çeşitliliği ve her uyuşmazlığın kendine özgü olması, her somut olayda dava şartlarından biri olan yargı kolunu belirlemeyi zorlaştırmıştır. Ülkemizde mahkemelerin görevlerini, dolayısıyla yargı kollarının görev alanlarını belirleme yetkisi kanunla yasama organına verilmiştir. Ancak bilim ve teknolojiye gelişmeler ile ekonomik ve sosyal değişimin hukuk alanını

⁴⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 57.

⁴⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.88.

⁴⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 72, 228-235. Doktrinde “yargı kolu” ve “yargı çeşidi” kavramları özdeş olarak kullanılmakta ve yargı mercii konusunda uyuşmazlık veya itiraz söz konusu olduğunda bu kavram “yargı yolu itirazı veya uyuşmazlığı” şeklinde kullanılmaktadır.

etkilemesi sonucunda yeni hukuki kavram ve uyuşmazlıkların ortaya çıkması ve doğabilecek uyuşmazlıkların önceden tahmininin güç oluşu nedeniyle, 1945 yılında adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkili olarak Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuştur. Böylece kanunlarda açıkça belirtilmeyen durumlarda Uyuşmazlık Mahkemesinin farklı yargı kollarının görevine ilişkin uyuşmazlıkları çözmesi amaçlanmıştır.

Aynı yargı kolu içinde bir davaya hangi mahkemenin bakacağı sorusunda ise görev kavramı devreye girer. Görev⁴⁸ bir davaya, konusu, değeri, niteliği ve miktarı açısından o yargı çevresindeki hukuk mahkemelerinden hangisi tarafından bakılacağını belirtir⁴⁹. Hukuk mahkemelerinin görevi, dava konusu şeyin miktarına ve niteliğine göre belirlenmektedir. Görev kamu düzenine ilişkindir. HUMK m.7 hükmüne göre diğer bir mahkeme yahut idari makam veya yargı merciinin görev alanına giren dava veya iş kendisine arz olunan mahkeme, duruşma yapmadan görevsizlik kararı verebileceği gibi davanın her aşamasında kendiliğinden görevli olmadığına da karar verebilir⁵⁰.

Konusu, miktarı, değeri ve niteliği açısından bir davaya hangi mahkemenin bakacağını tayin eden kurallar, mahkemelerin görevini belirlemektedir. Özel görevli mahkemelerin görevi, genel görevli mahkemelerin görevinden önceliklidir ve özel görevli mahkemelerin görev ve yetkileri kanunlarla düzenlenmiştir. Anayasa'nın

⁴⁸ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun (HUMK) ilk (1927) metninde "vazife" sözcüğü ile karşılanan "görev" kavramına Anayasa'da, (m.142) ve kanunlarda (5235 sayılı Kanun m.6; HUMK m.1-8) yer verilmiştir. Uyuşmazlığın nitelik ve değerine göre davanın hangi mahkeme tarafından bakılması gerektiği sorusuna verilen cevap görev olarak tanımlanmaktadır.

⁴⁹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.35 vd.; **Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren Yıldırım, Nevhis:** Medeni Usul Hukuku Esasları, 5. Bası, İstanbul 2005, s.58; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.86 vd.; **Atalı, Murat:** Hukuk Yargılamamızda Genel Mahkemeler, Görev Kavramı ve Görevsizlik Kararı, Prof. Dr. Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, Konya 1995, s.525-551, s.531-532.

⁵⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.156-157, **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.98-99.

142. maddesinde mahkemelerin görevlerinin kanunla düzenleneceği öngörülmüştür. HUMK m. 1-27 ve 5235 sayılı Kanun genel görevli mahkemelerin görev ve yetkilerini düzenlerken özel görevli mahkemelerin görev ve yetkileri ilgili özel kanunlarca düzenlenmiştir⁵¹. Özel görevli mahkeme ve genel görevli mahkeme arasındaki ve özel görevli mahkemelerin birbirleriyle olan görev ayrımında söz konusu kanuni düzenlemeler esas alınacaktır.

Özel görevli mahkemelerin kurulması halinde ortaya çıkacağı yönünde endişelerin dile getirildiği sorun , aynı yargı kolu içinde parçalanmış yapının ortaya çıkmasıdır. Bu durum aynı zamanda önemli görev uyuşmazlıklarının yaşanmasına ve bu yolla davaların uzamasına sebep olmaktadır. Çünkü bırakın sade vatandaş, uzman hukukçuların bile içinden çıkamayacakları önemli görev uyuşmazlıkları ile karşılaşmaktadır. Uzun süren yargılama sonucunda verilen karar isabetli olsa da, görevin mutlak temyiz nedeni olması, bütün bir yargılamanın sil baştan yenilenmesine sebep olmaktadır.

Bunun yanı sıra özel kanunlarla kurulan ve bakacakları işler belirli kişi veya iş gruplarına göre sınırlandırılan mahkemeler çoğaldıkça, bu mahkemeler arasında da içinden çıkılamayacak derecede görev uyuşmazlıkları görüleceği ve buna bağlı olarak davaların sonuçlanma süresinin uzayacağı yönünde eleştiri yöneltilmektedir⁵². Bu gerekçe özel görevli mahkemelerin ilk kuruldukları günler için makul olsa da günümüz itibariyle geçerliliğini yitirmiştir. Özel görevli mahkemelerin iş yoğunluğunun çok olduğu büyük illerde kurulması muhtemel görev uyuşmazlıklarını

⁵¹ 5235 sayılı Kanun m.6/3.

⁵² **Belgesay**, s. 251; **Kuru**-Davaların Uzaması Sebepleri, s.107; **Kuru, Baki**: Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gerekli Tedbirler, İBD, Yıl 1984, S.4-6, s.166-186; Makaleler, Ankara 2006, s.117-139, s.133; **Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006**, s.234; **Taşpınar Ayvaz, Sema**: Medeni Yargılama Usulü, Geciken Yargılamanın Nedenleri ve Sonuçları, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.158-171, s.161.

asgariye indirecektir, zira bu yargı çevrelerinde davalar genellikle avukat marifetiyle takip edildiğinden herhangi bir yanlışlığa meydan verilmeyeceği düşünülmektedir. Genel olarak tüm özel görevli mahkemelere baktığımızda görevsizlik sorunundan şikayet edilen yegane mahkeme –sadece spesifik bir konuda⁵³- tüketici mahkemesidir. Yani iddia edildiği gibi özel görevli mahkemelerin kurulması görev uyuşmazlıklarına ve buna bağlı olarak davaların uzamasına sebebiyet vermemektedir.

Sosyo-ekonomik ilişkilerdeki karmaşıklık, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim ve değişime bağlı olarak çözüme kavuşturulması ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların artması, diğer yargı çeşitlerinde olduğu gibi, hukuk yargısında da uzmanlık yargı yerlerinin yani özel görevli mahkemelerin oluşumunu zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede, bir yerde özel görevli mahkeme kurulmasındaki temel ölçüt olarak, o yerde, kurulmak istenen özel görevli mahkemenin görev alanına giren uyuşmazlıkların sıkça ve yoğun bir biçimde ortaya çıkması olmalıdır. Çok sayıda özel görevli mahkemenin kurulması, bu konuda abartılı bir tutumun sergilenmesi, genelin gözden kaçırılması sebebiyle, yargıda birliği ve bütünlüğü bozucu bir etki doğurabileceğinden, bu konuda ölçülü ve son derece hassas davranılmasında da büyük yarar vardır⁵⁴.

⁵³ **Tutumlu, Mehmet Akif:** Tüketici Mahkemelerinde Görülen Tapu İptal ve Tescil Davalarının Doğurduğu Sorunlar ve Bu Davaların Yargılamayı Uzatıcı Etkisi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.142-158, s.155.

⁵⁴ **Tanrıver, Süha:** Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlamda Alınması Gereken Temel Önlemler, Türkiye Barolar Birliği “Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi” Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.201-231, s.205.

B. Uzmanlık Olgusu

Uzman, belli bir konuda, belli bir işte, bilgi, görüş ve becerisi çok olan kimse anlamına gelmektedir⁵⁵. Uzmanlık ise belli bir konuda özel bilgiye sahip olmak anlamına gelir⁵⁶. Uzmanlık ile ihtisas ile eş anlamlıdır⁵⁷. Uzmanlık kavramı gelişen bilim alanlarıyla hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Temel bilim dallarının bilhassa son yarım yüzyıldır hızlı bir biçimde gelişmesi ve genişlemesiyle yeni yeni uzmanlık alanları ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle teknik alandaki gelişme hızına yetişmek mümkün olmayınca bilim dallarından yeni uzmanlık alanları türemeye başlamıştır.

Uzmanlık kavramı karşımıza en sık biçimde tıbbi bilimlerde çıkmaktadır. Altı yıllık temel tıp eğitiminden sonra pratisyen hekim unvanını alan mezunlar Tıpta Uzmanlık Sınavı'na girerek ihtisas yapmak istedikleri bölümü seçer ve dört ila altı yıl arasında değişen sürelerle kazandıkları bölümde eğitim alırlar. Bu eğitim aşamasından sonra uzman doktor veya mütehassıs unvanını almaktadırlar.

Tüm bilimsel gelişmelere paralel olarak hukukun da sosyal bir bilim dalı olarak bu gelişmelerden ayrı kalması, yerinde sayması düşünülemez. Özellikle küreselleşme ile birlikte diğer hukuk sistemleri ile etkileşim içine girilerek yurtdışındaki uygulamaların yansımaları ülkemizde de görülmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde müktesebatın uyumlaştırılması çalışmalarının da yeni kurumlar ve uygulamaların gelişmesinde büyük payı vardır. Bu gelişmeler ışığında hukukun uygulayıcıları konumunda mahkemelerin de uzmanlaşması son

⁵⁵ TDK Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara 2005, s. 2050.

⁵⁶ TDK Türkçe Sözlük, s.2051.

⁵⁷ TDK Türkçe Sözlük, s.943, **Yılmaz, Ejder:** Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara 2005, s.530.

yıllarda gündeme gelmiştir. Hukuk alanlarının çoğalması her hukukçunun her konuda detaylı bilgi sahibi olmasını imkânsız kılmaktadır. Nasıl pratisyen bir hekim mütehassıs bir doktor gibi teşhis-tedavi veya ameliyat yapamaz ise buna benzer bir şekilde her hâkimin hukukun her alanında önüne gelen uyuşmazlıkları aynı derecede yetkinlikle çözmesi beklenemez.

Burada devreye özel görevli mahkemeler (ihtisas mahkemeleri) girmektedir. Özel görevli mahkemeler, genel görevli mahkemelerin karşıtı, genel görevli mahkemeler dışında, uzmanlık gerektiren bir konu ile uğraşan, özel bazı uyuşmazlıkların çözümü için kurulan mahkemeler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, trafik, icra, çocuk, iş, kadaastro mahkemeleri gibi⁵⁸.

I) Yargıda Uzmanlık Mahkemesi Lehinde ve Aleyhinde Görüşler

Bugün Hukuk Fakültelerimizde uzmanlaşmaya dayanan bir eğitim verilmediği gibi, hâkim ve savcıların atanmalarında da uzmanlığa riayet edilmemektedir. Günümüzde oldukça karmaşık hale gelen uyuşmazlıklar, artan iş yükü ve oldukça kapsamlı hale gelen mevzuat karşısında, özellikle hâkimlerin her konunun uzmanı olmaları ve önlerine gelen uyuşmazlıkları sağlıklı bir şekilde çözmeleri zorlaşmıştır.

Hâkimler, belirli usullere göre yetiştirilmekte olup adli yargıda görev aldıkları zaman genellikle, genel hükümlere göre açılmış olan davalara bakmaktadırlar. Özel görevli mahkemelerde görülen davalar ise özel bilgi ve uzmanlığa ihtiyaç göstermektedir. Genel hükümlere göre açılan davaların çözümlenmesinde başarı göstermiş olan hâkimlere özel görevli mahkemelerde görev verildiğinde, buradaki

⁵⁸ Yılmaz-Sözlük, s.963.

davaların özelliklerine uyum sağlamaları uzun zaman ve gayrete ihtiyaç göstermekte, bu aşamada özel görevli mahkemelerde davalar istenilen sürat ve mükemmeliyette yürütülememektedir. Özel görevli mahkemelerde açılan davaların seri bir şekilde halledilmesi ve bu mahkemelerden isabetli kararlar çıkması için her yıl belli sayıda hâkimin, bu konuda ilerlemiş ülkelerde belli bir süre incelemelerde bulunmaları ve bu alandaki bilgi ve görgülerinin artırılması sağlanmalıdır. Buna ilaveten hâkimlerin atanmalarında uzmanlıkları göz önünde tutulmalıdır. Yıllarca savcılık yapmış bir hukukçunun birdenbire hukuk hâkimliğine; yıllarca kadastro hâkimliği yapmış bir hukukçunun birdenbire ağır ceza mahkemesi üyeliğine atanması gibi uygulamalar yargıda uzmanlaşmayı engelleyecektir. Uzmanlaşma uyuşmazlıkların daha süratle ve hukuka uygun çözülmesini sağlamaktadır. Bu yolla verilen kararlarda isabet oranı da yükselerek Yargıtay'ın da iş yükü bu sayede azaltılmış olacaktır⁵⁹.

Hâkimlik mesleğinde uzmanlaşmaya riayet edilmemesi Kuru'ya göre davaların uzama sebeplerinden birisidir⁶⁰.

Hâkimlerin gerek mesleğe girişinde, gerekse sonraki atamalarında uzmanlığa riayet edilmesi, daha önce aynı mahkemede görev yapmış hâkimlerin seçilmesi

⁵⁹ **Kılıçoğlu, Ahmet:** Yargının Sorunları, Yeni Türkiye Dergisi, Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, Yıl:2, S. 10, s.285-298, s.288.

⁶⁰ Kuru'nun hâkimlik mesleğinde uzmanlığa riayet ile ifade etmek istediği ceza ve hukuk mahkemesi hâkimlerinin söz konusu alanlarda uzun süre çalıştıktan sonra atamalarının farklı bir mahkemeye yapılmaması, dolayısıyla bu hâkimlerin tecrübelerinden ve bilgi birikimlerinden yararlanma imkanının ortadan kaldırılmasıdır. Bu şekilde uzmanlaşmaya riayet edilmemesi davaların uzamasına neden olmaktadır. Kanımıza göre ceza ve hukuk mahkemelerindeki hâkimlerin uzmanlığı düşüncesi özel görevli mahkemelere de kıyasen uygulanabilir ve aynı hususun özel görevli mahkemeler için davaların uzamasına sebep olduğu söylenebilir. **Kuru, Baki:** Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49; Makaleler, Ankara 2006, s.99-116, s.102; **Kuru, Baki:** Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gerekli Tedbirler, İBD, Yıl:1984, S.4-6, s.166-186; Makaleler, Ankara 2006, s.117-139, s.123; **Kuru-Usul;** C.1, s.57-58.

yerinde olacaktır. Hatta doktrinde Yargıtay'daki daireler için benzeri bir uzmanlaşma sağlanması görüşünü savunanlar da vardır⁶¹.

Türkiye'de hâkimlerin mesleki eğitimi 06.6.1985 tarih ve 3221 sayılı Kanun ile 01.01.1986 tarihinde faaliyete başlayan Hâkim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi'nin kuruluşuna kadar mahkemelerde deneyimli hâkimlerin gözetiminde "hâkim yardımcılığı" adı altında yapılmıştır. Belirtilen tarihten sonra eğitim süreci değişmiştir. Eğitim merkezinde adaylara fakülteden farklı olarak uygulamaya dönük bir eğitim verilmiştir. Yazılı ve sözlü sınavlardan geçerek buraya gelen adaylara bir davanın hazırlanması, yargılamanın yönetimi ve aşamaları, delillerin toplanması ve değerlendirilmesi, hukuki olay ve olguların normatif analizi, yüksek mahkeme içtihatlarının irdelenmesi, mesleki davranış ve etik kuralları gibi konular öğretilmiştir. Bu kurumun düşünsel temeli ise 1972 yılında hazırlanan Türkiye Adalet Akademisi projesine dayanmaktadır⁶². Bu proje daha geniş bir açılım öngörmektedir. Adalet Bakanlığı, Hukuk Fakülteleri, Türkiye Barolar Birliği'nin işbirliği ile mevzuat araştırması, enformasyon, mesleki yayın ve çeviri, dokümantasyon hizmetlerinin uygulayıcıya sunulması gibi. Bu proje o tarihte Adalet Bakanlığı tarafından benimsenmemiş ve daha sonra yukarıda değindiğimiz eğitim merkezi taslağı yasalaştırılmıştır. Daha sonra 2003 yılına gelindiğinde ise kurulan eğitim merkezinin ihtiyaçlara cevap veremediği düşünülerek Türkiye Adalet

⁶¹ **Kuru**-Davaların Uzaması, s.103; **Kuru**-Yargılamanın Çabuklaştırılması, s.124; **Tanrıver, Süha**: Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlama Alınması Gereken Temel Önlemler, Türkiye Barolar Birliği "Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi" Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.201-231, s.214; **Görgün, Şanal**: Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 170-178, s. 175.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. **Karayalçın, Yaşar**: Türkiye Adalet Akademisi Niçin ve Nasıl Kurulmalıdır?, Ankara 1972.

Akademisi Kanunu kabul edilerek faaliyete geçmiştir⁶³. Adalet Akademisi ilk kurulduğu dönemde yalnızca stajyer hâkim eğitimi yapan ve hizmet içi eğitim ile özel görevli mahkeme hâkimlerinin eğitimi konusunda eksik kalmış olsa da giderek bu eksikliğini kapatmakta ve uygulamaya olumlu katkılar sağlamaktadır⁶⁴.

Sistemin bütün bu olumlu yönlerine karşın, lisans eğitiminde ve hâkimliğe hazırlık sürecinde, belli meslek veya uzmanlık alanına göre bir ayrışmanın yapılmamış olması sebebiyle bir hukuk uygulayıcısının bugün gerek Türk gerekse Avrupa Birliği hukukunun ulaşmış olduğu norm/doktrin/içtihatlar birikimini ortalama hukuk nosyonu ile sağlaması hayli güçtür. Bu eksikliğin, yargılama ve isabetli karar verme sürecine olumsuz etki yaptığını vurgulamak gerekir⁶⁵.

Hâkimler Hâkimler ve Savcılar Kanunu (HSK)'nin kabul ettiği belirli usullere göre yetiştirilmekte olup adli yargıda görev aldıklarında genellikle umumi hükümlere göre açılmış olan davalara bakmaktadırlar. Uzmanlık mahkemeleri ise özel bilgi ve uzmanlığa ihtiyaç göstermektedir. Genel hükümlere göre açılan

⁶³ Türkiye Adalet Akademisi'nin amaç, kapsam ve görevlerini düzenleyen 4954 sayılı Kanun, 23.7.2003 tarihinde kabul edilmiş, 31.7.2003 tarih ve 25185 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak üç ay sonra 31.10.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁶⁴ Adli ve idari yargı hâkim ve savcıları ile askerî yargı hâkimlerinin, kurum avukatları, hukuk müşavirleri ve noterlerin hizmetlerini adil, etkin, verimli ve süratli bir şekilde yerine getirilebilmeleri amacıyla –adli ve idari yargı hâkim ve savcıları için 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 20. maddesi ile **Hâkim ve Savcılar Meslek İçi Eğitim Yönetmeliğinin 6. maddesi** hükümleri de gözetilerek- Türkiye Adalet Akademisinde meslek içi eğitim verilir. Aile mahkemesi hâkimleri için; 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun uygulanmasında ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi ve uygulama birliğinin sağlanması; İş mahkemesi hâkimleri için, İş ve sosyal güvenlik mevzuatında meydana gelen değişiklikler nedeniyle uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi ve uygulama birliğinin sağlanması; Kadastro mahkemesi hâkimleri için, 3402 sayılı Kadastro Kanununun uygulanmasına ilişkin teknik ve pratik bilgilerin verilmesi; Fikrî ve sınai haklar mahkemesi hâkimleri için, fikrî ve sınai haklar alanında meydana gelen değişiklikler ile uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi; İcra hâkimleri için, İcra ve iflas kanununda meydana gelen değişiklik, yenilik ve uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi konularında verilir.

⁶⁵ **Tutumlu, Mehmet Akif:** Yargıda Uzmanlaşma: Sorunlar ve Öneriler, Radikal Gazetesi, 09.7.1997, s.9.

davaların çözümlenmesinde başarı göstermiş olan hâkimlere uzmanlık mahkemelerinden birinin hâkimliğinde görev verildiğinde, bu davaların özelliklerine uyum sağlamaları uzun gayret ve zamana ihtiyaç göstermekte, bu devrede söz konusu davalar istenilen hız ve mükemmeliyette yürütülememektedir. Bu mahkemelerde görülen davaların çabuk bir şekilde görülmesi ve isabetli kararların çıkmasının sağlanması bakımından hâkimlerin gerek göreve atanmadan önce gerekse göreve başladıktan sonra yurt içinde ve dışında eğitimlere tâbi tutularak bu alanlardaki bilgi ve görgülerini artırmaları sağlanmalıdır⁶⁶.

Diğer yandan, hâkimlik mesleği içinde hukuk, bilgi ve alan bakımından bir uzmanlaşma mı yoksa bilimsel ve teknolojik gelişmeler nedeniyle kurulması talep edilen bu yeni mahkemelerde teknik konuda bir uzmanlaşmanın gerekliliği tartışılması gereken bir başka sorundur. Burada yalnızca meslekten hâkimlerin yanında uzman kişilerin de yer alıp alamayacağı tartışılmalıdır. Çünkü hâkimlerin, teknik ve uzmanlık isteyen konularda bilirkişiye başvurma zorunluluğu bulunduğu açıktır (HUMK m.275). Yani aslında, hâkimler bilirkişiye giderek bu sorunu çözmektedirler. Burada Taşpınar şu soruları gündeme getirmektedir: O halde bu mahkemelerde hâkimlerin uzmanlaşması yalnızca ilgili hukuki alanla sınırlı mı olacaktır? Yani acaba teknik elemanların mahkemelerde hâkime yardımcı olmak üzere istihdam edilmeleri düşünülemez mi? Aile mahkemelerinde kendilerine başvuru ve hatta mahkemelerde kadrolu olarak bulundurulması gereken psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı örneğinde olduğu gibi bir model özel görevli mahkemeler için tasarlanamaz mı? Biraz daha ileri giderek, Batıdaki örneklerinde olduğu gibi, meslekten olmayan

⁶⁶ **Kuru, Baki:** İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi), TBB'nin Düzenlediği I. Türk Hukuk Kongresi, Ankara 1971, s.39; Makaleler, Ankara 2006, s.436 dpn.17.

ancak uzman kişilerden bu mahkemelerde toplu mahkeme örneği içerisinde üye olarak veya hâkim yardımcısı gibi bir statü ile yararlanılması mümkün olabilir mi?⁶⁷

Esasında Türk Hukukunda iş mahkemeleri konusunda yapılan benzer bir düzenlemenin 1971 yılında Anayasa Mahkemesince iptal edildiğini hatırlamak gerekir⁶⁸. Nitekim iş mahkemeleri toplu mahkeme olarak kurulmuş ve mahkemede işçi ve işveren temsilcisinin bulunması öngörülmüştü. Anayasanın 140. maddesi nedeniyle hâkimlik teminatına sahip olmayan kişilerin yargılama faaliyetine katılması mümkün olamasa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve adil yargılanma hakkı bakımından bağımsızlık ve tarafsızlık koşullarının yerine getirilmesi halinde bir mahkemenin üyelerinin tamamının veya bir kısmının profesyonel olarak hâkim olmaları aranmamaktadır. O nedenle gerçek bir uzmanlaşma veya hâkimin yardım alması anlamında bu tür bir model üzerinde düşünülebilir⁶⁹.

Özel görevli mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin niteliği de tartışma konusu yapılmıştır. Söz konusu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin, görülecek konularda uzmanlık sahibi kişiler arasından seçilmesi ya da bu mahkemelerde görev yapan hâkimlerin önüne sürekli aynı konuların gelmesi sebebiyle zamanla uzmanlaşmasının, verilen kararların daha isabetli olmasını sağlayacağı belirtilmiştir⁷⁰. Hâkimlik mesleğinde uzmanlığa riayet edilmemesi de davaların uzamasına sebeplerinden birisidir⁷¹.

⁶⁷ Taşpınar Ayvaz- Kurultay 2006, s.232.

⁶⁸ Bkz. yuk. s. 81.

⁶⁹ Taşpınar Ayvaz- Kurultay 2006, s.233.

⁷⁰ Ulukapı, s.86-87, dñn.33.

⁷¹ Kuru, Baki: Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, Ankara Hukuk Fakóltesi Mezunları Derneği, Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49, Makaleler, Ankara 2006, s.99-116, s.102.

Kuramsal olarak özel görevli mahkemelerde görev yapan hâkimlerin söz konusu alanda uzman oldukları düşüncesi bir varsayımdan ibarettir. Kimi özel görevli mahkemelerin kuruluş kanunlarında⁷², bu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin, (tercihan) konularında yüksek lisans eğitimi almış uzman kişilerden oluşacağı belirtilmişse de uygulamada bunun her zaman mümkün olamayacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Genel mahkemeler için bile hâkim yetersizliği güncelliğini koruyan bir sorun iken uzman hâkim yetiştirme ve istihdamı kısa vadede mümkün görünmemektedir. Uzman hâkimlerin kuruluş kanunlarında⁷³ belirtildiği gibi istihdam edilememesinin yanı sıra uzman hâkimlerin kararlarının daha isabetli olacağı görüşüne de itiraz getirilmektedir. Burada hâkimlerin çözecekleri iş ve uyuşmazlıklarda uzman olmalarından ziyade genel hukuk bilgisine sahip olmaları daha önemlidir. Uzman hâkimlerin uzmanlık alanlarına giren işlerin gereklerinden çok yerleşmiş kural ve teamüllerin esiri oldukları ileri sürülerek uzmanlık mahkemelerine karşı çıkmıştır. Ayrıca ülkede hukuk birliğinin sağlanmasının mahkemelerin uyumlu karar vermesi ile mümkün olduğu ve bu ahengin sağlanmasının hâkimlerin çözecekleri uyuşmazlıklarda özel bilgiye sahip olmalarından çok genel ve derin bir hukuki bilgiye sahip olmalarına bağlı olduğu belirtilmiştir⁷⁴. Bu görüş kısmen doğru kabul edilebilir ancak bir hâkimin belli bir hukuk alanında uzmanlaşması genel hukuk nosyonunun eksik olduğu anlamına

⁷² 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun; **Aile Mahkemeleri Hâkimlerinin Nitelikleri ve Atanmaları, Madde 3** - Aile mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve **aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan** hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.

⁷³ Özel görevli mahkemelere atanacak hâkimlerin nitelikleri hakkında sadece 4787 sayılı Kanun'da düzenleme yer almaktadır. Diğer özel görevli mahkemelerin kuruluş kanunlarında atanacak hâkimlerin niteliklerine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁷⁴ **Belgesay**, s.251.

gelmez. Elbette temel hukuki bilgilerine ve genel yargılama usullerine öncelik verilmelidir ancak bu temel sağlam bir şekilde oluşturulduktan sonra teknik bilgilerin öğrenilmesinde bir mahzur bulunmamaktadır. Genel hukuki kurallar ve hukukun özel alanlarındaki kurallara hâkim olmak, uzmanlaşmak aynı amaca hizmet etmektedir. Bu açıdan belli alanlara yönelip uzmanlaşmak isteyen hukukçular teşvik edilmelidir.

Bir diğer eleştiri de hâkimlerin uzmanlaşmasına gerek olmadığı zira hâkimlerin önlerine gelecek her konuda bilgi sahibi olamayacakları; teknik konularda hâkimlerin bilirkişinin görüşüne başvurarak konu hakkında bilgi sahibi olma ve bu yolla hüküm tesis etme imkânları bulunduğu şeklindedir. Bu sebeple hâkimlerin çok ayrıntılı sayılan konularda uzmanlaşmak yerine genel hukuki konularda derinlemesine bilgi sahibi olmaları tercih edilmelidir⁷⁵. Kısmen haklı gibi görünse de bu eleştiriye tamamen katılmak mümkün değildir. Şüphesiz hâkimlerin tıbbi konularda, mühendislik gibi teknik alanlarında kapsamlı bilgi sahibi olması beklenemez ve özel görevli mahkeme hâkimlerinden beklenen de bu değildir. Buradaki uzmanlıktan kasıt, sürekli aynı türde uyuşmazlıklarla ilgilenmek suretiyle o alanda uygulanacak mevzuata, usule ve ihtilaflı konulara hakimiyet sağlamak ve bir süre sonra bilirkişiye başvuru ihtiyacının azalarak uyuşmazlıkların seri bir şekilde çözümüdür. Ayrıca bilirkişiye başvurunun yargılamayı yavaşlatan unsurlar arasında önemli bir yeri olduğu unutulmamalıdır. Bilirkişilerin kendilerine tevdi edilen dosyaları zamanında teslim etmemesi ve yetersiz raporlar sebebiyle tekrar bilirkişiye başvurma gereği davaların makul sürede sonuçlanmasını engellemektedir. Bilhassa birden fazla bilirkişiye başvuru taraflar açısından yargılama giderlerini arttıracığından usul ekonomisi ilkesine aykırılık söz konusu olacaktır. Uzmanlaşma

⁷⁵ Belgesay, s. 251.

sayesinde hâkim; teknik konulardaki hukuki bilgisiyle genel hukuki bilgisini birleştirip hem güvenilir, hem masrafsız hem de kısa sürede yargılama faaliyetini yerine getirmiş olacaktır. Burada hâkimden beklenen bilirkişi düzeyinde uzmanlık kazanması ve bilirkişi işlevi görmesi değil, önüne gelen uyuşmazlıklara uygulanan farklı usulü ve mevzuatı özümseyip bu konularda bilirkişiye başvurunun ez aza indirgenmesidir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus, hükmün temyizi aşamasında Yargıtay'da veya henüz kurulma aşamasında olan istinaf mahkemelerinde önüne özel görevli mahkemelerin incelediği uyuşmazlıklar gelen hâkimlerin uzmanlaşması sorunudur. Uzmanlaşmanın yalnızca ilk derece yargılaması için söz konusu olduğu, üst derece mahkemeleri için böyle bir durum olmadığı eleştirisi getirilmiştir⁷⁶. Elbette temyiz ve istinaf aşamalarında⁷⁷ yer alan hâkimlerin uzmanlaşması, en az ilk derece mahkemelerindeki hâkimlerin uzmanlaşması kadar önemli bir husustur ancak bu husus ilk derece mahkemesi olarak görev yapan özel görevli mahkemelerdeki hâkimlerin uzmanlaşmasına bağlıdır. Özel görevli mahkeme hâkimleri aynı türdeki mahkemelerde görev yapmaya devam ettiği müddetçe zaman içinde tecrübe kazanacak ve üst derece yargı organlarının ilgili dairelerinin uzman hâkim ihtiyacı da bu şekilde giderilmiş olacaktır. Ayrıca özel nitelikli uyuşmazlıkların geldiği daireler ayrılmalı ve üst derece yargı mercilerinde de kurumsal uzmanlaşmanın önü açılmalıdır. Bu anlamda Yargıtay Kanunu m.14'te yapılan düzenleme yol gösterici olacaktır. Bu düzenleme daha da ileri götürülerek daireler arasında uzmanlık

⁷⁶ Taşpınar Ayvaz- Kurultay 2006, s.227.

⁷⁷ İstinaf uygulaması henüz başlamamıştır ancak başladığı zaman bu mahkemelerdeki uzmanlaşmanın sağlanması temyiz aşamasında uzmanlaşmadan daha önemli olacaktır. Çünkü temyiz aşamasında yalnızca hukuki denetim yapılırken istinaf aşamasında ilk derece mahkemesindeki gibi yargılama yapılması söz konusudur.

mahkemelerine göre işbölümü yapılması gibi bir düzenlemeye gidilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Daireler arasındaki mevcut işbölümü ilişkisi uzmanlaşma olgusu doğrultusunda geliştirilmelidir.

II) Hâkimin Nitelikleri ve Meslekten Olmayan Hâkim Sorunu

TÜSİAD tarafından 1998 yılında yayımlanan “Yargı Düzeninde Kalite” adlı raporda yargıda uzmanlaşmanın önemine vurgu yapılmış, Hukuk Fakültelerinde ders programları gün geçtikçe geliştirilir ve yenilenirken, modern hayatın değişim hızına paralel olarak hukuk branşları çeşitlenir ve derinleşirken; her geçen gün hızla artış gösteren yeni uzmanlık alanlarında, binlerce araştırma ve uzmanlık tezi üretilirken; davayı çözmekle görevli hâkimin, bütün bu “hukuki sorunlara” ve konulara (hâkimlik mesleğinin gereği olarak) vâkıf olmasını beklemenin gerçekçi olmadığı belirtilmiştir⁷⁸.

Ticaret mahkemesi hâkimliğinden iş mahkemesine, icra hâkimliğinden ağır ceza mahkemesi üyeliğine, cumhuriyet savcılığından sulh hukuk hâkimliğine atamaların yapılabildiği ve hâkimlerin uzmanlaşmasına izin verilmediği bir sistemde⁷⁹, her türlü hukuki uyuşmazlığı, her yönüyle çözebilecek bir “hâkim profili”

⁷⁸ “Bugün ülkemizde adliye hâkiminin ihtisaslaşması, hukuk alanında ve ceza alanında ihtisaslaşma olarak anlaşılmaktadır. Böyle bir anlayış artık terk edilmelidir. Bugün bir asliye ticaret mahkemesi hakimi, haksız rekabet, fikri ve sınai mülkiyet, kıymetli evrak, deniz ticareti, kolektif şirket, limited şirket, anonim şirket, kooperatif, akreditif, teminat mektubu, kredi işlemleri, döviz işlemleri, ithalat ve ihracat mevzuatı, iflas ve konkordato, icra, sigorta, hava taşımacılığı gibi çok çeşitli hukuk branşlarını anlamak ve bilmek zorundadır. Bu çok güçtür. Hele bir de mevcut dava sayısını gözönüne alırsak bu imkânsızdır da diyebiliriz. Onun için, bilirkişilik probleminin belli alanlarda daha ileri bir ihtisaslaşmaya gidilmedikçe ve ihtisas mahkemesi türleri arttırılmadıkça azalması mümkün değildir. Hukukun her alanını bilen hâkim dönemi çoktan geçmiştir” (Yargı Düzeninde Kalite, 1998, s.52).

⁷⁹ “Belli alanlarda daha ileri bir ihtisaslaşmaya gidilmedikçe ve ihtisas mahkemesi türleri arttırılmadıkça, bilirkişi probleminin çözülmesi mümkün değildir” (Yargı Düzeninde Kalite, 1998, s.52). 1998 yılında yayınlanan ve TÜSİAD üyeleri arasında yapılan bir ankette, “belli konular üzerinde yoğunlaşmış ihtisas mahkemelerinin eksikliği”, ankete katılanların % 56,4’ü tarafından,

aramak boş bir çabadan ibarettir⁸⁰. Ticari davalarda uzmanlaşma fırsatı bulabilmiş bir hâkimin dahi, baş döndürücü bir hızla gelişme kaydeden ticaret hukuku konularının tamamını “genel hukuk bilgisi” ile çözebilme imkânının olmadığı belirtilmiştir⁸¹.

Burada uzmanlık mahkemelerinde, uzman kişilerin (meslekten olmayan hâkimlerin) yer alıp alamayacağı sorununa da değinmek gerekmektedir.

Türkiye’de meslekten hukukçu olmayan hâkim hâkimlik yapmaları mümkün değildir (AY m.140/1, 2802 sayılı HSK m.7/1). 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile ilk olarak iş mahkemeleri yapısında meslekten olmayan hâkimlere yer verilmiş ancak bu uygulama 1971 yılında Anayasa Mahkemesi⁸² 13.4.1971 tarih ve 63 Esas ve 38 sayılı kararı ile iş mahkemelerinde işçi ve işveren temsilcilerinin üye olarak bulunmalarına dair İş Mahkemeleri Kanunu’nun 6 maddesinin iptal edilmesiyle son bulmuştur⁸³. Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesi özetle şu şekildedir:

Anayasa’nın 7. maddesinde yargı yetkisinin Türk Ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı bildirildikten sonra yargıyı düzenleyen 3. Bölümün genel kuralları arasında bulunan 132. maddesinde hâkimlerin görevlerinde bağımsız oldukları, yalnızca Anayasa, yasa, hukuk ve vicdan kanıları ile bağılı olarak karar verecekleri, hiçbir yerin, organın veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında onlara

yargı sisteminin hızlı işlemlerini engelleyen en önemli faktörler arasında sayılmıştır. Bkz. Yargı Düzeninde Kalite, s.110.

⁸⁰ Aynı hususa işaret için bkz. **Karayalçın, Yaşar**: Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, C.V, Ankara 1988, s.134: “Ceza hâkimini ticaret hâkimi yaparsanız, vicdani sorumluluğu olan hâkim, mesleki sorumluluğu olan hâkim elbette güvendiği hukukçulara bilirkişi olarak müracaat etmek ihtiyacını hissedecektir”; bu doğrultudaki diğer bir görüş için bkz. **Atalay, Oğuz**: “Hukuk Yargılamasında Bilirkişilik Uygulamasına İlişkin Bazı Sorunlar”, Manisa Barosu Dergisi, Y.14, 1995, S.53-54, 70. Yıl Özel Sayısı, s.137: “Yıllarca ceza hâkimliği veya cumhuriyet savcılığı yapmış bir hâkimi asliye ticaret mahkemesi başkanlığına atarsanız, o hâkimin uzman hukukçu bilirkişinin yardımına başvurması gayet doğal olacaktır”.

⁸¹ Yargı Düzeninde Kalite, s.52.

⁸² Bkz. Aşa. § 5 İş Mahkemesi.

⁸³ 16.11.1971 tarih ve 14077 sayılı RG.

buyruk veremeyeceği ya da onları herhangi bir biçimde etki altında bırakamayacağı; 133. maddesinde hâkimlerin görevden çıkarılamamak, istekleri bulunmadıkça Anayasa’da gösterilen yaştan önce emekli edilememek gibi güvencelerle donatılmış bulundukları; 134. maddesinde ise hâkimlerin bütün özlük işlerinin ve bu arada atanmalarının mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine göre yasa ile düzenleneceği, yasada belirtilenlerden başka genel veya özel hiçbir görev alamayacakları kesin kurallara bağlanmıştır. Mahkemelerin bağımsızlığına ve hâkimlerin güvence ile donatılmış bulunmalarına ilişkin Anayasa kuralları, Anayasa’nın 2.maddesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin zorunlu niteliklerinden olarak gösterilen hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez öğelerindendir. Mahkemelerin bağımsızlığı veya hâkimlik güvencesine ilişkin kuralların yorumunda bu kuralların hukuk devleti ilkesi ile olan zorunlu bağlantıları hiçbir zaman gözden uzak tutulamaz.

İş Mahkemelerindeki işçi ve işveren temsilcisi üyelerin temel işlerinin işçilik ya da işverenlik olduğu, bu kimselerin mahkeme toplantıları dışında kendi işlerinde çalıştıkları, başka deyimle hâkimlik mesleği içinde ve o meslektekilerin bağlı oldukları hukuk kuralları ile bağlı birer Devlet görevlisi olmadıkları, hâkimliğe getirilmelerinin mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine uygun bir düzen içinde olmayıp yansız birer kuruluş sayılması imkânı bulunmayan işçi ve işveren kuruluşlarının seçimi ve yürütmenin birer bölümü olan Adalet ve Çalışma Bakanlıklarının ataması ile gerçekleştiği, görev sürelerinin ise iki yıl ile sınırlı olduğu, 5521 sayılı Kanunun 2. ve 4. maddeleriyle öbür kurallarını incelenmesinden açıkça anlaşılmaktadır. Demek ki bu üyelerin hukuki durumları, hâkimlerin Anayasa’nın az önce anılan maddelerinde düzenlenen hukuki durumları ile açıkça çelişki göstermektedir. Bunun sonucu olarak 5521 sayılı Kanunun bu üyelerin iş mahkemesinin kuruluşuna

katılmalarını sağlayan 2. Maddesinin birinci fıkrasındaki “bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden” deyiminin Anayasa’nın 7., 132., 133. ve 134. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali gerekmektedir.

Şu da belirtilmelidir ki Anayasa hâkim niteliğinde bulunmayan kişilerin mahkemelere katılıp hâkim görevi yapmalarını yalnızca askeri mahkemeler için 138. maddesinin dördüncü fıkrasında “askeri mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır” kuralı ile öngörmüş, iş mahkemeleri bakımından böyle bir ayırık kural koymamıştır.

Batı Almanya ve Fransa’da da işverenlerle işçilerin katıldıkları iş mahkemelerinin bulunduğu, o ülkeler Anayasalarında da hâkim güvencesine ilişkin kuralların yer aldığı ileri sürülerek Anayasa’nın temsilci üyelerin iş mahkemelerine katılmasına engel biçimde yorumlanmasının doğru olmadığı savunulamaz; çünkü 23.5.1949 günlü Federal Almanya Anayasa’sının 97.maddesinin ikinci fıkrasında kapsamı bakımından Anayasamızın 133.maddesindeki benzer ilkelere dayanılarak düzenlenmiş hâkimlik güvencesi, anılan maddede yazıldığı üzere “temel görevi hâkimlik olan ve plan gereğince kesin biçimde atanmış bulunan hâkimler” için öngörüldüğü gibi 4.10.1958 günlü Fransız Anayasa’sının 84.maddesinde de bu güvence, yine anılan maddede yazıldığı üzere “meslekten olan hâkimler” ile sınırlandırılmıştır; oysa Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sında hâkimlik güvencesi, bütün hâkimler için öngörülmüş ve hâkimlik görevinin ancak meslekten olan hâkimlerce yapılabilmesi kurallara bağlanmış, yukarda belirtildiği gibi, yalnız askeri mahkemeler bakımından hâkim niteliğinde bulunmayan kişilerin azınlıkta olmak üzere hâkimlik görevi yapmalarına izin verilmiştir.

5521 sayılı Kanuna göre, iş mahkemeleri toplu mahkeme olarak kurulmuş olup, bir hâkimin başkanlığı altında, bir işçi ile bir işveren temsilcisinden teşekkül eder (5521 s.K. m.2). Ancak Anayasa Mahkemesi iş mahkemelerinde hâkim niteliği taşımayan işçi ve işveren temsilcilerinin bulunmasının, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesiyle çeliştiği görüşüne vardığı için Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir⁸⁴. Bu sebeple iş mahkemeleri tek hâkimli olarak çalışmaktadırlar.

İşçi ve işveren temsilcilerinin bu mahkemelerde üye olmasının bu üyelerin çalışma hayatını yakından bilmeleri bakımından birçok faydası vardır. Ayrıca yabancı hukuk sistemlerinde de durum böyledir. Fakat işçi ve işveren temsilcileri bağımsız hâkim niteliğine sahip olmadıklarından, Anayasa Mahkemesi kararından sonra, bunların iş mahkemesine katılmaları hukuki açıdan mümkün görülmemektedir. Bu Anayasal engel dışında da işçi ve işveren üyelerin mahkemeye katılmasında faydadan çok sakınca vardır⁸⁵. Çünkü işçi ve işveren üyeler, sadece çalıştıkları işkolu bakımından uzman kişilerdir; diğer işkolları hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Bu sakıncayı gidermek için, bazı yabancı hukuk sistemlerinde, iş mahkemeleri, işkollarına göre bölümlere ayrılmakta ve her bölümdeki işçi ve işveren üyeler o işkolundan seçilmektedirler. Bizde böyle bir ayırım yapılmamaktadır ve yapılması da çok zordur. Bunun dışında işveren ve işçi üyeler hukukçu olmadıklarından, mahkeme başkanı hâkimin bu kişilerle çalışması zor ve zaman alıcıdır. Hâkimin üyelere davanın hukuki açıklamasını yapması ve aynı zamanda karar verilmesi davaların görülmesini yavaşlatacaktır. İşçi ve işveren üyelerin bulunmaması ve bu nedenle bunların uzmanlığından istifade edilmemesinin

⁸⁴ Anayasa Mahkemesinin bu konuda verdiği gerekçeli karar için bkz. R.G.16.11.1971, S.14077, s.1-7.

⁸⁵ **Kuru, Baki:** İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi), TBB'nin Düzenlediği I. Türk Hukuk Kongresi, Ankara 1971, s.39; Makaleler, Ankara 2006, s.433.

sakıncasının, iş mahkemesi hâkiminin iş hukuku alanında uzman olmasını sağlamakla giderilmesi mümkündür. Ayrıca işçi ve işveren üyelerin uzmanlığı zaten iş hukuku alanında değil kendi çalıştıkları işkolu ile ilgilidir. Bu durumda, yalnızca işkolundaki uzmanlığın davanın seyrine ve çözümüne kazandıracağı bilgi aktarımının bilirkişi aracılığı ile sağlanması daha makul görünmektedir. Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin bu kararı Anayasaya aykırılığın ortadan kaldırılması bakımından olduğu kadar, usul ekonomisi ve hukuk mantığı açısından da son derece yerindedir⁸⁶.

Kendileriyle görüşme yaptığımız uzmanlık mahkemesi hâkimlerinin bir kısmı yargılama faaliyetinde meslekten olmayan hâkimlere yer verilmesi hakkında olumsuz görüş beyan etmişlerdir⁸⁷. Diğer kısmı ise meslekten olmayan hâkimlere

⁸⁶ **Kuru-İş**, s.434.

⁸⁷ “Meslekten olmayanlara yer verilmesin.”

“Meslekten olmayan hâkim ne demek bu? (Görüşmeci: İş mahkemeleri ilk kurulduğu zaman yasada yer alan düzenleme, yurtdışındaki örneklerdeki gibi.) Bu soru çok sağlıklı değil, ne demek bilirkişiden beklenen katkı? Yani ikisi birbiriyle bağlantılı mı? (Görüşmeci: evet, yani dışarıdan bilirkişi tayini yerine heyetteki uzman kişilere sorulsun, ancak yetkileri hâkimle eşit değil tabii, özlük hakları vs. Sadece karar verme sürecinde yardımları dokunsun.) Yani bilirkişi yerine onlar karar versin, ama toplu mahkeme olursa. Olumlu bakıyorum, olabilir. Aile mahkemelerine atanan uzmanlar çok yararlı. Psikolog, sosyal çalışmacı, ancak pedagog diye bir şey getirilmiş. Onlar konunun uzmanı değil. Örneğin bendeki ders araçları konusunda bir öğretmen pedagoğluk yapıyor ve hiçbir katkısı yok. Zaten YÖK’te filan da ...”

“Türkiye’de mahkemelerin ve hâkimlerin bile bağımsızlığı tartışılırken özel yasalar, özel koruma, anayasada düzenlenen yargı yetkisini kullanmasına rağmen bu güvencelerden yoksun kişilerin yargılamaya katılmasının daha çok sakınca yaratacağını düşünüyorum. Hiçbir güvencesi olmayan hâkim statüsü olmayan kişilerin yargılama yetkisini kullanması sakıncalı.”

“Meslekten olmayan hakimlere taraftar değilim. Hukuk nosyonları yetersiz.”

“Ben faydalı olacağını pek sanmıyorum. Çünkü bizde ne kadar çok başlılık varsa problem o kadar çözümsüz hale dönüşür. Doğru veya yanlış tek kişi karar verir, işin içinden çıkar. Bugün mevcut hukuk sistemimizde zaten denetleme mekanizması var tek kişinin verdiği kararın. Dolayısıyla Yargıtay var. Oradan da olmadı. Daireler kurulu var. Dolayısıyla dediğiniz anlamda meslekten olmayan kişilerin belki bunlar bugünkü bizim hukuk sistemimizde var. Bir yasa yapılırken bir işçi sendikası, işveren sendikalarının vs. toplumsal sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınıyor. Belki o daha faydalı olabilir. Bir yasa yapılırken ama doğrudan doğruya karar mekanizmasında bugünkü mevzuatımız buna izin de verse meslekten olmayanların faydalı olacağını düşünmüyorum. Ancak biraz önce bilirkişilik konusunda zaten hakim ihtiyaç halinde bilirkişilik vasıtasıyla o şeyi temin ediyor. (Görüşmeci: işçi ve işveren temsilcileri bilirkişi olarak tayin ediliyor mu?) Hayır. Pratikte bazı meslek odalarından listeler gelir. İki senedir Ankara’da sanırım iki sene oldu bilirkişilik yapacak kişiler komisyona müracaat ediyor. Biz pratikte bu iş kazalarıyla ilgili daha ziyade

genel olarak olumlu baktıklarını ancak hukuk sistemimizin henüz böyle bir uygulamaya hazır olmadığını belirtmişlerdir⁸⁸.

çalışma bakanlığı iş müfettişlerinden yararlanıyoruz. İş hukuku ile ilgili ihtilaflarda bu alanda çalışmış, emekli olmuş halen çalışan avukat arkadaşlardan yararlanıyoruz. Sosyal güvenlik hukuku ile ilgili halen sosyal güvenlik kurumunda çalışmayan oradan emekli olmuş, çünkü sistemimiz kurum aleyhine açılan davalarda o kurumdan birisinin bilirkişilik yapmasına izin vermiyor. Dolayısıyla emekli olmuş ama hala serbest avukat olarak çalışan kişilerden yararlanıyoruz. Dolayısıyla, sonuç itibarıyla, meslekten olmayan kişilerin bizzat karar mekanizmasında yer almasının faydalı olacağını bugünkü hukuk sistemimiz içinde ben düşünüyorum.”

“Şimdi Türkiye’de biliyorsunuz Tüketici hakem heyetleri var. Yasa, şu an 2009 yılında, 936,09 TL’nin altındaki uyuşmazlıklarda yetkili. Bunlar yönünden Tüketici hakem heyetlerinde biliyorsunuz o yerdeki esnaf temsilcilerinden biri, bir hukukçu kişi, artı ticaret odasından bir kişi, bunlar katılıyor. Kaymakam başkanlığında. Türkiye’nin daha bu hakem heyetlerinde bile yaşanan en büyük sıkıntıların nedenlerinden biri o komisyona kayılan meslek örgütleri, henüz bulunduğu kendi konumlarından sıyrılıp değerlendirmeyi çok tarafsız yapamadığı kanaatindeyim. Çünkü bizde ne hangi yerden geliyorsanız gelin. Satıcıysanız veya esnaf odasından, ticaret odasından geliyorsanız sanki satıcıyı koruma, eğer tüketici birliklerinden geliyorsanız her şeyde tüketiciyi koruma gibi bir ön kabul var. Onu henüz biz bu noktada açıkçası önyargılarımızı, açıkçası Türk toplumunun genelindeki belki bir hastalık mı? Bu tür olgunlaşma, demokratik zenginlik, bireysel, düşünsel anlamdaki yetkinlik çok olmadığı için açıkçası ben bu anlamda mahkemede bu tür sivil toplum örgütlerinin katılarak bir oluşuma çok fazla tasvip etmiyorum. Şöyle ki henüz biz o olgunluğa erişemedik. Bir firma, güçlü firmalar var, tüketici birlikleri var. Bunlar buraya katıldığında ister istemez o kabullerini çok fazla terk edemiyor. Bu da beklenen etkiyi vermiyor diye düşünüyorum. Biz mutlaka orayı tutmayı gerekli görüyoruz. Biz o sosyolojik olgunluğa henüz erişemedik. Kişide öyle olmasa dahi toplumda öyle algılanıyor. Katılan kişi, meslek örgütü, herhangi bir ön kabulü, ön yargısı olmasa dahi, bizde inanın davalı bile o konuda tereddütte. En basit ayıplı halı ile ilgili bir duruşmada tüketici kullanımından kaynaklanan bir hata mı vardır, imalattan kaynaklanan bir hata var mı diye bilirkişi incelemesi yapıyoruz. Tüketici dedi ki ben ticaret odasından bir bilirkişi tayini istemiyorum dedi. Biliyorsunuz yasa önce hakim taraflara sorar, taraflar ittifak ederlerse bilirkişi üzerinde o bilirkişiyi atar. Eğer anlaşamazlarsa resen bilirkişi atar. Sorduk dediler biz satıcı tarafın bilirkişi atanmasına itirazımız yok. Ama ticaretçiler ticaretçiyi tutar, tüketici tüketiciyi tutar. Bunun üzerine üniversiteden tayin ettik güzel sanatlar fakültesinden. Demek istediğim böyle bir önyargının olduğu yerde verilen karar ne olursa olsun taraf tutuyorlar denileceği için henüz daha bizim toplumsal durumumuz yeterli değil diye düşünüyorum.”

⁸⁸ “Almanya’da bu var. Kadrolu hâkim gibi. Hâkim yani. Şimdi o tabi ki çok zor değil. Bizim anayasamızda hâkim teminatı belirlenirken hukuk mezunu olma şartı anayasada yazmaz. Siz şimdi ihtisas mahkemeleri yönünden yasada belirlerseniz sorun kalmaz. Onları da hâkim olarak atayacaksınız ama. HSYK atayacak. Bütün her şeyini hâkimlerin prosedürüne göre yapacaksınız. O zaman bir engel kalmaz. Ama tabi bu benim görüşüm. Genel anlamda bunu genel yargı için uygulayamazsınız. İdari yargıda var. Şimdi onu da % 10’a indiriyorlar. Anayasa Mahkemesi’nde bu tartışılıyor. Geçmişte hukuk nosyonuna sahip olmayan insanlar yüce divan yargılaması yapıyorlar. Bu da rahatsız edici. Sonuçta bu eleştiriyi dikkate almak lazım. Doğru da. Birtakım şeyler gerçekten tecrübeyle oluyor. Mesela ben sadece bizim alanımız için söylüyorum. Bizim alanımızda da patent konusu, kimyasallar konusu, benim kimyasal formülde anlamam mümkün değil. Ben bu alana girmeden önce coğrafi işaretleri duyduğumda trafik işareti gibi bir şey demiştim. Kaç kişiyle bunu konuşabilirsiniz. Bir toplantı yapsanız coğrafi işaretlerle ilgili kaç kişi gelir. Onun için ihtisas mahkemelerinde belki teknik hakimler düşünülebilir. Ama çok sınırlı olarak. Bir üyeye bir başkanın hukukçu olması şartıyla. “

“Tabii, doğru bilirkişilik meselesi. Bunun yurtdışı ayağında nasıl oluyor dersenez. Herkes kendine özgü bir sistem bulmuş mesela Almanya’da fikri mülkiyete ilişkin davalara bakan federal patent mahkemesi var. Burada teknik hâkimler var. Meslekten olmayan hâkimler. Onları monte etmiş

mahkemeye. Bir şey düşünün mahkeme heyeti düşünün başta hukukçu olacak, üyelere birisi hukukçu olacak, diğer üye teknik hâkim olacak. Orada bir havuz var. Diyelim ki patentle ilgili bir havuz var, hâkimleri var. Hem meslekten hem de meslekten olmayan. Legal qualified- technical qualified diyorlar. Hepsinden var. Hepsi de oy hakkına sahip. Ama mahkemenin oluşumu 2-1. Başkanla üye hukukçu diğeri teknik hâkim. Ama hâkim üçü de. Kimyasallarla ilgili bir patent o takdirde eğitimini ilaç üzerine almış eczacı ama hâkim yine sıfatı, o davada o çağırılıyor o çıkıyor teknik hâkim olarak. Şimdi onlar öyle bir yöntem bulmuşlar. İsviçreliler oy hakkı bulunmayan teknik hâkim gibi daha melez bir şey bulmuşlar. Ticaret odasına yazıyorsunuz mesela bir ticari davada diyorsunuz ki deniz taşımacılığı ile ilgili girift bir dava var kendini o alanda ispat etmiş bir hâkim istiyorsunuz. O size bilirkişilik yapıyor. Biz ne yapıyoruz? Her konuda hukuk usulüne göre tâbi olarak ihtiyaç duyduğumuz teknik meseleleri bilirkişi atayarak karşılamaya çalışıyoruz. O bilirkişiler de üniversite hocaları olabiliyor ya da kendini o konuda ispatlamış patent enstitüsüne daha önce çalışmış, onlar da hukuk nosyonu olmadığı için bir bilirkişi raporu nasıl hazırlanır, nasıl yazılacağını dahi bilmiyorlar. Bu ceza açısından bilirkişiliği toparladılar, en azından bir liste oluştu ama, hukukta da böyle bir şey olacak ama yetmiyor. Yani bir ihtisas mahkemesi olarak sorulması gereken sorulara teknik olarak cevap verecek düzeyde olması lazım. Biz usule gidiyoruz, o raporlarla boğuşuyoruz. Daha önce uygulamış olduğumuz bir konuda ters yönde bir görüş geliyor. Diyemiyorsunuz ki kardeşim bu oturdu, böyle değil diyemiyorsunuz. Amerika'yı yeniden keşfetmeyelim diyemiyorsunuz. Bu rapor sizi boğmaya başlıyor. Raporun aleyhine karar verebilirsiniz ama Yargıtayın her an bozma riski var. Madem teknik bir konuydu o zaman sen niye rapor aldın diyebilir. Normalde bilirkişi raporu hâkimi bağlamaz ama uygulamada ne halde? Raporun aksine karar verebilmek için ikinci bir rapor almanız lazım. Uygulama bu halde. Klasik yargılama hukuku kuralları kimi zaman ihtisas mahkemelerinin beklenen fonksiyonu tam olarak yerine getirmesini engelliyor. Onun için kendi içinde bir usul belirlenmesinde fayda var.”

“Faydası olduğuna inanıyorum. Biz onu şimdi daha çok gerekli gereksiz bilirkişiyi tayin etmek suretiyle tayin etmeye çalışıyor şu anda mahkemeler. Bahsettiğiniz nedir onun teknik adı hâkim yardımcısı mı bilmiyorum. Bir İngiliz profesörle akademide birlikte çalışmıştık. Akademide öğretim görevliliği de yapıyorum. O vesileyle. O yarım günlük hâkim diyordu kendine. Bir konferans vesilesiyle tanışmıştık. Bahsettiğiniz olay tarzı yarım gün mahkemede orada mahkemede hâkimlik yetkisinin olduğunu da söyledi sadece bir teknik eleman olarak değil. Ama ben öyle bir uygulamanın faydasına inanıyorum. Velhasıl da hakimlerin hem yargılamanın hızlanması noktasında hem de teknik konularda daha çok bilirkişiye gitme sıkıntısından kurtarabilir. Böyle bir şeyin faydasına inanıyorum.”

“Yani şöyle heyette olmasından ziyade şöyle olabilir. Mahkemenin kendi bilirkişisi olabilir. Aile mahkemelerinde olduğu gibi kadrolu bilirkişisi olabilir. Hız kazandırır, belki tensiple verilebilir. Yani heyette bulunmasından ziyade dediğim gibi kadrolu bilirkişilik o geliştirilebilir.”

“Bununla bağlantılı felsefi içerik. Özellikle post modern kuram açısından baktığımız zaman moderniteye getirilen eleştirilerden bir tanesi de bir uzmanlar yetkiciliği yani bir konunun uzmanlara bırakılması ve son sözün uzmanlara bırakılması demokratik katılımcılık ve söz alma hakkının tam olarak bağdaşabileceği soruluyor. Böyle baktığımız zaman da yargı fenomeninin salt uçlarından kurtarılması gerektiği ve bu tür itirazların birçok kesimin kendine bağlanmakta. Demokratik açıdan daha empirik, görgül bir perspektifin karara yansımalarının getireceği katkıların faydası vardır bence. Yani somutlaştırsak bir iş davasında işçi ve işveren temsilcilerinin bulunmasında o perspektiflerin hukuki bir yargıya katılarak daha zenginleştirilebileceğini düşünüyorum. Yani her ne kadar 1971’de Anayasa Mahkemesi iptal etse de o büyük bakışla yeniden baktığımızda bunun yeniden üzerinde düşünülebileceğini zannediyorum. Yine dışarıda da bazı Avrupa ülkelerinde de özellikle tüketici ve satıcı dernekleri üyelerinden oluşan temsilciler görüyoruz. Dolayısıyla şöyle bakıyorum. Hukuk felsefesine yansıyan boyutu, sosyal olgu boyutunun adalet boyutuna aktarılması, normatif boyut, sosyal boyut ve nihai sonucuna varmak. Bu katılım temsil olanağını sosyal olgunun, empirik bilgilerin, gözlemlerin, muhtevasında bulunması, daha somut temellerden hareket etmesi gibi katkılar getireceğinin düşünüyorum.”

III) Bilirkişilik

Bir davada çözümü hâkim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde ve görüşüne (rey ve mütalaasına) başvurulmuş üçüncü kişilere bilirkişi denir⁸⁹. Bilirkişinin, bilimsel ve teknik alandaki özel bilgisi sebebiyle yargısal bir görevi yerine getirdiği söylenebilir. Bilirkişi, görüşüne başvurulmuş konu hakkında hâkim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgisine dayanarak inceleme yapar ve inceleme sırasında vardığı sonuçları mahkemeye bildirir.

Bilim ve tekniğin hızla gelişmesi sonucunda artan ihtiyaçların ortaya çıkardığı, çok çeşitli hukuki ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar hakkındaki davalarda hâkimler adeta bilirkişiye başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun nedenlerinden biri, modern dünyada hukuk dallarının artması ve hukuki ilişkilerin karmaşıklaşmasıdır. Özellikle hukuk mahkemelerinde, teknik-bilimsel konularla yakından ilişkili olan davalarda bilirkişiye başvurulmaktadır. Bu bağlamda bilirkişilik kurumu bir zorunluluk olmuş hatta kararlar bu bilirkişi raporları doğrultusunda verilmeye başlanmıştır⁹⁰. Doğru bir hüküm verebilmek için bilirkişi raporu önemli ve faydalı olsa da, bilirkişiler dava sürecinde masrafların artmasına ve gecikmeye yol açabilmektedir⁹¹.

Bilirkişiye hâkim tarafından bilinmeyen özel ve teknik konularda başvurulur. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenebilecek

⁸⁹ **Kuru-Uşul**, C.3, s.2622; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.508 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 456; **Köroğlu, Hasan**: Uygulamada ve İçtihatla Bilirkişilik, Ankara 1995, s.22.

⁹⁰ **Arslan, Ramazan**: Bilirkişilik, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s.190.

⁹¹ Hukukumuzda bilirkişiliğin işleyişindeki durum ve aksaklıklar hakkında geniş bilgi için bkz. **Arslan,Ramazan**: Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi, Yargıtay Dergisi 1989/1-4, s. 156-183; **Arslan-Bilirkişilik Sempozyumu**, s. 190-210; **Yılmaz, Ejder**: Bilirkişiliğin Kurumsallaşması Hakkında Bir Kanun Taslağı, Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu/Türkiye Barolar Birliği, 9-10 Kasım 2001, s.538-551.

konularda bilirkişi dinlenilmez⁹². Aksi takdirde bilirkişi incelemesi yoluyla davaların uzaması ve makul sürede bitirilememesi, yargılama masraflarının artması ve hak arayanların, pahalı bir yargılama mekanizması ile karşılaşması söz konusu olacaktır. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi gereken konularda bilirkişinin görüşüne başvurulması aynı zamanda mahkemelerin yetkilerinin bilirkişilere devri anlamını taşır ki⁹³; bu husus da gerek anayasalar gerekse insan hakları bildirgelerinde kabul edilen “bağımsız, tarafsız bir mahkeme önünde yargılama” hakkının da ihlali anlamına gelecektir⁹⁴.

Bilirkişinin görevi, hâkime özel, mesleki ve teknik bilgisi vasıtasıyla tecrübelerini aktarmak, bunlardan elde edilen sonuçları veya yine bu bilgisi ile uyuşmazlık için önemli olguları tespit etmektir⁹⁵. Bilirkişinin yargılamadaki rolü ile ilgili çeşitli tartışmalar yapılmış ve hâkimin yardımcısı olarak kabul edilebileceği sonucuna varılmıştır⁹⁶. Bilirkişi yargılamanın sujesi değildir ancak sadece hâkimin değil tarafların da yardımcısıdır. Bilirkişi hâkimin teknik ve diğer bazı konularda danışmanı gibi çalışır. Ayrıca objektif ve tarafsız olması ve reddedilebilme

⁹² **m.275:** Mahkeme çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemez.

m.77: Hâkim tahkikat ve muhakemenin mümkün olduğunca sürat ve intizam dairesinde cereyanına ve beyhude masrafa meydan verilmemesine dikkatle mükelleftir.

⁹³ Çözümü, özel ve teknik bilgiyi gerektirmeyen hallerde bilirkişiye başvurulması; yargı yetkisinin bilirkişilere devri anlamına gelir. Bunun yanında bilirkişiye gereksiz yere başvurulması, Anayasa’nın; “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir” şeklindeki 141/son maddesi ile HUMK’un hâkime mükellefiyet yükleyen 77. maddesinin ihlalidir. 15. HD. 14.3.1997, 1997/466-1360 (YKD. 1997/12 s. 1879).

⁹⁴ **Demircioğlu, Yaşar:** Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri, Ankara 2007, s.207.

⁹⁵ **Taşpınar, Sema:** Bilirkişi Ücreti, Bilirkişilik Sempozyumu (9-10 Kasım 2001-Samsun) TBB Yayını, Ankara 2002, s.247-295, s.353.

⁹⁶ **Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe:** Bir Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, İstanbul 2008, s.555, 559; **Kuru-Usul**, C.III, s.2622, 2797; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 456.

özellikleri hâkim yardımcısı olma fikrini destekler niteliktedir⁹⁷. Kuru'ya göre de bilirkişi, özel bir alandaki bilgisini somut olgular hakkında kullanarak sonuçlar çıkaran ve mahkemeye bu şekilde yardım eden kişidir⁹⁸. Yine aynı doğrultuda bir diğer görüşe göre, bilirkişi atamanın hâkim takdirine bırakılmış olması, bilirkişinin tarafsız olma zorunluluğu ve bilirkişi ile mahkeme arasındaki ilişkinin özel hukuka değil de kamu hukukuna tabi olması gibi sebeplerle bilirkişi hâkim yardımcısı konumundadır⁹⁹.

Bilirkişi olarak atanacak kişi niteliği itibariyle, görevlendirildiği olayda uzmanlık bilgisine sahip olmalı, oy ve görüşlerini mahkemeye bildirirken tarafsız davranmalı ve açıklamaları gerçeğe uygun olmalıdır. Uygulamada Yargıtay'ın gerek ehil olmayan kişilerin bilirkişi seçilmesi gerekse bilirkişinin raporunda belirtmiş olduğu görüşün noktasına dokunulmadan hüküm olarak tesis edildiği hallerde ilk derece mahkemesi kararlarını bozduğu görülmektedir¹⁰⁰.

Yukarıdaki paragrafa paralel olarak hukuk çevrelerinde en çok tartışılan konulardan birisi de hukukçu bilirkişilerin görevlendirilmesi hususudur. Bu konu doktrindeki bir kısım yazarlar¹⁰¹ tarafından eleştirilse de çoğunluk itibariyle artık

⁹⁷ **Taşpınar-Bilirkişi Ücreti**, s.354.

⁹⁸ **Kuru-Usul**, C.III, s.2622, 2797.

⁹⁹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 456.

¹⁰⁰ Kalem personelinin bilirkişi olarak tayini sebebiyle bozulan kararlar için bkz. HGK., 19.09.1980, 4-1209/382 (İçtihat Bülteni, 1986/2, s.101); HGK., 20.03.1971, 8-379/175 (ABD., 1971/5, s.726); HGK., 22.01.1964, 3-74/67 (ABD., 1964/5, s.531); 3. HD, 11.4.1994, 4528/5891: "...uzmanlığı belli olmayan polis memurundan alınan bilirkişi raporunun hükme dayanak yapılması usul ve yasaya aykırıdır..." (YKD, 1994/10, s. 1610-1611). Yargıtay, bir başka kararında, tedavi giderlerinin hesaplanmasında doktor yerine Sayıştay denetçisinin uzman bilirkişi olarak seçilmesini bozma nedeni saymıştır. 4. HD., 02.06.1994, 1898/5093 (YKD., C.20, S.9, s.1427-1429).

¹⁰¹ Hukuki konularda bilirkişiye gidilmesine karşı çıkan Aşçıoğlu, bunun yerine hukuki mütalaa verme müessesesinin geliştirilmesini teklif etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Aşçıoğlu, Çetin**: Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, C.V, Ankara 1988, s.105-137.

mahkemelerin hukuki konularda bilirkişiye başvuruları yadırganmamaktadır¹⁰². Hukukun her alanını bilen hâkim döneminin geçtiği ve bilirkişilere hâkimin bilmediği hukuki bilgiler için de başvurulmasının doğal karşılanması gerektiği vurgulanmaktadır¹⁰³. Bilhassa adalet sistemimizde uzmanlaşmanın sağlanamamış olması hukukçu bilirkişilere müracaatı zorunlu kılmaktadır. Kaldı ki hukuk dallarının artması ve teknik açıdan detaylanması sonucunda maddi gerçeğe ulaşılması açısından hukukçu bilirkişilere başvurulması tarafların da menfaatinedir. Ancak herhangi bir uzmanlığı bulunmayan, hukuki bilgisinin hâkimin hukuki bilgisinden fazla olmayacağı varsayılan avukat bilirkişilere başvurulmasının doğru olmadığı hususunda doktrinde görüş birliğine varılmıştır¹⁰⁴.

HUMK'ta bilirkişi raporu takdiri bir delil olarak kabul edilmiş, 286.maddede bilirkişi raporunun hâkimi bağlamayacağı açıkça vurgulanmıştır.

Dava sürecinde birkaç bilirkişinin atanması hâlinde, bilirkişilerin seçilmesi ve bilirkişi raporunun delil değeri hakkındaki yargılama usullerinin iyi düzenlenmesi şarttır. Bu usuller, bilirkişilere verilecek görevler, talimatlar ve bilirkişi raporlarının şekliyle ilgili olacak; bilirkişi raporu taraflarca ortaya koyulduğunda, bu delilin

¹⁰² **Karayalçın-Sempozyum**, s.132: “Kanaatimce 1981 yılında HUMK değiştirilirken 275. maddeye konan hüküm aslında gerçekçi bir hüküm değildir. Onun için de uygulanmamıştır ve uygulanamayacaktır kanaatindeyim”. **Atalay** da düzenlemenin “sert” olduğunu vurgulayarak gerçekçi olmadığını kabul eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Atalay, Oğuz**: Hukuk Yargılamasında Bilirkişilik Uygulamasına İlişkin Bazı Sorunlar, *Manisa Barosu Dergisi*, Y.14, 1995, S.53-54, 70. Yıl Özel Sayısı, s.134-140, s.137.

¹⁰³ “Hukukun her alanını bilen hâkim dönemi çoktan geçmiştir” (Yargı Düzeninde Kalite, 1998, s.52). **Ansay** da, bilirkişiyi tanımlarken, “yargıcın bilmediği hukuki bilgiler” alanında ona yardımcı olmasına işaret etmektedir (**Ansay**, s.275). Aynı doğrultuda görüş için bkz. **Köroğlu**, s.15.

¹⁰⁴ **Deryal, Yahya**: Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması, ABD. 2001/3, s.31; **Arslan-Bilirkişilik Sempozyumu**, s. 191; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.511; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 460; **Yıldırım**, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul, 1990, s.250.

hazırlanması ve sunulmasına ilişkin süre sınırlarını belirleyecek, masraflar yönünden bilirkişi delilinin sınırlarını öngörecektir ve buna göre bir belirleme yapacaktır.

Burada özel görevli mahkeme hâkiminin bilirkişiye başvuru serbestisini tartışmakta fayda vardır. Özel görevli mahkeme hâkimini bugün olduğu gibi her davada bilirkişiye başvurmak zorunda bırakmak, mahkemeyi bilirkişi raporu ile karar arasında aracı duruma düşürmemek gerektiği üzerinde durmak gereklidir. Özel görevli mahkeme hâkimi uzman olacağına göre, hangi hallerde uzmanlığının yeterli olmadığını ve dolayısıyla ne zaman bilirkişiye başvurulması gerektiği kararını hâkimin kendisine bırakmalıdır. Ancak hâkimin bir avukatı bilirkişi olarak tayin etmesine izin verilmemelidir, çünkü hâkimin konusunda bir avukat kadar uzman olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca hâkim bilirkişi raporu hakkında takdirini serbestçe kullanabilmelidir. Bugün davaların uzun sürmesinin en büyük sebeplerinden birisi de mahkemelerin her davada bilirkişiye başvurmak zorunda bırakılmaları ve mahkemeye raporu serbestçe takdir hakkının tanınmamasıdır.

Özel görevli mahkemelerde, hâkimlerin önlerine gelen konuda uzman oldukları varsayımından hareketle davanın taraflarınca -bilirkişiye başvuruyu asgariye indirerek- kendi bilgi ve birikimi ile karar vermesi beklenmektedir. Burada özel görevli mahkeme hâkiminin uzmanlığı ile bilirkişinin uzmanlığı arasındaki farkın net bir şekilde ortaya konulması gereklidir. Bilirkişinin uzmanlığı hukuk alanı dışındaki teknik ve özel bilgiler iken özel görevli mahkeme hâkiminin uzmanlığı bakmakta olduğu davanın çözümü için gereken hukuk dalına ait bilgidir. Yani özel görevli mahkeme hâkiminden, temel yargılama kuralları ve genel hukuki bilginin yanı sıra önüne gelen uyuşmazlığın dâhil olduğu hukuk disiplinine ait bilgiye de hâkim olması beklenmektedir. Bu beklentinin gerçekleşmesi kısa vadede mümkün

olmasa da uzun vadede nitelikli hizmet içi eğitimlerle hâkimlerin uzmanlığının varsayım olmaktan çıkarılıp hayata geçirilmesi mümkün olabilecektir.

Bu konuda kendileriyle görüştüğümüz çeşitli özel görevli mahkeme hâkimlerinin bu mahkemelerde bilirkişiye başvuru ile ilgili düşünceleri, genellikle bu mahkemelerin kurulmasıyla bilirkişiye ihtiyacın mutlak anlamda ortadan kalkmadığı ancak bu ihtiyacı mahkemeye ilk atandıkları zamandakinden daha az hissettikleri yönündedir. Ayrıca bazı mahkemelerin uğraştığı konuların kapsamlı niteliğinden ötürü hâkimin o konuda tam anlamıyla uzmanlaşmasının mümkün olmadığını, hâkim ne kadar uzmanlaşırsa uzmanlaşsın bilirkişiye gitmenin kaçınılmaz olduğunu, ayrıca Yargıtay’ın ilk derece mahkemelerinin en basit konularda bile bilirkişiye başvurmadan hüküm tesis etmesini bozma sebebi olarak gördüğünü eklemişlerdir¹⁰⁵.

¹⁰⁵ “Bilirkişiye başvurma ihtiyacı evet hissediyoruz. Zaten bu konuda uzmanlar var onlara, uzmanlarımıza bir de mal paylaşımına ilişkin, mal rejimleri için, tasfiye için bilirkişiye gidiyoruz.”

“Aile mahkemeleri ile ilgili bu konuda özel bir düzenleme yapıldı Türkiye’de ilk kez. Aile mahkemeleri kendi kadrolu bilirkişileri var. Pedagog, psikolog bilirkişidir. Türkiye’de ilk bu oldu ve uzun yıllardır tartışılıyor. Mahkemelere bilirkişilik müessesesi. Aslında azaltması gerekir. Ama bizim uygulamamızda çok da azaltmadı. Ticaret mahkemelerinde halen bilirkişi ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Ben bilirkişi müessesesine çok sıcak bakan bir kişi değilim. Bizde bilirkişi incelemesi velayete ilişkin düzenlemelere ilişkin olabilir. Velayetin kime verileceği, çocukla şahsi münasebet kurulması, orda mahkeme uzmanlarından, kendi mahkeme uzmanlarımızdan rapor alıyoruz bilirkişi olarak. Alabiliriz yani aslında ama ben onların uzmanlığını gerektirmeyecek nitelikte gördüğüm birçok dosyada alma gereği duymuyorum. Çok açık belliyse sonuç, görebiliyorsak almıyorum. Önemli bir inceleme yapılması gerekiyorsa, örneğin annenin psikolojik bir rahatsızlığı varsa, psikolojik rahatsızlığın biçimi nedir, çocukların verilmesi bir sakınca yaratır mı yaratmaz mı, açısından bilirkişi, psikolog incelemesi, daha derinlemesine inceleme istediğim oluyor. Ama diğerlerinde istemiyorum. Azalması gerekir. Psikolog, pedagog vs. bilirkişiler mahkemenin karar alma mekanizmasında etkililer mi sorusuna cevap: Mahkemelerdeki bilirkişilerin konumları çok net değil Türkiye’de. Ben onları mahkemeye bağlı bilirkişi olarak niteliendiriyorum. Hukuk açısından bilirkişi raporlarıyla bağlı olmadığımız gibi onların raporlarıyla da bağlı değiliz. Dolayısıyla zaman zaman onların raporlarına aykırı verdiğim kararlar oldu benim.”

“Yani bu benim ihtiyacım olarak. Patent tecavüzü olup olmadığı konusu teknik bir konu. Aslında burada teknik yorumu sen patent hukuku ilkelerine göre uygulayıp sonuca ulaşabilmelisin. Diğerlerinde de öyle. Tasarımcı tasarım hukukunu bilmiyor, hukukçu da tasarımdan anlamıyor. Bir araya getirmek gerekiyor. Getirdiğinde de işte her zaman net sonuç olmuyor. Mutlaka yoruma ihtiyaç oluyor. Genel olarak marka dışında, patent ve endüstriyel tasarımlarda uzman görüşü alınması doğrultusunda istikamet geliyor. Yıllar içinde yargı mensuplarının yetkin hale geleceği

düşünülürse zaman içinde ihtiyaç kalmayabilir. HUMK'ta davanın niteliği teknik bilgi gerektiriyorsa bilirkişi görüşü alınır hükmüyle yerleşik yargı uygulamalarıyla bağlantılı bir konu. Basit bir bakış açısıyla çözmek lazım. Hukukun çeşitliliği de fevkalade geniş. Farzımahal FSEK'de belirtilen eser masal veya hikâye kitabı değil, bir tıp kitabı da, mühendislikle ilgili kitaplar (intihaller veya iktibaslarla ilgili) veya bilmediğiniz bitki çeşitleriyle ilgili her şeyle ilgili olabilir. Hepsini bilmeniz mümkün değil. Onlar sizin teknik olarak bilgiyi alabilmeniz önemli teknik alandaki bir uzmandan. Teknik alan ne kadar genişse sizin de o kadar görev alanınız var mahkeme olarak. Patent duyulmamış bir şey olacak ki önünüze gelecek.”

“Biraz yargının her alanında bu konuyla ilgili uygulamasına bağlı. Öyle davalar var ki marka benzer mi değil mi. El turco markasını almak istiyor. Milli vs şeyler alınamaz. Şimdi bu hukuki bir mesele burada bilirkişiye gitmeye gerek yok. Kamu düzenine aykırı mıdır? Şimdi siz bunu tuvalet kâğıdı için almak istiyor. Kamu düzenine aykırı. Bunu değerlendirmek bilirkişinin işi değil hâkimin işi. Ama söylediğim bazı alanlar var. Teknik . Ben bunu anlayamam o zaman tabii ki bilirkişiye gitmek lâzım. Bu bir süreç meselesi. Dışarıdan sorsanız derler ki 4 tane KHK bir tane de FSEK kardeşim ne var bunda. Ama için girin bir buyurun bakalım. Hatta daha da ilerisi bizim konuştuğumuz yabancı uzmanlar şunu söylüyorlar. Ben FSEK bilirim öbürlerini bana sormayın. Ya da ben patent bilirim öbürlerinden bir şey anlamam. Hayatını buna adanmış. İşte bunlar bilirkişi oluyor orda. Uzmanlığa saygı meselesi.”

“Şimdi zaten onun faydası oluyor. İcra hakimi olarak icra hakiminin dışında birçok hakim çözemeyeceği birçok konuyu kendim teknik bilgiyle çözüyorum. Ama burada Yargıtay'ın biraz önümüzü tıkama durumu var içtihatlarıyla. Mesela faiz hesabında artık bilgisayar ortamında çok daha rahatlıkla hatta bilirkişilerden çok daha sağlıklı bir şekilde program hazır olduğu için üç beş veri giriyorsunuz netice alıyorsunuz. Ama benim birkaç kararım hem bilirkişi hem yargılamayı ucuza kapatmak adına bilirkişiye ücret ödemeyelim diye tarafların menfaatine bilirkişiye vermeden hazır kendi programımda sıradan faiz hesabı yaptık. Yargıtay'a belki de gerekçeyi detaylandırmak lazımdı orada hata oldu. Ama resen yaptığımızı bilgisayar programı aracılığıyla gerekçemize yazmamıza rağmen bir uzman görüşü alındıktan sonra Yargıtayın da denetimine elverişli bir rapor alındıktan sonra. Karar bozuldu. Şu anda bizim temyiz sınırımız 4030 lira. Temyiz sınırının altında olanları ben kendim basit faiz hesabını yapıyorum. Ama temyiz sınırını geçince zorunlu olarak Yargıtayın kararı bozma ihtimalini düşünerek bilirkişiye veriyoruz. İhtisaslaşınca bilirkişiye ihtiyaç kesinlikle azalıyor. Onda bir tereddüt yok.”

“Ben mesleğin başında icra hâkimliğinin başlangıcında da zaten mümkün olduğunca hukuki anlamdan ziyade, hukuki konudan ziyade, özel konularda bilirkişilere müracaat ediyordum. Yani o bile zaman zaman faiz hesapları kolay faiz hesaplarını da program var bilgisayardan çıkarıp ben yapıyordum ama öyle bir azalma söz konusu olmadı. Yani aynı oranda diyeyim.”

“% 90 bilirkişiye başvuruyoruz. Hakim gibi dosyayı hazırlıyor. Hâkim=bilirkişi gibi oluyor. Sakıncalı bu açıdan. Faydası, bilirkişi raporunu taraflar gördüğü için karar önceden kestirilebiliyor. Dosya sayısı fazlalığı sebebiyle faydalı. Uygulamada yarar sağlıyor. Hâkim yardımcılığı görevi görüyor. Avukat bilirkişi de faydalı, iş yoğunluğunu hallediyor.”

“Şüphesiz. Çünkü siz nihayet hâkimsiniz. Tek belki bir hukuki konularda yeterli bilgi ve tecrübeniz olabilir. Ama hukuki bilginizin dışında olan konular tamamen teknik konular, o konularda bilirkişiye başvurma ihtiyacı ister istemez doğuyor. Bunların başında iş kazaları. İşveren yapılan işin niteliğine göre yasada ve sonradan 30'a yakın yönetmelik yayınlandı. Sizin hâkim olarak bu kadar bilmeniz mümkün değil. İşverenin yaptığı işin niteliğine göre hangi yönetmelikte hangi tedbirlerin alınması gerekiyor. Hangisini almış hangisini almamış, dolayısıyla bir iş kazasında işverenin sorumluluğu nedir, işçinin sorumluluğu nedir. Bu konularda uygulamada bütün mahkemeler ihtiyaç hisseder. Ancak hakim bir olayın hukuki yorumunu yapmakta bilirkişiye müracaat etmez, etmemelidir. Ben bilhassa diğer arkadaşlardan farklı uygulamam var. Bizim mahkemelerde dosya takip eden bütün bilirkişiler bunu bilir. Avukatlar bilir. Hizmet akdinin sonlandırılması ile ilgili olan ihtilaflarda bilirkişi görüşü istemiyorum. Kararlarımda açıkça yazarım. Olayın hukuki yönü tartışma konusu yapılmaksızın sadece hesap yapılmasını istiyorum. Dolayısıyla o işçi dava dosyasında iddia ettiği alacağa hak kazanmış mıdır, kazanmamış mıdır, o tamamen bana ait. Bilirkişiden istediğimiz bu konularda da sadece bir

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısının 270 vd. maddelerinde bilirkişilik kurumu ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. HUMK m.275 ile benzer bir şekilde Tasarıda da hukukçu kişilerin bilirkişi olarak tayini ile ilgili, hâkimin genel hayat tecrübeleri yahut hayatın olağan akışı uyarınca sahip olunması gereken bilgilerle çözümleyeceği konularla, hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konular hakkında bilirkişiye başvuramayacağı; ancak, çözümü hukuk dışında özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlarda, bilirkişiden yararlanacağı açıkça hüküm altına alınmıştır¹⁰⁶.

hesap yapılmasıdır. Sonuç itibariyle yaptığımız işin niteliği gereği teknik bir bilgi gerektiren konularda ister istemez bilirkişilere başvurma ihtiyacı doğuyor.”

“Tabii teknik konularda bilhassa hissediliyor. Özel görevli mahkemelerin kurulması bilirkişiye başvurma ihtiyacını azaltmıyor. Çünkü uzmanlık her zaman teknik boyutu da var. O olduğu sürece her zaman başvuru bir şey. Hâkimler uzmanlaşmalı mı? Sorusuna verilen cevap: Tabii hâkimlerin uzmanlaşmasının getireceği olumlu şeyler çoktur. Nedir bunlar? Bir isabetli karar verme olasılığının yükselmesi. İki daha hızlı karar verme imkânı ve buna bağlı olarak daha hızlı ve etkili hukuki koruma. Doktrinde hâkimlerin uzmanlaşmasına karşı çıkan görüş hakkındaki fikirleri sorulunca: Vallahi bence o görüş de savunulabilir. Bu konuda ben Kartezyen düşüncenin gerçek olmadığını düşünüyorum. Doğru ve yanlış şeklinde ikiye ayrılmamalı. Felsefi açıdan o görüş de bana doğru geliyor. Niye kayıralım ki? Hukuk felsefesi açısından baktığınızda niye özel hâkim yani özel hâkimden amaç nedir? Hızlı yargılama için doğru olur mu? Özel yargılamadan yararlanmayan taraf için ihtiyaç yok mudur? Niye kayıralım peki, niye özel hâkimlik sorusu felsefi açıdan yanıtlanmamış bir soru.”

“Kesinlikle az önce imzaladığım bir dosyada ilk atandığımda doğrusunu söylemek gerekirse tüketici hukukunu ilgilendiren bir 15 günlük hizmet içi eğitimden geçmiş olmama rağmen, tüketici hukukunu bilen bir akademisyen, bir uzman heyete verip şunu değerlendirsın dediğim bazı dosyaları şimdi artık kendim değerlendirebiliyorum. Buna tabii neden de mahkemeye atandıktan sonra özellikle adalet bakanlığının AB ile birlikte yürüttüğü bazı projelerde Avrupa tüketici hukuku, Belçika tüketici konseyi, adalet akademisinin son yıllardaki tüketici direktiflerine ilişkin yaptığı hizmet içi eğitimler son derece yoğun geçti. Bu yoğunlukta da sizin o vesileyle tüketici hukukuna ilişkin mantığı, mantaliteyi, bu hukukun derinlemesine kavranması için birçok dosyayı artık okuyup kendimiz rahatlıkla, hem mesleğimiz gereği hukuki yorumu hem yasa gereği hâkimin kendisi yapması gerekir. Biliyorsunuz hukuki yorum için hâkim bilirkişiye başvuramaz ama ilk yıllarda belki bilirkişiye gitmek yoğunlukta idi ama şu an için böyle bir ihtiyaç hissetmiyoruz. Derhal dosyayı esastan bitiriyoruz.”

¹⁰⁶ Madde 270’in gerekçesi: Maddede yer alan düzenlemeyle, hâkimin genel hayat tecrübeleri yahut hayatın olağan akışı uyarınca sahip olunması gereken bilgilerle çözümleyeceği konularla, hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konular hakkında bilirkişiye başvuramayacağı; ancak, çözümü hukuk dışında özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlarda, bilirkişiden yararlanacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. Burada sözü edilen özel bilgiden maksat, hukuk bilimi dışında, belirli bir bilim dalının araştırıp ortaya koyduğu sonuçlara ilişkin bilgidir. Teknik bilgi ise, fizik, kimya, matematik gibi, pozitif bilimlerin verilerini uygulamaya yeterli bilgiyi ifade eder. Yine, belirli bir işletme boyutunu aşan, genel nitelik kazanmış, yetkili kişi, kurum ve kurullarca tespit edilmiş olan teknik standartlar da, teknik bilgi kavramı içerisinde yer alır. Öte yandan hukuk

Ayrıca, 297. maddesinde “Uzman Görüşü” adı altında yeni bir uygulama getirilmektedir¹⁰⁷. Bu maddede bilirkişiden ayrı olarak tarafların, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalâa alabilecekleri hususu düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde “Uzman Görüşü”ne başvurunun bilirkişilikten farklı olduğu, bu kişinin “uzman tanık” veya “taraf bilirkişisi” olabileceği belirtilmiştir¹⁰⁸. Buna göre taraflar “Uzman Görüşü”ne başvurarak savunmalarını destekleyebileceklerdir. Ayrıca hukuki konularda bilirkişiye başvurulamayacağı hususu Kanun’da belirtilmişken görüşüne başvurulmuş uzman kişi için böyle bir kısıtlama söz konusu değildir. Dolayısıyla taraflar hukukçu bir uzmana da savunmalarını desteklemek için başvurabileceklerdir. Bu yönüyle “Uzman Görüşü” kurumunun yargılamaya farklı bir boyut kazandıracağını söylemek mümkündür.

kurallarını resen araştırıp bulma ve olaya uygulama zaten hâkimin işidir. Bu kural uyarınca hukukî sorunların en yetkin bilirkişisi hâkimin kendisidir.

¹⁰⁷ HUMK Tasarısı Uzman Görüşü m. 297– (1) Taraflar, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalâa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez. (2) Hâkim, talep üzerine veya resen, kendisinden rapor alınan uzman kişinin davet edilerek dinlenilmesine karar verebilir. Uzman kişinin çağrıldığı oturumda hâkim ve taraflar gerekli soruları sorabilir.

¹⁰⁸ HUMK Tasarısı m. 297 Gerekçesi– Maddede yer alan düzenlemeyle, Anglo–Sakson kökenli bir kurum olan “taraf bilirkişisi” veya “uzman tanık” kurumu hüküm altın alınmıştır. Esasında bu kural, Ceza Muhakemesi Kanunundaki düzenlemeye paralel bir hüküm içermektedir. Uzman görüşüne başvurulması bilirkişilikten farklıdır. Gerekli hâllerde bilirkişiye başvurulmasına mahkeme kendiliğinden veya talep üzerine karar verebilir. Ancak, tarafların bilirkişi dışında uzmanından bilimsel nitelikli görüş almaları da mümkündür. Böylelikle, özel ve teknik konularda da tarafların uzman görüşünden yararlanmaları ve iddia veya savunmalarını bu görüşlerle desteklemeleri mümkün olacaktır. Bu gerekçelerle birinci fıkrada, ihtiyaç duyulduğunda uzman görüşüne başvurulmasına imkân tanınmıştır. Fakat taraflara sırf bu sebeple yeni bir süre verilemez ve yargılama ertelenemez. Hâkim dosyaya sunulan uzman görüşünü serbestçe takdir edecektir. Uzman görüşüne başvuracak tarafın bu konudaki gerekli masrafları kendisinin karşılayacağı doğaldır. Mahkemeden veya karşı taraftan bu giderlerle ilgili herhangi bir talepte bulunulamaz ve bu giderler yargılama giderleri içerisinde sayılmaz. İkinci fıkrada, görüşü alınan uzman kişinin mahkemede dinlenebileceği açıkça düzenlenmiştir. Tarafın iddia veya savunmasını desteklemek için görüşüne başvurduğu uzman kişi, talep üzerine veya resen mahkemeye çağrılarak dinlenebilir. Uzman kişinin dinlendiği duruşmada hâkim veya taraflar gerekli gördükleri soruları da sorabilirler. Uzman kişinin dinlenmesi imkânının getirilmesiyle bir yandan uzmanlık gerektiren konuların daha iyi aydınlatılabilmesi, diğer yandan da çelişkili ya da eksik veya yanlış bilgilerle yargılamanın olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

C.Tabiî Hâkim İlkesi Bakımından Özel Görevli Mahkemeler

Özel görevli mahkemelerin gerek öz ve gerekse biçim olarak Anayasa'nın öngördüğü "Tabiî hâkim" ilkesi ile ne ölçüde bağdaşacağı hususu, üzerinde durulması gereken bir sorundur.

Tabiî hâkim “yargılanacak uyuşmazlığın meydana geldiği anda yürürlükte olan kanunun öngördüğü yargı mercii “ olarak tanımlanabilir¹⁰⁹.

Anayasa'nın 37. maddesinde yer alan “Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir mercii önüne çıkarılamaz” hükmü tabiî hâkim ilkesini ifade eder. Tabiî hâkim ilkesi, uyuşmazlıkların meydana geldikleri anda yürürlükte bulunan kanun hükümlerine göre kurulmuş olan mahkemeler tarafından yargılanmasını gerektirir.

Doktrinde bazı yazarlar tarafından özel görevli mahkemelerin tabiî hâkim ilkesine aykırı olduğu iddia edilmektedir. Bilhassa tüketici mahkemeleri için bu iddia dile getirilmektedir¹¹⁰. 4077 sayılı Yasanın 23. maddesinin ikinci fıkrasına göre, tüketici mahkemelerinin yargı çevresi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. Fakat bu düzenleme, HUMK'un 1. maddesindeki "Mahkemelerin görevi kanunla belirlenir" hükmüne ve 9. maddesindeki, "Her dava, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, açıldığı tarihte davanın Türk Kanunu Medenisi gereğince ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde görülür" hükmüne aykırıdır. Tüketici Mahkemelerinin görev ve yargı çevresinin mutlaka yasayla belirlenmesi gerekir. Bu yetkinin, belirli oranda siyasal iktidarın etkisi altında kalmaya elverişli olan Hâkimler ve Savcılar

¹⁰⁹ **Özbudun, Ergun:** Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005, s.95.

¹¹⁰ **Zevkliler/Aydoğdu,** s.440.

Yüksek Kuruluna verilmiş olması, tabîî hâkim ilkesine de aykırılık taşımaktadır¹¹¹. Bu görüşe katılmamız aşağıda belirtilecek sebeplerle mümkün değildir.

Tabîî hâkim ilkesi ve bu ilkeyi koyan Anayasanın 37. maddesi hükmü genel mahkemelerin yanında ayrı Özel Görevli Mahkemelerin kurulmasına engel değildir. Söz konusu ilke, belli türden davaları görmek üzere kurulmuş mahkemeler varken, bu davalardan bir veya birkaç kişiye ilişkin olanlarını görmek için yani kişiye ve olaya özgü özel mahkeme kurulmasını ve mahkemenin uyuşmazlığın meydana gelmesinden sonra kurulmasını yasaklar, yoksa belli türden davalar için özel görevli mahkeme kurulmasını değil¹¹². Oysa özel görevli mahkemelerin kurulması halinde, bu statüde olan veya söz konusu nitelikteki bir uyuşmazlığın tarafı olan herkes için mahkeme ihdas edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu anayasal kuraldan hareketle, belirli bir türden uyuşmazlıkları konu alan davalar için özel görevli mahkemeler kurulamayacağı yönünde bir sonuç çıkarmak mümkün değildir¹¹³.

Anayasa'nın 142. maddesi uyarınca, özel görevli mahkemelerin mutlaka ayrı bir kanun ile kurulması gerekir. Bu doğrultuda özel görevli mahkemelerin kuruluşu mutlaka ayrı bir kanun hükmü ile düzenlenir. Ancak bu şekilde, özel görevli mahkemelerin kuruluşu, tabîî hâkim ilkesine aykırı düşmez. Ayrıca bir yerde (iş veya hâkim azlığı sebebiyle) ayrı bir özel görevli mahkeme kurulamaması halinde o özel görevli mahkemenin işlerine de genel görevli mahkemelerce bakılıyor olması da özel görevli mahkemelerin Anayasa'nın 37. maddesine aykırı olmadığını göstermektedir.

¹¹¹ Zevkliler/Aydoğdu, s.441.

¹¹² Kuru-Uşul, C.1, s.48; Üstündağ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C.I, 6. Bası, İstanbul 2000, s.49; Kuru /Arslan/Yılmaz, s.89; Arslan/Tanrıver, s.42.

¹¹³ Arslan/Tanrıver, s.7.

Ayrıca 5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile yapılan düzenlemelerle ilk derece mahkemelerinin kuruluş ve yargı çevresine ilişkin düzenleme yapma yetkisi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na verilmiştir¹¹⁴. Burada Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun söz konusu konularda yaptığı düzenlemelerin de dayanağı 5235 sayılı Kanun'un ilgili maddeleridir. Dolayısıyla kanuna dayanan bir yetki kullanımı söz konusu olduğundan burada tabî hakim ilkesine herhangi bir aykırılık söz konusu değildir.

Sonuç olarak belirli kişiler arasındaki uyuşmazlıklara veya belli tür uyuşmazlıklara bakmak üzere kurulmuş olan özel görevli mahkemelerin her biri, olağan mahkeme olup tabî hâkim ilkesine ve Anayasanın 37. maddesine uygundur.

¹¹⁴ 5235 sayılı Kanun, Hukuk Mahkemelerinin Kuruluşu m.5/5: “.....Hukuk mahkemeleri arasında iş dağılımı yapılması ve iş dağılımına ilişkin esaslar Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir”. Hukuk Mahkemelerinin Yargı Çevresi m.7/2-3: “.....Büyükşehir belediyesi bulunan illerde, büyükşehir belediyesi sınırları içindeki il ve ilçelerin adı ile anılan sulh veya asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi, il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak bir hukuk mahkemesinin kaldırılmasına veya yargı çevresinin değiştirilmesine, özel kanunlarında yargı çevresi belirtilmemiş olan hukuk mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir”.

§ 5. Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Özel Görevli Mahkemeler

A. Genel Olarak

Devlet toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar koyması çerçevesinde, toplumsal barışın ve hukuk barışının korunması görevini de üzerine almıştır. Bu görev doğrultusunda devlet sadece genel ve soyut kurallar koyma yükümlülüğü altında bulunmamakta, bunların uygulanmasını, hukuk düzeninin ve barışının devamını da yüklenmektedir. Bunu hem hukuki altyapıyı oluşturarak hem de fiili olarak yerine getirmekle yükümlüdür. Bu çerçevede bireylerin devlete karşı yargı hakkı bulunmaktadır. Bu hak Anayasa ile güvence altına alındığı gibi, çeşitli uluslar arası belge ve sözleşmelerle de vurgulanmış, insan haklarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir¹¹⁵.

Adil yargılanma hakkı, “yargı yeri önünde hak arama hakkı”, “yasalar ve yargı yerleri önünde eşit olma hakkı”, “kanunla kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından yargılanma hakkı”, “makul sürede yargılanma hakkı”, “aleni duruşma hakkı”, “gerekçeli karar hakkı”, “hakkaniyete uygun yargılanma hakkı” ve “duruşmada hazır bulunma hakkı” gibi hakları içerir ve adil bir yargılamadan söz edebilmek için, yargılamanın özellikleri de dikkate alınmak koşuluyla, bütün bu hakların sağlanmış olması gerekir¹¹⁶.

Adil yargılanma ilkesinin medeni yargılamadaki en büyük yansıması yargılamanın makul sürede yapılması diğer bir deyişle usul ekonomisi ilkesine uygun bir biçimde yapılmasıdır.

¹¹⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 40-41.

¹¹⁶ Başaran, Başar: Adil Yargılanma Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.2.

B. Usul Ekonomisi İlkesi-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi

HUMK m.77’de “Hâkim tahkikat ve muhakemenin mümkün olduğu sürece sürat ve intizam dairesinde cereyanına ve beyhude masrafa meydan verilmemesine dikkatle mükelleftir” şeklinde ifade edilen kurala doktrinde usul ekonomisi ilkesi denilmektedir. Usul ekonomisi, çığnenen veya çığnenme olasılığı olan hakkın en az giderle, en kısa sürede, en az zorlukla, bürokratik işlemlerden olabildiğince arındırılmış olarak gerçekleştirilmesini ve boş yere dava açılmasının önlenmesini sağlamaya yönelik bir usul ilkesidir¹¹⁷.

AİHM, gecikmiş adaletin adaletsizlik anlamına geleceğini düşündüğü için bu konuyu düzenlemiş, yargılamanın makul bir süre içinde sona erdirilmesini bir yükümlülük olarak m.6/1’in parçası haline getirmiş ve bu konuda geniş bir içtihat oluşturmuştur. 1982 Anayasasında 2001 yılında yapılan değişiklikte adil yargılanma hakkı kavramı iç hukukumuzda girmiş oldu (Any. m.36). Ayrıca Anayasa’nın 141. maddesi ile davaların mümkün mertebe süratle sonuçlandırılması yargının görevleri arasında görülmektedir. Makul sürede yargılamaya ilişkin devletlere yüklenen görevin amacı AİHM tarafından şöyle açıklanmaktadır: “Bütün hak arayanlar için geçerli olan bu hükmün amacı, bu kişileri yargılama işlemlerinin süruncemede kalmasına karşı korumak; özellikle ceza davalarında, suçlanan kişinin, uzun süre davasının nasıl sonuçlanacağı endişesi ile yaşamasını önlemektir”¹¹⁸. Başka bir kararda AİHM davaların makul bir sürede görülmesi ile adaletin yerine

¹¹⁷ **Yılmaz, Ejder:** Medeni Yargılama Hukukunda Islah, İstanbul 1982, s.45-50; **Yılmaz, Ejder:** Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl:2008, C.57, S.1, s. 243-274, s. 244.

¹¹⁸ Bu konudaki diğer mahkeme kararları ve ayrıntılı bilgi için bkz. **İnceoğlu, Sibel:** İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, İstanbul 2008, s.378 vd.

getirilmesindeki etkililiğe ve güvenliğe zarar verebilecek gecikmeler olmaksızın adaletin yerine getirilmesinin önemini vurgulamaktadır¹¹⁹.

Her olayın kendine özgü farklılıkları olduğu için, yargılama süresinin makullüğü davanın özellikleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Davanın makul bir sürede sonuçlandırılıp sonuçlandırılmadığını değerlendirirken, her dava süreci kendi özelliklerine göre değerlendirilmekte, sabit, mutlak bir süreye göre değerlendirme yapılmamaktadır. Ancak belirli bir süre olmamasına rağmen AİHM sekiz yıl ve üzerindeki süreleri her zaman sözleşmeye aykırı bulmuştur¹²⁰.

Çabukluk ilkesi, adalet feda edilerek davaların çabuk bitirilmesini amaçlayan bir ilke değildir. Bu ilkenin amacı davaların makul sürede bitirilmesi¹²¹. Çabukluk hukuki gerçeğin araştırılmasını gölgelememelidir. Yargılama usulü kurallarının ortak amacı, çabukluk ile hukuki gerçeğin araştırılmasını bağdaştırabilmektir. Esas olan yargılamanın çabuk sonuçlanması değil, hukuki gerçeğin araştırılması bakımından çabuk sonuçlanmasıdır. Bunun içindir ki AİHS, çabuk değil makul süre içinde yargılamanın insan haklarından olduğunu belirtmektedir. Bu ilke yargı sistemimiz için büyük önem taşıdığından Anayasa'nın 141/4. maddesinde de yer almıştır: “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”. Yine HUMK m.77’de yer alan “mümkün olduğu derecede sürat ve intizam” ibaresi ile belirtilmek istenen davanın makul süre içinde görülmesidir. AİHS m.6’da da davanın makul bir sürede bitirilmesine ve dolayısıyla çabukluk ilkesine ilişkin bir düzenleme yer almaktadır.

¹¹⁹ İncoğlu, s.379.

¹²⁰ İncoğlu, s. 386.

¹²¹ **Birben, Erhan/Öktem, Sezgi:** İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, Cilt II, İstanbul 2001, s.1076-1143, s.1131.

Davaların gecikmesi, yargının önemli sorunlarından biridir ve buna mutlaka çare bulunmalıdır. Aksi takdirde “geciken adaletin adalet olmadığı” yolundaki haklı şikâyet devam edecek ve buna köklü çözümler bulunmaması, adalete duyulan güveni tehlikeli bir şekilde sarsmaya devam edecektir. Usul ekonomisi bakımından belirtilen “yargılamanın çabukluğu” unsurunun amacı da budur. Bu unsur, adaleti bir tarafa bırakan bir acelecilik olarak kesinlikle algılanmamalıdır. Adalet bir olup bittiye getirilmemeli, davaların süratle ve ekonomik yollarla çabuk bitirilmesi kuralı yanında da davada esas olan adaletin gerçeğe en uygun sağlanması amacı hiç bir zaman ihmal ve göz ardı edilmemelidir. Usul ekonomisinin bir unsuru olan “çabukluk”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde, “makul sürede yargılanma hakkı” olarak karşımıza çıkmakta ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu konuda somut ölçütler¹²² getirmektedir. Usul ekonomisindeki “çabukluk” bakımından da bu ölçütlerden yararlanılması mümkündür.

Özel görevli mahkemelerden Denizcilik ihtisas mahkemesinin kurulması konusunda kanun koyucunun en önemli gerekçesini “uyuşmazlığın çözümünde sürat” biçiminde ifade etmiş olması üzerinde durularak uzmanlaşma olgusu ile ne derecede bir ilişki içerisinde olduğu görülebilmektedir¹²³. Daha doğrusu özel görevli mahkeme kurmanın davaların kısa sürede tamamlanmasını sağlayıp sağlamayacağı, dolayısıyla bir çare olup olmadığı tartışılmalıdır. Uzmanlaşma ile uyuşmazlıkları

¹²² “Davanın makul bir sürede sonuçlandırılıp sonuçlandırılmadığını değerlendirirken her dava süreci kendi özelliklerine göre değerlendirilmekte, sabit, mutlak bir süreye göre değerlendirme yapılmamaktadır. Makul süre değerlendirmesinde üç tür kriter kullanılmaktadır. Bu kriterler; davanın bu kadar uzun sürecek kadar karmaşık olup olmadığı sorunu, dava sırasında başvuru tutumu davanın sonuçlanmasının gecikmesindeki etkisi, yargılama sürecinin uzamasında milli mercilerin tutumunun rolüdür. Bu üç kriter kümülatif olup bu kriterlerin toplam etkisi değerlendirilmektedir. Makul süre değerlendirilirken devletin takdir yetkisi gözönünde bulundurulmamaktadır. Mahkeme kararlarında kişiler için son derece önemli olan hak arama imkânı ile makul sürede yargılanma hakkının bir denge içinde tutulması ve hukuk sisteminin buna göre düzenlenmesi gereğine vurgu yapılmıştır” **İnceoğlu**, s. 378 vd.

¹²³ Denizcilik ihtisas mahkemesinin kuruluş gerekçesi için bkz. a.ş. s.172.

daha hızlı çözüme arasında doğrudan bir ilişki olduğu ileri sürülemez. Çünkü mahkeme önündeki uyuşmazlık sayısı, uygulanan yargılama usulü, tarafların ve hâkimin davranışları davanın sonuçlanma süresinde önemli rol oynar. Dolayısıyla özel görevli mahkemelerin kurulması yoluyla davaların hızlı çözülmesi beklenmemelidir. Çünkü davaların uzaması nedenleri oldukça çeşitlidir. Ayrıca özel görevli mahkemelerin kurulması ile genel görevli mahkemelerin iş yükünü azaltmak da uzmanlaşma olgusu ile ilişkilendirilmemesi gereken bir husustur¹²⁴.

Adalet Bakanlığının 2007 yılına ilişkin istatistiklerinde ilk derece mahkemelerindeki ortalama yargılama sürelerine bakıldığında özel görevli mahkemelerin bu anlamda bir başarısının bulunmadığı görülmektedir¹²⁵. O halde aslında davaların özel görevli mahkemelerin önünde hızla sonuçlandırıldığı iddiası veya amacının gerçeği yansıtmadığı; en azından yargılamanın genel görevli mahkemelerden daha uzun sürdüğü söylenebilir. Ancak kanımızca burada sadece davaların ortalama neticelenme süresine bakılarak peşin hükümlü davranılmamalı; her mahkemenin önüne gelen dava sayısı, incelenen davaların niteliği ve yargılamanın uzamasına neden olan diğer hususlar dikkate alınarak bu süreler değerlendirilmelidir.

Adalet hizmetlerinde usul ekonomisi ilkesine uygunluğun sağlanması için yapılan çalışmalar kapsamında belirli türdeki uyuşmazlıklar için özel görevli mahkemeler kurulmakta ve bu mahkemelerin kurulmasıyla hâkimlerin sürekli aynı türdeki uyuşmazlıkların çözümüne odaklanmak suretiyle uzmanlaşması neticesinde kararlarda süratin ve isabetin artması hedeflenmektedir. Bu hususta görüşlerine

¹²⁴ Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006, s.233-234.

¹²⁵ Kadastro mahkemesi 363 gün, iş mahkemesi 441 gün, icra mahkemesi 102 gün, aile mahkemesi 157 gün, tüketici mahkemesi 241 gün, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi 619 gün ve denizcilik ihtisas mahkemesi 428 gün.

başvurduğumuz hâkimler bu hedefe bir anda değil fakat yavaş yavaş ulaşılacağını, bu mahkemelerden beklenenin bu anlamda sağlandığını belirtmişlerdir¹²⁶.

C. Etkin Hukuki Koruma-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi

Hak, kişilere hukuken bahsedilen yetki, kanunca tanınan ayrıcalıktır. Kişi, kendisine tanınan bu yetkinin ihlali durumunda, devletin yargı mercilerine başvurarak, hakkının kullanılabilir hale getirilmesini veya hakkına yapılan müdahalenin sona erdirilmesini talep edecektir. Bu da hak arama özgürlüğü ilkesinin en doğal sonucudur¹²⁷.

Etkin hukuki koruma, bireyler için hukuki korumanın güçlendirilmesi, etkili kılınmasıdır¹²⁸. Hukuki korumanın güçlendirilmesi için yerine getirilmesi gereken en önemli unsur ise yargılamanın usul ekonomisi ilkesine uygun bir şekilde gerçekleşmesidir¹²⁹.

Etkin hukuki korumanın, hak ihlallerine karşı hukuki yollara başvuru imkânını sağlama ve başvurulmuş mahkemenin söz konusu ihlal ile ilgili karar vermesi şeklinde ortaya çıkan iki boyutu bulunmaktadır. Hukuk devleti ilkesinin temel

¹²⁶ “Ben olumlu sonucu bir defa hâkim zaman içinde o alanla ilgili donanımlı hissediyor. En önemli özellik bu. Hâkim donanımlı hissettiği zaman zaten lokomotif gibi sürükleyip götürüyor. Kalemimi de götürüyor, infaz aşamasını da. En önemli şey, bilgi birikimini en iyi yaptığı ihtisas mahkemeleri alanı. İkincisi davalar çabuk bittiği için ve doğru neticelendiği için vatandaşın faydası. Hızlı bitiyor davalar, daha az masraflar çünkü konuyu bilmediğinizde yazışmalar bir sürü lüzumsuz yazışma. Çünkü dava uzaması mutlaka bir sebebe dayanmak zorunda. Eğer bu dava uzuyorsa, lüzumsuz uzuyorsa lüzumsuz harcama demektir bu. Yargılama masrafı yönünden daha ucuza mal oluyor. Bu da adil yargılamanın en önemli unsurlarından biri. Doğru karar verdiği için vatandaşın devlete olan adalete olan inancı yüksek seviyede oluyor. Adalete ulaşıyor.”

¹²⁷ Any. Hak arama Hürriyeti m.36: Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.

¹²⁸ **Akkan, Mine:** Medeni Usul Hukukunda Etkin Hukuki Koruma, Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2007/1, s.29-68, s.37.

¹²⁹ **Akkan,** s.38-39; **Tanrıver, Süha:** Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine, AÜHFD 2000/1, s.67;

koşullarından biri, adalet sisteminin etkili bir şekilde işletilmesidir. Bireylerin haklarını esas alan bir hukuk sistemi, etkin bir şekilde çalışmadığı takdirde faydasız olacaktır. Devlet, bireylerin adalet sisteminin yürütülmesine ilişkin haklarını korumalıdır¹³⁰.

Bundan başka mahkemeler, hukuki korumaya yönelik olarak yargı sisteminden olan beklentileri karşılayamaz ise hukuk ve adalet sisteminin işlevselliğine ilişkin sorunlar, temel insan haklarının özüyle ilgili tartışmalar doğurur ve yetersiz bir yargı sistemi, vatandaşların adalete olan inancını zedeler. Ekonomik ve toplumsal gelişmenin hızlandığı tüm ülkelerde, yargının iyileştirilmesi için giderek artan bir ihtiyaç görülmektedir. Sınırlı kaynaklar ve karmaşık usuller, adalete erişimde sorunların artmasına yol açar ve sonuçta adalet ihtiyacının karşılanması gecikir. Bu gecikme, insan haklarının hukukî yönden etkili bir şekilde korunmasını zayıflatan bir etken haline gelir¹³¹.

Etkin hukuki koruma, hem özel hukuk hem de kamu hukuku bakımından geçerli olmak üzere, bireylere tanınmış hakların, kural olarak devletin yargı organları vasıtasıyla etkili ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini amaçlar. Etkin hukuki korumanın hak arama özgürlüğü başta olmak üzere, adil yargılanma hakkıyla yakın ilişkisi mevcuttur¹³².

Usul ekonomisi ilkesi de doğrudan etkin hukuki korumayla ilgilidir. Anayasamızın 141. maddesinde “yargılamanın basit, çabuk ve ucuz görülmesi” ilkesi

¹³⁰ **Özbek, Mustafa:** Avrupa Konseyince Adalet Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması İçin Öngörülen Tedbirler, AÜHFD, 2006/1, s. 207-292, s.211.

¹³¹ **Özbek,** s.212.

¹³² **Akkan,** s.29.

teminat altına alınmıştır¹³³. Usul ekonomisi, medenî yargılama hukukuna egemen olan ilkelerden biridir. Anayasanın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 77. maddesinde ifade edilen emredici nitelikteki bu ilke, yargılamanın amacına hizmet eden araçlardan biridir. Usul ekonomisi, yasalarda öngörülen düzenleme çerçevesinde yargılamanın kolaylaştırılmasını, yargılamada öngörülen olağan zaman süresinin asılmamasını ve gereksiz gider yapılmamasını amaçlar ve bunu hâkime bir görev olarak yükler. Bu bağlamda, “basitlik”, “hızlılık” ve “ucuzluk” usul ekonomisini oluşturan öğeler olarak ortaya çıkar¹³⁴. Hukuk yargılamasının etkinliği, usul ekonomisi ilkesine uygun bir yargılama ile sağlanacaktır¹³⁵.

Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak etkin hukuki koruma için en önemli husus bir yargılamanın zamanında sonuçlandırılıp lehine hüküm verilen tarafın hakkına kavuşturulmasıdır. Hukuki koruma makul sürede daha doğrusu tam zamanında sağlanırsa etkili olacaktır. Bu anlamda yargılamanın makul sürede sonuçlandırılması etkin hukuki korumanın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak kısa sürede yapılan yargılama her zaman en iyi yargılama değildir.

Diğer yargı çeşitleri bakımından olduğu gibi, hukuk yargısının da etkinliğinden söz edilebilmesi, yargılamanın basit, olabildiğince çabuk ve mümkün olan en az giderle cereyan etmesinin sağlanmasına bağlıdır. Bu durumu gerçekleştirme görevi, anayasal bir ödev olarak Anayasa’nın 141. maddesinin dördüncü fıkrası ile devlete yüklenmiştir. Sözü edilen ve kısaca usul ekonomisini gerçekleştirme şeklinde ilke bazında formüle edilebilen bu anayasal ödevle ilgili olarak Hukuk Usulü

¹³³ Akkan, s.40.

¹³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz, Ejder: Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl:2008, C.57, S.1, s.243-274.

¹³⁵ Tanrıver, s.67.

Muhakemeleri Kanunu'nun 77. maddesinde de, anayasal kurala paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yine, aynı şekilde bu ödevde uygun davranma, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde¹³⁶ ve Anayasa'nın 36. maddesinde ifade olunan adil yargılanma hakkının da bir gereğidir.

Bu hüküm, ideal bir ilke olarak gecikmeden ve adil bir şekilde yargılama yapılmasını kapsar. Adalet hizmeti, gecikmeden ve haksızlığa yol açmadan yerine getirilirse etkin olmuş demektir¹³⁷.

Yargı sisteminin etkinliğinin artırılması ihtiyacı, her zaman yargılama sisteminin etkin olmadığı anlamına gelmez. Tam tersine bu durum, bireysel hak ve özgürlüklerin yargı aracılığıyla korunmasının olduğu kadar, bu hakların genişletilmesinin de bir göstergesidir¹³⁸.

Pek çok ülkedeki tecrübeler, belirli türdeki uyuşmazlıkların çözülmesi için özel görevli mahkemeler kullanılmasının faydalı olduğunu göstermiştir. Bazı ülkelerde önerilen diğer bir çözüm şekli de, genel mahkemeler içinde, meslekten hâkimlerden veya meslekten olmayan hâkimlerden oluşan özel bölümler kurmaktır. Her iki çözüm de adalet hizmetlerinin etkinliğini artırmakta yararlıdır. Bu iki çözüm şekli arasında yapılacak tercih, ülkelerin Anayasal hükümlerine ve hukuk geleneklerine göre değişecektir. Önemli olan, özel görevli mahkemelerde uygulanan yargılama usullerinin bu hukuk dalındaki uyuşmazlıkların niteliğine uygun bir

¹³⁶ İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6'ncı maddesi şu hükmü içermektedir: "Herkes, hukukî hak ve yükümlülüklerinin veya aleyhindeki bir suç isnadının karara bağlanmasında, kanunen kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, makul bir süre içinde, adil ve alenî olarak yargılanma hakkına sahiptir".

¹³⁷ **Pekcanıtez, Hakan:** Medenî Yargıda Adil Yargılama, İz.BD 1997/2, s. 35-55, s. 41; **Zabunoğlu, Yahya K.:** Adil Yargılanma Hakkı Ve İdarî Yargı, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 314-320, s. 316; **Arslan/Tanrıver,** s. 184.

¹³⁸ **Özbek,** s.211.

şekilde düzenlenerek daha hızlı ve adil bir yargılama yapılması düşüncesiyle oluşturulmasıdır¹³⁹.

Burada tartışılması gereken husus, sadece özel görevli mahkeme kurulmasının etkin hukuki koruma için yeterli olup olmayacağıdır. Devlet temel hakların etkin bir şekilde korunması için, zorunlu olarak, normatif düzenlemeleri yapmalı ve mahkemelerin organizasyonuna ilişkin şartları düzenlemelidir. Etkin hukuki koruma için sadece mahkemelerin kurulması yeterli değildir, bunun yanı sıra işleyişinin de düzenlenmesi gerekir¹⁴⁰.

D. Adalet Erişim-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi

Adalet erişim kavramı ile anlatılmak istenen, hak arama konusundaki tüm yolların açık ve kullanılabilir olmasıdır¹⁴¹. Herkese tanınmış soyut bir kavram olan hak arama özgürlüğü, hukuki korunma talebi ile somutlaşmış ve adalet erişim ile birlikte bu hakkın gerçekten, etkili, en az maliyetle, basit ve kolay bir şekilde kullanılması sağlanmak istenmiştir¹⁴².

İlk olarak Avusturya’da ortaya çıkan ve sosyal devlet anlayışı ile yapılan reform niteliğindeki bu akımla hâkimden yalnızca usuli verilerle hareket etmesi değil; davada eşit durumda olmayan taraflara haklarına kavuşabilmeleri için yardım ederek, hukukta temsil edilen sosyal refah politikalarını içerecek şekilde tarafları çözüme teşvik etmesi istenmiştir¹⁴³. Buna göre, herkesin somut olarak adalet ve

¹³⁹ **Özbek**, s. 259.

¹⁴⁰ **Akkan**, s.57.

¹⁴¹ **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, s. 43.

¹⁴² **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, s. 45.

¹⁴³ **Yılmaz, Ejder**: Medeni Yargılama Hukukunda Islah, İstanbul 1982, s.3-4.

adalet mekanizmasına gerçek anlamda ulaşabilme, bu konudaki haklarını etkin şekilde kullanabilme şansına ve imkânına sahip olması gerekli ve zorunludur. Devlet gerek kendi oluşturduğu yargı organları gerekse yargı dışı uyuşmazlık çözüm yollarını kişilerin hizmetine sunmalı, bunları etkin kullanacak tedbirleri de almalıdır¹⁴⁴.

Bu kapsamda adalet mekanizması kişiler için anlaşılır, basit ve kolay olmalı, karmaşık yargılama sistemlerinden kaçınılmalıdır. Yargılama usul ekonomisi ilkesine uygun bir şekilde ucuz ve süratli bir şekilde gerçekleşmelidir. Yargıya başvuru konusunda sosyal ve mali yönden güçsüz kişilere destek olunmalıdır. Hukuku uygulayıcılarının görevi gereği gibi yerine getirmelerini gerektiren mesleki yeterliliğe sahip olmaları sağlanmalı ve eğitimler sürdürülmelidir¹⁴⁵.

Adalet erişim bağlamında özel görevli mahkemelerin bireylere hak dağıtımında ne derece etkin olduğu ve bu konuda eşitliğin ne ölçüde sağlanabildiği tartışma konusu olmuştur¹⁴⁶. Özel görevli mahkemelerin belli başlı yerlere kurulmasıyla sadece bu bölgelerde yaşayan vatandaşların bu mahkemelerden yararlanması ve bu mahkemelerin kurulmasıyla amaçlanan adalet daha çabuk, basit ve kararların uzman hâkimler marifetiyle verilmesi sebebiyle daha isabetli bir şekilde ulaşılması hizmetlerinin yalnızca bu kişilere sunulması sakıncası söz konusu

¹⁴⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 43; **Özbek, Mustafa**; Dünya Çapındaki Adalet Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD, C.51, s.121-162, s.136 vd.

¹⁴⁵ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 44.

¹⁴⁶ “Burada da bir başka eşitsizlik çıkmaktadır. O da, bu mahkemelerin kurulduğu yerlerde –eğer gerçekten uzmanlaşma sağlanabiliyorsa- uyuşmazlıkların uzman hâkimlerce görülmesi buna karşılık söz konusu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde uyuşmazlığın genel görevli hâkim tarafından çözülmesi gibi bir eşitsizlik ve çelişki ortaya çıkmaktadır. Burada da aslında aynı tür uyuşmazlıklar arasında vatandaşın maruz kaldığı farklı muamele söz konusu olabilmektedir. Genel görevli mahkeme de aynı uyuşmazlığı çözebiliyorsa bu durumda ortada özel bir uzmanlık gerektiren durumun olmadığı söylenebilir. O halde özel görevli mahkemeler işlevsel hale getirilmediği sürece bu çelişkiler sürecektir” (**Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006**, s.233-234).

olmaktadır. Küçük bir ilçede yaşıyan bir kişinin boşanma davası asliye hukuk mahkemesindeki hâkim tarafından görülürken aile mahkemesinin bulunduğu bir ilde veya büyük ilçede yaşıyan kişinin davası uzman hâkim tarafından ve aile mahkemesi uzmanları psikolog ve pedagogların da görüşleri alınmak suretiyle görülmektedir. Özel görevli mahkemelerin kuruluş esası bölgesel olduğu sürece bu yöndeki haklı eleştiriler sürecektir. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için özel görevli mahkemelerin alanına giren uyuşmazlıkların ilçenin veya ilin bağı olduğu yargı çevresindeki en yakın özel görevli mahkemeye sevki sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra mahkeme ve hâkim sayısının artırılmasının da uzun vadede bir çözüm sağlaması mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN

ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER

§ 6. Medenî Yargı Örgütü İçinde Özel Görevli Mahkemeler

A.Genel Olarak Medenî Yargı Örgütü

Anayasanın 9. Maddesi yargı işlevinin bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirileceğinin hükme bağlamıştır. Mahkeme kavramı “hüküm verilen yer” anlamına gelir, dar ve teknik anlamda ise mahkeme, Devlet tarafından görevlendirilen ve adalet dağıtımıyla uğraşan yargılama yerlerini ifade eder¹⁴⁷. Mahkemelerin kuruluşu, görevleri ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir (Anayasa m. 142). Bu konuda kanun çıkarma yetkisi yasama organı olan TBMM’ye aittir. Bu sebeple idarenin düzenleyici işlemleri aracılığı ile yeni bir mahkeme kurması veya kurulmuş olan bir mahkemenin görevini, yetkilerini, işleyiş ve yargılama usulünü değiştirmesi mümkün değildir.

Mahkemeler kuruluş ve çalışma usulleri bakımından tek hâkimli ve çok hâkimli (toplu) mahkemeler, yargı sistemine ilişkin derecelendirmede bulundukları yere göre ise ilk derece mahkemeleri ve üst derece mahkemeleri şeklinde bir tasnife tâbi tutulabilir¹⁴⁸. Bizim burada inceleyeceğimiz tasnif, mahkemelerin görmeyi üstlenmiş oldukları uyuşmazlıkların niteliğine ya da tarafların

¹⁴⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, s.83; Arslan/Tanrıver, s.36-37.

¹⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, s.85 vd.

durumlarına göre yapılan tasniftir. Bu tasnifte mahkemeler genel görevli mahkemeler ve özel görevli mahkemeler şeklinde bir sınıflandırmaya tâbi tutulur.

26.9.2004 tarihli ve 5235 sayılı “Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun”, adli yargı ilk derece mahkemelerini yeniden düzenlemekte ve bunun yanı sıra, bölge adliye mahkemelerinin kurulmasını öngörmektedir. 5235 sayılı Kanun kabul edilmeden önce ülkemizde mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen kanun; 469 sayılı ve 1924 tarihli Mehakimi Şer’iyyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun idi. 469 sayılı Kanun hükümleri, günümüz değişen koşullarını karşılamaya uygun olmadığından yeni bir kanunun hazırlanması gerekli olmuştu¹⁴⁹. Mahkemelerin kuruluşlarına gereken önemi vermenin, mahkemeleri günün değişen sosyal ve ekonomik koşullarına göre geliştirmenin ve görevlerini belirtmenin niçin önemli ve zorunlu olduğu 5235 sayılı Kanun’un genel gerekçesinde açıklanmıştır¹⁵⁰.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri, Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’un 4. maddesi ile adli yargı ilk derecede bulunan hukuk mahkemeleri sulh hukuk mahkemeleri, asliye hukuk mahkemeleri, asliye ticaret mahkemeleri ve özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleri (özel görevli mahkemeler) olarak belirtilmiştir. Medeni yargılama hukuku bakımından, sulh, asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemeleri genel görevli mahkemeleri oluşturur.

¹⁴⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.68.

¹⁵⁰ Buna göre; mahkemeler her şeyden önce hakların ve özgürlüklerin güvencesi olan “yargılamayı” yaptıkları için önem verilmeyi hak ederler. İkinci olarak Any. m. 9’da; “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır” denilmektedir. “Türk milleti adına” yargı yetkisini kullanan mahkemelere gereken önem verilmelidir.

I) Genel Görevli Mahkemeler

Bakacakları işler; belirli kişi ve konulara göre sınırlandırılmamış bulunan, aksi belirtilmedikçe Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na (HUMK) tâbi olan her türlü uyuşmazlığa bakan mahkemeler genel görevli mahkemelerdir (5235 sayılı Kanun m.4) ¹⁵¹.

1.Sulh Hukuk Mahkemeleri

Sulh hukuk mahkemeleri, tek hâkimli, genel görevli ilk derece mahkemeleri arasında yer alır. Sulh hukuk mahkemelerine ilişkin düzenleme, 5235 sayılı Kanunun hukuk mahkemelerini düzenleyen dördüncü ve devamı maddelerinde yer almaktadır.

5235 sayılı Kanun'a göre hukuk mahkemeleri, bu çerçevede sulh hukuk mahkemeleri, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulur. Daha önce her ilçede kurulması öngörülen sulh hukuk mahkemelerinin, iş yoğunluğu dikkate alınarak kurulmasının sebebi, bazı ilçelerin birbirine çok yakın veya iş yoğunluğunun çok az oluşudur. Bu gibi ilçelerde iki ilçe yargı çevresi bakımından birleştirilerek tek bir sulh hukuk mahkemesi kurulur. Bu mahkeme her iki ilçe sınırları içinde kalan uyuşmazlıkları çözecektir¹⁵².

Uyuşmazlıkların yoğun olduğu büyük şehirlerde birden fazla sulh hukuk mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkemeler aynı sulh hukuk mahkemesinin birer dairesidirler. Bir yerde birden fazla sulh hukuk mahkemesi kurulmuşsa bunlar

¹⁵¹ **Kuru-Usul**, C.I, s.53; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.84; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.69; **Arslan/Tanrıver**, s.54; **Özdemir, Şükrü**: Yargılama Organları Mahkemeler, TNBHD, 1987/56, s.11.

¹⁵² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.70.

arasındaki ilişki, iş dağılımı ilişkisidir¹⁵³. Bu mahkemeler arasındaki iş dağılımı, nöbetçi sulh hukuk mahkemesi tarafından yapılır. Sulh hukuk mahkemeleri, tek hâkimli mahkemelerdir¹⁵⁴.

Sulh hukuk mahkemesinin görevleri 5235 sayılı Kanun m.6'da, HUMK m.8/1'de ve diğer bazı kanunlarda gösterilmiştir. Sulh hukuk mahkemelerinin görevi sınırlı nitelik taşır. Bunun sebebi HUMK m.8'de ve diğer kanunlarda görevlerinin ayrı ayrı sayılmış olmasıdır. Kanunların sulh hukuk mahkemesinin görev alanı dışında gördüğü bütün dava ve işlere, asliye hukuk mahkemesi bakar. Çünkü medeni yargılama hukuku alanında asıl görevli mahkeme asliye hukuk mahkemeleridir.

2.Asliye Hukuk Mahkemeleri

Asliye hukuk mahkemeleri, genel görevli ilk derece mahkemelerindendir. 1 Nisan 2005'te yürürlükten kalkana kadar 469 sayılı Mehakimi Şer'iyyenin İlğasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun'un 1. maddesi asliye hukuk mahkemelerinin yasal dayanağını oluşturmakta idi. 5235 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle ilk derece hukuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargı çevreleriyle ilgili düzenlemeler bu kanunda yer almıştır.

5235 sayılı Kanun m.5'e göre asliye hukuk mahkemeleri, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet

¹⁵³ Bir yerde aynı mahkemeden birden fazla bulunuyorsa, bunlar arasındaki ilişki genel anlamda iş dağılımı ilişkisidir. Örneğin bir ilde birden fazla bulunan asliye hukuk ve sulh hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki iş dağılımı ilişkisidir. Keza özel görevli mahkemelerden de aynı yerde birden fazla bulunuyorsa (Ankara ilinde 11 tane aile mahkemesi bulunması gibi) bunlar arasındaki ilişki de genel olarak iş dağılımı ilişkisidir. 5235 sayılı Kanun'un 5/5. maddesinde de bu husus açıkça düzenlenmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.87; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.115 vd.

¹⁵⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.70.

Bakanlığınca kurulur. İşi çok olan yerlerde asliye hukuk mahkemesi birden fazla daireye ayrılmıştır. Bu daireler arasındaki ilişki görev ilişkisi olmayıp iş dağılımı ilişkisidir. Bunlar arasındaki iş dağılımı nöbetçi asliye hukuk mahkemesi tarafından yapılır. Asliye hukuk mahkemeleri tek hâkimli mahkemelerdir¹⁵⁵.

Asliye hukuk mahkemeleri asıl görevli ilk derece mahkemeleridir. Sulh hukuk mahkemeleri ile özel görevli mahkemelerin görev alanına giren işler dışında kalan tüm işler asliye hukuk mahkemelerince görülür. Kanunda aksi belirtilmedikçe HUMK'taki görev sınırının¹⁵⁶ üzerindeki malvarlığı haklarından doğan davalar ile şahıs varlığı haklarından doğan tüm davalarda görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir¹⁵⁷.

3. Asliye Ticaret Mahkemeleri

Asliye ticaret mahkemeleri, ayrı bir kuruluş kanununa sahip olmayıp sulh hukuk mahkemeleri ve asliye hukuk mahkemeleri gibi genel görevli hukuk mahkemeleri arasında yer alır. Asliye mahkemeleri, asliye hukuk ve asliye ticaret

¹⁵⁵ 469 sayılı Kanun'da asliye hukuk mahkemelerinin toplu mahkeme olarak kurulması öngörülmüştür. Buna göre, asliye hukuk mahkemelerinin, bir başkan ve iki üyeden oluşan toplu mahkemeler biçiminde kurulması gerekir. Ancak Kanun'un geçici maddesi ile lüzum görülen yerlerde asliye ve sulh mahkemelerine verilen görevlerin bir tek hâkimle gördürülmesine Adalet Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Bu geçici maddeye istinaden, hâkim açığı sebebiyle, asliye hukuk mahkemeleri, ülke genelinde tek hâkimli olarak faaliyet göstermiştir. 07.10.2005 tarihli 5235 sayılı Kanun ile bu uygulama geçici olmaktan çıkarılıp asli kural haline gelmiştir. Bu kanunun beşinci maddesinin ikinci fıkrasında sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemelerinin tek hâkimli olduğu belirtilmiştir.

¹⁵⁶ 20.11.2008 gün ve 27060 sayılı Resmi Gazete'de ilân edilen Maliye Bakanlığı Vergi Usûl Kanunu Genel Tebliğinde (Sıra No: 387) 2009 yılında uygulanacak yeniden değerlendirme oranı % 12 olarak tespit edilmiştir. Buna göre, göreve ilişkin parasal sınır 2009 yılı için **7.080 TL** olarak uygulanmaktadır.

¹⁵⁷ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.86 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.70.

olmak üzere ikiye ayrılır. Asliye ticaret mahkemeleri, asliye hukuk mahkemesinin görevine giren ticari davaların çözümlendiği mahkemelerdir¹⁵⁸.

Asliye Ticaret mahkemelerinin hukuki dayanağını yürürlükten kalkan 469 sayılı Kanun'un 3. maddesi oluşturmaktadır¹⁵⁹. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) kabulünden önce ticaret mahkemesi özel mahkeme olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle asliye hukuk ile asliye ticaret mahkemesi arasındaki ilişki görev ilişkisi olarak nitelendiriliyordu¹⁶⁰. Yürürlükteki mevzuatımıza göre ticaret mahkemeleri genel mahkemeler arasında sayılmıştır. Çünkü ticaret mahkemelerinin kuruluşu özel bir kanuna değil 5235 sayılı Kanun'a dayanmaktadır. Ayrıca asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki işbölümü ilişkisi olarak düzenlenmiştir. Özel görevli mahkemelerle asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki ise görev ilişkisidir¹⁶¹. Bu sayılan sebeplerle asliye ticaret mahkemelerini özel görevli mahkeme olarak kabul etmek mümkün olmayıp genel görevli mahkemeler içinde değerlendirilmelidir.

Asliye ticaret mahkemeleri asliye hukuk mahkemelerinin bir dairesi konumundadır¹⁶². Ayrı bir asliye ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerlerde, o yerdeki asliye hukuk mahkemesi, asliye ticaret mahkemesi sıfatıyla önüne gelen ticari uyuşmazlık hakkında karar vermektedir.

Asliye ticaret mahkemeleri sadece iş yoğunluğunun fazla olduğu büyük illerde ve bazı ilçelerde kurulmuştur. Asliye ticaret mahkemeleri toplu mahkeme

¹⁵⁸ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.88 vd.; **Pekcanıtez/Atalay/Özekes**, s.71.

¹⁵⁹ 469 sayılı Kanun'un yürürlükten kalkması ile birlikte, bu Kanun'un yerine geçen 5235 sayılı Kanun'un 4. maddesi asliye ticaret mahkemelerine hukuki dayanak oluşturmaya devam etmiştir.

¹⁶⁰ **Belgesay**, s.249.

¹⁶¹ **Atalı, Murat**: Genel Mahkemelerle Ticaret Mahkemeleri arasındaki İşbölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1993, s.53.

¹⁶² **Kuru-Usul**, C.1, s.59.

biçiminde kurulmuş olup bir başkan ve yeteri kadar üyeden oluşmaktadır ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır.

Asliye hukuk mahkemesi ile asliye ticaret mahkemesi arasındaki ilişki işbölümü ilişkisidir. Bir yargı çevresinde aynı mahkemeden birden fazla bulunması halinde bunlar arasındaki ilişkiye işbölümü ilişkisi denir¹⁶³. Dar ve teknik anlamda işbölümü, aynı yerde asliye hukuk mahkemesi yanında, asliye ticaret mahkemesinin kurulması durumunda ortaya çıkar. İşbölümü denildiğinde asliye hukuk mahkemesi ile asliye ticaret mahkemesi arasındaki ilişki anlaşılmaktadır¹⁶⁴. İşbölümü ayrımı TTK'nın 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre aynı yerde asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemesinin kurulması halinde işbölümü ilişkisi söz konusu olmakta ve asliye ticaret mahkemesi bulunmayan yerlerde ticari davalara asliye hukuk mahkemesi bakmaktadır.

Bir davanın hukuki niteliğine göre asliye hukuk veya asliye ticaret mahkemesinin iş alanına girdiği veya girmediğine ilişkin itiraza işbölümü itirazı denir¹⁶⁵. İşbölümü itirazı hem asliye hukuk mahkemesine hem de asliye ticaret mahkemesine yapılabilir. İşbölümü itirazı yalnızca ilk itiraz olarak ileri sürülebilir (HUMK m.187/1). Hâkim tarafından resen dikkate alınamaz.

II) Özel Görevli Mahkemeler

Belirli kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklara veya belirli türdeki uyuşmazlıklara bakmak üzere özel kanunlarla kurulmuş mahkemelere özel görevli mahkemeler denir. Özel görevli mahkemelerin kurulmasının temelinde toplum

¹⁶³ Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s.115.

¹⁶⁴ Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s.115.

¹⁶⁵ Kuru-Usul, C.1, s.690; Ansay, s.78.

düzenindeki gelişmeye paralel olarak artan ve ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların çözülmesi ihtiyacı yatmaktadır¹⁶⁶. Adalet Bakanlığı'nın 2008 yılında yayımlanmış olduğu Yargı Reformu Stratejisi Taslağının “Yargının Verimliliği ve Etkililiğinin Artırılması” adlı üçüncü başlığında iyi ve hızlı işleyen, etkili ve verimli bir yargı sisteminin varlığının hukuk devleti olmanın ve yargı sistemine güven duyulması için olmazsa olmaz birer koşul olduğu belirtilmiş; bu başlığa bağlı yedinci hedefte, bölgenin coğrafi durumu ve mahkemelere gelen iş sayısı göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulan uzmanlık mahkemelerinin yaygınlaştırılmasına devam edileceği vurgulanmıştır¹⁶⁷. Bu taslağın devamı niteliğinde olan ve 2009 yılında yayımlanan Yargı Reformu Strateji Taslağı'nda da aynı görüşler tekrarlanmıştır¹⁶⁸. Yine Devlet Planlama Teşkilatı'nın Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında yukarıdaki görüşe paralel olarak uzmanlık mahkemelerinin kurulmasının, yargılamanın hızlandırılması ve etkinliğin sağlanması için gerekli olduğu ve ihtiyaç bulunan alanlarda yeni ihtisas mahkemelerinin kurulması yönünde gerekli çalışmaların yapılacağı ifade edilmektedir¹⁶⁹.

Özel görevli mahkemeler, ilk derece mahkemesidir. Hukuk yargısı bağlamında görev yapan özel görevli mahkemelerin, kararlarının denetim mercii Yargıtay'dır.

İcra mahkemesi, iş mahkemesi, kadastro mahkemesi, tüketici mahkemesi, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi, aile mahkemesi, denizcilik ihtisas mahkemesi

¹⁶⁶ Arslan/Tanrıver, s.41; Kuru-Usul, C.1, s.60; Sancar, Mithat: Özel Mahkemelerde Uygulanan Özel Yargılama Usulleri, Ankara 1987(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),s.1.

¹⁶⁷ T.C. Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi Taslağı 2008, s.19, 21.

¹⁶⁸ T.C. Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi Taslağı 2009, s.18.Uluslararası uygulamalar ve ihtiyaç durumu da gözetilerek ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılması başlığı altında, “Coğrafi durum ve mahkemelere gelen iş sayısı göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulan ihtisas mahkemelerinin yaygınlaştırılmasına HSYK'nın görüşleri doğrultusunda devam edilecektir.”

¹⁶⁹ DPT 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013, s.98, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>.

ve bir görüşe görev deniz müsadere mahkemesi¹⁷⁰ medeni yargı alanındaki özel görevli mahkemeleri teşkil eder¹⁷¹. Bu mahkemelerle genel görevli mahkemeler arasındaki ilişki görev ilişkisidir.

B. Kuruluşu, İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Özel Görevli Mahkemeler

I) İcra Mahkemeleri

1. Genel Olarak

İcra örgütündeki yargısal organ, icra mahkemesidir (İİK. m.4). İcra mahkemeleri, İcra dairelerindeki işlemelerin doğru ve kanuna uygun olup olmadığını denetlemek ve kanunla kendine verilen diğer işlere bakmak üzere, icra dairesinin üstünde kurulmuş olan mahkemelerdir¹⁷².

2. Kuruluş Nedenleri

İcra mahkemesi, icra ve iflas dairelerinin işlemlerine karşı yapılan itiraz¹⁷³ ve şikâyetler¹⁷⁴ başta olmak üzere, icra ve iflas hukukuna ilişkin uyuşmazlıkları çözmek amacıyla icra tetkik mercii adı altında kurulmuş mahkemedir. 21 Şubat 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5092 sayılı “İcra ve İflas

¹⁷⁰ **Tanrıver, Süha:** Kuruluş ve Görevleri İtibariyle Deniz Müsadere Mahkemeleri, SÜHFD,1996/1-2, s.131-135; Makalelerim-1, Ankara 2005, s.78-87.

¹⁷¹ Medeni yargı alanında özel kanunlarla kurulmuş özel görevli mahkemeler; iş mahkemeleri (5521 sayılı Kanun), kadastro mahkemeleri (3402 sayılı Kanun), tüketici mahkemeleri (4077 sayılı Kanun), fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri (551 sayılı KHK. m.146, 554 sayılı KHK. m.58, 555 sayılı KHK. m. 30, 556 sayılı KHK. m. 71, 5846 sayılı Kanunun 21.2.2001 gün ve 4630 sayılı Kanunla değişik 76. madde), aile mahkemeleri (4787 sayılı Kanun), icra mahkemeleri (İİK m.4,18), denizcilik ihtisas mahkemeleri (5136 sayılı Kanunun 1.maddesi ile değişik 6762 sayılı TTK)’dir.

¹⁷² **Kuru, Baki:** İcra ve İflas Hukuku – El Kitabı, 2. Baskı, İstanbul 2006, s.70.

¹⁷³ Bkz. İİK m.68-68-a, 147, 150a, 269b-269c, 275.

¹⁷⁴ Bkz. İİK m.16-18.

Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”la “icra tetkik mercii” ifadesi “icra mahkemesi” olarak değiştirilmiştir¹⁷⁵.

İcra mahkemeleri, 2004 yılında resmen mahkeme adını alana kadar mahkeme niteliğine sahip olup olmadığına dair pek çok tartışma yapılmıştır. Bu konuda Anayasa Mahkemesi’nin icra tetkik merciinin mahkeme olarak kabul edilmesi gerektiğine dair kararları mevcuttur. Bu kararlarda, icra tetkik merciinin yargısal bir işlevinin bulunduğu, teknik anlamda yargılama faaliyetinde bulunduğu ve bu faaliyeti yapan kişinin hâkim olması sebebiyle icra tetkik mercilerinin mahkeme olduğunun kabul edilmesi gerektiğine işaret edilmiştir¹⁷⁶.

¹⁷⁵ **Geçici Madde 6** (Ek madde 12.02.2004-5092: sayılı Kanun/11.mad)- Bu Kanunda yer alan "icra tetkik mercii", "tetkik mercii" ve "mercii" ibareleri "icra mahkemesi"; "icra mercii hâkimi" ve "mercii hâkimi" ibareleri "icra hâkimi" olarak değiştirilmiştir. Çeşitli mevzuatta icra tetkik mercii ve hâkimine yapılmış bulunan atıflar icra mahkemesi ve hâkimine yapılmış sayılır.

¹⁷⁶ Anayasa Mahkemesi’nin 1966/ 15-33 sayılı kararı: “İcra tetkik merciinin mahkeme olup olmadığı, mahkeme ise, bakmakta olduğu bir dâvanın bulunup bulunmadığı, böyle bir dâva varsa, Anayasa’ya aykırı gördüğü hükmü bu dâvada uygulayıp uygulayamayacağı konularının araştırılması gerekir. Mahkeme terimi; yargı hakkının kullanılması için kurulmuş görev ve yetkileri belli mercileri ifade eder. O mahkemeye atanan hâkim veya hâkimler heyeti tarafından bu görev ve yetki sınırı içinde yargı hakkı kullanılır. Ancak, gerek usul kanunlarında gerekse diğer kanunlarda (Hâkim) ve (Mahkeme) deyimlerinin çoğu zaman aynı anlamda kullanıldıkları görülmektedir. Kanunu medenin 31. maddesinde "Gaibin Türkiye'deki son ikametgâhı hâkimi", 518. maddesinde "Müteveffanın son ikametgâhı Mahkemesi", 574. maddesinde "Sulh Hâkimi", 576. maddesinde "Mahkeme" deyimleri eş anlamda kullanılmıştır. Yargıtay ilâmlarının çoğunda toplu mahkemeler (Mahkeme), tek hakimli mahkemeler (Hâkimlik) diye adlandırılmaktadır. Anayasadaki duruma gelince: 7. maddeye göre "Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. 16. maddede "Usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça", 17. maddede "Hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça", 32. maddede (Tabiî hâkim) denilerek hâkim deyimini kullanılmıştır. 31. maddede "Herkes ... yargı mercileri önünde Dâvacı veya dâvâlı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçınmaz," hükmünde (Yargı mercii) ve (Mahkeme) deyimleri eş anlamdadır. Anayasanın 151. ve 44 sayılı kanunun 27 nci maddelerinde yer alan "Bir dâvaya bakmakta olan mahkeme" ibaresini bir dâvaya bakmakta olan, hâkim niteliğinde kişilerden kurulu yargı yetkisine sahip merci) şeklinde anlamak, hukuk dilimize ve Anayasa’nın yukarıda yazılı hükümlerine uygun düşer. İcra ve İflâs Kanununun 3870 sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesine göre icra tetkik mercii, mahkeme reisi veya hâkimi ve bulunan yerler de icra hâkimleri ile muavinleri yahut da bu görev, kendilerine verilen hâkimlerdir. Gene aynı maddede bu mercilerin, icra ve iflâs dairelerinin muamelelerine karşı yapılan şikâyetlerle itirazları tetkik ederek karara bağlayacakları gösterilmiştir. Mahkememizin 1965/2-57 sayılı ve 26/10/1965 günlü kararında da belirtildiği üzere, icra hâkimleri, kendilerine sunulan şikâyet ve itirazları, belli usule uyarak yargılamakta ve objektif hukuk kurallarını bu şikâyet ve itirazlara uygulamak suretiyle kesin hükme bağlamaktadırlar. Bu fonksiyonu gören icra tetkik mercilerinin mahkeme olarak kabul edilmeleri gerekir.”

Uyar’a göre icra mahkemelerinin ayrı bir uzmanlık mahkemesi olarak örgütlenmesinin sebebi çözmekle yükümlü olduğu konuların teknik olmasıdır¹⁷⁷. İcra mahkemeleri, yargı örgütümüzde yer alan diğer mahkemelere nazaran “çok daha teknik” bir mahkemedir. Bu durum icra mahkemelerinin çözmekle yükümlü olduğu uyuşmazlıkların doğduğu İcra ve İflas Kanunu’nun teknik yapısından kaynaklanmaktadır. İcra ve İflas Kanunu, icra ve iflas takibi sırasında doğabilecek uyuşmazlıklar için çok şekilci çözümler öngörmüştür. Bilhassa süreler ve yetki kuralları bu alanda çok önemli görülmektedir. Bu bakımdan bu kadar detaylı düzenlenen bir alanda uygulamada hataya düşülmemesi için uzmanlık mahkemelerinin kurulması gerekli görülmüştür.

İcra mahkemesinin kuruluş amacı konusunda kendilerine soru yönelttiğimiz icra mahkemesi hâkimlerinin tamamı, amacın uzmanlaşma olduğunu söylemişlerdir. Hem daha sağlıklı ve isabetli karar verilmesi açısından hem de daha hızlı bir yargılama açısından uzmanlaşmanın zorunlu olduğunu belirtmişlerdir¹⁷⁸.

¹⁷⁷ **Uyar, Talih:** Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Özellikle İcra Hukuku Açısından Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000, Sempozyumu, İzmir 2000, s.152-169, s.152.

¹⁷⁸ “Yani icra mahkemeleri için düşünüyorum, diğer mahkemeler de öyle. Belli konuda hâkimi ve mahkeme personelini ihtisaslaşması, konuyu derinlemesine incelemesi bilgi birikimine kavuşması ve önüne gelen davalarda daha hızlı daha detaylı daha doyurucu kararlara ulaşmak. Ben bunun bu amaca kurulduğu takdirde her ihtisas mahkemesinin amaca hizmet ettiği kesin. Bunu daha çok dışarıda asliye hukuk hâkimi olarak icra hukuk dosyalarına baktığım için bağımsız icra mahkemesi olarak baktığımda çok bariz hissediyorum. Açık söylüyorum dışarıda asliye hukuk hâkimliği yaptığımda icra davalarına bakmakla da yükümlüydük. Orada daha çok el yordamıyla bu işi yaptığımızı şimdi fark ediyorum. Ya da verdiğimiz kararların doğru çıkmışsa da birçoğunun tesadüfen çıktığını düşünüyorum.

İcra-ceza İcra-hukuk ayrılmalı mı: bu bizim de gündemimizde. Aslında ben çok acil ve gerekli görmüyorum ama hatta HSYK’yı ziyaret ettiğimizde arkadaşlar ilk madde olarak bunu icra hukuk mahkemesi ayrımını, hatta ben çıkarken kızdım bu kadar önemli mesele varken sürekli bunu gündeme getiriyorsunuz diye. Faydası var onda bir tereddüt yok faydası şu: icra ceza mahkemesi icra hukuk mahkemesine göre biraz daha sevimsiz bir mahkeme. Kurumlar, müesseseler tam oturmamış. Suç tarifleri tam oturmamış. Zaten kanun koyucu kanunu hazırlayanlar da biraz çok üstünde durmayarak şu ana bile ben beş yıllık icra hâkimi olarak icra cezaya bakıyorum. İcra suçlarını ya da şimdi disiplinsizlik eylemi olarak da ayrıldı, tam çerçevenin içine yerleştiremedik daha. Kimsenin de bunu çok yerleştirdiğini düşünmüyorum. Suçlar çok, hatırlarsınız cezada

3. Görev ve Yetkileri

İcra ve iflas dairelerinin muamelelerine karşı yapılan şikâyetlerle itirazların incelenmesi icra mahkemesi hâkimi yahut kanun gereğince bu görev kendisine verilmiş olan hâkim tarafından yapılır. Her icra mahkemesi hâkimi, kendisine Adli Yargı Adalet Komisyonu Başkanlığınca dönüşümlü olarak bağlanan icra ve iflas dairelerinin muamelelerine yönelik şikâyetleri ve itirazları inceler, hacizde ve iflasta istihkak davalarını karara bağlar, icra dairelerin gözetim ve denetimlerini yapar, idari işlerine bakar. İcra yetkisini haiz sulh mahkemelerinin muamelelerine karşı vuku bulacak şikâyet ve itirazların tetkik mercii o mahkemenin hâkimidir.

İcra mahkemeleri, icra dairesinde, icra müdürünün, müdür yardımcısının, kâtabin yapacağı işlemlerin isabetli ve kanuna uygun yapılmasını sağlamak için, icra

tipiklik unsuru vardı. Suçun tipik olması lazım. İcrada o tipiklik unsuruna uyulmamış. İcra-iflas kanunlarında icra suçlarıyla ilgili özellikle 2005'e kadar hepsine suç diyorduk. 2005'ten sonra ayırdık şimdi. Disiplinsizlik eylemleri, disiplin hapsini ve tazyik hapsini gerektiren eylemler, özellikle suç diye tarif ettiğimiz normlara baktığımızda yoruma muhtaç, cümlelerin başı ile sonu kopuk. Hâlbuki bir kanun hükmünde en fazla net eylemler sınırı çizili olması gereken eylem ceza normları. Ama icra-iflas suçlarında o özen gösterilmemiş. O nedenle icra ceza mahkemesinde şu anda 16 icra hukuk mahkemesi hâkimi var. Ayrılrsa şayet hiç kimsenin gönüllü olarak icra ceza hâkimliği yapacağını zannetmiyorum. Ayrılırsa ve kanuni düzenleme de getirilirse o eleştirdiğim normlar bakımından, kesinlikle icra-iflas suçlarından umulan faydaya ulaşılır. Ama şu anda icra ceza alanı 2000-2005'teki değişikliklerden sonra karman çorman bir halde. Şu anda benim de içinde bulunduğum bir komisyon bir tasarı hazırladık. Şu anda icra-iflas başbakanlıkta. Orada bu şeylere yine dokunamadık. En azından yargılama usulü ile ilgili icra ceza ile ilgili değişiklikler yapıldı şu anda başbakanlıkta."

"Kuruluş amacı tabii ki belli bir konuda ihtisası sağlamak, o konuda işi bilen uzman kişilerin konuya bakarak karar vermesini sağlamak diye düşünüyorum ben. Belli yoğunluktaki davalar için, konular için ihtisas mahkemeleri kurup onların işleyişini hızlandırmak o davaların işleyişini hızlandırmak adına kurulduğunu düşünüyorum. Tabi ki faydası var. Şu andaki işleyiş açısından eksiklikler olabilir. Ne olabilir şu anda benim gördüm eksiklik, sayısı artırılabilir. İhtisas mahkemesini kurmak yetmiyor. İşin eğitimi, 500 dosya sadece 3 ayda gelen dosya sayısı inanılmaz bir rakam. Ama şartları zorlayarak kendimizden vererek yargılama yapıyoruz. Bunları düşünürseniz, eksiklikleri bu bence. En büyük eksikliği sayısı az. Bütün ihtisas mahkemeleri için söylemiyorum, icralar için söylüyorum. Birkaç tane daha icra eklenebilir diye düşünüyorum. Hep mahkeme açılmasında fayda var. Kalem, personel, asıl önemli; bir hâkimin eli, kolu, ayağı, hâkimi isterse süper hâkim olsun, kalemi iyi çalışmıyorsa düzensizse, ne duruşmasını doğru dürüst yapabilir ne de kararını doğru dürüst zamanında yazabilir. O anlamda ben eksiklik olduğunu düşünüyorum. Genel anlamda adaletin problemi olduğunu düşünüyorum sadece ihtisas mahkemelerinin değil. Kalem sayısının da kaleme çalışan personel sayısının yeterliliğinin artırılması gerektiğini düşünüyorum."

dairelerinin üstünde kurulmuş ve her icra dairesi bir icra mahkemesine bağlanmıştır. Her asliye mahkemesinin yargı çevresinde bir icra mahkemesi bulunur.

İcra mahkemesinin en önemli görevi, icra dairelerinin işlemlerine karşı yapılacak şikâyetleri (İİK m.16-18, 170a) ve alacaklının itirazın kaldırılması taleplerini inceleyip karara bağlamaktır. İcra mahkemesi icra dairesini disiplin bakımından denetler (İİK m.13). Hacizde ve iflastaki istihkak davalarına icra mahkemesinde bakılır (İİK m.97-99, 228). Ayrıca icra-iflas suçlarına (İİK m.331 vd.) bakmak ve bu suçlar için ceza vermek de icra mahkemesinin görevleri içindedir.

İcra mahkemesi sulh veya asliye hukuk mahkemeleri anlamında bir hukuk mahkemesi olmayıp, icra-iflas işleri için kurulmuş özel bir mahkemedir¹⁷⁹. Hem hukuk hem de ceza mahkemelerine ait özellikler taşır. Bu sebeple uygulamada, bakılan dava ve işlerin niteliğine göre aynı mahkeme “icra ceza mahkemesi” veya “icra hukuk mahkemesi” sıfatlarıyla yargılama faaliyetinde bulunur.

İcra mahkemesi, görevine giren bütün işlerde, uygulanacak kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurabilir; yani icra mahkemesi, Anayasa m.152 anlamında bir mahkemedir¹⁸⁰.

Ülkemizde iş yoğunluğuna göre 72 il ve ilçede 192’si faal olarak çalışan toplam 204 icra mahkemesi bulunmaktadır¹⁸¹. Bu mahkemelerin ülke geneline yayılması gerektiği, ancak bu şekilde anayasal eşitlik ilkesinin ihlal edilmeyeceği ve kuruluş amacının tam olarak gerçekleşeceği şeklindeki görüşleri sorduğumuz icra

¹⁷⁹ **Kuru-İcra El Kitabı**, s. 71.

¹⁸⁰ **Kuru-İcra El Kitabı**, s. 72.

¹⁸¹ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

mahkemesi hâkimleri, imkânlar nispetinde bu ihtiyaca cevap verilebileceğini, imkânların yeterli olması halinde bu fikre katıldıklarını ifade etmişlerdir¹⁸².

İcra mahkemesi kararları kural olarak maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Buna bağlı olarak, icra mahkemelerinde karara bağlanan bir husus, daha sonra genel görevli mahkemelerde tekrar dava konusu yapılabilir.

4. Örgütsel Yapısı

İcra mahkemesi, bir icra hâkimi ve buna bağlı yeteri kadar yazı işleri müdürü, kâtip ve mübaşirden oluşur. Her asliye mahkemesinin yargı çevresinde bir icra mahkemesi kurulur. Bilindiği gibi icra işleri çok olan yerlerde bağımsız icra mahkemesi kurulmuş olmasına rağmen, icra işlerinin fazla olmadığı yerlerde genel görevli mahkemeler icra mahkemelerinin görevlerini de yürütmektedirler. Aynı bir icra mahkemesinin kurulmadığı yerlerde o yerin asliye hukuk mahkemesi icra mahkemesi olarak görev yapar. Aynı bir icra mahkemesinin kurulmadığı yerlerdeki davalara, asliye hukuk mahkemesi bir tane ise bu mahkemede, birden fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde, o yer asliye hukuk mahkemeleri arasında eşit olarak bakılır¹⁸³.

¹⁸² “Tabii ki eşitlik ilkesine aykırı ama her şey insanın ideal manada olmuyor. Şimdi küçük bir ilçede ayrıca bir icra mahkemesi kurduğunuzu düşünün, iş mahkemesi kurduğunuzu düşünün, tüketici mahkemesi kurduğunuzu düşünün, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurduğunuzu düşünün, aile mahkemesi kurduğunuzu düşünün. Mümkün değil yani imkan meselesi. Eşitlik de eşitliği ihlal ettiğinden kuşku yok ama diğer taraftan imkanları düşündüğünüzde buna katlanmaktan başka çare de yok.”

“Her il merkezinde bence olmalı.”

¹⁸³ HSYK’nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararında; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

17-İcra Mahkemeleri Konusunda;

İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde HSYK'nın olumlu görüşü ise Adalet Bakanlığınca icra mahkemesinin birden fazla dairesi kurulabilir. Bu durumda icra mahkemeleri numaralandırılır. İcra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunduğu yerlerde iş dağılımı ve buna ilişkin esaslar HSYK'ca belirlenir. Her icra hâkimi, kendisine Adli Yargı Adalet Komisyonu Başkanlığınca dönüşümlü olarak¹⁸⁴ bağlanan icra dairelerinin işlemlerine yönelik şikâyet ve itirazları inceler, bu dairelerin gözetim ve denetimlerini yapar, idari işlerine bakar (İİK m.4/1).

Görüştüğümüz icra mahkemesi hâkimlerine, bu mahkemeye atanmadan önce hizmet içi eğitim alıp almadıklarını ve uzmanlaşmanın tam manasıyla sağlanabilmesi için hizmet içi eğitimin yeterli olup olmadığını sorduğumuzda, genelde düzenli bir eğitim almadıklarını, atandıkları özel görevli mahkemeye geldikten sonra süreç içinde uzmanlaştıklarını, ancak uzmanlaşmanın sağlanması için eğitimin yeterli olmadığını, zaman içinde hâkimin şahsi çabasıyla sağlandığını ifade etmişlerdir¹⁸⁵.

a-Müstakil icra mahkemelerinin kurulduğu yerlerde bu mahkemelerin,

b-Müstakil icra mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara;

1) Bir asliye hukuk mahkemesi olan yerlerde bu mahkemede,

2) (Değişik: 21.02.2006 tarih ve 101 sayılı H.S.Y.K. Kararı ile) Birden fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde, o yer asliye hukuk mahkemeleri arasında eşit olarak bakılmasına karar verilmiştir.

¹⁸⁴ “Dağılımın dönüşümlü olarak yapılmasıyla, icra hâkiminin hep aynı icra dairesinin işlemlerine bakıp denetlemesinden doğacak sakıncalar giderilmek istenmiştir” (Hükümet gerekçesi).

¹⁸⁵ “Bir defa bir haftalık ama çok da verimli olduğunu söyleyemem. Bir defa gittik bir haftalık yani buraya yeni atanmamdan dolayı değil. Akademide bir şey düzenleniyordu hâkim savcı akademisinde bir haftalık. Böyle bir şeyimiz olmuştuk. Ama ben o kadar da bir haftada bir şey kattığını düşünmüyorum. Verimsiz bir seminerdi veya hizmet içi eğitim diyeyim. Olmasaymış daha iyiymiş dedik. Zaman kaybına yönelik bir şeydi. Onun dışında ayrıca bir eğitim olmadı. Türkiye'nin her tarafından çağrılmış icra hâkimleriydi. Ama faydası olmadı, onu söylüyorum. Faydasının olmamasının sebebi yani işin ehli insanlar ders anlatma veya konferans vermeye seçilmediği için bizim bildiğimizi hatta bizden daha düşük bilgiye sahip olunca ne keyif verdi ne de fayda getirdi. Eğitim verenler akademisyen ve Yargıtay üyeleriydi. Ama bizi tatmin etmedi işin doğrusu.”

“Hayır, hiç böyle bir şey olmuyor. Yani olmadı, olmuyor da. Zaman zaman hâkimler Yargıtay üyeleri (12. HD) bir araya geliniyor. İki günlük hafta sonu mesleki konularla ilgili fikir alışverişinde bulunuluyor. Yoksa böyle bir seminer olmuyor. Demin dediğim bir araya gelme

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

İcra mahkemelerinin kendine has bir kuruluş kanunu bulunmamaktadır. Bu mahkemeler İcra ve İflas Kanunun yukarıda anılan maddeleri ile kurulmuştur. Yargılama usullerine dair özel bir düzenleme bulunmamakta, bu konuda HUMK'a atıf yapılmaktadır. İcra mahkemelerinde uygulanan yargılama usulü, basit yargılama usulüdür (İİK. m.18, 97, 228, 251; HUMK m.507-511). İcra mahkemesinde adli tatil hükümleri uygulanmaz (HUMK m.175-177).

İcra mahkemesinin kuruluş ve işleyişini düzenleyen bir kanunun bulunmaması ve dolayısıyla basit yargılama usulünün dışında yargılama usulünde bir farklılık bulunmaması sebebiyle, bu mahkemelerin ayrı bir mahkeme olarak kurulmasının işlevsel olup olmadığı sorusunu aka getirmektedir. Bu mahkemelerde görev yapan hâkimlere, bu mahkemeye atanmadan önce bu tür davaları inceleme yöntemlerinde bir farklılık olup olmadığını ve usul açısından ne gibi değişikliklere ihtiyaç duyulduğunu sorduk. Aldığımız cevaplar, taşrada iken bakılan dava çeşitliliği içinde konunun derinine inmeden davalara üstünkörü bakıldığı ve kararların isabetli olmadığı fakat uzmanlık mahkemesinde devamlı aynı türde davalarla uğraşmanın verdiği uzmanlaşma ve çabukluğun çok bariz bir şekilde hissedildiği yönündedir¹⁸⁶.

senede bir-iki defa hafta sonu diğer mahkemelerde de oluyor. Ama bunun maksadı yani dediğim gibi fikir alışverişi. Ortada kalan konularda boşlukları biz şöyle dolduruyoruz, daire kendi fikrini söylüyor. Yeni çıkan kanunlar varsa oturması için bazı şeylerin fikir alışverişinde bulunuluyor. Ama ben atanmadan önce böyle bir eğitim almadım. Çok isterdim yani toplu olarak ama kendi çabamla. Ucundan bucağından hâkim. İcra kendi içinde farklı bir şey. Çok yönlü bir şey. Öncesinde bir şey olmuyor. Dediğim gibi seminerler oluyor senede birkaç defa o da.”

¹⁸⁶ “Evet, ilçe düzeyinde çalıştığımızdan, zaten oralarda bağımsız icra mahkemeleri yok. Asliye hukuk mahkemeleri icra mahkemelerinin görevini aynı zamanda yapıyor. Dolayısıyla asliye hukuk mahkemesinin içinde bu kadar yoğun olmasa da kısmi bir icra davalarına baktık. Yani Ankara’da ihtisaslaştıkça aynı konulara bakıldıkça, bir de Ankara’da çok çeşitli dava türü geliyor, ilçedeyken çok daha sınırlı dava var. İşin doğrusu biraz el yordamıyla yaptığımız neticelendirdiğimiz dava türü, çünkü asliye hukuk içinde çok küçük bir yer kapsıyor ve sürekli aynı davalara bakılmadığı için bilgi eksikliği ciddi manada hissediliyor küçük yerlerdeyken ama burada hem dava çeşitliliği çok hem de ister istemez derinlemesine inceleme imkânı oluyor. Zaman içinde ihtisaslaşma oluyor. Sadece yani bu mahkemelerde ihtisaslaşma olayını ben burada

6. Sonuç ve Öneriler

“İcra Tetkik Mercii” 2004 yılında 5092 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile icra mahkemesine dönüşmüştür. Bu değişiklik ile tetkik merciinin mahkeme sayılıp sayılmamasına ve bura da yapılan işlerin yargısal mahiyetine dair yapılan tartışmalar son bulmuştur.

Kaynak İsviçre Hukukunda münhasıran icra-iflas dairelerini denetlemek amacıyla kurulan ve mahkeme değil, bir gözetim, denetim organı olan merci, Türk Hukukunda oldukça geniş yetkilere sahiptir. Bu anlamda sınırlı yetkilerle ve uyuşmazlığın esasına yönelik olmakla birlikte şekli anlamda kesin hüküm etkisine

Faydasını çok bariz hissediyorum. Hem benim açımdan hem de vatandaş açısından yani dışarıdan baktığımızda şu anlamda baktığım davalarda isabet oranı öyle tahmin ediyorum %20 ise şu anda %95’tir. Yani doğru karar verme hem doğru hem de hızlı. Bildiğimiz bir işte. Mesela icra mahkemelerinde şu anda, en uzun süren dava duruşması üç celsede bitiyor en uzun. Ortalama bir-bir buçuk diyebilirim, yani buçuklu olmaz da süre olarak, ama dışarıdayken olay hakkındaki dava hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle bir sene bir buçuk sene elimizde kalan dosya oluyordu. Çünkü emin olamıyoruz, o açıdan. İhtisaslaşmanın bariz farkını, ben özellikle icrada çünkü icra teknik bir mahkeme. Yani burada icra hâkimliği yapmayan diğer hâkimlerin daha fazla tedirgin olduğu aman icra olmasın da dediği bir mahkeme. Ama işin içine girdiğinizde, olayı kavradığınızda, altyapısını oluşturduğunuzda hiç de öyle korkulacak bir mahkeme olmadığını çok daha pratik, keyifli bir mahkeme olduğunu anlıyorsunuz. Ama ilk etapta ürkütücü geliyor. Tamamen usule, şekle yönelik. Çoğu taşradayken el yordamıyla bakıp bir türlü işin içine girmeden dolayı, ama ben mesela ilk geldiğimde ceza olmadığı için sevinmişim ama icra olmasaydı demişim. Ama şimdi diyorum ki iyi ki icra olmuş, bilgilendirme yönüyle. Sonradan. O nedenle de beş senedir hiç mahkemeyi değiştirmeyi istemedim.”

“Zannediyorum öyle de bir yeni bir değişiklik var. Tabii ki atıf yapmaktan ziyade, kuruluş kanunumuz yok maalesef o bence de bir eksiklik.” “Usul kurallarındaki farklılıklar korunmalı. Usul ekonomisi ilkesi için birtakım yöntemlerin farklı olması gerekir.”

“E tabii. Zaten aynı olması durumunda umulan faydaya ulaşamayacağını düşünüyorum. Mesela kendi mahkemem için söyleyeyim. Bizim mahkeme, diğerleri de ihtisas da bizimki daha bir ihtisas kere ihtisas. Yargılama usulü çok farklı. Diyelim ki iş mahkemesinde, aile mahkemesinde, tüketici mahkemesinde aşağı yukarı HUMK’un ¾’ü geçerli. Bizde tabiri caizse ¼’ü ancak geçerli HUMK’un. Kuralları kendine özgü, dar yetkili mahkeme olması hasebiyle kararlarının kural olarak -kesin hüküm teşkil edenler de var- kesin hüküm teşkil etmemesi sebebiyle İİK m.68’deki belgelerle sınırlı inceleme yapabilmesi, yemin, şahit, bilirkişi incelemesinin kural olarak olmaması, hakikaten ihtisas mahkemeleri içinde kendine özgü olan en birinci sırada yer alması gereken mahkeme. Onların bizim açımdan ayrı bir yargılama usulü olmazsa mahkemenin mahiyeti de ortadan kalkar. O nedenle bizim özellikle bizim açımdan ayrı bir yargılama usulünün olması gayet doğal. Diğer mahkemelerde, tüketicide, ailede, işte kendi kuruluş kanunlarında birkaç farklı hüküm vardır ama %75 HUMK’a atıf yapar diğer konularda. Bizde öyle değil. İcra cezada da öyle değil, icra hukukta da. İcra ceza 349. maddesinde tek bir maddede adeta bütün CMK’sını düzenlemiş. Bütün yargılama usulünü düzenlemiş. O kadar farklılık var.”

sahip karar vermesine rağmen, bazı hallerde maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlar da verebilmektedir. Sonuç olarak icra mahkemeleri hem hukuk hem de ceza alanında yargılama yapmaktadır. Durum böyle iken, icra mahkemelerinden verilen kararların bu kez genel mahkemelere götürülmesinin ve tekrar tartışılmasının önemli bir zaman kaybı ve dava sayısını uzatma yönünde bir sıkıntı yaratıp yaratmadığı, icra mahkemelerinin uyguladığı usulün, uyuşmazlıkların genel mahkemelere götürülmesinin ve tekrar tartışılmasının önemli bir zaman kaybı ve dava sayısını uzatma yönünde bir sıkıntı yaratıp yaratmadığı, icra mahkemelerinin uyguladığı usulün, uyuşmazlıkların genel mahkemelerde çözümüne oranla ne kadar hızlı sonuç ve ilgililere ne ölçüde yarar sağladığı üzerinde yeniden düşünülmeli, icra mahkemelerinin yine icra takipleri ile sınırlı kalmak üzere maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlar vermesine imkân tanınmalıdır. Aynı zamanda icra mahkemelerinin özel görevli mahkeme olmasına rağmen, diğer özel görevli mahkemelerden farklı bir konuma sahip olmasının kabul edilebilir bir açıklamasının olması gerekir. Zira bütün özel görevli mahkemeler maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden ve uyuşmazlığı genel görevli mahkemeden almak suretiyle bir tür rahatlama sağlayan bir özellik göstermektedir¹⁸⁷.

Bu mahkemelerde yapılması gerekenlerle ilgili önerilerini sorduğumuz hâkimler, bu alanda hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu, söz konusu mevzuatın yapım aşamasında kendilerinin de fikirlerine başvurulması gerektiğini, icra dairelerinde düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu, personelin eğitimi ve kadrolu elemanlardan oluşması gerektiğini ifade etmişlerdir¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006, s.234.

¹⁸⁸ “Eksikliklerin tamamlanması gerekir. Yasal değişiklikler de gerekiyor. Personel, adalet bakanlığının kadrolu elemanı olmalıdır. Hukukçu olmalı icra daireleri bilhassa.”

II) İş Mahkemeleri

1. Genel Olarak

İş mahkemeleri görev alanı belli ve istisnai nitelikte, belli özelliklere sahip kişiler ve gruplar arasındaki uyuşmazlıkları çözümlemek için faaliyet gösteren özel görevli mahkemelerdir¹⁸⁹. İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle (bu kanunun değiştirilen ikinci maddesinin Ç, D ve E fıkralarında istisna edilen işlerde çalışanlar hariç) işveren veya işveren vekilleri arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi ile görevli mahkemelerdir (İş Mahkemeleri Kanunu m.1). İş mahkemeleri 30.01.1950 tarihinde kabul edilen 5521 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Bu kanunda iş mahkemelerinin teşkilatı, görevi, yetkisi ve bu mahkemelerde uygulanacak yargılama usulü gösterilmiştir.

“Mevzuat açısından bizim tasarımı görmemiz gerekir. Orada biz icra mahkemelerinden ziyade icra mahkemelerinin temelini oluşturan icra daireleriyle ilgili ciddi düzenlemeler, daha doğrusu pratik uygulamanın ihtiyacı olan düzenlemeleri getirdik. Tabi orada bizim iş yükümüz tamamen icra müdürlüklerinin iş olduğu için ora problemsiz, düzenli çalıştığında icra mahkemeleri de o denli rahatlıyor. Bu hazırladığımız tasarıda eğer yasalaşırsa şu anda asıl problem icra dairelerinde icra mahkemelerinden ziyade.”

“İcra cezalar ayrılırsa daha iyi olabilir. İcra cezaya bakan hâkimi de o işi daha iyi özümser, mesela şu anda aklıma gelen icra hukukla icra cezanın ayrılması halinde fayda elde edilebilir. İstinaflar kurulduğunda istinaf yolunun kısa olması sebebiyle icra mahkemelerinden umulan fayda daha elde edilebilir.”

“Ceza yönü beni düşündürüyor. Bence ayrılmalı, aynı hakim bakmasından ziyade. Çünkü gerek usulü gerek uygulanan maddeler birbirinden çok farklı. Ben öncelikle ceza ve hukuk ayrımının yapılmasını hakim olarak da icra ceza ayrı bir hakim, icra hukuk ayrı bir hakim olması gerektiğini düşünüyorum. Tevzi ile ilgili sıkıntılarımız var. Bize bağlı bulunan icra müdürlüklerinin iş oranı ile orantılı bir iş dağılımı oluyor. Kur’a ile oluyor. Komisyon başkanı kur’a ile belirliyor. Şöyle bir adaletsizlik var. Bakanlıkça belirlenen bir kota var. Her sene 1000. Sırayla Ahmet bire, Mehmet ikiye şeklinde dağıtılıyor. Ahmet 1000 kotasını doldurana kadar bire gidebilir. Şimdi Ahmet’in 1000 dosyası var hatta 1500 dosyası var da 1000’ini götürecek kapasitede dosyası var. Mehmet’in bir dosyası var o da ikiye gidiyor. Anlatabiliyor muyum aradaki adaletsizliği. Artı birçok avukatı bünyesinde bulunduran bir büroyu düşünürseniz, hepsinin neredeyse 1000 kotası var. Bunu bazı icra müdürlükleri dolayısıyla fazla iş yükü dolayısıyla hâkimliğe iş yükü. Şikayet olsun ceza yönüyle olsun bir çok dosya geliyor. Tevzi yönüyle dağılımın daha adaletli hale getirilmesinden yanayım.”

¹⁸⁹ **Bozkurt, Argun:** İş Yargılaması Hukuku, Ankara 2003, s.28.

İş Mahkemeleri özel görevli mahkemelerdir, bu sebeple görevleri sınırlı niteliktedir. Yalnızca 5521 sayılı Kanun'da belirtilen görev ve işleri yapmakla yükümlüdür. Ayrıca belirtmek gerekir ki tüm özel görevli mahkemeler gibi iş mahkemeleri de ilk derece mahkemeleridir.

2. Kuruluş Nedenleri

İş davalarına bakmak için kurulan iş mahkemeleri 30.1.1950 tarihinde kabul edilen 5521 sayılı kanunla kurulmuştur¹⁹⁰.

İş hukuku iş sözleşmesinin zayıf tarafı olan işçinin korunması düşüncesinden hareketle doğmuştur. Bu hukuk dalının sözleşme özgürlüğünü kısıtlayan mutlak ve nispi emredici kuralları da bu amaca hizmet etmektedir. Ancak işçiyi koruyan bu hükümler bazı durumlarda etkisiz kalabilirler. Zira maddi hukukça asgari olarak düzenlenmiş hakları bakımından aslında haklı dahi olsa iş yargılamasında da medeni usul hukukundaki kuralların geçerliliği nedeni ile işçinin hakkının savunmada başarısız olması mümkündür. Dolayısıyla, maddi hukukun bu koruyucu hükümleri yanında, anılan tehlikeyi azaltmak için işçiyi usul hukuku bakımından koruyacak hükümlerin de sevk edilmesi gerekir¹⁹¹.

İş Mahkemeleri Kanunu (İMK)'na ait ilk tasarının Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan Gerekçesinde “işçinin haklarını adalet mercileri önünde çabuk, kolay ve ucuz bir surette istihsal etmesini temin eden Özel İş Mahkemeleri Kanunları

¹⁹⁰ 5521 sayılı Kanun 4 Şubat 1950 tarihinde 7424 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış, İş Mahkemeleri Kanunun 17. maddesi gereğince, yayını izleyen 6 ay sonra, yani 4 Ağustos 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹⁹¹ **Birben, Erhan/Öktem, Sezgi:** İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, Cilt II, İstanbul 2001, s.1076-1143, s.1077, dñn. 1.

bu ihtiyacı karşılamak üzere çıkarılmışlardır” denilmekte¹⁹², aynı yönde bir açıklama, TBMM’deki görüşmelerde Adalet Komisyonu Sözcüsü tarafından da yapılmaktadır: “... bu mahkemeleri tesisten maksadımız; işlerin çabuk görülmesi ve aynı zamanda masrafsız yapılmasıdır ve işçilerin himayesine matuftur.”

Görüldüğü üzere, İş Mahkemeleri Kanununun çıkarılmasının ve dolayısıyla ayrı bir iş yargılaması usulünün oluşturulmasının temelinde, iş hukukunun işçiyi koruma niteliğinin yanı sıra usul ekonomisi ilkesi de bulunmaktadır. Bu ilke, genel yargının dahi gerçekleştirmeyi ödev edindiği ilkelerden biri olmasına rağmen, bu amaç iş yargısında çok daha belirgindir. Bunun sebebi iş hukukunun işçinin menfaatini koruma odaklı yapısı ve dolayısıyla, iş hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların basit ve çabuk bir şekilde çözülmesi ihtiyacının, genel görevli mahkemelerde çözülen uyuşmazlıklara nazaran daha açık bir şekilde hissedilmesidir¹⁹³.

İş mahkemeleri iş hukukunun işçiyi koruyucu ruhu doğrultusunda kanunun uygulanmasının özel bir uzmanlığı gerektirdiğinden kurulmuşlardır¹⁹⁴. Bozkurt’a göre kanun koyucu özel iş mahkemesi kurarak, işçiyi Türkiye’nin sosyal düzeninin çarpıklığı, sömürü ve işveren baskısından korumak istemiştir¹⁹⁵.

¹⁹² İş Mahkemeleri Kanunu Gerekçesinde “Her memlekette İş Kanunlarının işçilere sağladığı hakların gerçek teminatı, o hakların ihkakı hususunda mevcut usullerdeki müessiriyet ve kolaylıklarda tecelli eder. İşçi ve işveren münasebetlerinin zemini üzerinde her gün vuku bulan ihtilaflar ve işçilerin ücret ve sair haklarına taalluk eden talep ve davaları iş hayatının düzen altında yürümesini zaruri kılan ihtiyaçlar hususi bir önem göstermekte ve hemen her memlekette dar gelirli bir kitle teşkil eden işçilerin yaşama imkanları ile sıkı bir surette ilgili bulunan hakları üzerinde çıkacak ihtilafların hususi kolaylıklarla çözümü ihtiyacını adalet mercilerinde çabuk, kolay ve ucuz bir surette istihsal etmesini temin eden özel iş mahkemeleri kanunu bu ihtiyacı karşılamak üzere çıkarılmışlardır.” denilerek bu husus açıkça ifade edilmiştir. **Çenberci Mustafa**, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969, s.4.

¹⁹³ **Çenberci**, s.5.

¹⁹⁴ **Günay, Cevdet İlhan**: İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, 2000, s. 21

¹⁹⁵ **Bozkurt**, s.28.

İş davalarının görülüp karara bağlanması uzmanlık gerektirdiği için bu davaların uzman ve birikimli hâkimler tarafından görülmesi amaçlanmaktadır. İş davaları, iş yerlerindeki barış, huzur ve iş verimliliğinin sağlıklı biçimde sağlanması ile yakından ilgilidir. Bilhassa mevsimlik ve geçici işçilerin açmış oldukları iş davalarının hızlı bir şekilde sonuçlandırılması bu kişiler yönünden önem arz etmektedir. Davaların uzun sürmesi, tarafların uzun süre mahkemeye gelip gitmeleri, bu işçilerin dava açmaktan vazgeçmelerine, haklarını yitirmelerine dolayısıyla mağduriyetlerine neden olmakla ve bu nedenle birçok kişinin haklı yakınmalarına sebebiyet vermektedir. İş kolunda çıkan uyuşmazlıklara ait davaların hızlı ve sağlıklı biçimde bitirilmelerini istemek, geçimini ücretle sağlayan işçi için en doğal ve temel bir haktır¹⁹⁶. İş davaları için ayrı bir iş mahkemesinin kurulmasının nedeni, iş davalarının iş hukuku alanında uzman mahkemeler tarafından daha çabuk, ucuz ve basit bir şekilde karar bağlanmasını sağlamaktır. İş Mahkemelerinin kuruluş amacını Yargıtay da bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile açıkça ortaya koymuştur¹⁹⁷.

İş mahkemelerinin kuruluş amacı hakkında görüşlerini sorduğumuz hâkimler ise; hakkın tecellisinde, adaletin daha kısa sürede daha sağlıklı dağıtılmasında uzmanlaşmanın faydasını inkâr etmenin mümkün olmadığı, böylece daha etkili bir hukuki himaye sağlandığı, davaların daha süratle görüldüğü şeklinde cevap vermişlerdir¹⁹⁸.

¹⁹⁶ **Bozkurt**, s.59.

¹⁹⁷ 29.06.1960 1960/13E,1960/15K, "...iş mahkemeleri iş akdinden doğan münasebetlerden çıkan davalar bu konularda özel bilgiye sahip mahkemelerde görülmesi amacıyla..." kurulmuştur (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁹⁸ "Bir, hâkim uzmanlaşmıştır. İki daha seri yargılama, daha etkili bir hukuki himaye sağlanması için kurulmuştur."

"Tamamen ihtiyaçtan kaynaklanan bir konu. Nasıl tıp alanında, başka alanlarda uzmanlaşmış insanlar kendi mesleklerine daha faydalı, başarılı oluyor ise, hakkın tecellisinde, adaletin daha kısa sürede daha sağlıklı dağıtılmasında elbette bu uzmanlaşmanın faydasını inkâr etmek mümkün değil. Şimdi ben kendi adıma 12 senedir bu işi yaptığıma göre 12 senedir bende belirgin

3. Görev ve Yetkileri

Teknolojik yönden büyük sanayi devriminin yarattığı toplumsal ve ekonomik değişim ve gelişimler sonucu oluşan duruma göre ülkemizde iş mahkemeleri hizmet akdi ile işçi-işveren arasında yapılan çalışma hayatıyla ilgili her türlü hak ve uyuşmazlıkları çözmek, diğer kanunların¹⁹⁹ verdiği görevleri yapmak üzere kurulmuştur. İş mahkemeleri, iş kanunlarına göre işçi sayılan kimselerle, işveren veya işveren vekilleri arasındaki hizmet sözleşmelerinden yahut çalışma hayatı ile ilgili kanunlarda yer alan hükümlerle tanınan her türlü hak iddialarından doğan hukuki uyuşmazlıklar ile kanunların öngördüğü diğer dava ve işlere bakar²⁰⁰.

İş Mahkemeleri görev alanı belirli ve sınırlı nitelikte, belli nitelikteki kişiler ve gruplar arasındaki uyuşmazlıkları çözümlemek için 5521 sayılı Kanun ile kurulmuş ve faaliyet gösteren özel bir mahkemedir. 5521 sayılı Kanun ile kurulan İş mahkemelerinin lüzumu görülen yerlerde kurulabileceği aynı Kanun'un 1. maddesi gereğidir²⁰¹. İş mahkemeleri, iş hukukundan doğan dava ve işlere bakmak ve bu uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulmuştur. İş mahkemeleri, İş Kanunu, Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunundan doğan ve Sosyal Güvenlik Kurumu ile sigortalılar arasında çıkan uyuşmazlıklara, bunun yanında diğer kanunlarla iş mahkemelerine bırakılan dava ve işlere bakar. İş mahkemesinde bir davanın görülebilmesi için o davanın taraflarının İş Kanununa tâbi işçi ve işveren

bir tecrübe bilgi birikim, var. Elbette bunun vereceğim kararların isabet derecesinde şeyi faydası olacaktır. Tabii bunu inkâr etmek mümkün değil.”

¹⁹⁹ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2822 sayılı Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanunu, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu, 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 1479 sayılı Bağ-kur Kanunu.

²⁰⁰ **Bozkurt**, s.59.

²⁰¹ **Bozkurt**, s.28.

olması, aralarındaki uyuşmazlığın iş sözleşmesinden veya İş Kanunu'na dayanan bir hak iddiasından doğmuş bulunması gereklidir²⁰².

İş mahkemeleri, iş hacmine göre gerekli görülen yerlerde Adalet Bakanlığınca kurulur. İş mahkemeleri, hukuk mahkemesi niteliğinde, tek hâkimli, özel hukuk uzmanlık mahkemeleridir. İş mahkemesi kurulmamış olan yerlerde, bu Kanun kapsamına giren dava ve işlere, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilecek hukuk mahkemesinde, bu Kanundaki esas ve usullere göre bakılır. Bu şekilde, iş mahkemelerinin iş davalarının çokluğu ve yoğunluğu göz önüne alınarak istenilen il ve ilçelerde Adalet Bakanlığınca kurulacağı ve bu mahkemelerin tek hâkimli özel hukuk uzmanlık mahkemeleri olacağı, hukuk mahkemesi niteliğinde bulunacağı, bu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde ise görevlendirilmenin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yapılacağı²⁰³, iş mahkemelerinin hukuki ve fiili

²⁰² **Koç, Evren:** İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan, İstanbul 2004, s.177-197, s.185.

²⁰³ HSYK'nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararında; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

12-İş Mahkemeleri Konusunda

I- Müstakil iş mahkemesi kurulmuş olan yerlerde;

- a) Büyük Şehir Belediyesi sınırları içerisindeki merkez ilçe ile diğer ilçelerin adı ile kurulu ağır ceza merkezlerinde oluşturulan müstakil iş mahkemelerinin yargı çevresinin, yalnız büyük şehir belediyesi sınırları içerisinde kalan ilçeleri kapsamına alacak biçimde, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi olarak tespitine,
- b) Büyük Şehir Belediyesi oluşturulmamış il ve ilçe ağır ceza merkezleriyle ağır ceza mahkemesi bulunmayan ilçelerde kurulu müstakil iş mahkemelerinin yargı çevresinin, bu yer asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi ile aynı olmak üzere belirlenmesine,

II- Müstakil iş mahkemesi kurulmamış olan yerlerde;

Müstakil iş mahkemesi kurulmamış olan il merkezleri ile ağır ceza mahkemesi bulunan ve bulunmayan (büyük şehir belediye sınırları dışında kalan mülhakatlar da dâhil olmak üzere) diğer ilçelerde, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'ndan kaynaklananlarla özel kanunlarda iş mahkemesinde görüleceği belirtilen iş davalarının, yargı çevreleri asliye hukuk mahkemesinin yargı çevresi ile aynı olmak üzere;

- a) Bir asliye hukuk mahkemesi olan yerlerde bu mahkemede,

nedenlerle görev yapamadıkları hallerde hangi hukuk mahkemesinin bu davalara bakacağı hususlar düzenlenmiştir²⁰⁴.

Bugün ülke genelinde, il merkezleri ve büyük ilçeler gibi sanayinin gelişmiş bulunduğu 64 merkezde 152'si faal olmak üzere toplam 156 iş mahkemesi kurulmuş bulunmaktadır²⁰⁵. İş davasının az bulunduğu yerlerde ise, ayrı bir iş mahkemesi kurulmamıştır. Bu yerlerde iş davalarına, İş mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi bakmaktadır²⁰⁶.

Özel görevli mahkemelerle ilgili yapılan eleştirilerden birisi de yalnızca büyük illerde kuruluyor olması ve bu illerin dışındaki yerlerdeki uyuşmazlıklara bakmakla görevli mahkemelerin yukarıda belirtildiği gibi asliye hukuk mahkemesi olması, yani uzmanlık mahkemelerinin varsayılan avantajlarından yalnızca bu mahkemelerin kurulduğu yerlerde ikamet eden kişilerin faydalanması durumunun Anayasal eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığı tartışılmaktadır. Eğer uzmanlık mahkemelerinde yargılama daha hızlı yapılabiliyorsa ve verilen kararlar daha isabetliyse bu imkândan tüm vatandaşların yararlandırılmasının gerektiği, ancak bu şekilde eşitlik ilkesinin ihlal edilmemiş olacağı bu görüş taraftarlarınca dile getirilmektedir²⁰⁷. Bu konuda kendileriyle görüştüğümüz iş mahkemesi hâkimleri farklı görüşler beyan etmişlerdir. Genel olarak kamu hizmetlerinin devletin imkânları dâhilinde sunulduğu belirtildikten sonra küçük yerleşim birimlerinde mahkeme

b) Birden fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde, 1 numaralı asliye hukuk mahkemesinde çözümlenmesine karar verilmiştir.

²⁰⁴ **Kuru**-Usul, Cilt. 5, s.5592.

²⁰⁵ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

²⁰⁶ **Kuru**-Usul, Cilt IV, s.3845; **Günay**-Şerh; s.6-7; bkz. yuk. dpn.185.

²⁰⁷ **Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006**, s.233-234.

kurulmasının iş yoğunluğunun bu yerlerde fazla olmadığı gerekçesiyle gereksiz olduğunu belirtmişlerdir²⁰⁸.

4. Örgütsel Yapısı

İş mahkemeleri bugün tek hâkimli olarak görev yapan, özel görevli mahkemelerdir. İş Mahkemeleri Kanunu'nda, iş mahkemeleri ilkin toplu mahkeme olarak düzenlenmiştir. 5521 sayılı Kanunda; mahkeme heyetinde meslekten hâkimin yanı sıra işçi ve işveren kesimden de birer temsilcinin meslekten olmayan hâkim sıfatıyla yargılamaya iştirak etmesi şeklinde bir düzenleme bulunmakta ise de, iş mahkemeleri 1963 yılından itibaren tek hâkimli olarak yargılama faaliyetinde bulunmuş, 1971 yılında da Anayasa Mahkemesi tarafından işçi ve işveren temsilcilerinin mahkemede yer almasının Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle, 5521 sayılı Kanunun iş mahkemelerini toplu mahkeme olarak düzenleyen bu maddesi iptal edilmiştir. Bu tarihten itibaren iş mahkemeleri tek hâkimli mahkeme haline gelmiştir.

²⁰⁸ “Doğu-batı eşitsizliği de var özel görevli mahkemeler açısından. İhtisaslaşmaya karşıyım. İhtisaslaşma bolluğuna karşıyım.”

“Elbette toplumda ihtiyaç çıkacak ki o ihtiyacın karşılığı olarak devlet hizmet versin. Özel mahkemelerin sanıyorum ortaya çıkış nedeni de o. Yeni ihtiyaçlar karşısında toplumda daha sağlıklı sonuçlara varabilmek için uzmanlaşma, elbette bunun faydası yok demek mümkün değil. Tapulama kendine özgü özellikleri olan bir mahkeme türü. Hayatında tapulama mahkemesi yapmamış olan birinin o konuda görev yapması zaten mümkün değil. Ben de ihtiyaç sebebiyle bunlar ortaya çıkıyor. Daha ziyade bunlar büyük merkezlerde oluyor. Şimdi küçük merkezlerde hâkimin durumuyla büyük merkezlerde ihtisaslaşmış bir hâkimin o konuda ihtisaslaşmış hâkimin başarı şansı ötekine göre, daha sağlıklı kararlar vermesi son derece tabii daha az. Diyelim ki bir tıp alanını düşünün. Beyinle ilgili bir doktorun o konudaki başarısı ile kalple ilgili bir doktorun beyinde başarısı. Uzmanlaşmış bir hâkimin başarısı ile o konuda hiç tecrübesi olmayan, o göreve yeni başlamış bir hâkimin sanırım varacağı sonuç ayrı olur. Elbette ikisinin arasında fark var. Her ihtiyaç, her meslekteki hâkim sayısı, dolayısıyla her küçük ilçede ihtisas mahkemesi kurulmasına da zaten gerek olduğunu sanmıyorum. Bölgeler oluşturulabilir eğer ihtiyaç varsa. Daha önce geçmiş uygulamalar var. Filan filan mahkemeler, filan mahkemeye. O ihtisasla ilgili konularda mahkeme görevlendirilebilir.”

Anayasa mahkemesi 13.4.1971 tarih ve 63 E/38 K sayılı kararı ile iş mahkemelerinde işçi ve işveren temsilcilerinin üye olarak bulunmalarına dair İş Mahkemeleri Kanunu'nun 6 maddesini iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesinde özetle; iş mahkemelerindeki işçi ve işveren temsilcisi üyelerin temel işlerinin işçilik ya da işverenlik olduğu, bu kimselerin mahkeme toplantıları dışında kendi işlerinde çalıştıkları, diğer bir deyimle hâkimlik mesleği içinde ve o meslektekilerin bağlı oldukları hukuk kuralları ile bağlı birer Devlet görevlisi olmadıkları, hâkimliğe getirilmelerinin mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine uygun bir düzen içinde olmayıp işçi ve işveren kuruluşlarının seçimi ve yürütmenin birer bölümü olan Adalet ve Çalışma Bakanlıklarının ataması ile gerçekleştiği, görev sürelerinin ise iki yıl ile sınırlı olduğu belirtilerek, bu üyelerin hukuki durumlarının, Anayasa'nın hâkimlerin özlük haklarını ve hâkimlik teminatını düzenleyen maddelerindeki hukuki durumları ile açıkça çelişki gösterdiği, sonuç olarak Anayasa Mahkemesi iş mahkemelerinde hâkim niteliği taşımayan işçi ve işveren temsilcilerinin bulunmasının, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesiyle çeliştiği görüşüne vardığı için Anayasa'ya aykırı bularak iptal ettiği belirtilmektedir²⁰⁹.

Kuru, Anayasal bir engel bulunmasa bile işçi ve işveren üyelerin mahkemeye katılmasında faydadan çok sakınca bulunduğunu ifade etmiştir²¹⁰. Bu görüşe göre işçi ve işveren üyeler, sadece çalıştıkları işkolu bakımından uzman kişilerdir; diğer işkolları hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Bu sakıncayı gidermek için, bazı yabancı hukuk sistemlerinde (Cenevre Kantonu İş Mahkemesi), iş mahkemeleri, işkollarına göre bölümlere ayrılmakta ve her bölümdeki işçi ve işveren üyeler o

²⁰⁹ Anayasa Mahkemesinin bu konuda verdiği gerekçeli karar için bkz. RG. 16.11.1971, S.14017, s.1-7.

²¹⁰ **Kuru, Baki:** İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi), TBB'nin Düzenlediği I. Türk Hukuk Kongresi, Ankara 1971, s.39; Makaleler, Ankara 2006, s.433.

işkolundan seçilmektedirler. Bizde böyle bir ayırım yapılmamaktadır ve yapılması da çok zordur. Bunun dışında işveren ve işçi üyeler hukukçu olmadıklarından, mahkeme başkanı hâkimin bu kişilerle çalışması zor ve zaman alıcıdır. Hâkimin üyelere davanın hukuki açıklamasını yapması ve aynı zamanda karar verilmesi davaların görülmesini yavaşlatacaktır. İşçi ve işveren üyelerin bulunmaması ve bu nedenle bunların uzmanlığından istifade edilmemesinin sakıncasının, iş mahkemesi hâkiminin iş hukuku alanında uzman olmasını sağlamakla giderilmesi mümkündür. Ayrıca işçi ve işveren üyelerin uzmanlığı zaten iş hukuku alanında değil kendi çalıştıkları işkolu ile ilgilidir. Bu durumda, yalnızca işkolundaki uzmanlığın davanın seyrine ve çözümüne kazandıracak bilgi aktarımının bilirkişi aracılığı ile sağlanması daha makul görünmektedir. Bu sebeple Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı Anayasa'ya aykırılığın ortadan kaldırılması bakımından olduğu kadar, usul ekonomisi ve hukuk mantığı açısından da son derece yerindedir²¹¹. Bilge ve Önen'e göre Anayasa'nın 1961 Anayasasının 7. maddesine göre yargı yetkisi Türk Millet adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Bir mahkemenin bağımsızlığı ise, yine Anayasanın 132. maddesi uyarınca, o mahkemeleri yöneten hâkimlerin bağımsızlığı anlamına gelir. Bağımsızlık ise, sadece hâkim sınıfından olan kişilere tanınan bir imtiyaz ve özelliktir. Bir mahkemede, hâkim sınıfından olmayan kişilerin yargı dağıtımında bulunması ise düşünülemez ve böyle bir düzenleme biçimi yargı yetkisinin ve mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine aykırı olur²¹².

Meslekten olmayan kişilerin yargılama faaliyetine dahil edilmeleri hakkında görüşlerine başvurduğumuz iş mahkemesi hakimleri bunu doğru bulmadıklarını, bu

²¹¹ **Kuru-İş Mahkemeleri**, s.433.

²¹² **Bilge, Necip/Önen, Ergun**: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s.44.

kişilere davanın hukuki boyutunu anlatmanın daha fazla zaman kaybına sebep olduğunu ve bilirkişi tayin ederek bu yararın sağlanabileceğini belirtmişlerdir²¹³

İş uyuşmazlıkları nitelikleri gereği uzmanlık gerektirmektedir. Gerçekten de iş davalarına bakacak hâkimlerin iş hukukunun özelliklerine vakıf olmamaları uygulamada aksamalara sebep olmaktadır. Hâkimler hukuk fakültesindeki eğitimleri sırasında iş hukuku dersi almış olsalar bile bu eğitim yeterli görülmemeli ve bu alandaki uzmanlıkların artırılması sağlanmalıdır. Kuru'ya göre iş mahkemeleri hâkimlerinin iş hukuku alanında uzman hale gelmeleri için birtakım tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler iş hâkimi olarak atanacak hâkimlerin iş hukuku ve diğer ilgili alanlarda eğitime tâbi tutulması, eğitimin atamadan sonra da devam etmesi gibi eğitim odaklı tedbirlerdir²¹⁴.

Yine Kuru'ya göre tek hâkimli iş mahkemelerinin verimin artırmak için, bu mahkeme hâkimlerinin yanına yeteri kadar hâkim yardımcısı verilmelidir. Bu hâkim yardımcıları iş mahkemesi hâkiminin işini önemli ölçüde kolaylaştıracakları gibi, o iş

²¹³ “Meslekten olmayan hâkimlere taraftar değilim. Hukuk nosyonları yetersiz.”

“Ben faydalı olacağımı pek sanmıyorum. Çünkü bizde ne kadar çok başlılık varsa problem o kadar çözümsüz hale dönüşür. Doğru veya yanlış tek kişi karar verir, işin içinden çıkar. Bugün mevcut hukuk sistemimizde zaten denetleme mekanizması var tek kişinin verdiği kararın. Dolayısıyla Yargıtay var. Oradan da olmadı. Daireler kurulu var. Dolayısıyla dediğiniz anlamda meslekten olmayan kişilerin belki bunlar bugünkü bizim hukuk sistemimizde var. Bir yasa yapılırken bir işçi sendikası, işveren sendikalarının ve diğer toplumsal sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınıyor. Belki o daha faydalı olabilir. Bir yasa yapılırken ama doğrudan doğruya karar mekanizmasında bugünkü mevzuatımız buna izin de verse meslekten olmayanların faydalı olacağını düşünmüyorum. Ancak biraz önce bilirkişilik konusunda zaten hâkim ihtiyaç halinde bilirkişilik vasıtasıyla o şeyi temin ediyor. (Görüşmeci: işçi ve işveren temsilcileri bilirkişi olarak tayin ediliyor mu?) Hayır. Pratikte bazı meslek odalarından listeler gelir. İki senedir Ankara’da sanırım iki sene oldu bilirkişilik yapacak kişiler komisyona müracaat ediyor. Biz pratikte bu iş kazalarıyla ilgili daha ziyade çalışma bakanlığı iş müfettişlerinden yararlanıyoruz. İş hukuku ile ilgili ihtilaflarda bu alanda çalışmış, emekli olmuş halen çalışan avukat arkadaşlardan yararlanıyoruz. Sosyal güvenlik hukuku ile ilgili halen sosyal güvenlik kurumunda çalışmayan oradan emekli olmuş, çünkü sistemimiz kurum aleyhine açılan davalarda o kurumdan birisinin bilirkişilik yapmasına izin vermiyor. Dolayısıyla emekli olmuş ama hale serbest avukat olarak çalışan kişilerden yararlanıyoruz. Dolayısıyla, sonuç itibarıyla, meslekten olmayan kişilerin bizzat karar mekanizmasında yer almasının faydalı olacağını bugünkü hukuk sistemimiz içinde ben düşünmüyorum”.

²¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kuru- İş Mahkemeleri**, s.435.

mahkemesinde müstakbel iş hâkimi olarak da yetişirler. Bunun dışında, ileride iş hâkimi olmak isteyenleri staj esnasında ayırmak ve bu adayların stajlarının önemli bir bölümünü iş mahkemelerinde yapmalarını sağlamak da bir tedbir olarak görülebilir²¹⁵.

İş mahkemesi hâkiminin iş hukuku alanında uzman kişiler arasından seçilmesi gerekir. Aslında bu husus, ayrı bir iş mahkemesi kurulmasını haklı gösteren en önemli noktadır. İş mahkemesi hâkimlerinin iş hukukunda uzman olmayan kişilerden seçimi iş mahkemesinin kuruluş amacına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. İş mahkemelerinde bugün olduğu gibi iş hukukunda uzman olmayan kişiler atanmaya devam edilmesi halinde, ayrı iş mahkemesi olan yerlerde iş mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi arasında görev uyuşmazlığı çıktığı, bu durumun ise davaların gecikmesine sebebiyet verdiği gerekçesiyle ayrı bir iş mahkemesi kurmanın bir anlamı kalmayacağı yarar yerine zarar getireceğini iddia edilmektedir. İş davalarına asliye hukuk mahkemelerince bakılacak olursa bu tür görev uyuşmazlıklarının çıkmayacağı ve görev uyuşmazlıkları ile boş yere vakit kaybedilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu durumda görülüyor ki, iş mahkemeleri hâkiminin uzman olması şarttır²¹⁶. İş mahkemesi hâkimlerinin ve tüm özel görevli mahkeme hâkimlerinin ideal düzeyde uzmanlaşması elbette gereklidir ancak bu eleştirinin görevsizlik kararları ile ilgili kısmını yerinde bulmamaktayız. Çünkü görevsizlik kararlarının tarihlerine bakıldığında yeni tarihli bir karara rastlanmamaktadır. İş mahkemesinde açılması gerekirken diğer mahkemelerde açılan

²¹⁵ **Kuru-İş Mahkemeleri**, s. 436.

²¹⁶ **Kuru-İş Mahkemeleri**, s.435. İş mahkemelerinde görülmesi gerekirken asliye hukuk mahkemelerinde açıldığı için görevsizlik kararı verilen davalarla ilgili Yargıtay Kararları bu görüşü destekler niteliktedir. İlgili Yargıtay Kararları için bkz.:13.HD 18.1.1982, 102/57; HGK 10.11.1982, 13/922-883, 13. HD 8.12.1997, 10299/10130 (İBD 1999/1 s.237-238).

davalar münferit birkaç davayla sınırlı kalmaktadır. Bu bakımdan bunları genele yayıp sürekli görevsizlik kararı verilip bu yüzden davaların uzadığını söylemek mümkün değildir. İş mahkemelerinin ve diğer uzmanlık mahkemelerinin büyük şehirlerde kurulduğu ve büyük illerde davaların vekil marifetiyle yürütüldüğü dikkate alındığında avukatların bilinçli bir şekilde davaları doğru mahkemede açacağı ve görevsizlik kararlarının davaların uzamasını etkileyecek bir düzeye ulaşmadığı uygulamacılar tarafından dile getirilmektedir²¹⁷.

Bilindiği üzere hizmet içi eğitim almadan göreve başlayan hâkimler genel görevli mahkeme hâkimlerinden bir farklarının kalmadığı eleştirilerine hedef olmaktadır. Hâkimlere mahkemeye atanmadan önce hizmet içi eğitim alıp almadıklarını ve bu mahkemeye atanmalarındaki ölçütlerin neler olduğunu sorduğumuzda, atanmalarında tecrübelerinin ve hukuk hâkimliği geçmişlerinin etkili olduğunu, uzmanlığın atanmada dikkate alınmadığını, genelde düzenli bir eğitim almadıklarını, atandıkları özel görevli mahkemeye geldikten sonra süreç içinde kendi çabalarıyla uzmanlaştıklarını, ancak uzmanlaşmanın sağlanması için eğitimin yeterli olmadığını, zaman içinde hâkimin şahsi çabasıyla sağlandığını ifade etmişlerdir²¹⁸.

²¹⁷ “Bir iş bölümü var bir de görev konusu var. Büyük şehirlerde o problem çok fazla yok, küçük şehirlerde de ihtisas mahkemesi yok. Çünkü büyük şehirlerde davaların tahmin ediyorum %90’ına yakını avukat aracılığıyla takip edildiği için zannediyorum pek fazla olmuyor. Mutlaka oluyordur hatta Yargıtay’ın bile şu anda istikrarlı olmadığı konular var. Şu mahkeme mi bakacak bu mahkeme mi bakacak davalar ortada olan konular var. Bunların dışında zaten o da yerleştiğinde Yargıtay içtihatları oturduğunda fazla sayı olacağını zannetmiyorum. Beş senedir ben genel mahkemeden görevsizlikle bize gelen bir dosya hatırlamıyorum.”

²¹⁸ “Hiç eğitim almadım.” “Herhangi bir kursa, meslek içi eğitime katılmış değilim. Benim meslekteki tecrübelerim şunu gösterdi. Göreve başladıktan sonra davalar gelmeye başladı. Buradaki uygulamada Ankara adliyesinde bir alanda yeni bir mahkeme kurulduğu zaman diğer dosyalar mahkemelerin ortalaması alınır, o sayıya ulaşınca kadar yeni gelen dosyalar tamamı yeni gelen mahkemeye verilir. Dolayısıyla tabii yeni kurulmuş bir mahkeme günler tayin edilecek, duruşma en az iki ay üç ay sonra başlıyor. İşte ben o arada boş durdurdular. Ağır ceza mahkemesi üyesi olarak görevlendirdiler. Tabii ben bu boşluğu değerlendirip en azından iş hukukuyla ilgili temel kavramlar nedir, o bilgi açığını kapatma açısından o zamanı değerlendirmeye çalıştım. Kişisel çabamın dışında özel kursa, seminere vs katılmış değilim. Bildiğim kadarıyla bizim tatbikatımızda böyle bir kurs, yeni kurulan mahkemeler için pek yok. Sadece tapulama mahkemeleri için olduğunu biliyorum, çünkü tapulama mahkemelerinde

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

İş mahkemeleri özel görevli mahkemeleri olmalarına rağmen bu mahkemelerdeki yargılama, İş Mahkemeleri Kanununda ayrıntılı düzenleme yapılmamış olması sebebiyle HUMK'a göre yapılmaktadır. İş Mahkemeleri Kanunu, iş mahkemelerinde uygulanacak yargılama usulü hakkında bazı özel usul hükümleri koymakta, bu özellikler dışında sözlü yargılama usulüne atıf yapmaktadır²¹⁹. Sözlü yargılama usulünün yanı sıra temyizde de farklı bir düzenleme öngörülmüştür. 2005 yılında 5235 sayılı Kanun ile istinaf mahkemelerinin hukuk sistemimize girmesiyle birlikte pek çok kanunda olduğu gibi İş Mahkemeleri Kanunu'nda da değişiklik yapılması gereği doğmuştur. 2005 yılında 5521 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle²²⁰ miktar veya değeri bin lirayı geçmeyen davalar hakkındaki nihaî kararlar hariç, iş mahkemelerinde verilen nihaî kararlara karşı istinaf yoluna başvuru

kendine özgü tamamen ihtisas mahkemesi. Onun için daha ziyade 4. ve 5. bölgelerdeki görev yapan hâkimleri zaman zaman Ankara'ya şeye çağırıyorlar tapulama mahkemeleriyle ilgili seminerlere kurslara çağırıyorlar.”

“Kriter yok. Sadece tecrübe. Tercih edilmede uzmanlık dikkate alınmıyor.”

“Buraya atanmada bir ölçütün olduğunu sanmıyorum. Ben buraya geldiğimde tane iş mahkemesi vardı. Neye bakacağım belli değildi. Uzun zamandır hukuk işleriyle özellikle kadastroda çalıştığım için bir ceza mahkemesinin verilmesinden aslında endişe vardı. O dönemde asliye ceza mahkemelerinin batık olduğu söyleniyordu. Dolayısıyla bir tereddüdüm vardı hangi mahkemede görevlendirileceğim konusunda. İki aya yakın adeta boşlukta kaldım. Bir ağır ceza mahkemesinde geçici olarak üyelik yaptım. O arada 2 adet iş mahkemesi kuruldu.İş mahkemesinde görevlendirildim. Sıfır bir mahkeme olarak göreve başladım. Geçmişte söylediğim gibi 12 seneye yakın tapulama hâkimliği yaptığım için iş mahkemesiyle adeta hiç tanışıklığım yoktu. Tamamen burada işe başladığımı söyleyebilirim. Dolayısıyla o dönemin tesadüfleri iş mahkemesinde görevlendirilmeme sebep oldu. Yoksa benim geçmişim değerlendirilerek iş mahkemesine atanmam yapılmış değil. Tamamen Ankara'daki ihtiyaç görevlendirmeye neden oldu.”

²¹⁹ **Madde 7** - İş mahkemelerinde şifahi yargılama usulü uygulanır. İlk oturumda mahkeme tarafları sulha teşvik eder. Uzlaşamadıkları ve taraflar veya vekillerinden birisi gelmediği takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında hüküm verilir.

²²⁰ 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 8. maddesi 02.03.2005 tarih ve 5308 sayılı Kanun'un 1.maddesi ile değişmiştir.

yapılabileceği belirtilmiştir. İş mahkemelerinde görülen dava ve işlere adli tatilde de bakılır (HUMK m.176/6).

İş Mahkemeleri Kanununda, davaların yazılı yargılama usulüne göre daha hızlı sonuçlanması amacıyla sözlü yargılama usulü kabul edilmiş ancak bu usul gerektiği gibi uygulanamadığı için normatif düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı ve iş mahkemelerinin kuruluşundaki amaca hizmet eder bir verimde çalışmadığı görülmektedir.

Kanun bugün amacına ulaşmış değildir. Pek çok yazarın da belirttiği gibi, bugün yetersiz hale gelmiştir²²¹. Kanunun, iş mahkemeleri yargılama usulünün ele alınarak, sadeleştirilmesi, yargılama usulü kurumlarının iş mahkemelerine ve iş uyuşmazlıklarına göre ayrı bir kanun ile düzenlenmesi, delillerin toplanması usullerinin basitleştirilip, kısaltılması gerekmektedir. Yeteri kadar iş mahkemesi kurulmamış olması da istenen amaca ulaşmaktan kanun koyucuyu uzaklaştırmıştır. İş Mahkemelerinde görülen davaların sözlü, seri, basit yargılama usullerine göre görülebilmesi, yazılı yargılama usulünün tamamlayıcı yöntem olması ortaya karmaşık bir yapı çıkarmıştır. Bir de 5521 sayılı Kanunun kendi usul kuralları bu yapıya eklendiğinde ortaya tam bir karmaşa çıkarmaktadır²²².

Bozkurt'a göre davaları önemli ve önemsizi ya da çabuk görülmesi gereken ve gerekmeyen şeklinde ayırmak doğru değildir. Her dava hem çok önemlidir, hem de süratli bir şekilde görülmesi Anayasal bir zorunluluktur. Bu anlamda tüm davalar ve tüm mahkemelerde basit, çabuk, formalitesiz, ucuz, açık, çağdaş ve güvenli bir

²²¹ Çenberci, s.2-3.

²²² Bozkurt, s.32.

usul sistemi yaratılmalıdır. İş mahkemeleri de bu sisteme dâhil edilmelidir²²³. İş mahkemelerinde uygulanmakta olan sözlü yargılama usulünde davaların uzamasına neden olan hükümler (HUMK m. 482'deki tahkikat bitinceye kadar yeni delil ibrazının mümkün olması gibi) bertaraf edilmelidir²²⁴. Yeni sistemde tarafların ilk duruşma gününe kadar tüm delillerini mahkemeye ve karşı tarafa sunması, ikinci duruşmada dinlenecekse tanıkların dinlenmesi veya gerekiyorsa keşfin icrası, bilirkişi incelemesi yapılacaksa karar verilmesi, ara kararların yeterli uzunlukta ancak mutlaka kesin süre tarzında olması, bilirkişilerin raporlarını en geç 1 ay içinde vermeleri yönünde yaptırımlar getirilmesi, itirazların gerekçeli, detaylı olmasının aranması, ara kararların yerine getirilmemesi halinde yaptırım uygulanması, temyiz incelemesinin süratle gerçekleşmesi gereklidir. E-Devlet uygulamasının yaygınlaştırılması, delillerin toplanmasında internet olanaklarının kullanılması da kısa vadede yapabileceğimiz işlerdendir. Sosyal devlet ilkesi kanunların yorumlanmasında da kendini göstermeye devam etmelidir²²⁵. Başlangıçta iş davalarının az masrafla görülmesi hedeflenmişken, 5521 sayılı Kanun²²⁶ 12 Eylül sürecinde değiştirilerek, tebligat gideri, harçlardan ve resimden muaf tutulan iş davaları, harç ve tebligat gideri kapsamına alınmıştır²²⁷.

Yargılama usulü ile ilgili yapılması gereken düzenlemelerin neler olduğunu sorduğumuz iş mahkemesi hâkimleri, iş yargılaması ile ilgili kuralların yeterli olduğunu, yeni düzenlemelere ihtiyaç olmadığını, farklı mahkemelerin farklı usuller

²²³ **Bozkurt**, s.33.

²²⁴ **Bozkurt**, s.34.

²²⁵ **Bozkurt**, s.34.

²²⁶ İş Mahkemeleri Kanunu'nun 11. maddesinin ilk fıkrası 21.11.1980 tarih ve 2345 sayılı Kanunun 3. maddesi ile ilga edilmiştir.

²²⁷ **Bozkurt**, s.38.

uygulamasının yanlış olduğunu, usullerin yeknesaklaştırılması gerektiğini, kanundaki sürelerle kurumların işleyişindeki aksaklıklardan ve taraf vekillerinin sorumsuz davranışları sebebiyle tam olarak uyulamadığını belirtmişlerdir²²⁸.

6. Sonuç ve Öneriler

İş mahkemeleri işçi ile işveren arasında hizmet akdinden veya İş Kanunundan doğan bireysel ve toplu hak uyuşmazlıklarını veya özel kanunlarla kendisine verilen işleri görmekle görevli kılınmıştır. İş mahkemesi gibi uzmanlık mahkemelerince bu

²²⁸ “HUMK’a atıf doğru. Yargılama usulü çeşitliliğine karşıyım. Süreler yeknesak olmalı. Çok farklı bir usul kullanılmıyor.”

“Mevcut usul yeteri kadar hızlandırma sistemini görüyor mu görmüyor mu diyorsanız bu tartışılabilir. Mesela şimdi eski 1475 sayılı Kanun’da olmayan sadece bu yeni 4857 sayılı Kanun’da yeni bir müessese olan iş güvencesi müessesesi diyor iki ay içinde mahkeme kararını verir. Bu son derece ideal bir şey ama Türkiye şartlarında uygulamanız mümkün değil. Tebligat çıkarıyorsunuz 15 günden önce tebligat yaptırıyorsunuz. Şimdi işyerinden belge isteyeceksiniz işveren göndermiyor. İlgili kamu kuruluşundan isteyeceksiniz, size vaktinde belge verilmiyor. İşte böyle olay olabilir. Bilirkişinin görüşüne ihtiyaç hissedersiniz. Dosyayı bilirkişiye verme durumunda kalırsınız. Dolayısıyla, bu defa da öngörülen iki ay içinde dosya bitirme pratikte hiç mümkün değil. Çünkü söylediğim gibi bu sadece mahkemede kaynaklanan bir konu değil. Diğer kamu kuruluşları, özel teşebbüs çok sağlıklı çalışacak ki size bilgi akışı istediğinizde istenen belgeler kısa sürede gönderilecek ki siz de kısa sürede karar verebilirsiniz. Belki yasal mevzuat olabilir düzenleme açısından ama sizin önünüzde mahkeme olarak elde olmayan nedenlerle yargılamanın uzadığını herkes biliyor biz de biliyoruz örneklerini verdim. Sadece kamu veya özel teşebbüsten gelecek bilgi akışıyla da değil bazı meslektaşlarımız avukatların işi takipteki hassasiyetlerinden de kaynaklanıyor. Tensip açıldı, duruşma günü taraflara gönderildi. O işi takip eden avukat arkadaşımız, hangi belgenin nereden temin edileceğini biliyor. Duruşma gününü beklemeksizin bize müracaat ediyor, masrafını veriyor belgeleri. 3 ay sonrasına gün veriyoruz. O zamana kadar belgeler geliyor. Daha başından yargılamanın hızlanmasına o meslektaş da yardımcı oluyor. Bazı avukat arkadaşlar var. Biz şimdi 7. aya gün veriyoruz. İlk duruşma geldi avukat arkadaş geldi, bir de mazeret veriyor bazen. Bir üç ay daha ileriye atıyoruz. Bazen ara karar veriyoruz şu belgenin şuradan istenmesine, bu belgenin buradan istenmesine diye duruşma günü bakıyoruz hiçbir ara karar yerine getirilmemiş. Hiçbir şey yapmamış. Bazen ara kararı yazıyorsunuz o karar yerine getiriyor. Şimdi bilirkişi raporu geliyor. Kendisi raporu alıyor masrafı vermiyor karşı tarafa bilirkişi raporunu tebliğ ettirmiyor. Bir diyeceği varsa celse arasında demiyor, duruşma günü sizin elinize, itirazlarını veriyor. Davalı vekili de doğal olarak diyor ki raporu yeni aldık süre istiyoruz diyor. Yasal düzenleme yeterli olabilir çünkü geçmişte ben göreve başladığımda birçok müessese artık işe yaramaz hale geldiği için kaldırılıyor. Şimdi aile mahkemelerinde, iş mahkemelerinde özel bir yargılama usulü uygulanıyor. Bunu biliyorsunuz. Daha kısa sürede, mesela bu iş güvencesinde süreler daha kısa. Avukata 5 gün içinde dediğiniz zaman ben nereden cevap vereceğim özellikle kamu kuruluşu ise, özel şirket varsa şirketin merkezi Ankara’da değilse feryat ediyor, ben nasıl 5 gün içinde şey veririm, cevap veririm. Sonra dilekçe geliyor, duruşma gününe kadar süre tutum hakkımızın, savunma hakkımız için süre istiyoruz. Bazı şeyler yasal olarak düzenlemesi iyi olabilir ama pratikte uygulaması pek mümkün olmuyor.”

tür uyuşmazlıkların kısa sürede sonuçlandırılmasının sağlanmaya çalışılması olumludur. İş mahkemeleri 30.01.1950 tarihinde İş Mahkemeleri Kanununun kabulüyle yürürlüğe girmiş ilk özel görevli mahkemedir. Yarım asrı aşkın bir süredir yargılama faaliyetinde bulunan bu mahkemeler, en köklü içtihat birikimine sahip, uygulaması en yerleşmiş ve kendine has bir kuruluş kanununa sahip oluşuyla diğer özel görevli mahkemelerden ayrılmaktadır. Ancak bu mahkemelerin iş yükünün yoğunluğu, bu birikimin gereği gibi kullanılabilmesini, dolayısıyla mahkemeden beklenen yararın sağlanmasını engellemektedir. Bu açıdan iş mahkemelerinin sayısının bir an önce arttırılması yoluna gidilmelidir²²⁹.

5521 sayılı Kanun'un bugünün şartlarında yetersiz hale geldiği görülmektedir. İş mahkemeleri yargılama usulünün yeniden ele alınarak, sadeleştirilmesi, yargılama usulü kurumlarının iş mahkemelerine ve iş uyuşmazlıklarına göre düzenlenmesi, delillerin toplanması usullerinin basitleştirilip, kısaltılması gerekmektedir. Yeteri kadar iş mahkemesi kurulmamış olması da istenen amaca ulaşmaktan kanun koyucuyu uzaklaştırmıştır.

Mahkemelerle ilgili önerilerini sorduğumuz hâkimler hizmet içi eğitimin arttırılması, fiziksel ortamların iyileştirilmesi, irtibat halinde olunan Sosyal Güvenlik Kurumu ve diğer kurumların çalışma sisteminin iyileştirilmesi ve tebligat kanunundan kaynaklanan sorunların halledilmesi halinde uzmanlaşmadan beklenen yararın daha iyi sağlanacağı yönündeki görüşlerini paylaşmışlardır²³⁰.

²²⁹ **Kuru-İş Mahkemeleri**, s.436. Şu anda ülke genelinde 64 il ve ilçede, 152'si faal olmak üzere 156 adet iş mahkemesi bulunmaktadır (Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır).

²³⁰ “Hâkimlerin eğitim alması gerekir. Göreve hazırlanması gerekir. Önce veya sonra. Hâkim personeli kendisi seçmeli. Personelin de hizmet içi eğitim alması gerekir. Hâkimin bilirkişi raporunu denetlemesi gerekir. Yayın bakımından hâkimin desteklenmesi gerekir. Yasa vs dağıtılmalı. Dosyaların fiziki durumu düzeltilmeli. Tarafların dilekçeleri kısa olmalı. Fazla ihtisas mahkemesi açılmasın. Hizmet içi eğitime önem verilsin. Taraflar da ihtisaslaşsın. Dosya sayısı

III) Kadastro Mahkemeleri

1. Genel Olarak

Kadastro mahkemesinin kuruluşunu düzenleyen 3402 sayılı Kadastro Kanunu (KK.) 21.6.1987 tarihinde kabul edilmiştir²³¹. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle daha önceden “Tapulama Mahkemesi olara anılan mahkemeler isim değiştirerek “Kadastro Mahkemesi adıyla aynı işlevi sürdürmeye devam etmiştir²³².

azaltılsın. Fiziki ortamlar iyileştirilsin. Hâkim mesleki yayınlarla donatılsın. Müfettişler de uzmanlaşsın. (adalet müfettişleri)”

“Elbette ihtisas mahkemelerinin olması her meslekte olduğu gibi hukuk alanında da korunmasının faydasını inkar etmek mümkün değil. Her alanda olduğu gibi hukuk alanında da uzmanlaşmış insanın olmasında elbette fayda var. Bu hem adaletin kısa sürede tecellisine yardım edecektir. Hem de hâkimin verdiği kararların isabet derecesini arttıracaktır. O konuda ufkunu genişletecektir. Elbette faydası olacaktır. İş mevzuatının zaten 5521 çok kısa 7-8 maddelik bir kanun orada olmayan hallerde usul kanunun hükümlerini uyguluyoruz. Kanun süreler itibariyle şimdi sendikalar hukukunda farklı düzenlemeler var. İş güvencesi müessesesi çok yeni bir müessese, yasa koyucu onu öyle değerlendirmiş. Mahkeme iki ay içinde süre itibariyle yasa koyucu süreyi daraltmış ancak bu sadece mahkeme ile bitecek bir konu değil. Size ilgili yerlerden bilgi akışının en kısa sürede sağlanması gerekiyor. Bir adres araştırmaya gidiyorsunuz. Adamın aylarca adresini bulamıyorsunuz. Son dönemlerde şirket sık sık adres değiştiriyor, şekil değiştiriyor. Yargılamanın uzamasına en çok sebep olan haller bunlar geliyor. E şimdi vatandaş bir yerden diğer yere giderken uygulanması gereken kuralları uyguluyorsa ilgili mahalle muhtarından bir belgeyi almadan öteki mahalleye, bir başka şehre gittiğinde kaydı yapılmıyorsa, ta oradan başlayın, adres araştırmalarında en büyük sıkıntımız bu. Adrese dayalı nüfus sisteminde belki biraz çözüldü. Bu sefer vatandaşlık numarasına ihtiyacınız var. Bir davalı sadece ismini buluyor vatandaş gerisi yok. Dolayısıyla yine sıkıntınız var adres bulmada. Bu da bizim işimizin uzamasına sebep oluyor. Kısmen olsa da sıkıntımızı çözdü, tebligat kanunu m.35/2 değiştirilerek sadece adliye değil resmi makamlara verilen adreslerin de geçerli olacağı şeklinde düzenleme işimizi kolaylaştırdı. Şirket ana sözleşmesini ilk ana sözleşmesini, ticaret sicili gazetesinde bir örnek var. 35’e göre bir tebligat çıkarıyoruz. Sonuçta verdiğimiz karar nasıl infaz edilir, o ayrı ama en azından bizim elimizden dosya çıkmış oluyor. Şimdi bütün mesele tüm kurumların uyum halinde çalışıp çalışmaması adaletin daha kısa sürede tecellisi için. Bize davaların büyük bir yoğunluğunu teşkil eden fiilen çalışıldığı halde sigortaya ya hiç bildirilmiyor ya da eksik bildirilen sürelerin tespiti ile ilgili davalar. Şimdi bunun için işverendeki dosyalara ihtiyacımız var. Davacının çalıştığını iddia ettiği dönemle ilgili ücret bordrolarını istiyoruz ki onunla birlikte çalışan kim varsa onu tanık sıfatıyla dinleyelim. İşveren şeyi göndermiyor. Zaten SSK’ya bildirim eksik olmuş. Türkiye’de tüm müesseseler sağlıklı bir şekilde çalışıp mahkemelere bilgi akışı düzenli bir biçimde olsa yasalar da şüphesiz çağın gereklerine göre çıkmış bir yasanın şartlar değişikçe yasaların değişmesi de tabii.”

²³¹ 3402 sayılı Kadastro Kanunu 21.06.1987 tarihinde kabul edilmiş, 09.7.1987 yayımlanmış(RG.sayı:15912) ve 09.10.1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 15.12.1934 Tarih ve 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu, 28.6.1966 Tarih ve 766 sayılı Tapulama Kanunu ile 19.7.1972 Tarih ve 1617 sayılı Toprak Reformu Öntedbirler Kanununun 20. maddesi yürürlükten kalkmıştır (m.48).

²³² **3402 sayılı Kadastro Kanunu, Geçici Madde 1** - Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş tapulama mahkemeleri, kadastro mahkemesi adını alır ve açılmış davaları, bu Kanundaki hükümlere göre yürütür. Asliye hukuk mahkemelerinde bu Kanunun yürürlüğe

Genel mahkemelere ait olup da bu Kanunun uygulanması ile ilgili dava ve işlere, belirlenen usul ve esaslara göre bakmak üzere her kadaastro bölgesinde tek hâkimli ve Asliye Mahkemesi sıfatını haiz yeter sayıda kadaastro mahkemesi kurulur. Bu mahkeme hâkimleri 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu hükümlerine tâbidir (KK. m.24).

2. Kuruluş Nedenleri

Kadaastro mahkemesinin özel bir kuruluş kanunu bulunmamaktadır. 3402 sayılı Kadaastro Kanunu'nda kadaastro mahkemesinin kuruluşuna ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Kadaastro Kanununun amacı, memleketin kadastral, topoğrafik haritasına dayalı olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukuki durumlarını tespit etmek, bu suretle Medeni Kanunun öngördüğü tapu sicilini doğru olarak kurmaktır (KK. m.1).

Kadaastro mahkemesinin kuruluş amacı 3402 sayılı Kanun'dan kaynaklanan uyuşmazlıkları uzmanlık mahkemesi olarak çözümlemektir. Bu mahkemelerde kural olarak basit yargılama usulü uygulansa da aşağıda da anlatılacağı gibi kadaastro uyuşmazlıklarının özelliği gereği birtakım farklı uygulamalar da bulunmaktadır. Bu

girmesinden önce 2613 sayılı Kadaastro ve Tapu Tahriri Kanununa göre açılan veya müracaata bırakılan davalara, kadaastro mahkemelerinde bu Kanundaki hükümler doğrultusunda bakılmaya devam olunur. Tapulama hâkimleri ile tapulama mahkemelerinde yetkili olarak görev yapan hâkimler yeniden bir atamaya veya yetkilendirilmeye gerek olmadan kadaastro hâkimi olarak görevlerini yürütürler. Bu hüküm, tapulama mahkemelerinde görevli diğer personel hakkında da uygulanır.

sebeple kadastro uyuşmazlıklarının farklı yargılama usullerinin uygulandığı özel görevli mahkemede görülmesi kanun koyucu tarafından daha yararlı görülmüştür.

Kadastro Kanununun ömrü kanunun amacıyla sınırlıdır ve geçici niteliktedir. Kanunun tasfiye niteliğinde bir kanun olmasının sonucunda tüm yurt çapında kadastro işlemlerinin tamamlanması ve kesin olarak sonuçlandırılması ile Kanunun işlevi sona ereceği gibi kadastro işlemlerinin yürütüldüğü bölgede, kadastro işlemlerinin tamamlanması ve kesin olarak sonuçlandırılması ile Kadastro Kanununun işlevi, o bölge açısından sona erecektir²³³.

3. Görev ve Yetkileri

3402 sayılı Kanun m.25'te kadastro mahkemesinin görev alanının sınırı genel olarak çizilmiştir. Bu maddede sadece göreve ilişkin hükümler yer almakta ve kadastro mahkemesinin görev alanına giren ve girmeyen dava ve işler bir arada sayılmaktadır.

Kadastro mahkemesi; taşınmaz mal mülkiyetine ve sınırlı aynî haklara, tapuya tescil veya şerh edilecek veyahut beyanlar hanesinde gösterilecek sair haklara sınır ve ölçü uyuşmazlıklarına, kadastroya ve tapu sicilini ilgilendiren benzeri davalara ve özel kanunlarca kendisine verilen işlere bakar; kadastro veya kadastro ile ilgili verasete ait uyuşmazlıkları çözümleyebileceği gibi, istek üzerine veraset belgesi de verebilir.

²³³ **Kuru-Usul**, C.6, s.5669.

Kadastro mahkemesinin yetkisi her taşınmaz mal hakkında kadastro tutanağının düzenlendiği günde başlar. Bu yetkiyi bölgenin idarî sınırları belli eder. Yeni ilçe kurulup, teşkilatlanarak faaliyete geçmesi hali hariç, idarî kuruluştaki yapılan değişiklik sebebiyle daha sonra başka bir bölgeye bağlanan taşınmaz mallara ilişkin uyuşmazlıklar, kadastroya başlama gününde yetkili olan kadastro mahkemesi tarafından karara bağlanır (KK. m.26/son).

Kadastro mahkemesi, yalnız kadastro işlerine münhasır olmak üzere; velisi veya vasisi bulunmayan küçükler ve kısıtlılara kayyım tayin eder. Bunların menfaatlerini korumak amacıyla Türk Medeni Kanunun hâkimin iznini şart kıldığı hallerde bu izni verir; HUMK m.465 ve bunu takip eden maddeleri gereğince adli yardım taleplerini inceleyerek kabul edebilir. Kadastro mahkemesi, tutanağı düzenlenen taşınmaz mallara ait ihtiyati tedbir kararı verebilir (KK. m.25).

4. Örgütsel Yapısı

3402 sayılı Kanun m.24'te kadastro mahkemesinin örgütsel yapısı düzenlenmiştir. Genel mahkemelere ait olup da Kadastro Kanununun uygulanmasından kaynaklanan dava ve işlere, belirlenen usul ve esaslara göre bakmak üzere her kadastro bölgesinde tek hâkimli ve asliye mahkemesi sıfatını haiz yeter sayıda kadastro mahkemesi kurulur. 3402 sayılı Kanun m.2/1 uyarınca her ilin merkez ilçesi ile diğer ilçelerinin idarî sınırları içinde kalan yerler kadastro bölgeleri olarak tanımlanır ve her kadastro bölgesindeki dava ve iş sayısına göre yeteri sayıda kadastro mahkemesi kurulur.

Kadastro mahkemesi tek hâkimli özel görevli bir mahkeme olup asliye mahkemesi niteliği taşımaktadır. Bir kadastro bölgesindeki kadastro işlerinin tamamlanmasından sonra veya iş hacmi itibarıyla kadastro mahkemesinin görevine ihtiyaç kalmadığının anlaşılması halinde, Adalet Bakanlığı o bölgede kadastro mahkemesini kaldırmaya ve görülmekte olan dava dosyalarını taşınmaz malların bulunduğu mahalli asliye hukuk mahkemesine devretmeye yetkilidir. Bu mahkemede davaya bu Kanunda yazılı usul ve esasa göre, kaldığı noktadan devam olunur (KK. m.33/1). Bu hükümde dikkati çeken husus, mahkemeyi kaldırma yetkisinin Adalet Bakanlığına verilmiş olmasıdır. Halbuki bir mahkemeyi kaldırma yetkisi Anayasa tarafından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na (HSYK) verilmiştir²³⁴. Adalet Bakanlığı bu konuda ancak HSYK'ya teklif götürülebilir ve bu teklif kurulca karara bağlanabilir. Kadastro Kanunu'nun 33/1. maddesi, kadastro mahkemesini kaldırma konusunda Adalet Bakanlığı'nı yetkili kılan Anayasa'nın 159. maddesiyle çelişmektedir²³⁵.

Ayrı bir kadastro mahkemesi bulunmayan yerlerde kadastro mahkemesinin görevine giren işlere o yerde bulunan asliye hukuk mahkemesi hâkimi kadastro hâkimi sıfatıyla bakar ve kadastro kanununda yer alan hükümlere göre yargılama faaliyetinde bulunur²³⁶.

²³⁴ Any. m.159/3; “Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;.....Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar.”

²³⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslan/Tanrıver**, s.67, dpn.22.

²³⁶ HSYK'nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararında; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

13-Kadastro Mahkemeleri Konusunda;

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Kadastro mahkemesinde kural olarak basit yargılama usulü uygulanmaktadır (KK. m.29/3). Basit yargılama usulünün uygulanmasıyla birlikte kadastro uyuşmazlıklarının kamusal niteliğinden kaynaklanan bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığın temelinde yatan sebep kadastro yargılamasının amacının Kanununun 1. maddesinde belirtildiği üzere²³⁷ taşınmazların hukuki durumunun en kısa zamanda belirlenmesi olmasıdır. Taşınmazların hukuki durumunun tespitinde kamusal bir yarar görülmekte ve bu sebeple tamamen tarafların inisiyatifine bırakılmak istenmemiştir.

Yine bu doğrultuda kadastro mahkemesinde gelmeyen tarafın yokluğunda duruşma yapılır. Taraflardan hiçbiri gelmemesi durumunda dosya işlemde kaldırılmaz. Hâkim, toplanması mümkün olan delilleri inceler ve işi karara bağlar (KK. m.29).

Bir mirasçının diğerlerinin muvafakati olmadan dava açması ve yalnız başına davaya devam etmesi mümkündür (KK. m.13).

Kadastro mahkemelerine ait diğer bir özellik adli tatil hükümlerine tâbi olmamasıdır.

Davaya vekalet konusunda getirilen özel düzenlemeye göre, kadastro işlerinde karı ve kocanın birbirlerini vekil tayin etmelerini mümkündür (KK. m.31).

-
- a) Kadastro mahkemelerinin yargı çevresinin kuruldukları yer asliye hukuk mahkemesi yargı alanı ile aynı olmak üzere belirlenmesine,
 - b) Kadastro mahkemesi bulunmayan yerlerde Kadastro Kanunundan kaynaklanan dava ve işlere 1 numaralı asliye hukuk mahkemesinde bakılmasına karar verilmiştir.

²³⁷ KK. m.1; “Bu Kanunun amacı, memleketin kadastral topografik haritasına dayalı olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukuki durumlarını tespit etmek ve bu suretle Türk Medenî Kanununun öngördüğü tapu sicilini kurmaktır.,,

Kadastro işlemlerinin bir bölgede tamamlanmasından sonra veya iş hacmi itibariyle kadastro mahkemesinin devamına ihtiyaç kalmadığının anlaşılması halinde, Adalet Bakanlığı o bölgede kadastro mahkemesini kaldırmaya ve görülmekte olan dava dosyalarını taşınmaz malların bulunduğu bölgenin asliye hukuk mahkemesine devretmeye yetkilidir. Bu mahkemede davaya kadastro yargılaması usullerine göre, kaldığı noktadan devam edilir (KK. m.33).

6. Sonuç ve Öneriler

Diğer özel görevli mahkemelerden farklı olarak kadastro mahkemelerinin görevleri konu ve zaman itibariyle sınırlıdır.

Kadastro çalışmalarının uzun süre önce tamamlandığı yerlerde, özellikle büyük kentlerde, artık kadastro mahkemesi neredeyse “tabela mahkemesi,, haline dönüşmüş; hatta bazı yerlerde kadastro mahkemeleri kaldırılarak o yerde görevli asliye hukuk mahkemeleri tarafından, kadastro mahkemesi sıfatıyla kadastro davalarına bakılmaya başlanmıştır. Örneğin Ankara’da, Büyükşehir sınırları içinde yer alan Ankara Adliyesinde ayrı bir kadastro mahkemesi bulunmamakta; 1. Asliye Hukuk Mahkemesi kadastro mahkemesi sıfatıyla kadastro davalarına da bakmaktadır. Ancak Ankara’nın ilçelerinde kurulu kadastro mahkemesi veya kadastro mahkemesi sıfatıyla davalara bakan asliye hukuk mahkemeleri bulunmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde hala yoğun bir şekilde çalışan kadastro mahkemeleri bulunmaktadır. Bu bölgeler dışında kadastro mahkemelerinin yavaş yavaş görevini tamamlamaya başladığını söylemek mümkündür.

Bu sebeple kanımızca kadastro mahkemesi ile ilgili yeni düzenlemeye ihtiyaç bulunmamaktadır.

IV) Tüketici Mahkemeleri

1. Genel Olarak

Günümüzde ekonomik faaliyetlerin nihai amacı tüketicilerin ihtiyacını karşılayacak mal ve hizmetleri üretmek ve bu ihtiyaçların giderilmesini sağlamaktır. Ekonomik ve sosyal alandaki gelişmeler ve serbest piyasa mekanizmasının değişen şartları karşısında tüketicilerin karşılaşılabilecekleri sorunların tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri görülmüş ve tüketici menfaatlerini korumak amacıyla muhtemel sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır²³⁸.

Tüketici sorunlarından doğan çekişmelere bakacak özel yetkili mahkemelerin kurulması ve bu mahkemelerin hızlandırılmış ve basit bir yargılama yöntemi uygulaması ihtiyacı Avrupa Birliği ülkelerinde uzun süredir dile getirilmektedir. Fakat buna karşın, tüm Avrupa Birliği ülkelerinde, genel mahkemeler yanında özel yetkili tüketici mahkemeleri kurulamamıştır. İspanya bir yana bırakılırsa, öteki Avrupa Birliği ülkelerinde, sorunları kesin çözüme bağlamaya yetkili özel mahkemeler yerine, daha çok bizdeki “Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri”ne benzer kuruluşlar oluşturulmuştur. Fakat bunların verdikleri kararlar taraflar yönünden bağlayıcı değil, tavsiye edici niteliktedir. Buna karşılık, İspanya’da, satıcı ve tüketiciler arasındaki uyuşmazlıkları çözmeye yetkili "Hakem Mahkemeleri"

²³⁸ **Ulukapı, Ömer:** Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, (Tüketici Mahkemeleri), Prof. Dr. Şakir Berki’ye Armağan, Konya 1996, s.77-101, s.77.

oluşturulmuştur. Bunlarda sorunlar tahkim yoluyla çözümlenmekte olup, kararları bağlayıcıdır. İskandinav ülkelerinde bu alanda önemli düzenlemeler getirilmiştir. Özellikle İsveç'te, "Tüketici Ombudsmanları"nın verdikleri kararlara, satıcıların uymaması halinde, başvurabileceği ve "Piyasa Mahkemesi" denilen özel tüketici mahkemeleri kurulmuştur²³⁹.

Ülkemizde ise bu doğrultuda başta Anayasa'nın 172. maddesi ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) olmak üzere normatif düzenlemeler yapılarak bu konuda önemli adımlar atılmıştır.

Hukuk yargılamamızda Tüketici Mahkemeleri, yargı örgütü içerisinde yer alan özel görevli mahkemelerdendir. Yargı örgütü içerisinde, genel mahkemeler yanında, 4077 sayılı Kanun'un uygulanması ile ilgili olarak çıkacak her türlü çekişmelere bakmak üzere özel yetkili "Tüketici Mahkemeleri" kurulması öngörülmüştür. Bu mahkemelerin kurulması, tüketici sorunlarıyla ilgili çekişmelerin elden geldiğince çabuk ve basit yoldan çözümlenmesi ihtiyacından doğmaktadır. Bu mahkemeler TKHK m.23²⁴⁰ uyarınca, bu kanunun uygulanmasından doğacak her türlü uyuşmazlığa bakmak üzere kurulmuş mahkeme konumundadırlar.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 1. maddesine göre; "Bu Kanunun amacı, ekonominin gereklerine ve kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki

²³⁹ Zevkliler, Aydın/Aydoğdu, Murat: Tüketicinin Korunması Hukuku, Ankara 2004, s.440.

²⁴⁰ m. 23- Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak çıkacak her türlü ihtilaflara tüketici mahkemelerinde bakılır. Tüketici mahkemelerinin yargı çevresi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.

politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir.”

2. Kuruluş Nedenleri

Anayasamızın 172. maddesinde “Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder ” ilkesi benimsenmiştir. Böylece tüketicinin korunması olgusu 1982 yılında anayasal olarak teminat altına alınmıştır. Ancak tüketicilerin haklarının korunması için ne gibi tedbirlere başvurulacağı, nasıl bir hukuki himaye sağlanacağı konularında o tarihte herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Kuramsal olarak, tüketici mahkemesi kurmadan da genel yargı yolları ile uğranılan zararların giderilmesi imkânı bulunmaktadır²⁴¹. Ancak ayıplı bir mal sebebiyle, bu malın birkaç katı yargı gideri ödeyerek aylarca uyuşmazlığın sonuçlanmasını beklemek özendirici bir çözüm olmamaktadır. Bu tür bürokratik ve masraflı işlemlerle uğraşmayı göze alamayan tüketiciler zararları ile baş başa kalmayı tercih etmekte ve Anayasal koruma hükmü berhava olmaktadır. Bu korumanın tam anlamıyla uygulanabilmesi için tüketiciye özel düzenlemeler içeren bir kanun ve bu kanunun ihlalden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözüme bağlayacak kendine has yargılama yöntemleri bulunan bir mahkeme kurulmalıdır. Bu doğrultuda anılan sıkıntıların bertaraf edilmesi için birtakım hukuki düzenlemelere gidilmiştir. Tüketici hakları konusunda etkin hukuki himayenin gerçekleşebilmesi için ilk adım 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun²⁴², un 8 Eylül 1995 tarihinde

²⁴¹ **Dinç, Güney:** Tüketici Mahkemeleri, İz.BD, Yıl.2, S.4, s.4.

²⁴² RG. 8.3.1995, S.22221 (yürürlük maddesi, m.33: Bu Kanun yayımı tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girer).

yürürlüğe girmesiyle atılmıştır. Bu kanunla tüketici mahkemeleri şeklen kurulmuş olsa da özel görevli mahkeme olarak 2001 yılında resmen faaliyete geçmiştir²⁴³.

Bu mahkemelerin kurulması, tüketici sorunlarıyla ilgili uyuşmazlıkların elden geldiğince çabuk ve basit bir yoldan çözüme kavuşturulması ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bugün için ülkemizde genel mahkemelerin iş yükünün fazlalığı ve bunun da davaların uzamasına neden olduğu bilinen bir gerçektir²⁴⁴. Ayrıca, genel mahkemelerde kural olarak uygulanan yazılı yargılama usulü de yargılamanın uzamasına neden olabilmektedir. Bu açıdan tüketici uyuşmazlıklarının basit ve hızlı bir şekilde çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Öte yandan satıcılar ile tüketiciler arasında çıkan uyuşmazlıkların yaygınlığı ile çözümün uzmanlık gerektirmesi dikkate alındığında tüketici mahkemelerinin kurulması kaçınılmaz bir sonuçtur²⁴⁵.

Tüketici mahkemelerinin kuruluş sebepleriyle ilgili görüşlerine başvurduğumuz tüketici mahkemesi hâkimleri, kuruluş amacının uzmanlaşmadan ziyade etkin hukuki koruma olduğunu, böylece davaların vatandaş lehine daha hızlı, daha isabetli kararlar vererek sonuçlandırılmasının sağlandığını belirtmişlerdir²⁴⁶.

²⁴³ Bkz. RG 1.2.2001 S.24305 s.4.

²⁴⁴ **Kuru, Baki:** Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, AÜHF Mezunları Derneği Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49; Makaleler, Ankara 2006, s.114.

²⁴⁵ **Zevkliler /Aydoğdu**, s.440.

²⁴⁶ “Ben ihtisaslaşmadan çok hukuki himaye olduğunu düşünüyorum. Çünkü ihtisaslaşma konusunda çok da uzun dönemde yayılan bir meslek içi eğitim projesinin olmadığını düşünüyorum. Böyle olunca da amaç daha çok sosyal koruma normlarının yaşama geçirilmesi gibi.”

“Sizin de belirttiğiniz üzere gerek tüketici mahkemesi, gerek diğer özel görevli mahkemeler, adil yargılanma, adalete hızlı erişimi yargıdan beklenen en yüksek verimin sağlanması, hukuki dinlenme hakkını sağlayacak en büyük enstrümanlardan biri ihtisas mahkemeleri. İhtisas mahkemeleri kişiye yargı önünde hakkını rahatlıkla savunabilmesi, kararları doğru, tarafsız ve çok çabuk bitmesi özellikle ben bunu tekrar etmek istiyorum. Yargıda en büyük eksiklik geç adalet dediğimiz şeydi ama ihtisas mahkemelerinde bu son derece azaldı. Tüketici mahkemelerinde, aile mahkemesinde, istatistiklere bakınız, önceki istatistiklere bakınız. Asliye hâkiminin baktığı boşanma davasının süresinin bitmesiyle bir aile mahkemesinde görülen boşanma davasının süresi yine tüketici mahkemelerinde yarı yarıya süre azaldığını müşahade etmekteyiz. Diğer yanda benim önüme görevsizlikle gelen bir dosya. Daha önce iki buçuk yılda sonuçlanıyorsa tüketici hukukunu ilgilendiren dava, şu an bizde 6-7 ayda rahatlıkla

3. Görev ve Yetkileri

Tüketici mahkemeleri, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un uygulanması ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek her türlü uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulmuştur (TKHK m.23/I). Satıcılarla tüketiciler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların yaygınlığı ile söz konusu uyuşmazlıkların çözümünün uzmanlık gerektirmesi dikkate alınarak tüketici mahkemelerinin kuruluşu gerekçelendirilmiştir²⁴⁷. 4077 sayılı Kanun'un 23. maddesine göre, tüketici mahkemeleri, bu Kanun'un uygulanması ile ilgili uyuşmazlıklara bakmakla görevlidir.

Tüketici mahkemelerinin dışında tüketici uyuşmazlıklarını çözmek için kurulmuş olan diğer mercii Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'dir. Tüketici Sorunları Hakem Heyeti TKHK m.22'de düzenlenmiştir. Değeri belli bir miktarın²⁴⁸ altında bulunan uyuşmazlıklarda tüketici sorunları hakem heyetlerine başvuru zorunludur. Bu uyuşmazlıklarda heyetin vereceği kararlar tarafları bağlar. Bu kararlar İcra ve İflas Kanununun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirilir. Taraflar bu kararlara karşı on beş gün içinde tüketici mahkemesine itiraz edebilirler. Tüketici sorunları hakem heyeti kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine tüketici mahkemesinin vereceği karar kesindir. Değeri 936,97 TL ve üstündeki uyuşmazlıklarda tüketici sorunları hakem heyetlerinin verecekleri kararlar, tüketici mahkemelerinde delil olarak ileri sürülebilir. Tüketiciler ile satıcı ve sağlayıcılar arasında çıkan uyuşmazlıkları çözümlmek amacıyla veya tüketici mahkemelerinde

sonuçlanmaktadır. Bunun sebebi uzmanlık esasına dayalı çok çabuk, pratik ve hukuki neticeye çok çabuk ulaştığımız kanaatindeyim.”

²⁴⁷ **Kadıoğlu, Kamil:** Gerekçeli ve Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Yargıtay Kararları ve İlgili Mevzuat, Ankara 2000, s.116.

²⁴⁸ Bu miktar her sene tekrar belirlenmektedir (TKHK m.22/IV, m.8/VII) 2009 yılı itibariyle bu miktar **936,97 TL** olarak belirlenmiştir. Bkz. RG. 29.12.2008, S.27095.

delil olarak ileri sürülebilecek kararları almak üzere il ve ilçe merkezlerinde hakem heyetlerinin kuruluş sebebi, tüketici uyuşmazlıklarının, mahkemeye intikali etmeden hızlı ve pratik bir şekilde çözümünü sağlamaktır²⁴⁹.

Uyuşmazlık konusu mal ve hizmetin değeri 4077 sayılı Kanun'un 22. maddesinde belirtilen²⁵⁰ sınırı aşmaması halinde, sadece Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'ne başvurulabilirken, bu miktarın üzerindeki uyuşmazlıklarda hem Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'ne hem de tüketici mahkemesine başvurulabilir. Söz konusu miktarın altındaki uyuşmazlıklarda tüketici mahkemesine başvurulabilmesi için Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'nce bu konuda bir karar alınmış olmalıdır. Bu durumda bu karara itiraz için tüketici mahkemesine gidilebilir. Bu özel bir dava şartıdır, mahkeme bu şartın gerçekleşip gerçekleşmediğini kendiliğinden araştırır²⁵¹. Bu istisna dışında tüketici mahkemelerine başvurmak için uyuşmazlığın belli bir değeri aşması şartı aranmamıştır. Buna göre dava konusunun miktarı itibarıyla sulh hukuk mahkemesi görevli olsa bile dava tüketici mahkemesinde görülecektir.

Tüketici mahkemeleriyle bulundukları yargı çevresinde bulunan genel görevli mahkemeler arasındaki ilişki görev ilişkisidir.²⁵² Bu çerçevede, tüketici mahkemelerinde görülmesi gereken bir dava genel görevli mahkemelerde açılırsa ilgili mahkeme tarafların itirazına gerek olmaksızın resen bu hususu dikkate alıp görevsizlik kararı vermek zorundadır. Görev kurallarına aykırılık hüküm

²⁴⁹ 4077 sayılı Kanun 22. madde gerekçesi: "Satıcılar ve tüketiciler arasında çıkabilecek hukuki uyuşmazlıkların mahkemeye intikalinden önce, kamu temsilcisinin başkanlığında, satıcı ve tüketici örgütlerinden gelen temsilcilerden oluşan ve kararları –belli bir miktarın üzeri için– bağlayıcı olmayan bir hakem heyetinin önüne gelmesi, hem mahkemelerimizin yükünü hafifletecek, hem de taraflar açısından zaman kaybını önleyecektir" **Ulukapı**, s.79, dpn.9

²⁵⁰ Bkz. yuk. dpn. 229.

²⁵¹ **Pekcanıtez**, s.145.

²⁵² **Kuru-Usul**, C.1, s.466.

kesinleşinceye kadar gerek mahkemece gerekse Yargıtay tarafından temyiz aşamasında resen dikkate alınır²⁵³.

8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 23. maddesine göre, bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak çıkacak tüm uyuşmazlıklara, tüketici mahkemelerinde bakılır. Tüketici mahkemelerinin yargı çevresi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir. 4077 sayılı Kanun 1995'te yürürlüğe girmesine rağmen tüketici mahkemeleri 2001 yılına kadar kurulamamıştır²⁵⁴. 4077 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden bu yana, İstanbul'da 7 (İstanbul ve Bakırköy), Ankara'da 8 (Ankara ve Sincan), İzmir'de 3, Adana'da 2, Antalya'da 1, Bursa'da 1, Kayseri'de 1, Konya'da 1, Mersin'de 1 ve Samsun'da 1 mahkeme olmak üzere toplam 12 il ve ilçede 26 ayrı tüketici mahkemesi kurulmuştur²⁵⁵. Aynı bir tüketici mahkemesi kurulmayan yerlerde, bu mahkemelerin görev alanına giren işlere bakacak mahkemeleri belirleme yetkisi, 4077 sayılı Kanun'un geçici birinci maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na verilmiştir. Kurul 15.3.1999 tarih ve 176 sayılı kararı ile tüketici mahkemelerinin görevi kapsamındaki dava ve işlerin asliye hukuk mahkemeleri arasında eşit olarak paylaşılmasını öngörmüştür²⁵⁶.

²⁵³ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.157.

²⁵⁴ Tüketici mahkemeleri kurulana kadar geçen zaman dilimindeki düzenleme şöyleydi: 4077 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesine göre, tüketici mahkemelerinde görülmesi gereken davalara bakacak mahkemeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu belirler. Buna dayanılarak, 22 Haziran 1995 gün ve 437-2 sayılı kararla tüketici mahkemeleri kurulana kadar, 4077 sayılı Kanun'un uygulamasından kaynaklanan uyuşmazlıklara, değeri ne olursa olsun, ayrı ticaret mahkemesi bulunan yerlerde ticaret mahkemelerinin, ticaret mahkemesi bulunmayan yerlerde ise, üç veya daha fazla sayıda asliye hukuk mahkemesi varsa üç numaralı asliye hukuk mahkemesinin, asliye hukuk mahkemesi üçten az ise bir numaralı asliye hukuk mahkemesinin bakmasına HSYK tarafından karar verilmişti.

²⁵⁵ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

²⁵⁶ HSYK'nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde

Tüm özel görevli mahkemeler için dile getirilen, bu mahkemelerin sadece büyük illerde kurulduğu dolayısıyla Anayasal eşitlik ilkesine aykırı olarak sadece kuruldukları yargı çevresindeki vatandaşlar için etkin hukuki koruma sağladıkları eleştirisi²⁵⁷ ile ilgili görüşlerine başvurduğumuz hâkimler, bu eleştirinin haklı olduğunu fakat hâlihazırdaki hâkim sayısı ile bunun çözümünün mümkün olmadığını, adliyelerin çok küçük yerlere kurulmaması ve küçük yerlerdeki tüketici davalarının o merkezdeki tüketici mahkemesinde görülmesi zorunluluğu getirilerek bu sorunun bir nebze hafifletilebileceğini ifade etmişlerdir²⁵⁸. Ayrıca tüketici

bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

14- Tüketici Mahkemeleri Konusunda;

I- Müstakil tüketici mahkemesi kurulmuş olan yerlerde;

- a) Büyük Şehir Belediyesi oluşturulan ilin adıyla kurulu ağır ceza merkezlerinde kurulan müstakil tüketici mahkemelerinin yargı alanının Büyükşehir belediye sınırları olarak tespit edilmesine,
- b) Büyük Şehir Belediyesi oluşturulmamış il ve ilçe ağır ceza merkezleriyle ağır ceza mahkemesi bulunmayan ilçelerde kurulu müstakil tüketici mahkemelerinin yargı çevresinin, bu yer asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi ile aynı olmak üzere belirlenmesine,

(Değişik: 19.07.2007 tarih ve 336 sayılı H.S.Y.K. Kararı ile) Bakırköy tüketici mahkemesi yargı alanının Bakırköy asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi ile aynı olarak belirlenmesine,

II- Müstakil tüketici mahkemesi kurulmamış olan yerlerde;

Müstakil tüketici mahkemesi kurulmamış olan il merkezleri ile ağır ceza mahkemesi bulunan ve bulunmayan (büyük şehir belediye sınırları dışında kalan mülhakatlar da dahil olmak üzere) diğer ilçelerde, tüketici mahkemelerinin görev alanına giren iş ve davalara, yargı çevreleri asliye hukuk mahkemesinin yargı çevresi ile aynı olmak üzere o yer asliye hukuk mahkemelerinde görülmesine karar verilmiştir.

²⁵⁷ Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006, s.233-234.

²⁵⁸ “Her ilde olmadığına göre böyle bir olgu var. Artı bir de yer bağlamı dışında da düşündüğümüz zaman neden özel mahkeme, özel bilgi, diğerine genel bilgi. Nihayetinde amaç adaletse adaleti nasıl böyle kategorize edebiliriz? Bu da benim felsefi olarak üzerinde yazmayı düşündüğüm bir konu. Ayrı bir çalışma konusu ayrıca irdelememiz gerekir. Zayıfın korunması şeklinde irdelersek orada çok adil değil gibi geliyor bana. O zaman kim zayıf kim kuvvetli onun kriterini ayırmak çok mümkün değil. Onun içinden çıkmak çok kolay değil. Onun dışında ticari davalarda ya da yeni ihtisas mahkemelerindeki mantığın sorgulanması gerekiyor. Orada meblağların yüksek olması yasa koyucuyu mahkeme kurmaya sevk etmiştir. Yani hatalı hüküm çıkarılmama kaygısına. Bu da felsefi açıdan bence sorun oluşturabilir. O zaman düşük meblağlıda hata payını biz göğüsliyoruz da yüksek meblağda mı göğüsleyemiyoruz. Ya da şunu söyleyeyim. Bu özel mahkemelerin kurulmuş olması işte hukuki himaye ihtiyacı veya şöyle söyleyeyim özel mahkemelerin kurulmuş olması yasalaşmış olması buna yöneltilen eleştirileri ortadan kaldırmaz.”

mahkemesinde görülen bir davanın temyiz incelemesinin yine Yargıtay'ın ilgili uzmanlık dairesince yapılacağını, oluşabilecek bir hak kaybının burada önlenebileceğini, öte yandan hukuki himaye adı altında birtakım menfaatlerin korunmasının hukuk felsefesi açısından sorunlu olduğunu vurgulamışlardır.

4. Örgütsel Yapı

Tüketici mahkemeleri tek hâkimli olarak yargılama yapan özel görevli mahkemelerdir. Kanunda bu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin niteliği ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Sadece göreve başlamadan önce veya başladıktan sonra tüketici mahkemesi hâkimlerine hizmet içi eğitim verildiği görülmektedir. Bu durum hâkimlerin uzmanlığı konusunda getirilen eleştirileri haklı çıkarıyor gibi görünse de görüşlerine başvurduğumuz hâkimlerin büyük çoğunluğu uzmanlığın yalnızca hizmet içi eğitimle sağlanamayacağını, tecrübenin de uzmanlaşmada büyük rolü olduğunu vurguladılar. Görüştüğümüz tüketici mahkemesi hâkimlerinin hizmet içi eğitim tecrübelerinin farklı olduğunu gördük. Bir kısmı bu mahkemeye atandıktan sonra kısa süreli yetersiz bir seminer aldıklarını ifade ederken, diğer kesim ise mahkemeye atanmadan önce istekli hâkimlerin tüm özel

“Aslında temelde bu eleştiri haklı ama Türkiye'nin coğrafi durumu, nüfus beklentileri artı her ilde ilçede veya küçük ilçelerde adliyedeki hâkim sayısını bile sağlayamadığımız yerde bir de bu ihtisas mahkemelerini kurmaya kalkarsanız hem hâkim sayısı açısından gerçekleştirmeye imkân yok. Buradan beklenen faydayı bu şekilde sağlayamayız. Zaten buradan verilen kararları Yargıtay denetliyor. Şırnak Uludere ilçesinde ayıplı malla ilgili açılan dava evet kişinin ihtisas mahkemesinde görülmesi davasının hakkı ancak o dosyanın incelemesi yine Yargıtay'ın ilgili ihtisas dairesinde yapılacaktır. Oluşabilecek bir hak kaybı burada önlenebilecektir. Diğer türlü siz Uludere'de tüketici mahkemesi kurayım dersiniz oraya zaten birden fazla zaten iki veya üç hâkim atıyorsunuz, bu hâkim atanamaz. Ama ideal olan nedir? Belki adliyeleri çok küçük yerlere kurmamak veya Ankara'da olduğu gibi tüketici mahkemelerini ilgilendiren veya ihtisas mahkemelerini ilgilendiren davaları belli ağır ceza merkezlerine görülmesini sağlayabilirsiniz. Mesela Uludere ilçesindeki tüketici davasının Şırnak merkezde görülmesi veya Başkale'deki bir tüketici davasının Van ilinde görülmesi sağlanabilir. Ama o zaman da vatandaşın Van iline gitmesi müşkülât arz edecektir. O zaman iki tane hak kaybı açısından değerlendirilebilir. Hukuk siyaseti karar verecektir diye düşünüyorum.”

görevli mahkemeler ile ilgili uzun süreli bir eğitim programına alındıktan sonra atandığını belirtmiş, hizmet içi eğitimlerin son yıllarda ivme kazandığına vurgu yapmıştır²⁵⁹.

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Tüketici sorunları basit ve hızlı yoldan çözümlenmelidir. Bu da tüketici sorunlarında farklı bir yargılama yöntemi uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

4077 sayılı Kanun gereği, tüketici mahkemelerindeki yargılama usulü HUMK'un yedinci babı, dördüncü faslı hükümlerine göre "basit usulde yargılama"dır (4077 sayılı Kanun m.23/2). Basit usulde yargılama yolunun seçilmesindeki amaç, genel mahkemelerde uygulanan yargı yönteminin tüketicinin korunmasının ivediliği açısından yavaş işlemesi ve bu nedenle yargılamayı hızlandırıcı yöntemlerin gerekli olmasıdır²⁶⁰.

Tüketici mahkemesinde, yalnız tüketiciler, tüketici örgütleri ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından dava açılabilir (4077 sayılı Kanun m23/4). Satıcılar yalnızca Tüketici Sorunları Hakem Heyetince verilen bir karara itiraz için tüketici mahkemesinde dava açabilirler. Ancak bunlar, tüketici, Sanayi Bakanlığı ve tüketici

²⁵⁹ "Hizmet içi eğitim değil de böyle bir konferans gibi söyleyebileceğim iki günlük eğitimdi. Geniş kapsamlı yoğun bir şey değildi. Hâkimlere özgü idi. Yargıtay'dan gelen iki üyenin sunum yaptığı, yoğun bir eğitimden söz edilemez."

"Hizmet içi eğitimi buraya henüz atanmadan önce aldık. Bu eğitimlerin tek konuda değil, tüketici mahkemesi, icra mahkemesi, aile mahkemesi, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi eğitimi aldık. Eğitimler sonucunda bu eğitim alanlar arasından HSYK bu şekilde bir değerlendirme yaparak bizi bu göreve atamış. Atama olacağı planlanmamıştı ama çok hâkimler öncelikli istekli olanlar eğitime çağırılıyor. O eğitimi alanlar arasından seçiliyor. Hepsi de mutlaka o göreve atanacak diye bir kural yok. Her konuda eğitim aldık.

(Görüşmeciler: Eğitim yeterli miydi?) aslında eğitimler son 5 yılda özellikle yoğunlaştı. Henüz eğitimler daha bir olgunlaştı daha bir kalite kazandı. Açıkçası özellikle adalet akademisinin faaliyete başlaması adalet akademisinin yeni binaya taşınması bu eğitimler oldukça iyi seviyeye ulaştı. İlk yıllar ister istemez istenilen düzeyde değildi ama şu an itibariye istenilen düzeye ulaştı."

²⁶⁰ Zevkliler/Aydoğdu, s.445.

örgütleri gibi harçtan muaf değildirler. Tüketicinin açtığı bir davada da, satıcının davayı kaybetmesi halinde satıcı aleyhine resim ve harca hükmetmek gerekir²⁶¹. Satıcının açtığı davaya tüketici mahkemesinde bakılmaz. Bu davaların genel görevli mahkemelerde açılması gerekir²⁶². Bu durumda tüketici de tüketici mahkemesinde karşılık dava açmak zorunda kalacak ve böylece iki ayrı mahkemede davanın görülmesi gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Yargıtay böyle durumlarda davaya bakan genel görevli mahkemede tüketici mahkemesinin görevine giren karşılık dava açılması halinde her iki dava bakımından da görevsizlik kararı verilerek dosyanın tüketici mahkemesine gönderilmesi gerektiğine hükmetmiştir²⁶³.

Ayrıca sadece tüketici mahkemelerine has bir uygulama olarak tüketiciler, tüketici örgütleri ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından bu mahkemede açılacak davalar her türlü resim ve harçtan muaf tutulmuştur²⁶⁴. Bu hüküm tüketicilerin ve tüketici örgütlerinin kolaylıkla dava açmalarını sağlama amacına yönelik olup bu nedenle dava açarken bu kişiler harçtan sorumlu tutulmamışlardır. Mal ve hizmet sunan satıcıların harçtan sorumlu tutulmamasına ilişkin kanunda bir hüküm yoktur. Dava sonunda, dava kabul edildiği takdirde davanın değerine göre, davalının harçlardan sorumlu tutulması, hükmü temyiz ettiklerinde de bunlardan temyiz harcı alınması, Harçlar Kanununun emredici hükümleri gereğidir²⁶⁵. Davanın reddi halinde

²⁶¹ **Yavuz, Nihat:** Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, Ankara 2007, s.981.

²⁶² 3. HD.15.11.1998, 11141 E./12254 K.; 3. HD. 27.12.2001, 1517 E./1964 K. (**Yavuz**, s. 1110).

²⁶³ 3. HD. 9.3.2000, 2016 E./ 2635 K. (**Zevkliler/Aydoğdu**, s.446).

²⁶⁴ TKHK m.23/II, c.1: Tüketici mahkemeleri nezdinde tüketiciler, tüketici örgütleri ve Bakanlıkça açılacak davalar her türlü resim ve harçtan muaftır. Tüketici örgütlerince açılacak davalarda bilirkişi ücretleri, 29 uncu maddeye göre kaydedilen özel ödenekten Bakanlıkça karşılanır. Davanın, davalı aleyhine sonuçlanması durumunda, bilirkişi ücreti 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre davalıdan tahsil olunarak 29 uncu maddede düzenlenen esaslara göre bütçeye özel gelir kaydedilir.

²⁶⁵ 492 sayılı Harçlar Kanunu madde 2: Yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir.

ise, davacılar harçtan muaf oldukları için bunlardan harç alınmaması gerekir²⁶⁶. Ancak uygulamacılar sadece harçtan muafiyetin yeterli olmadığını, dava sonuçlandığında kararın icrası için de birtakım düzenlemeler gerektiğini belirtmektedirler²⁶⁷.

Tüketici mahkemeleri ile asliye hukuk mahkemeleri arasında tüketici uyuşmazlıklarının görülmesi bakımından herhangi bir farklılık olup olmadığına dair görüşlerine başvurduğumuz hâkimler, asliye hukuk mahkemesi ve tüketici mahkemesinin çalışma usulleri arasında fark yok demenin insafsızlık olacağını, yazılı yargılama ile basit yargılamadaki bazı ayrımlar dikkate alındığında tüketici lehine basit yargılamanın olmasının bazı avantajlar sağladığını, ayrıca hep aynı yargılama tekniği kullanılarak aynı türdeki davalara bakıldığı için yargılama sürecinin kısaldığını söylemişlerdir²⁶⁸.

²⁶⁶ 13. HD 8.2.1999, 2/587; HGK 31.5.2000, 13/908-933 (ABD 2000/3 s. 315-317; ABD 2000/4 s. 360-362)

²⁶⁷ “4077 sayılı Kanun’un 23. maddesinde tüketici mahkemelerinde açılacak her türlü davanın harçtan muaf olduğunu yasa belirtmiş ancak bildiğiniz üzere tüketici davayı kazanırsa dava masrafını biz davanın sonunda % 54’ü haksız taraftan alıyoruz. Ama bu harç her ne kadar davalı aleyhine hükmedilse dahi bu harç ödenmediği için biz kararı tebliğe çıkaramıyoruz. Bu konuda tıpkı fona devredilen bankalarda yapılan düzenleme gibi ki o düzenleme şöyledir: Fon tarafından açılan davalarda banka kazandığı takdirde davalı firma için ödenmesi gereken harç fon tarafından dava kazanılmışsa ödenmesi aranmaz.” Burada da “tüketici tarafından açılan davalar harçtan muaftır. Ayrıca kararın tebliği için davalı satıcı firmanın ödemesi gereken harcın ödenmesi aranmaz.” şeklinde bir düzenleme olursa o zaman biz yasanın 23. maddesini gerçek anlamda uygulayabiliriz. Tüketici davayı kazanıyor. Müteahhit firmadan konut almışız. Konut zaten alamamışız. Bir de onun harcını ödersek ki karşı tarafın ödemesi gerekiyor. Konutun bedelini kaptırmışız bir de harcı ödersek- 4-5 milyar arası değişmektedir bu harçlar- iki türlü mağduriyet olur ki yasanın 23/2. maddesindeki koruma sağlanmaz.

İkinci bir husus, görevi belirlenen hakem heyeti ile tüketici mahkemesi arasındaki artış oranında belirlenen miktar maliye bakanlığının yeniden değerlendirme oranına tabi olduğu için her yıl böyle küsuratlı rakamlar, vatandaş bunu böyle biz bile zaman zaman neydi küsuratı bakıyoruz ki bunlar daha düz olabilir. Vatandaşın kolaylıkla bileceği bir rakam olur.”

²⁶⁸ “Asliye hukuk ve özel görevli mahkemelerin çalışma usulleri arasında fark var mı?: Fark mutlaka var. Özellikle ihtisas mahkemelerinin şöyle bir faydası var. Baktığınız dava dosyası sayı olarak çok olsa bile sizin baktığınız mevzuata olan mevzuatın derli toplu olması hâkimin o konuda uzmanlaşmasını sağlıyor. Dosyanın daha seri sonuçlamasını sağlıyor. Örneğin ben Ankara Gölbaşı’nda aile hukukunu ilgilendiren bir dosyaya bakıyordum, öğleden sonra bir gayrimenkul davasına bakıyordum, ertesi gün tüketici uyuşmazlığına, efendim diğer gün ticaret hukukunu ilgilendiren bir davaya bakıyordum. Bu sefer mevzuatlar arasında geçişkenlik sebebiyle bazı

Tüketici davaları TKHK'nın uygulanması ile ilgili her türlü uyuşmazlıktan kaynaklanan davalardır. Tüketici mahkemelerinde açılan davalara taraf olabilmek için TKHK'dan kaynaklanan bir uyuşmazlığın tarafı olmak yeterlidir. Yani tüketici mahkemelerine başvurabilecekler TKHK'nın 23. maddesinde²⁶⁹ belirtilen kişilerle sınırlı değildir²⁷⁰. Söz konusu maddedeki sayma sınırlama amaçlı bir sayma değil harçtan muaf olan kişileri belirtmektir. Netice itibarıyla, TKHK'ya dayanarak hukuki koruma talep edebilecek herkes tüketici mahkemesinde davacı olabilir²⁷¹.

hatalı yargılamalar olabiliyor. Ama şu anda hep aynı usulle hep aynı yargılama tekniği kullanıyoruz. Velhasıl şu an tüketici mahkemesinde örneğin basit yargılama usulünü tatbik ediyoruz. Basit yargılama usulünde adli tatilde duruşma yapabiliyoruz. Deliller daha çabuk toplanıyor. Daha çabuk neticeye ulaşıyoruz. Dosya sayısı çok da olsa daha çok yoğunlaşıyoruz. Katip de ona göre uzmanlaşıyor. Katip de neyin nereye gideceğini biliyor. Ama diğer türlü hangi kuruma ne yazacağını bilemiyor. Aynı anda birkaç tane şapkayı kullanamadığı için şapkaları karıştırıyor. Ama şu anda tüketici hukuku şapkasıyla çok daha çabuk neticeye ulaşıyoruz.”

“Şimdi yargılama usullerinde can alıcı bir farklılık yok ama bu hiç fark yok anlamına gelmez. Böyle demek daha doğru bence. Dediğim gibi çok farklı spesifik yargılama usullerinin de hukuk düzenini bütünsel analiz anlayışına çok uygun düşmeyeceği kanaatindeyim. Yargılama usullerindeki (sözlü-basit-yazılı) farklılıkların kaldırılması gerektiği görüşü hakkında: Şimdi ben onu çok da öyle benimsemiyorum. Eğer yargılama usulü tektipleştirilirse o sosyal koruma normlarının da işlerliğinin azalması söz konusu olur. Ben daha çok makul bir farklılıktan yanayım aşırı değil de. Ama gerektiği kadar. Çok fazla uçlarda gezinen koruma normları adaleti kategorize eder ki bu da diğer mahkeme usullerine bir haksızlık gibi. Ama hepsi aynı olsun demek de bütün fenomenlerin eşit olduğu gibi realist düşünceye uygun düşmeyen bir beklenti olur. Nasıl olsa kullanılmıyor o halde gerek yoktur düşüncesi bana göre derin bir refleks yansıtmıyor. İnce bir düşüncenin eseri değil. Nasıl bir mantıktır. Kalksın yerine nasıl uygularıza kafa yormak daha yerindedir. Bu düşünce biçimi biraz negatife yönelen belki yaratıcılığı bir ölçüde önleyen bir düşüncedir. Kolaycılığa kaçmadır. Onun için bunun bir düşünce farklılığı olduğuna da inanmıyorum. Çünkü bir ifadenin düşünce statüsüne ulaşması için temellerinin olması gerekiyor. Sadece ifade olarak düşünebiliriz. Düşünce olabilmesi için biraz daha üzerinde durulup işlenmesi gerekir.”

“Asliye hukuk mahkemelerinde bildiğiniz üzere yazılı yargılama usulü uygulanmaktadır. Ama tüketici mahkemesi basit yargılama hukukuna tabî. Bunun anlamı nedir? Yazılı yargılama usulünde ilk itirazlar farklı, süreler farklı. Basit yargılamada bazı hususlar esnetilmiş tabî ki taraflar yararına, basit yargılamada süreç aslında ilk itirazlar açısından uzatılmış gibi görünse de tarafların hak kaybı önlenmek istenmiştir. Ayrıca basit yargılama usulü adli tatilde davanın görülmesini sağlamaktadır. İşte yazılı yargılama ile basit yargılamadaki bazı ayrımlar dikkate alındığında tüketici lehine basit yargılamanın olmasının bazı avantajlar sağladığını düşünmekteyim”.

²⁶⁹ TKHK m. 23/II, 1. cümle: Tüketici mahkemeleri nezdinde tüketiciler, tüketici örgütleri ve Bakanlıkça açılacak davalar her türlü resim ve harçtan muafır.

²⁷⁰ **Kuru-Usul**, C.VI, s.5750.

²⁷¹ **Pekcanıtez Hakan**; Tüketici Mahkemeleri, İBD 1996/4-5-6, s.150; **Zevkliler**, satıcıların tüketici sıfatıyla, tüketici mahkemelerine başvuramayacakları görüşündedir; bkz., **Zevkliler, Aydın**: Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2001, s. 246.

Tüketici mahkemeleri özel görevli mahkeme türleri içinde iş yoğunluğu en fazla olan mahkemelerden biridir. Bu mahkemelerin iş yükünü artıran bir diğer faktör de görev alanının tam olarak belirlenememesinden kaynaklanan sorunlardır. Hukuki tanımların sınırlarının net olarak çizilememesi ve uyuşmazlıkların hangi mahkemenin önüne götürüleceği, buna bağlı olarak görev uyuşmazlıkları sorunu davaların daha da uzun sürmesine sebep olmaktadır²⁷².

Tüketici mahkemelerinin iş yükünün artmasına sebep olan bir diğer husus da bu mahkemelerin kuruluşundan önce meydana gelen uyuşmazlıkların bu mahkemenin önüne getirilmesidir. Tüketici mahkemesi kurulmadan önce 4077 sayılı Kanun'dan kaynaklanan davalara bu mahkemelerin bakması gerektiğine dair Yargıtay kararı bulunmamaktadır. Ancak benzer bir konuda HGK tarafından verilen 19.04.2006 tarih ve 11-58/228 sayılı kararın soruna ışık tutucu ve emsal olabilecek nitelikte olduğunu düşünüyoruz. Bu karar tüketici mahkemeleri için de kıyasen uygulanabilir ise iş yükünün önemli ölçüde azalacağı düşünülmektedir. Bu kararın ilgili pasajları şöyledir:

“... Uyuşmazlık konusunu teşkil eden her hukuki olay, meydana geldiği tarihteki kanuni düzenlemelere tabidir ve olayın meydana geldiği zamanda mevcut olan mahkemeler tarafından çözümlenmelidir. Kanun koyucu, Deniz İhtisas Mahkemelerinin kuruluşunu sağlayan 5136 sayılı Kanun'da, bu mahkemelerin faaliyete geçmesinden önce meydana gelen hadiseler (olaylara) Deniz İhtisas Mahkemelerinin bakacağına dair bir düzenlemeye yer vermemiştir. O halde yeni bir mahkeme kurulurken o mahkemenin kuruluş kanununda zaman bakımından faaliyete geçme gününden önceki uyuşmazlıklara bakacak mahkemelerle ilgili bir düzenleme

²⁷² **Tutumlu, Mehmet Akif:** Tüketici Mahkemelerinde Görülen Tapu İptal ve Tescil Davalarının Doğurduğu Sorunlar ve Bu Davaların Yargılamayı Uzatıcı Etkisi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.142-158, s.156.

bulunmadığı takdirde her uyuşmazlık meydana geldiği tarihte bu işe bakacak olan mahkemece çözümlenecektir.”²⁷³

6. Sonuç ve Öneriler

ABD ve AB ülkelerinde salt tüketici uyuşmazlıklarına hasredilmiş “Tüketici Mahkemesi” adı altında uzmanlık mahkemesi olmadığı göz önünde bulundurulduğunda Türk kanun koyucusunun bu adla bir uzmanlık mahkemesi kurması, yani açıkça tüketici lehine bir yaklaşımla bu mahkemelerin kurulması olumlu bir gelişmedir. Ancak sadece hâlihazırdaki normatif düzenlemelerle yetinilmemeli, uygulamacıların da fikri alınarak yeni normlar geliştirme ve uygulamaya geçirme yoluna gidilerek tüketicilerin korunmasında etkin hukuki koruma sağlanmalıdır. Ayrıca istatistikler de değerlendirilerek iş yoğunluğu fazla olan bölgelerde tüketici mahkemelerinin sayısı arttırılmalıdır. Teknolojik ve sosyal gelişmelerin hızlanmasıyla birlikte hızla değişen ve gelişen tüketici hukukunun yeni kurumları hakkında gerek hâlihazırda bu mahkemelerde görev yapan hâkimlere gerekse bu mahkemelere yeni atanacak hâkimlere niteliksel açıdan doyurucu hizmet içi eğitimler verilmelidir. Tüketici mahkemeleri ile ilgili normatif düzenlemelere ve uygulamaya dair önerilerini sorduğumuz hâkimler; meslek içi eğitimin artması, temyiz incelemesi yapan dairelerin birleştirilmesi ve uzmanlaşması, fiziksel ortamların iyileştirilmesi, yargılama giderleri ile ilgili normatif düzenlemelerin tüketici lehine artırılması, bu mahkemelerin görev alanının net bir şekilde düzenlenmesi yönündeki taleplerini aktarmışlardır²⁷⁴.

²⁷³ **Tutumlu**, s.156.

²⁷⁴ “İlk olarak temyiz incelemesinin tek bir daireye verilmesinin isabetli olacağını düşünüyorum. İkinci olarak, tüketici yargıçlarının meslek içi eğitimlerinin her yıl düzenli aralıklarla yapılmasını düşünüyorum. Üçüncü olarak, bu mahkemelerin bünyesine uygun düşmeyen henüz yapımı

V) Fikri ve Sınâî Haklar Hukuk Mahkemeleri²⁷⁵

1. Genel olarak

Dünyada son yıllarda, bilgi ve bilgi teknolojileri özendirilmiştir, bireylerin bu yönde gelişimi için devletler destekler sağlamaktadır. Fikir ürünlerinin üretimi teşvik

tamamlanmamış konut satımından kaynaklanan davaların genel mahkemelere verilmesi gerektiğini düşünüyorum”.

“Şu an itibarıyla bu mahkemelerin görev alanları çok hızlı bir şekilde artıyor. Gelişen teknoloji, yaşam koşullarının belli noktaya seviyeye ulaşması, hepimiz bir noktada tüketici hukukunu ilgilendiren mevzuatın ucundan kıyısından taraftar oluyoruz. Bu noktada bu mahkemeler, en ideali adliye içinde bir bütün halinde olması. Örneğin Ankara adliyesinde mahkemelerin yerleri son derece dağınık. Biri 1. katta, biri 5. katta, biri 3. katta. Bu tür mahkemelerin aynı koridor, aynı kat veya aynı bölüm içinde olmasını isterim. Bu mahkemelerin bir bütün halinde kurulmasında yarar var. Fiziki bütünlüğün sağlanmasında da yarar var. Bu mahkeme hâkimlerinin hizmet içi eğitime sık sık alınmasında yarar var. Mevzuat, gelişen Avrupa hukuku, AB mevzuatından haberdar etmesinde yarar var. Hâkimlerin, diğer Türkiye’deki hâkimlerle hatta Avrupa’daki hâkimlerle düzenli olarak bir araya gelmesi, mevzuatı değerlendirmeleri, aksaklıkları değerlendirmelerinde büyük yarar var, artı bizim en büyük yardım, tüketici hakem heyetleri dediğimiz, bu uyuşmazlıklara bakan davalarda tüketici hakem heyetlerinin daha iyi neticeye ulaşabilmesi için, tüketici hâkimlerinin yılın belli dönemlerinde tüketici hakem heyetleri ile bir araya gelerek belli seminer konferans yapmaları, özellikle sanayi ve ticaret bakanlığı ile adalet bakanlığının bu tür toplantılar tertipleyerek her iki birim arasındaki oluşabilecek hataların düzeltilmesi tüketici mevzuatı açısından son derece faydalı olacağı kanaatindeyim. Çünkü hakem heyetlerinde alınan hatalı bir karar ilk etapta tüketici mahkemelerine geliyor ama bu karar mahkemede iptal edildiği zaman tüketici hem davayı kaybediyor, hem ürünün bedelini geri alamıyor, hem de bugün ücret-i vekalet mahkum oluyor. Bugün nereden baksanız tüketici mahkemesindeki vekalet ücreti 250 TL’dir. Ben 50 TL’lik telefon için hakem heyetine gidip yanlış bir değerlendirmeye tüketici hakem heyeti karar verirse bu sefer tüketici 250 TL vekalet parası ödemek zorunda kalıyor ki tüketiciyi korumak yerine mağdur ediyor. Oysa hakem heyetinde doğru bir inceleme yapılsaydı daha baştan bunlar önlenenecekti diye düşünüyorum. Hakkını aramayı engelliyor. Bazen bizim zaman zaman gördüğümüz hakem heyeti düzenli çalışsaydı bu hak kaybı önlenenecekti. Bu açıdan bizim hakem heyetleriyle irtibatlı çalışmamız gerekir. Tüketici davayı kaybederse avukatlık parası ödemesin denebilir. Davayı kaybedersen avukatlık parası öder miyim diye düşünülmesi cesaret kırıcı olabilir. Bu avukatlık asgari ücret tarifesinde değişikliklerle düzenlenebilir. Tüketicilerin davayı kaybetmiş olması halinde davalı yararına hükmedilecek avukatlık ücreti dava konusunu geçemez şeklinde bir düzenleme getirilebilir. Sizin 30 TL’lik bir sabit ücret için açmış olduğunuz davayı kaybetmeniz dahi, karşı tarafın alacağı avukatlık ücreti davanın esası için belirlenen miktarı geçemez hükmü gelebilir. Biliyorsunuz bu icra işlerinde buna ilişkin bir düzenleme yapılmıştı, Danıştay iptal etti. İcra dairelerinde bir telefon ücreti ödenmediği için 20 TL’lik takip yapılıyor. Avukatlık ücreti, icra masrafları da var. Bu sefer vatandaş aslı, anası danasını geçiyor şeklinde bir tabir vardır Anadolu’da. Bu da vatandaş hakkını koruma anlamında tereddüde sevk ediyor”.

²⁷⁵ Fikri ve sınâî haklar hukuk mahkemesi ismi, bu mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen mevzuatta açıkça yer almamakta ancak, 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK’ları değiştiren 5194 sayılı Kanun’da, “Bu Kanun Hükmünde Kararnamede öngörülen davalarda, görevli mahkeme ihtisas mahkemeleridir. Bu mahkemeler tek hâkimli olarak görev yaparlar. Asliye hukuk ve asliye ceza mahkemelerinden hangilerinin ihtisas mahkemesi olarak görevlendirileceği ve bu mahkemelerin yargı çevresini, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu belirler” denilmek suretiyle bu mahkemelerden ihtisas mahkemesi olarak bahsedilmektedir. Ancak uygulamada ve doktrinde bu mahkemelerin adı “fikri ve sınâî haklar hukuk mahkemeleri” olarak anıldığı için tezimizde de bu şekilde anılması uygun görülmüştür.

edilmektedir. Teşvik, beraberinde fikri çaba gösterenlerin korunmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden bireylerin hangi alanda olursa olsun düşünmeye, yaratmaya, yeni ve endüstride sorunları çözen uygulamalar bulmaya yönelmesi konusunda fikri hak koruması esaslı bir öneme sahiptir²⁷⁶.

Ülkemizdeki fikri ve sınaî hukukun uluslararası alandaki evrensel koruma normları ve koruma seviyelerini yakalamasında Avrupa Birliği ile imzalanan 1/95 sayılı Gümrük Birliği Anlaşması²⁷⁷ önemli bir adım olmuştur. Bu anlamda, kanunlaştırma ve yetki kanununa dayalı kanun hükmünde kararnamelemler ile büyük miktarda mevzuat oluşturulmuştur²⁷⁸.

Türkiye, 01.01.1996 tarihinde gerçekleştirilen Gümrük Birliği öncesinde, özellikle 1994-1995 yılları içerisinde, Türk Patent Enstitüsü'nün kuruluşu da dâhil olmak üzere patent, marka, tasarım, coğrafi işaretler alanındaki temel mevzuatın birlik müktesebatına uyum çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu alanda en önemli adımlardan birisi Türkiye'nin, Avrupa Patent Anlaşması (Münih Anlaşması) ve eklerine katılmasının 27.01.2000 tarih ve 4504 sayılı Kanuna dayanılarak Bakanlar Kurulunca 07.06.2000 tarihinde kararlaştırılması ile atılmıştır²⁷⁹. Öte yandan konuyu küresel ölçekte düzenleyen Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması²⁸⁰ ile bu anlaşmanın eki

²⁷⁶ **Güneş, İlhami:** Uzman Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi, İz.BD, 2006/2, s.35-38, s.35.

²⁷⁷ 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı, Gümrük Birliği Kararı olarak kabul edilen Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı, Gümrük Birliği'nin henüz tamamlanmamış unsurları ile bu birliğin tamamlanmasından sonra işlerliğinin kazandırılmasına yönelik tedbirleri ve takvimi içermektedir. Söz konusu metin malların serbest dolaşımı ve gümrük tarifelerine ilişkin düzenlemeler dışında, fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması konularında mevzuatın yakınlaştırılmasına ilişkin hükümler de içermektedir.

²⁷⁸ **Alca, s.3.**

²⁷⁹ **Alca, Türkay:** Hâkimlerin Eğitimi – Katılımcıların Perspektifi, Türkiye'de Fikri-Sınai Hakların Etkin Uygulanması Semineri, İstanbul, 6-7 Mayıs 2004, s.2.

²⁸⁰ Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması 15.04.1994'te imzalanmış ve 01.01.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

olan Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)²⁸¹, 26.01.1995 tarih ve 4067 sayılı Kanunla uygun bulunup mevzuatımızın parçası haline gelmiştir. Uyum çalışmalarına, konu ile ilgili uluslararası anlaşmaların imzalanması ve hızla onayı eşlik etmiştir²⁸².

Fikri mülkiyet alanında bu himayenin sağlanabilmesi için Türkiye bir yandan Avrupa Birliği'nin de benimsediği fikri ve sınâî mülkiyet haklarıyla ilgili uluslararası anlaşmaları imzalamış, öte yandan da ulusal hukukunu AB ile uyumlu hale getirmiştir. Bu bağlamda 4110, 4630, 5101 ve 5194 sayılı kanunlarla 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu önemli ölçüde değiştirilmiş, İhtira Beratı Kanunu ile 551 sayılı Markalar Kanunu yürürlükten kaldırılıp, bunlar yerine 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK ve 556 sayılı Marka KHK'ları yürürlüğe konulmuş, yine anılan tarihe kadar sınâî hak koruması sağlanmayan ve Türk Ticaret Kanunundaki haksız rekabet hükümlerine göre korunan endüstriyel tasarımlar ile coğrafi işaretlerin etkin korunması için aynı tarihli 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK ve 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında KHK'lar yürürlüğe sokulmuştur. Böylece fikri mülkiyet hakları ile ilgili temel mevzuatın yürürlüğe konulması tamamlanmıştır²⁸³.

²⁸¹ Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS-Trade Related Aspect of Intellectual Property), 26.01.1995 tarih ve 4067 sayılı Kanunla uygun bulunup 25.02.1995 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁸² **Alca**, s.3.

²⁸³ 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK'lar ile marka, patent, endüstriyel tasarım ve coğrafi işaretlere ilişkin hakların korunmasına yönelik düzenlemeler; 08.06.1995 tarih ve 4113 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulu'nca 24.06.1995 tarihinde kararlaştırılarak 27.06.1995 tarih ve 22326 sayılı RG'de yayımlanmıştır. 26.06.2004 tarih ve 25504 sayılı RG'de yayımlanan 5194 sayılı Kanun ile bu KHK'larda bazı hükümler değiştirilmiştir.

2. Kuruluş Nedenleri

Kural olarak bir ülkede etkin ve kuvvetli bir fikri mülkiyet hak korunmasının sağlanması için üç temel koşul aranmaktadır. Konuyla ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması ve ulusal hukukun gerek ikili gerekse çok taraflı uluslararası anlaşmalar nedeniyle işbirliği yapılan ülke hukuklarıyla uyumlu hale getirilmesi en başta atılması gereken adımdır. Ancak atılması gereken ikinci adım, bu kanunları uygulayacak idari birimlerin, yani ulusal patent ofislerinin, Sanayi, Kültür ve Tarım Bakanlıklarının konuyla ilgileri nedeniyle kurumsal idari birimlerinin yapılandırmalarını gerçekleştirip, örgütsel yapının tamamlanması, nihayet yapılan düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulayacak mahkemelerin kurulması, kurulacak bu mahkemelerde çalışacak hâkim, savcı ve yardımcı personelin temin edilmesidir²⁸⁴. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun yürürlüğe giriş tarihi²⁸⁵ dikkate alındığında, o tarihten bugüne kadar gerek ulusal ve uluslararası müktesebat, gerekse kurumsal anlamda birçok gelişme kaydedilmiştir. İşte fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi²⁸⁶ söz konusu adımları tamamlamak amacıyla, fikri haklar ile ilgili mevzuattan kaynaklanan uyuşmazlıkları çözecek bir uzmanlık mahkemesine duyulan ihtiyaç sonucunda kurulmuştur²⁸⁷.

Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi (FSHHM), fikri ve sınai haklarla ilgili hukuk uyuşmazlıklarını çözmek üzere kurulmuştur. Buna göre Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun ve 551, 554, 555, 556 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin

²⁸⁴ **Arıkan, Serdar:** Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri, ABD ile Türkiye’de Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Etkin Korunması Semineri, Ankara 9-10 Eylül 2004, s.3.

²⁸⁵ 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Kabul Tarihi:05.12.1951, RG.13.12.1951 Sayı: 7981

²⁸⁶ Bundan sonra metin içinde fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi “FSHHM” kısaltmasıyla kullanılacaktır.

²⁸⁷ **Arıkan,** s.3.

düzenlediği hukuki ilişkilerden doğan davalarda görevli mahkeme uyuşmazlık konusunun değerine bakılmaksızın fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi olarak belirlenmiştir²⁸⁸.

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun değişik 76. maddesinde²⁸⁹, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun düzenlediği hukuki ilişkilerden kaynaklanan hukuk davalarında görevli mahkeme Adalet Bakanlığı tarafından kurulacak uzmanlık mahkemeleri olarak öngörülmüştür. 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 146. maddesi uyarınca Kanun Hükmünde Kararname’de öngörülen bütün davalarda görevli mahkeme, Adalet Bakanlığınca kurulacak uzmanlık mahkemeleri olarak tespit edilmiştir. 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 58. maddesinde, 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 30. maddesinde ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 71. maddesinde de görevli mahkeme aynı şekilde belirlenmiştir²⁹⁰.

Burada Anayasa’nın 141. maddesinde belirtilen mahkemelerin yalnızca kanun ile kurulabileceği hükmüne bir aykırılık olup olmadığını değerlendirmek gerekmektedir. Zira FSHHM’nin kuruluşu kanunla değil yukarıda anılan Kanun Hükmünde Kararnameler ile gerçekleşmiştir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümleri ile dördüncü bölümü dışında yer alan birçok maddesinde, o konunun “kanunla düzenleneceği” öngörülmüştür. Bu alanlar, Anayasanın 91’inci maddesinin

²⁸⁸ 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK’ların sırasıyla 146, 58, 30 ve 17. maddelerinde bu KHK’larda öngörülen davalarda görevli mahkemelerin ihtisas mahkemeleri olduğu belirtilmiştir.

²⁸⁹ Bu madde 4630 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun’un 30. maddesi ile değiştirilmiştir (RG. 03.03.2001, Mükerrer S. 24335).

²⁹⁰ **Kocahanoğlu, Osman Selim:** Markalar ve Patent Mevzuatı, İstanbul 1996, s. 85, 195, 240, 261.

ilk fıkrasındaki²⁹¹ sınırlamanın kapsamı dışında kalıyorlarsa ve 13'üncü maddedeki²⁹² yasağa da girmiyorlarsa, kanun hükmünde kararname ile düzenlenebilirler²⁹³. Anayasa'nın 163. maddesi²⁹⁴ gibi bu alanın kanun hükmünde kararname ile düzenlenemeyeceği şeklinde özellikle bir ifadenin bulunmaması halinde, her alan, Anayasa'da "kanun ile düzenleneceği" öngörülmüş olsa bile, kanun hükmünde kararname ile düzenlenebilir. Anayasa Mahkemesinin içtihadı da bu yöndedir²⁹⁵. Dolayısıyla, fikri mülkiyet alanındaki uyuşmazlıkların çözümü için kanun hükmünde kararname ile mahkeme kurulması hukuka uygundur.

²⁹¹ Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme, m.91: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

²⁹² Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması, m. 13: (Değişik: 3.10.2001-4709/2 md.) Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

²⁹³ **Gözler, Kemal:** Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, Bursa 2000, s.102 vd.

²⁹⁴ Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları, m.163: (Değişik: 29.10.2005-5428/5 md.) Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabileceğine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez.

²⁹⁵ "Anayasa'nın bir konunun yasayla düzenleneceğini öngördüğü durumlarda, o konu KHK ile ilgili özel hüküm olan 91. maddesinin sınırlanması dışında kalmadıkça ya da 163. maddede olduğu gibi, kanun hükmünde kararname çıkarılamayacağı açıkça belirtilmedikçe KHK ile düzenlenebilir. Anayasa'nın genelde yasayla düzenlemeyi öngörmesi, ayrık kural olan 91. maddeyi gereksiz ve geçersiz kılamaz. Yasa ile KHK'nın hukuksal yapıları, nitelik ve oluşum yöntemleri ayrı olsa da Anayasa, 91. maddesiyle açıkça KHK ile düzenlemeye olur vermiştir... Bu durum karşısında, Anayasa'nın yasayla düzenleme yapılacağını öngören her maddesini, mutlak ve yalnız yasa çıkarılmasını gerektiren bir zorunluluk sayıp KHK'yı sakıncalı bulmak, 91. maddeyi bunlar dışında geçerli görmek olanaksızdır". Anayasa Mahkemesinin 16 Mayıs 1989 Tarih ve E.1989/4 ve K.1989/23 Sayılı Kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 25, s.245. Aynı doğrultudaki diğer kararlar: mahkemelerin bağımsızlığı ile hâkimlik ve savcılık teminatının kanun hükmünde kararname ile düzenlenebileceğine Anayasa Mahkemesinin 6 Ocak 1987 Tarih ve E.1986/14, K.1987/1 Sayılı Kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 23, s.12; Mahalli idarelerin kanun hükmünde kararname ile düzenlenebileceğine dair Anayasa Mahkemesinin 8 Şubat 1989 Tarih ve E.1988/38, K.1989/7 Sayılı Kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 25, s.77-78.

Yukarıda adı geçen kanun ve KHK'lar ile fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin kanuni düzenleme ve örgütsel yapılanma koşulları yerine getirilmiş ise de, bu mahkemelerin faaliyete geçirilmesi eşzamanlı olmamıştır. Bir başka anlatımla, 27.6.1995 tarih ve 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK'lar ile 5846 sayılı FSEK'in 76. maddesinde değişiklik yapan 21.2.2001 tarih ve 4630 sayılı kanunla kurulması kararlaştırılan FSHHM'lerinin çalışmaya başlamaları zaman almış, bu bağlamda İstanbul 1. FSHHM'nin 2001 yılında faaliyete geçmesine karşın, İstanbul 2. FSHHM'si ile Ankara FSHHM'nin açılmaları ancak Aralık 2003 tarihinde mümkün olmuştur. Bunun nedeninin de bu mahkemelerde görev alacak hâkimlerin özel eğitim alıp atanmalarının yapılması düşüncesi olmuştur. Nitekim takip eden tarihlerde yapılan yeni düzenlemeler konusunda gerek yurt içinde gerekse yurt dışında eğitim alan hâkimler temin edilerek atanmaları yapılmış, anılan kanun ve KHK'ların amir hükümleri gereğince fikri mülkiyet hak korumasının üçüncü koşulu olan uzmanlık mahkemelerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'deki FSHHM'nin kuruluş nedeni bir yandan ulusal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan iş ve eylemlerin olabildiğince hızlı bir şekilde yerine getirilmesi ve bu arada çıkan uyuşmazlıkların bir an önce sonuçlandırılması, öte yandan kendine özgü, uluslar arası hukukla uyumlu yeni bir hukuk disiplininin bu konuda eğitim almış hâkimler tarafından daha iyi ve hızlı anlaşılabilip, uygulanabileceği düşüncesi olduğunu söylemek mümkündür²⁹⁶.

Kendileriyle görüşme yaptığımız fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri hâkimlerinin bu mahkemelerin kuruluşundaki en büyük gayenin yargılama faaliyetinin genel görevli mahkemelerdekinden daha hızlı ve uzman hâkimler

²⁹⁶ Arıkan, s.2.

tarafından yapılması olduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında Avrupa Birliği müktesebatına uyum süreci kapsamında bu mahkemelerin kurulduğu vurgulanmıştır²⁹⁷.

3. Görev ve Yetkileri

Genel mahkemeler ile fikri mülkiyete ilişkin uyuşmazlıkların çözüldüğü uzmanlık mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisidir. Bu bağlamda, uzmanlık mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde asliye hukuk ve asliye ceza mahkemelerinden hangilerinin bu sıfatla uyuşmazlıkları çözeceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir. Bu belirleme HSYK tarafından yapılmıştır²⁹⁸.

²⁹⁷ “Yani bu mahkemelerin kuruluşu mevzuatın kabul ediliş gerekçesinde yatıyor herhalde. 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararı ile ilgili 8. kısım mıydı tam hatırlamıyorum. Türkiye’nin birlik ülkeleriyle eşdeğer bir fikri ve sınai haklar hukuki koruma sağlaması taahhüdü var, ayrıca Türkiye TRIPS’e üye oldu. Etkin korumayı nasıl sağlayabilirsin? Çok değişik işlere bakan hâkimlerle bu işe nüfuz edemeyeceklerini düşündüler herhalde. Bildiğim kadarıyla birçok ülkede ihtisas mahkemeleri yürütüyor bu işi. Onlar da adli yargı idari yargı şeklinde ayırıyorlar ama onlar da ihtisas mahkemesi olduğunu söylediler. Genel uluslararası karşılaştırmalı hukuktan ilham alınarak bu şekilde etki sağlanabileceği düşünülmüş olabilir.”

“İhtisaslaşma, yargılamanın genel hukuk ilkelerinden daha çabuk yürümesi. Şu anda bunu aslında bu hizmeti alanlara sormak lazım. Sayı artırılabilir. Şu anda başlangıç noktasındayız. Bu sistemin de iyileştirmeye ihtiyacı var. Ama bekleneni veriyor mu, veriyor. Memnunlar ki davaların sayısı çığ gibi artıyor. Hatta buranın görev alanına girmeyen davalar burada yıkılmaya çalışılıyor. Mesela ticaret mahkemelerinin görev alanına giren davalar vs. Bakıyorsunuz tarafların ikisinin de ikameti burası değil ama burayı tercih ediyorlar. Bir bahane bulup buranın bakmasını istiyorlar. Uyuşmazlık konusu eylem burada gerçekleşti diyorlar. Bir şekilde bizim bakmamızı istiyorlar. Demek ki burada dava açmak istediklerini anlıyoruz. Bu da aslında çok ayıplanacak bir şey değil aslında. Buna yurt dışında “forum shopping” diyorlar. Mahkemenin belirlenmesi. Yani çarşıya çıkıp mahkeme alma gibi. Yani yargılamayı yapacak yer mahkemesinin seçilmesi. (Görüşmecî: Hastaneye gittiğinizde tedavi olacağınız doktoru seçebilmeniz gibi mi? Cevap: Evet, öyle bir şey.) Birden fazla mahkeme yetkili olabilir. Bu yetkili mahkemelerden hangisinde açsam daha iyi olur? Yani tercih ediyoruz.”

²⁹⁸ HSYK’nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararında, özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında;

16- Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri Konusunda

- I- İstanbul ve Ankara’da kurulup faaliyete geçirilen fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinin, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile 551 sayılı Patent Haklarının Korunması, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması, 555 sayılı Coğrafi işaretlerin Korunması, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmündeki Kararnamelerinden kaynaklanan

Fikri Mülkiyet Hakları ile ilgili yukarıda belirtilen kanun ve kanun hükmünde kararnameler yürürlüğe girene kadar fikri mülkiyet haklarının alt grubunu oluşturan ve 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda” düzenlenen telif haklarıyla ilgili davalar Asliye Hukuk Mahkemelerinde, bunun haricindeki diğer tüm sınaî haklardan kaynaklanan davalar ise Asliye Ticaret Mahkemelerinde, bulunmadıkları yerlerde yine Asliye Hukuk Mahkemelerinde görülmekte iken, belirtilen kanun ve KHK’lar çıkartılınca, bu defa tüm fikri mülkiyet haklarıyla ilgili davaların kurulacak uzmanlık mahkemelerinde görülüp sonuçlandırılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmış, böylece “Fikri Mülkiyet Hakları” üst kavramı içerisinde yer alan telif hakları ile sınaî hakların aynı mahkemede görülmesi sağlanmıştır. Bu çerçevede Adalet Bakanlığı tarafından tüm adli birimlerden istatistik bilgileri temin edilip, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından birincisi önceden 2001 yılında İstanbul ilinde açılan FSHHM yanında ikinci uzmanlık mahkemesi de açılmış, ayrıca Ankara’daki Fikri ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesi ile Ankara ve İzmir’deki Fikri ve Sınaî Haklar Ceza Mahkemeleri faaliyete geçirilmiştir²⁹⁹.

Görev alanı 551, 554, 555, 556 sayılı KHK’lar ile 5846 sayılı FSEK’ten kaynaklanan uyuşmazlıklar olarak belirlenen FSHHM’nin yetki sınırı ise, yine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 26.3.2001 tarih ve 335 sayılı kararıyla

hukuk davaları için ihtisas mahkemeleri olarak belirlenmesine, yargı çevrelerinin ise kuruldukları yerin mülki hudutları olarak tespit edilmesine,

II- Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi kurulmayan yerlerde, yukarıda zikredilen Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerden kaynaklanan hukuk davaları için;

- a) Bir asliye hukuk mahkemesi olan yerlerde bu mahkemenin,
- b) İki asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde 1 numaralı asliye hukuk mahkemesinin
- c) İki den fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde ise 3 numaralı asliye hukuk mahkemesinin, yetkilendirilmesine karar verilmiştir.

²⁹⁹ Arıkan, s.4.

düzenlenmiş iken, daha sonra Kurul yargı çevresini yeniden netleştirip³⁰⁰, Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemelerinin yargı çevrelerinin kuruldukları yer mülki hudutları olduğunun tespiti karar vermiştir. Böylece İstanbul ve Ankara’da faaliyete geçen FSHHM’leri İstanbul ve Ankara illeri merkez ilçeler dâhil bu illere mülki olarak bağlı olan tüm ilçelerdeki anılan kanun ve kanun hükmünde kararnamelerden kaynaklanan davaları görüp sonuçlandırmakta görevli ve yetkili kılınmışlardır. Bu nedenle FSHHM’nin kuruldukları illerde ve bu illere mülki olarak bağlı olan ilçelerde ilgili kanun ve kanun hükmünde kararnamelerden kaynaklanan hukuk davalarına bakan mahkemelerin görevsizlik kararı vererek dosyaları ilgili mahkemeye göndermeleri kanuni zorunluluk olmuştur.

İhtisas mahkemeleriyle ilgili yapılan eleştirilerden birisi de yalnızca büyük illerde kuruluyor olması ve bu illerin dışındaki yerlerdeki uyuşmazlıklara bakmakla görevli mahkemelerin yukarıda belirtildiği gibi asliye hukuk mahkemesi olması hususu. Yani uzmanlık mahkemelerinin varsayılan avantajlarından yalnızca bu mahkemelerin kurulduğu yerlerde ikamet eden kişilerin faydalanması durumunun Anayasal eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığı tartışılıyor. Eğer uzmanlık mahkemelerinde yargılama daha hızlı yapılabiliyorsa ve verilen kararlar daha isabetliyse bu imkândan tüm vatandaşların yararlandırılmasının gerektiği, ancak bu şekilde eşitlik ilkesinin ihlal edilmemiş olacağı bu görüş taraftarlarınca dile getirilmektedir. Bu konuda kendileriyle görüştüğümüz hâkimler, ideal olanın uzmanlık mahkemelerinin yurt çapına yayılabilmesi olduğunu ancak imkânların bunu karşılamak için henüz yeterli olmadığına vurgu yapmışlardır. Herkese aynı

³⁰⁰ Son olarak HSYK’nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararında değişiklik yapan 18.09.2007 tarih ve 386 sayılı H.S.Y.K. Kararı ile Kartal Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemesinin yargı çevresi; 23.10.2008 tarih ve 360 sayılı H.S.Y.K. Kararı Bakırköy Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemesinin yargı çevresi değiştirilmiştir.

kalitede hizmet verebilmenin eşitlik ilkesi açısından önemli olduğunu fakat eşitlik adına kaliteyi düşürme tehlikesinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir³⁰¹.

4. Örgütsel Yapı

Uluslararası boyutu giderek artan, oldukça teknik ve hızla gelişen bir alan olan fikri mülkiyet ile ilgili uyuşmazlıkların çözümü konusunda uzmanlık mahkemeleri kurulması, uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesinde önemli bir yöntemdir. Ancak mahkemelerin etkin ve verimli bir şekilde görevlerini yerine getirmeleri bu alanda uzman hâkimlerin görevlendirilmesi ile sağlanabilir. Hâkimlerin eğitimi süreci bu ihtiyacın karşılanmasında değerli bir katkı sağlamıştır.

Avrupa Konseyi ile Adalet Bakanlığı arasında kararlaştırılıp ortaklaşa finanse edilen “Fikri ve Sınâî Hakların Etkin Uygulanması” projesi ile yabancı dil bilen yedi hâkim seçilerek Avrupa’da çeşitli Üniversitelerde bu alanda eğitime katılmışlar ve on

³⁰¹ Aslında tabîî ki herkese aynı kalitede hizmet verebilmek önemli. Yani yetki de görev de herkese eşit uygulanmak zorunda. Ama ben meseleye öyle bakmıyorum. Her yerde ihtisas mahkemesi kuramazsınız. Mesela Hakkâri’de ihtisas mahkemesi olsa bir tane dosya olur. Bence bu sorun şöyle çözülebilir. Birkaç il veya birçok il, belki bir merkezde 15-20 mahkeme bu davalara bakabilir. Şu an itibariyle mahkeme adalet komisyonunun bulunduğu yerde, yargı çevresi adalet komisyonunun yargı çevresi. O da ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi neyse o. Bence o da değişmeli. Mesela özel görevli ağır ceza mahkemeleri var. Onlarda da dosya sayısı çok olan illeri bir araya toplama yararlı olur. İşte her yerde farklı kararların çıkması, uzaması engellenebilir. Mesela denizcilik ihtisas mahkemesi İstanbul’da. Deniz ticareti neredeyse mahkeme de orada kurulmalı. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi İstanbul’da 8 tane oldu. İzmir’de mesela yılda 200’ü geçmez dava sayısı, çok az. Bu mahkemelere verilen bir görev daha var (Ankara’daki fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kastediliyor). Türk patent enstitüsü kararlarına karşı açılan iptal davaları burada (Ankara) görülüyor. Tek yetkili ve görevli mahkeme.”

“Eşitsizlik şöyle giderilmez. Kaliteyi her tarafta düşük yapalım denmez. Çıkış noktası hatalı. Eşitliği tesis edeceğiz diyorsanız oradakileri de yükseltin. Olabilir. Bölge esasına göre diğerlerini kurabilirsiniz”.

“Tabîî ki eşitlik ilkesine aykırı ama her şey insanın ideal manada olmuyor. Şimdi küçük bir ilçede ayrıca bir icra mahkemesi kurduğunuzu düşünün, iş mahkemesi kurduğunuzu düşünün, tüketici mahkemesi kurduğunuzu düşünün, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi kurduğunuzu düşünün, aile mahkemesi kurduğunuzu düşünün. Mümkün değil yani imkân meselesi. Eşitlik de eşitliği ihlal ettiğinden kuşku yok ama diğer taraftan imkânları düşündüğünüzde buna katlanmaktan başka çare de yok”.

aylık eğitim döneminin ardından fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi ve ceza mahkemesi hâkimleri olarak göreve atanmışlardır³⁰². Uzmanlık mahkemelerinde hizmet içi eğitime özel bir anlam yüklenmektedir zira bu mahkemelerde görev yapacak hâkimler bakacakları konuda uzmanlığı bu şekilde kazanmaktadırlar. Hizmet içi eğitim almadan göreve başladıkları zaman genel görevli mahkeme hâkimlerinden bir farklarının kalmadığı hususunda eleştirilere hedef olmaktadır. Ancak uzmanlaşmanın tam manasıyla sağlanabilmesi için sadece hizmet içi eğitim yeterli değildir. Uygulama ile bu bilgilerin pekişmesi uzmanlık mahkemelerinden beklenen faydayı tam olarak sağlayacaktır. Görüştüğümüz hâkimler hizmet içi eğitim konusunda bu mahkemelerin diğer özel görevli mahkemelerden daha şanslı olduğunu, zira hâkimlerin çoğunun mahkemeler faaliyete geçmeden önce yurt dışında ve yurt içinde çeşitli eğitimlerden geçtikten sonra atandığını söylemişlerdir. Atandıktan sonra da hizmet içi eğitimin sürdürüldüğü, yeni başlayan hâkimlere kısa süreli eğitimlerin verildiği, yılda bir kez Adalet Bakanlığı organizasyonu ile tüm Türkiye’deki fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi hâkimlerinin, Yargıtay üyelerinin ve akademisyenlerin katılımıyla toplantılar düzenlendiği belirtilmiştir³⁰³.

³⁰² Güneş, s.36.

³⁰³ “Başladıktan sonra FİSAUM’un bir sertifika programı var ona gittim. Bir de işte Adalet bakanlığının diğer bakanlıklarla düzenlediği sempozyumlara katılmışımdır. FİSAUM’daki seminerin finansmanını Adalet Bakanlığı karşıladı. Çok yüzeysel olarak. Akademisyenler de vardı, mevzuatla ilgili, uygulamalarla ilgili deneyimleri olan kişiler de vardı her kesimden. Patent ofisi sahibi olanlar da vardı. Yurt dışında eğitim alan hâkimler de vardı ama onlar hepsine girmediler münferit bir-iki şeyde vardı. Bu eğitimler yeterli mi? Onlarla hâkimlik yapamazsınız. Sadece kendiniz için yapacağınız çalışmalarda görüşünüzü açabilir, ufkunuzu açabilir, tamamen müesseseleri baştan sona kadar öğrenmek lazım bence. İşin içine girenler için zor oldu bu. İşin içine girdikten sonra ders verme şeklinde değil de birçok akademisyenle de bu konuda çalışıyoruz. Daha çok karşılıklı sorunlarla ilgili müzakere şeklinde olmalı. Zaten var. Bakanlık fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi ile ilgili eylem planı belirlemişti. Yılda bir defa ihtisas mahkemesi hâkimleri toplanacak, müzakere yapması gibi. Bir defa yapıldı ama seneye nasıl yapılır nerede yapılır gibi. Bunun bir istişare kurulu gibi bir kurul oluşturulup. Bu işle ilgili öne çıkan öğretim üyelerinin de katılımının sağlanması. Yargıtay doktrinden daha önde gidiyor. Zaten ayırımız gayrimiz yok da sürekli görüş alışverişi olunca daha iyi sonuca ulaşılabilir. En uzun süreli eğitim bu mahkemeler için oldu. Ben o programa katılmadım ama o tarihte özellikle yabancı dil bilen arkadaşlarımız seçilmişler. Çok faydalı olduğunu da görüyoruz beraber çalıştığımızda. Ama

Mahkemelerden ilki İstanbul'da yoğun iş yükünü karşılamak üzere 2000'de faaliyete geçmiştir. Bugün Ankara'da 4, İstanbul'da 7 (İstanbul 4, Bakırköy 1, Beyoğlu 1, Kartal 1), İzmir'de 1 olmak üzere 6 il ve ilçede toplam 12 fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi bulunmaktadır.

Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri ilk kurulduklarında bir başkan ve iki üyeden kurulu bulunan toplu mahkeme olarak örgütlenmesi öngörülmüştür. 4630 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinin kurulduğu yerler dışındaki yerlerde Adli Yargı Adalet Komisyonlarının kurulduğu ağır ceza merkezlerinde bulunan asliye hukuk mahkemesinin; asliye hukuk mahkemesi sayısı iki tane ise bir numaralı; ikiden fazla ise üç numaralı asliye hukuk mahkemesinin fikri ve sınai haklar hukuk

illa muhakkak herkesin yurtdışına gönderilmesi bu işte çalışacak herkesin doğru olmaz. Aksi takdirde kendimizi köreltmüş oluruz. Neticede bizim kanunlarımız var. Daha çok bu disiplini, kanunları yaratanlar daha çok batı hukuku. Mevzuatın alındığı büyük oranda metinler aynı, zaten bu çerçeveler Paris sözleşmesi, Berlin sözleşmesi, TRIPS. Bu konuları takip etmekte fayda var, zorunluluk da bir yerde.”

“Eğitimi mahkemeye atanmadan önce aldık. Bir proje kapsamında yabancı dil bilen hâkimler olarak yurt dışında 10 ay süren yurt içinde de 1 aylık bir kısmı olan toplam bir yıl süren bir eğitim aldık. Çeşitli enstitüleri ziyaret ettik. Belli başlı enstitüler. İngiltere’de Queen Mary üniversitesi, Almanya’da Münih’te Avrupa Patent Ofisi’nde birtakım çalışmalarımız oldu. Bu eğitim yeterliydi. Keşke bu şansı diğer ihtisas mahkemelerine de verseler. O proje kapsamında belli sayıda kişiler vardı. Ondan sonra bu mahkemelere atanan hâkimler atandıktan sonra eğitim aldılar daha kısa süreli 15 günlük eğitimler. Tabii bu eğitimlerde biz de yurtdışı eğitim tecrübelerimizi aktardık. İhtisas mahkemelerinin hepsinde bu olanak sağlanamadı. Diğer ihtisas mahkemelerinde bu kadar yoğun bir eğitim olmadı. Bu mahkemeler bu anlamda daha şanslı. Belki de spesifik anlamda yeni çağın hukuku olması, internet, bilişim, bunları gerçekten klasik bilgilerle hazmedip çözümlemek kolay değil ve uluslararası ayağı oluşuyor. Bu mahkemelerin yurt dışı eğitim tarafının olması biraz da zorunluluk. Biraz da sözleşmelerden geçiyor, marka başvuruları olsun patent başvuruları olsun bunların uluslararası başvuru sistemleri var. Ama bir aile hukukunda böyle bir zorunluluk yok. Sadece merak ederseniz bakarsınız yabancı mahkemeler bu konuda ne yapıyor. Yılda bir-iki sefer bu alana yeni katılan hâkimler 10-15 günlük eğitim aldılar. Biz de bir süre katıldık. Müzakereler yapılıyor. Kasım ayında en son 15 gün olmuştu. Devam etmesi lazım. Çünkü yasalar sık sık değişiyor. KHK’lar kanun olacak. Dün yine Anayasa Mahkemesi iptal etti patent KHK’sını. Uygulama farklılıkları var. Sürekli gelişen bir alan, o bakımdan hiç olmazsa yılda bir kez yan yana gelmekte fayda var”.

mahkemesi sıfatıyla yargılama yapacağına karar vermiştir. Bilindiği üzere asliye hukuk mahkemeleri tek hâkimli mahkemeler olarak faaliyet göstermektedir³⁰⁴.

Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemeleri 28.6.2004 tarih ve 5194 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesine kadar toplu olarak çalışan mahkemeler olup, bir başkan ve iki üye hâkimden ibaret bir mahkeme idi. Her ne kadar önceden anılan mahkemelerin kurulması gereğine değinen kanun ve KHK’larda bu mahkemelerin toplu ya da tek hâkimli mahkeme olacakları hakkında açık bir hüküm yoksa da, sinaî haklarla ilgili uyuşmazlıkların toplu olarak çalışan Asliye Ticaret Mahkemelerinde görülmeleri nedeniyle toplu mahkemeler olarak çalışması uygun görülmüş idi. Ancak 28.6.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5194 sayılı Kanunun 5, 8, 11 ve 17 maddeleri ile 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK’ların sırasıyla 146, 58, 30 ve 17. maddeleri değiştirilip, FSHHM’lerinin tek hâkimli mahkemeler olduğu açıkça belirtilmiş, böylece FSHHM’leri 28.6.2004 tarihinden bu yana tek hâkimli mahkemeler olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu kanun değişikliği hakkında görüşlerine başvurduğumuz fikri ve sinaî haklar hukuk mahkemesi hâkimleri, 5194 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemenin yerinde olduğunu ancak yeterli olmadığını, fikri ve sinaî haklar hukuk mahkemesinde, aile mahkemesinde olduğu gibi bir kuruluş kanununa ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir³⁰⁵.

³⁰⁴ **Arslan/Tanrıver**, s.77.

³⁰⁵ “Bunu ben değerlendirebilirim. Nasıl değerlendirebilirim. Daha önce biz heyet halinde çalıştık. Ondan sonra tek hâkimli çalıştık. Sonradan bu hâkimlere bazı hâkimler atanıyor. Hiç ilgisi yokken geliyor dosyalar yoğun, iş yoğun, o da genel hukukun dışında ilkeleri olan bambaşka bir alan. Bu hâkimlerin yetişmesi için çok zor oluyor tabi. Eğer heyet olarak çalışsak üye olarak devam edebilirler ve bu süre zarfında konuyla ilgili iyi bir intibak devresi geçirebilirler. Ayrıca işler aslında sürekli fikir yürütme karşılıklı görüş alışverişini gerektiren konular. Kendi işlerimiz açısından söyleyebilirim. Yararlı olacağını düşünüyorum heyet halinde olmasının. Ama örnekler yabancı ülkelerde bir kısmında heyet bir kısmında değil. Yani kesin şu şekilde olmalı demek doğru değil herhalde. 5194 sayılı Kanun ile tek hâkimli hale getirildi. Gereğesine bakılabilir ama neden tek hâkimli hale geldi. Belki daha hızlı seri yargılama içindir. Siz mahkemelerin kuruluşu kanunla olur diyorsunuz. Şimdi benim bildiğim mahkemeleri bakanlık kurar, kanunla kurulmaz mahkemeler. Kanunla görev verilir mahkemelere sadece, o ayrımı yapmamız gerekir herhalde.

Aralık 2003 tarihinde faaliyete başlayan Ankara FSHHM’ne toplam 115 dava açılmış, bunun 4 tanesi karara bağlanıp, 2004 tarihine 111 dosyanın devri yapılmıştır. 2004 yılında ise toplam 4190 dava açılmış, bunun 1461 tanesi karara bağlanmış, 2005 yılında önceki yıllardan devredenler ve Yargıtay’dan bozularak gelenlerle birlikte toplam 4968 davaya bakılmış, bunun 1408 tanesi karara bağlanmış, 2006

Eskiden doğrudan KHK ile KHK’nın bir maddesi ile diyor ki özel ihtisas mahkemesi bakar. 5194 sayılı Kanun ile bu değiştirildi. Buradaki amaç bunu kanunla yapalım isteği değil. Tek hâkime dönüştürmek için yapılan değişiklik. Çok önemli değil ama bence önce bu ihtisas mahkemelerinin özel görevli ceza mahkemeleri var farzımuhal, onlar gibi ayrı bir kuruluş kanununun olması lazım. Çünkü mahiyetine uymayan düzenlemelerden aynısını uygulamak zorunda kalıyor çoğu zaman. Bazı düzenlemeler getirilmeli. Sadece ihtisas mahkemeleri tarafından bakılır diyor. Mahkemelerin kuruluş kanunu, eskiden şey vardı mehakim-i şeriyenin ilgası hakkında kanun. Şimdi o kanun kalktı ilk derece mahkemelerinin kurulmasına ilişkin başka bir kanun yürürlüğe girdi. Yoksa o kanun teşkilat kanunudur yani özel bir şey değildir. Şimdi adalet bakanlığının teklifi üzerine yargı çevresi HSYK tarafından belirlenir. Bizde özel bir kuruluş kanunu yok her kanunda ve KHK’da ayrı ayrı madde halinde belirtilmiş. Normalde mahkemeyi bakanlık kurar. O tarihte de yasaya aykırı bir şey yoktu zaten Anayasa Mahkemesi’nin denetiminde ”.

“Şeklen mahkemeler kanunla kurulmuş oldu. Yani yasal zorunluluk, anayasal zorunluluk yerine gelmiş oldu. Mahkemelerin işleyişine ilişkin yeterli yasal altyapı oluştu mu dersiniz değil. Mutlaka çocuk mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi gibi bir kuruluş kanununun olması gerekiyor. Çünkü bir takım usul yasalarının bize özgü bu alanda kullanılması gereken usul yasaları hükümleri buraya alınabilir. Biz HUMK uyguluyoruz. Girift konular. Sulh hukuk, sulh ceza haricinde hepsinin heyet halinde olması gerekiyor teorik olarak. Ama biz hâkimler olarak bunu pek uygulayamadık. Sadece pratikte ağır ceza mahkemelerinde ve asliye ticaret mahkemelerinde uygulanıyor. Aile mahkemelerinde de sosyal uzmanlardan yardım alıyorlar sanki mahkemenin çalışanı gibiler. Heyet olarak çalışmanın yararı şu. Daha sonra birden fazla taraf bu kararı tartışacak. Sizin bakış açınız tek kişinin bakış açısı. Tek kişinin bakış açısıyla tartışma süreci yok, kısıtlı. Sadece bilirkişi raporunu alıyorsunuz tek başınıza değerlendireceksiniz, halbuki hukuki meselelerin farklı bakış açılarıyla tartışılması lazım. Kapsamlı dosyaların daha iyi irdelenmesi için daha iyi bakış açılarının gelmesi için en azından iki üç kişinin incelemesi gerekir. Ama bu teorik olan kısım. Uygulamaya gelince bu böyle işlemiyor. Daha çok başkan alıyor götürüyor. Bütün işleri sırtlanıyor benimsiyor. Üyeler çoğu zaman kendilerine verilen kısımla sınırlı kalıyorlar. Çok da istekli olmuyorlar. Başkanın mahkemesi olarak görülüyor. Önce bu olumlu tespiti koymak lazım. Her üye için geçerli değil, her mahkeme için geçerli değil ama tecrübeler onu gösteriyor. Yani toplu mahkeme olmasından beklenen yarar her zaman elde edilemiyor. Yargıtay’da da toplu inceleme yapılıyor 5 tane üye var. Demek ki kanun koyucu değişik bir bakış açısıyla bakılmasını bekliyor en azından. Bu anlamda tabii ki toplu mahkemeler daha faydalı. Ama her hâkime düşen dosya sayısını Türkiye’de gözönüne alırsak bunu uygulamak mümkün olmuyor. Yine yetişmiş hâkim savcı yok. Bu iyi adliye yönetişimi ile ilgili. Her hâkim ancak öneri olarak bir şeyler söyleyebilir. Hâkimler bunun belirleyicisi değil. Bunun belirleyicisi siyasi irade. Ciddi bir yargı reformu yapmayı düşünen Adalet Bakanlığı, Yargıtayın katkısı olacak. Orada alınacak kararların uygulamaya aktarılması lazım. Adalet Akademisinin daha aktif olması lazım. Adalet Akademisi aslında benim kişisel olarak çok büyük beklenti içinde olduğum bir kuruluştur. Ama özerk bir yapıya sahip değil sanki eğitim dairesinin işi oraya aktarılmış gibi. Öyle olunca yargı reformu gibi köklü değişiklikler üzerine raporlar hazırlanması, projeler üretilmesi, hocaların, yargı mensuplarının oraya getirilip tartışılması, oradan çıkacak sonuçların ondan sonra uygulamaya aktarılması gibi bir süreç yaşanmıyor. Sadece hâkim stajyeri eğitimi yapıyoruz”.

yılında görülen toplam dosya sayısı 7195'e ulaşmış bunların 3893'ü sonuçlandırılabilmiştir. Son olarak 2007 yılında önceki yıllardan devreden, yeni açılan ve bozuk gelen toplam dosya sayısı 6783 iken bu dosyaların 2229 tanesi karara bağlanmıştır³⁰⁶.

Doktrinde bu mahkemelerle ilgili eleştirilerin en fazla yoğunlaştığı alan, fıkri ve sınaî haklar hukuk mahkemelerinde yargılamanın diğer uzmanlık mahkemelerine nazaran daha uzun sürmesidir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil Genel Müdürlüğünün yayımladığı istatistiklere bakıldığında bu fark belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu konuyu hâkimlere sorduğumuzda aldığımız cevaplar bu eleştirilerin haksız olduğu yönündedir³⁰⁷. Davaların uzamasının en büyük sebebinin tebligatlar ve tekrarlanan

³⁰⁶ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

³⁰⁷ “Davaların sonuçlanma süresi hakkında söylenen yavaş işleme eleştirileri kesinlikle doğru değil. Bizim mahkememize gelen dosya sayısı 400'e yakın. Bir yılda 300-400 arası karar veriliyor. Karar verme süresi 3-5 ay arasında değişir. Bilirkişi incelemesi yapmazsan 3 ayda biter. Bilirkişi incelemesi yaparsan 12 ay sürer. Davayı uzatan yurtdışı tebligatlarıdır. Tebligatın gitmesi 5 ay sürer. Davalı yabancıysa delillerimi sunacağım 3 ay süre istiyorum der. Yoksa burada davalar çok hızlı bitiyor. Yani bir yılda gelen davaların neredeyse tamamı aynı yılda çözülüyor. Burada iki yılda bitmeyen dava yoktur. Dediğiniz gibi yavaş işlese her hâkimin önünde 1000'den fazla dosya olması lazım böyle bir şey yok. Dava uzun sürüyor diyemem kendi mahkememiz açısından teminatını da verebilirim. Dosya sayısından bir çıkarımda bulunursak 300 dosyam var. Hepsini yeni. İyi bir rakam bence. Tamamen bu hâkimin yoğunluğunu buna verebilmesiyle ilgili. Marka davası, ertesi gün aile hukuku ertesi gün taşıma hukuku. Bu şekilde davaların çeşitliliği artarsa kolayca nüfuz edemez. Keşke özellikle büyük yerlerde bu ihtisas mahkemelerini çoğaltabilirsek, süreci hızlandırabilirsek. Yargı kalitesini de artırır tabii. Kararların da tabii hukuka uygun bir şekilde çıkması sağlanabilir. Adalet Bakanlığı büyük yerlerde atamalarda aynı çizgiyi gözetir. Küçük yerlerde değişik işler, çeşitlilik az, oralarda olabilir, önce ceza sonra hukuk hâkimi olabilir. Ama büyük yerlerde hâkimler öyle çok sık yer değiştirdiğini duymadım. Çok uzun yıllar aynı mahkemede çalışıyor bir hâkim. Bakanlıkta çalıştığım için biliyorum. Fiilen de gözetiyor. Çok eski hâkimlerimiz var onların hepsi aynı mahkemelerde görev yapıyorlar.”

“Sürat konusunda TPE ile aynı binada bulunmamız bir avantaj. TPE ile aynı binada bulunulması hâkimin tarafsızlığı açısından sakıncalı mı? Tarafın bulunduğu yerde yargılamanın yapılması tarafsızlığa aykırı değil. İnsanların böyle bir kaygıya düşmemesi lazım. Zaten hâkimin verdiği kararda bir yanlışlık varsa Yargıtay düzelterek başka bir hâkim düzeltmez ki. Bizim her şeyimiz ayrı. TPE çatısı altında değiliz. Burada TPE aleyhinde de karar çıkar lehinde de çıkar. Bunun faydası şöyle oluyor. Binlerce yazışma yapılıyor. Ne posta ücreti veriliyor ne de zaman kaybı oluyor. Burada başka bir yerde olsak ücreti yatırmasını bekleyecegiz. Ondan sonra müzekkere yazacağız. Somut veriye dayanarak böyle bir şey söyleyen olmaz”.

“Davaların sonuçlanma süreleri ile ilgili husus HUMK ile ilgili. Yurt dışı tebligatları uzatıyor. Bilirkişiye gittiğinizde aldığınız rapor tatmin etmiyor ama benim tutumum genelde çok mecbur kalmadıkça birden fazla bilirkişiye gitmemek yönünde. Sistem olarak kabullenmemiz lazım. Ama

bilirkişi incelemeleri olduğunu belirten hâkimler, fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesine gelen davaların genellikle aynı yıl içinde sonuçlandığını, ertesi yıla sarkmadığını ancak yurtdışı tebligatı veya bilirkişi raporuna itiraz olan bir dosyada tebligatın veya raporun gidiş-dönüş süresi 12 ayı bulduğu için bu davaların uzamasının kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir.

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Örgütsel yapı olarak FSHHM’leri Asliye Hukuk Mahkemesi statüsünde ve HUMK’ta belirtilen yazılı yargılama usulüne göre davaların görülüp sonuçlandırıldığı bir mahkemedir. Diğer deyişle bu mahkemeler için ilgili mevzuatta özel bir yargılama usulü öngörülmemiştir. Yazılı yargılama usulünde geçerli olan ilkeler FSHHM’de de aynen uygulanmaktadır. Burada akla genel görevli mahkemelerle aynı yargılama usulü uygulanıyor ise bu mahkemelere niçin ihtiyaç duyulduğu sorusu gelebilir. Başta da vurgulandığı gibi etkin ve verimli bir fikri mülkiyet hakları sisteminin bir ülkede yerleştirilmesi için, uzmanlık mahkemelerinin kurulması şarttır. Bu mahkemeleri diğer mahkemelerden farklı kılan uyguladığı usulden ziyade mahkemede çalışan hâkim, savcı ve kalem personelinin konularında yetişmiş olmalarıdır. Bu bağlamda mahkemede görev alan hâkim ve savcılar gerek

bilirkişiye git kardeşim bundan sen anlamazsın diye kararınız bozulabilir. Bütün bunlar süreci uzatır veya daraltır. Tarafların tutumu gelmez hukuk yargılamasına ilişkin sebepler genel sebepler yani bu mahkemeye özgü sebepler değil aslında. Çok istisnai patent davalarının teknik oluşu davayı uzatabilir. Yargılama sürecini sorarsanız ikinci duruşmada biten dosyalarımız da var. Bilirkişiye gitmezseniz 3-5 ay arası, bir bilirkişiye giderseniz 9-12 ay arası, ama genelde şöyle söyleyebilirim gelen dosyaların %10’unu ikinci duruşmada bitirebiliyoruz. Yurt dışı tebligatı olanlar ve bilirkişiye tekrar gitmesi gerekenler hariç olanlar genelde geldiği yıl içinde bitiriliyor”.

yurt içinde gerekse yurt dışında fikri mülkiyet hukuku alanında eğitim aldıktan sonra bu göreve atanmışlardır.

Bu mahkemelerin kuruluş kanunlarının ve yargılama usullerindeki bu alana has ihtiyaçların neler olduğu ile ilgili sorumuza fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi hâkimleri, farklı bir usul kanununa ihtiyacın mutlak olduğu, işin mahiyetine uygun kurallar koymak gerektiği ve usul kanununun eksikliğinden kaynaklanan boşlukların bu alandaki içtihatlar vasıtasıyla doldurulduğu şeklinde cevaplandırmışlardır³⁰⁸.

Uyuşmazlıkların çözümü sırasında delillerin toplanması, taraflar arasındaki sorunun tespiti, özellikle bilirkişi incelemesine gerek olup olmadığı, uyuşmazlığın hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenip

³⁰⁸ “Farklı bir usul yasasına ihtiyaç oluşuyor. Bilirkişiye bakış açısı, delillerin toplanması, ispat külfeti gibi konular HUMK çerçevesinde taban bulabilir tabîî. Yani şu anda çok zorlanıyoruz diyemem. Yani şu anda hukuk usulündeki uygun olan bölümü adapte ediyoruz. Ama bu mahkemelerin çalışma biçimleri dikkate alınıp daha uygun hükümler gelse daha rahat olur. En azından taraflar bilir çünkü usulü önce tarafların bilmesi lazım. Bu mahkeme nasıl bir yargılama faaliyeti yapacak tarafların bilmesi lazım. Taraf avukatları HUMK’a göre düşünüyorlar. Bu mahkemelerin işleyişinde bazı özellikler olduğunda şaşıyorlar. Burada ispat külfeti bende değil diyorlar. Mesela markayı tescil ettirdikten sonra 5 yıl kullanmazsanız terkin edilir. Birisi dava açarsa. Bu marka hakkı ilanihaye size tekel olarak verilmez. Yine serbest işaret haline gelir. HUMK der ki herkes iddia ettiğini ispatlar. Aslında bir eylem olmadığını davacı olarak siz nasıl ispat edeceksiniz. Burada kullanmamanın ispatını iddiada bulunan değil karşı taraf yapar. Burada ispat külfeti içtihatlarla kabul edildi ki davalıdadır. Burada % 80 dava tarafları diyor ki o iddia etti o ispatlasın. Biz içtihatlar geliştiriyoruz. Veya resen araştırma ilkesi konusunda marka olarak tescili istenen ismin kamu düzenine aykırı olmasını hakim inceler. Bir markanın marka olabilmesi için taşıması gereken şartları resen araştırıyorsunuz. Baştan bunu belirlemeye çalışıyorsunuz. Davalı hiç gelmiyor, iddiasını ispatla mükellef o diyor. Klasik usul hukuku kurallarını uyguladığınızda bunlar melez hükümler. Ama KHK’nın getiriliş şeklinden anlıyorsunuz orada nasıl bir yargılama usulü yapmanız gerektiğini ama bunlar hiçbir yerde yazmıyor. Bunlar özel yasada olur o takdirde taraflar da bilir. Hakim bunu uygulayacak. Ama biz şimdi hatırlatıyoruz.”

“Kendine özgü bir tabî HUMK’taki ana kurallar olarak kalabilir. Bu işin mahiyetine uygun kurallar koymak gerekiyor. Buna ilişkin her KHK’da genel hükümler var. İşte taraflarca hazırlama ilkesini çoğu zaman zorunlu kılabilir. Patent hukukunun gereklilikleri, işin mahiyeti. Ama onlar neler dersiniz tek tek zaten aklımda değil şu anda uzun sürecek bir konu. HUMK uygulanabilir. Her bir konuya has özel düzenlemelere yer veren kuruluş kanunu gerekir. Şunlar şunlar da bu mahkemelerde uygulanır. Bazı konularda değişik kuralları gerekebiliyor, bunlar içtihat yoluyla açılmaya çalışılıyor. Bununla içtihadın oluşması için süre gerekiyor”.

öz mlenemeyeceği konuları yargılamanın hızını, verilecek kararın da isabetini arttıracak bir şekilde değerlendirilmektedir. Mahkemelerin kurulmasından sonra açılan davalarda taraf olan davacı ve davalıların zaman zaman yukarıda açıklanan olguları değişik biçimde tekrar edip, uzmanlık mahkemesi olduğu hatırlatılan bu mahkemelerdeki yargılamanın beklenen derecede verimli olmadığı, istenen süratte alı amadığı, kısaca fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinden beklenen ölçüde hızlı yargılama yapılmadığını dile getirdikleri görülmektedir.

Uygulamada, mahkemelerin niteliğinden dolayı beklentilerin biraz yüksek olduğu görülmektedir. Gerek dava dilekçelerinde gerekse yargılama süreci içerisinde taraflarca dosyaya sunulan dilekelerden, FSHHM'lerinin birer uzmanlık mahkemeleri olduğu, görev alan hâkimlerin bu alanda özel eğitim aldıkları vurgulanıp, önüne gelen uyuşmazlıkları hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile  z mlmelerinin mümkün olduğu belirtilerek, bilirkişi incelemesine gerek görülmeden bir an evvel nihai kararın verilmesi talep edilmektedir. Gerçekten bu mahkemelerdeki hâkimlerin niteliği gözönünde bulundurulduğunda önlerine gelen konuyla ilgili titiz bir inceleme yapılması ve bilirkişi incelemesine ihtiyaç duyulup duyulmadığı konusu çok iyi incelenmesi gerekmektedir. Ancak, özellikle patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım davalarında ihlal edilen hususlar ya da bir endüstriyel tasarımın yenilik ve ayırt edici unsurlarının ne şekilde gerçekleştiği, nihayet talep edilmiş ise tazminatın miktarı olguları bilirkişi incelemesini zorunlu kılan sorunlar olarak kabul edilmektedir. Taraf iddialarıyla ilgili kapsamlı, inandırıcı, yeterli bir irdeleme ve inceleme yapılmadan hâkimin bunu kendi ba ına yapması anılan davalar yönünden pek olası değildir. Tarafların mahkemeye sunduğu deliller son derece geniş kapsamlı ve açıklayıcı olsa dahi bazı teknik konularda

mühendislerin alanına giren konuları hâkimlerin değerlendirmesi mümkün görünmemekte ve bilirkişi tayini bir zorunluluk haline gelmektedir. Ayrıca adaletin tesisi açısından yapılması gereken şey sadece yargılamanın hızlı yapılması değil aynı zamanda verilen kararın isabetli olmasıdır. Bilirkişiye gidilmeden, hâkimin teknik bilgi olmaksızın sadece hukuki bilgisiyle vereceği bir karardansa, konunun teknik açıdan ehil kişilerce ele alınıp incelemesi sonucu verilen karar aynı mahiyette olmasa gerektir. Bunun yanı sıra, uygulamacılar tarafından Yargıtay'ın uzmanlık gerektiren konularda bilirkişiye gidilmeden verilen kararları, “bilirkişiye gidilmesi gerekirken gidilmediği” gerekçesiyle bozduğu dile getirilmektedir³⁰⁹.

Bilirkişiye başvuru konusunda uzmanlık mahkemeleri hâkimleri, bu mahkemede yargılama yaptıkları süre zarfında uzmanlaştıkları için zamanla bilirkişiye başvuru oranlarında azalma olduğunu ancak bu alanda önlerine gelen bazı davaların özel bir hukuki bilgiyle dahi çözülemeyecek kadar teknik bilgi gerektirdiğini dolayısıyla bilirkişiye başvurmanın zaruri olduğunu ifade etmişlerdir³¹⁰.

³⁰⁹ Arıkan, s.7.

³¹⁰ “Yani bu benim ihtiyacım olarak. Patent tecavüzü olup olmadığı konusu teknik bir konu. Aslında burada teknik yorumu sen patent hukuku ilkelerine göre uygulayıp sonuca ulaşabilmelisin. Diğerlerinde de öyle. Tasarımcı tasarım hukukunu bilmiyor, hukukçu da tasarımdan anlamıyor. Bir araya getirmek gerekiyor. Getirdiğinde de işte her zaman net sonuç olmuyor. Mutlaka yoruma ihtiyaç oluyor. Genel olarak marka dışında, patent ve endüstriyel tasarımlarda uzman görüşü alınması doğrultusunda istikamet geliyor. Yıllar içinde yargı mensuplarının yetkin hale geleceği düşünülürse zaman içinde ihtiyaç kalmayabilir. HUMK'ta davanın niteliği teknik bilgi gerektiriyorsa bilirkişi görüşü alınır hükmüyle yerleşik yargı uygulamalarıyla bağlantılı bir konu. Basit bir bakış açısıyla çözmek lazım. Hukukun çeşitliliği de fevkalade geniş. Farzımahal FSEK'te belirtilen eser masal veya hikaye kitabı değil, bir tıp kitabı da, mühendislikle ilgili kitaplar (intihaller veya iktibaslarla ilgili) veya bilmediğiniz bitki çeşitleriyle ilgili her şeyle ilgili olabilir. Hepsini bilmeniz mümkün değil. Onlar sizin teknik olarak bilgiyi alabilmeniz önemli teknik alandaki bir uzmandan. Teknik alan ne kadar genişse sizin de o kadar görev alanınız var mahkeme olarak. Patent duyulmamış bir şey olacak ki önünüze gelecek”.

“Biraz yargının her alanında bu konuyla ilgili uygulamasına bağlı. Öyle davalar var ki marka benzer mi değil mi. El turco markasını almak istiyor. Milli vs şeyler alınmaz. Şimdi bu hukuki bir mesele burada bilirkişiye gitmeye gerek yok. Kamu düzenine aykırı mıdır? Şimdi siz bunu tuvalet kağıdı için almak istiyor. Kamu düzenine aykırı. Bunu değerlendirmek bilirkişinin işi değil hakimnin işi. Ama söylediğim bazı alanlar var. Teknik . Ben bunu anlayamam o zaman tabii

Bilirkişiye başvuru ile yakından alakalı olarak uzmanlık mahkemelerinin tümü için tartışılan bir diğer husus mahkemelerin bünyesinde meslekten olmayan hâkimlere yer verilip verilemeyeceği sorunu. Meslekten olmayan hâkimler yurtdışındaki uygulamalarda kimi zaman mahkemenin kadrolu üyesi olarak hâkimlerin sahip olduğu özlük haklarına ve karar verme yetkisine sahipken kimi uygulamalarda her somut olayın özelliğine göre ilgili meslek odasından sadece söz konusu davada yargılama yapmak üzere (ad hoc) bir uzman talebinde bulunulmakta. Bu uzmanlar hâkimlerin sahip olduğu özlük haklarına sahip olmadan yargılama faaliyetine katkıda bulunmaktadır. Bu hususta ülkemizde hâlihazırda Anayasal bir engel bulunmakla birlikte, konu yargılamanın daha hızlı yapılabilmesine imkân vermesi açısından ciddi anlamda tartışma konusu yapılmaktadır. Meslekten olmayan hâkimlere dair uzmanlık mahkemelerinde görev yapan hâkimlerin yaklaşımları genelde olumlu olmakla birlikte bu konuya temkinli yaklaştıkları görülmektedir³¹¹.

ki bilirkişiye gitmek lazım. Bu bir süreç meselesi. Yargıtay da bu süreç dahil oluyor. Yargıtayın da bizi yönlendirmesi lazım. Yapıyor yapmıyor demiyorum. Ama açıkçası onların baktığı işler çok daha fazla. Sadece fikri mülkiyet değil ki. Genel olarak çok daha fazla ticari konulara bakarken bir de bunlara bakıyor. Yani derya deniz. O insanlar genel ticari konuların dışında bir de buna bakıyor. Ama ben 8 yıldır bu alanın içindeyken hala diyorum ki evet bir araya gelmemiz lazım. Dışarıdan sorsanız derler ki 4 tane KHK bir tane de FSEK kardeşim ne var bunda. Ama için girin bir buyurun bakalım. Hatta daha da ilerisi bizim konuştuğumuz yabancı uzmanlar şunu söylüyorlar. Ben FSEK bilirim öbürlerini bana sormayın. Ya da ben patent bilirim öbürlerinden bir şey anlamam. Hayatını buna adanmış. İşte bunlar bilirkişi oluyor orda. Uzmanlığa saygı meselesi. Nereden geldik buraya Yargıtay ihtisas mahkemesi olarak sadece buraya bakmıyor ki bütün ticari konulara bakıyor. Hangi konunun sadece bilirkişiye gidilmeden tespiti gerektiğini bir rehber gibi bir uygulama en iyi uygulama best practice dediğimiz şey yok önümüzde. Yargıtay da bunu oluşturmak için olanağa sahip değil yeterince personel yok, yeterince zamanı yok, ihtisaslaşabilmek için spesifik konulara özgü daireler oluşturulmamış. İş sayısına göre bir daire yılda 15 bin iş yapar. 15 bini aştığında bir daire daha oluşturulur. Halbuki ihtisaslaşmanın bütün katmanlarda olması lazım. Avukatlar için dahi olması lazım. Eğer başkan derse ki çok iş geliyor bizden alın bunları derse o iş alınıp başka bir daireye veriliyor. Bunu söyleyebilmek için dairenin gerçekten tıkanma seviyesine gelmesi gerekiyor. Ondan sonra yeni daireler yeni daireler vs. şunu demek istiyorum yargılamada şeffaflık, denetlenebilirlik, çok geç bile kalınmış ihtisas mahkemelerinde. Mesela sigorta konusu, deniz ticareti, sadece göstermelik İstanbul'da bir mahkeme var üç tarafı denizlerle çevrili ülkede”.

³¹¹ “Almanya’da bu var. Kadrolu hâkim gibi. Hâkim yani. Şimdi o tabi ki çok zor değil. Bizim anayasamızda hâkim teminatı belirlenirken hukuk mezunu olma şartı Anayasada yazmaz. Siz şimdi ihtisas mahkemeleri yönünden yasada belirlerseniz sorun kalmaz. Onları da hâkim olarak atayacaksınız ama. HSYK atayacak. Bütün her şeyini hâkimlerin prosedürüne göre yapacaksınız.

Yurt dışında meslekten olmayan hâkim uygulamalarıyla karşılaştıklarını, bilhassa fikri mülkiyet alanında böyle bir uygulamanın gerekli olduğunu, bu şekilde bilirkişiye gidilmeden heyetteki uzman kişi ile davanın çözümünün yargılamanın hızlanması açısından önemli olduğunu, ancak böyle bir uygulamaya gidilmesi halinde mahkemenin toplu mahkeme olarak teşekkül etmesi ve çoğunluğun hukukçu hâkimlerden oluşması gerektiğini vurgulamışlardır.

O zaman bir engel kalmaz. Ama tabii bu benim görüşüm. Genel anlamda bunu genel yargı için uygulayamazsınız. İdari yargıda var. Şimdi onu da % 10'a indiriyorlar. Anayasa Mahkemesi'nde bu tartışılıyor. Geçmişte hukuk nosyonuna sahip olmayan insanlar yüce divan yargılaması yapıyorlar. Bu da rahatsız edici. Sonuçta bu eleştirileri dikkat almak lazım. Doğru da. Birtakım şeyler gerçekten tecrübeyle oluyor. Mesela ben sadece bizim alanımız için söylüyorum. Bizim alanımızda da patent konusu, kimyasallar konusu, benim kimyasal formülden anlamam mümkün değil. Ben bu alana girmeden önce coğrafi işaretleri duyduğumda trafik işareti gibi bir şey demiştim. Kaç kişiyle bunu konuşabilirsiniz. Bir toplantı yapsanız coğrafi işaretlerle ilgili kaç kişi gelir. Onun için ihtisas mahkemelerinde belki teknik hâkimler düşünülebilir. Ama çok sınırlı olarak. Bir üyeyle bir başkanın hukukçu olması şartıyla ”.

“Tabii, doğru bilirkişilik meselesi. Bunun yurtdışı ayağında nasıl oluyor dersenez. Herkes kendine özgü bir sistem bulmuş mesela Almanya’da fikri mülkiyete ilişkin davalara bakan federal patent mahkemesi var. Burada teknik hâkimler var. Meslekten olmayan hâkimler. Onları monte etmiş mahkemeye. Bir şey düşünün mahkeme heyeti düşünün başta hukukçu olacak, üyelerden birisi hukukçu olacak, diğer üye teknik hâkim olacak. Orada bir havuz var. Diyelim ki patentle ilgili bir havuz var hâkimleri var. Hem meslekten hem de. Legal qualified-technical qualified diyorlar. Hepsinden var. Hepsi de oy hakkına sahip. Ama mahkemenin oluşumu 2-1. Başkanla üye hukukçu diğeri teknik hâkim. Ama hâkim üçü de. Kimyasallarla ilgili bir patent o takdirde eğitimini ilaç üzerine almış eczacı ama hâkim yine sıfatı, o davada o çağırılıyor o çıkıyor teknik hâkim olarak. Şimdi onlar öyle bir yöntem bulmuşlar. İsviçreliler oy hakkı bulunmayan teknik hâkim gibi daha melez bir şey bulmuşlar. Ticaret odasına yazıyorsunuz mesela bir ticari davada diyorsunuz ki deniz taşımacılığı ile ilgili girift bir dava var kendini o alanda ispat etmiş bir hâkim istiyorsunuz. O size bilirkişilik yapıyor. Biz ne yapıyoruz? Her konuda hukuk usulüne göre tabii olarak ihtiyaç duyduğumuz teknik meseleleri bilirkişi atayarak karşılamaya çalışıyoruz. O bilirkişiler de üniversite hocaları olabiliyor ya da kendini o konuda ispatlamış patent enstitüsüne daha önce çalışmış, onlar da hukuk nosyonu olmadığı için bir bilirkişi raporu nasıl hazırlanır, nasıl yazılacağını dahi bilmiyorlar. Bu ceza açısından bilirkişiliği toparladılar, en azından bir liste oluştu ama hukukta da böyle bir şey olacak ama yetmiyor. Yani bir ihtisas mahkemesi olarak sorulması gereken sorulara teknik olarak cevap verecek düzeyde olması lazım. Biz usule gidiyoruz, o raporlarla boğuşuyoruz. Daha önce uygulamış olduğumuz bir konuda ters yönde bir görüş geliyor. Diyemiyorsunuz ki kardeşim bu oturdu, böyle değil diyemiyorsunuz. Amerika’yı yeniden keşfetmeyelim diyemiyorsunuz. Bu rapor sizi boğmaya başlıyor. Raporun aleyhine karar verebilirsiniz ama Yargıtayın her an bozma riski var. Madem teknik bir konuydu o zaman sen niye rapor aldın diyebilir. Normalde bilirkişi raporu hâkimi bağlamaz ama uygulamada ne halde? Raporun aksine karar verebilmek için ikinci bir rapor almanız lazım. Uygulama bu halde. Klasik yargılama hukuku kuralları kimi zaman ihtisas mahkemelerinin beklenen fonksiyonu tam olarak yerine getirmesini engelliyor. Onun için kendi içinde bir usul belirlenmesinde fayda var.”

6. Sonuç ve Öneriler

Fikri mülkiyet hakkı sahipleri ile kamu arasındaki hakkaniyete uygun dengenin kurulması için de konuyla ilgili hukuki ve kurumsal alt yapıların oluşturulmasından sonra uzmanlık mahkemelerinin kurulması zorunlu olmuştur. Türkiye özelinde açıklanan bu gereklilik ilk önce 27.6.1995 tarihinde yürürlüğünde giren sınai haklarla ilgili 551, 554, 555 ve 556 sayılı KHK'ların sırasıyla 146, 38, 30 ve 71 maddeleriyle sonradan isimleri “Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi” ve “Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkemesi” olarak belirlenen uzmanlık mahkemelerinin kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Netice olarak mahkemelerin kurulması 1995 ile 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş, faaliyete başlamaları ise 2001 yılında mümkün olabilmıştır. Bunda fiziksel yetersizlikler ile mahkemelerde çalışacak hâkim, savcı ve ilgili personelin temininde çekilen güçlüklerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Özel görevli mahkemelerin kurulmasındaki asıl amaç, uyuşmazlıkların süratli ve mevzuata uygun olarak bir an önce sonuçlandırılmasının teminidir. Ancak uygulamada karşılaşılan ve yukarıda açıklanmaya çalışılan sorunların giderilmesi halinde kuruluş amaçlarının daha iyi bir şekilde gerçekleştirileceği kuşkusuzdur. Bu bağlamda bilirkişi incelemesinin olabildiğince azaltılması için mahkemede kullanılacak olan inandırıcı, bilimsel ve objektif ölçülerle hazırlanmış veri tabanlarının taraflarca veya fikri mülkiyet haklarıyla ilgili idari birimlerce toplanması gerektiği düşünülmektedir³¹².

Davaların uzun sürmesini etkileyen faktörler arasında bulunan dosyanın bilirkişiye tevdi hususunda yurtdışındaki uzmanlık mahkemelerinde ve ülkemizde

³¹² Arıkan, s.10.

aile mahkemelerinde kısmen de olsa örnekleri görülen mahkemeye bağlı uzman uygulamasının getirilmesi sürecin hızlanmasında yardımcı olacaktır. Ayrıca fikri mülkiyet alanının kendine has özelliklerinden ötürü bu alana özel yargılama usullerini içeren bir kuruluş kanununun çıkarılması aciliyet arz etmektedir. Halen İstanbul’da yedi, Ankara’da dört, İzmir’de bir tane olmak üzere on iki FSHHM’si faaliyette bulunmaktadır. İstatistik bilgiler çerçevesinde bu mahkemelerin sayılarının artırılmasına kanımca lüzum bulunmamaktadır.

Hâkimlerin bu konuda önerileri; fikri mülkiyet alanındaki KHK’ların bir an önce kanunlaşması, kuruluş kanununun çıkarılması ve bu kanunların hazırlanması sürecinde kendilerinin de görüşüne başvurulması yönündedir³¹³.

VI) Aile Mahkemeleri

1. Genel Olarak

2001 yılında değişen Medenî Kanun’da en köklü değişiklikler aile hukuku alanında yapılmıştır. Bu anlamda, kadın-erkek eşitliğine aykırı olan veya

³¹³ “Mahkemelerde çalışan hâkimlerin ilgili kurumlarla, üniversitelerle belli zamanlarda bir araya gelip bu konularda fikir alışverişinde bulunmalı. İçtihatlar şu şekilde geliyor vs. uluslararası karşılaştırmalı hukuktaki örnekler de göz önünde bulundurularak görüşülmeli. Tabii bizim ülkemizde çok yaygın değil patent hukuku ile ilgili ihlal davaları. Batılı ülkelerde çok yoğun uygulamalar var. Ne zaman tecavüz görüldü ne zaman görölmedi. TPE’nin uygulamaları. Bunlar böyle geliştirilebilir”.

“Yasal düzenlemeyle ilgili KHK’ların yasalaştırılma taslakları var. Ben inceledim. Eski düzenlemede sorunları kaldırıcı değil yeni sorunları da beraberinde getiren kanunlar. Keşke bu konuda görüşlerimize başvurusaydı. Komisyon oluşturulmalı. Bir kişi hazırlıyor ben hazırladım diyor görüş istiyor. Bilim adamlarının ve uygulamacıların da katıldığı bir komisyon oluşturulmalı. Resme bir bütün bakarak adım adım gidilmesi lazım bence. Sanayi bakanlığına bağlı olan TPE’nin patent uzmanları hazırlıyor. Zaman zaman görüşlerimizi sunuyoruz ama lokal olduğu için algılamak zor olabilir. Patent uzmanlarının mühendis olması gerekiyor. Hukukçunun patent uzmanı olması pratik bir fayda sağlamaz. Bizden mahkemeler olarak beklenti şu: hem mühendis hem de hukukçu olacaksınız. Bunu sağlamak çok zor ama bu isteniyor. Teknik alan ne kadarsa o kadar uzman var”.

“Cezada soruşturmayı yapan birimler bir araya toplanmalı. Hukuk açısından söylenebilecek olanlar kuruluş kanunu çıkabilir, heyet olarak bakmaya geri dönüş olabilir ama uzun dönemde gerekli altyapı sağlandıktan sonra hemen değil çünkü şu anda bu daha verimli. Ayrıca ihtisas mahkemelerinin bölgesel olarak artırılması olabilir”.

uygulamada eşitsizlik doğuran hükümler yeniden düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanununun, aileyi, evlilik birliğini, çocukları korumaya yönelik düzenlemelerinden beklenen amacın gerçekleşebilmesi; büyük ölçüde, bu konuda çıkan uyuşmazlıkların, gecikmeksizin, en sağlıklı ve toplumsal yararı da sağlayacak şekilde çözülmesine bağlıdır.

Anayasanın 41. maddesinde³¹⁴, devletin ailenin korunması ile ilgili tedbirler alacağı öngörülmektedir. Hukuki boyutta aile içi ilişkilerin ayrıntılı olarak ele alınması, uyuşmazlıkların amacına uygun olarak çözümlenebilmesi, uygulamanın gereği gibi düzenli ve duyarlı yapılabilmesi, konunun özelliklerine hassasiyetle yaklaşılabilmesi için özel düzenlemelere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla Aile Mahkemelerinin kurulması bir gerekliliktir.

Aile mahkemesi, 9.1.2003 tarihli ve 4787 sayılı "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" (AMK) ile kurulmuştur³¹⁵. Kanunun amacı, 1. maddesine göre³¹⁶, aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemektir.

Anayasa'nın 41. maddesiyle aile konusunda Devlete yüklenen görevle ilgili olarak, 4787 sayılı Kanun ile yeni bir adım atılmış bulunmaktadır. Anılan Kanunla; adli yargıda, asliye hukuk mahkemesi derecesinde, Kanunda öngörülen ve yalnızca aile hukukundan doğan dava ve işlere bakmak üzere, tek hâkimli aile mahkemeleri

³¹⁴ Any. m.41: Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

³¹⁵ 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun 18 Ocak 2003 gün ve 24997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³¹⁶ 4787 sayılı Kanun m.1: Bu Kanunun amacı, aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemektir. Bu Kanun, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsar.

kurulmuştur. Mahkeme bünyesinde, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı da bulunmaktadır.

2. Kuruluş Nedenleri

Türk Medeni Kanununun, aileyi, evlilik birliğini, çocukları korumaya yönelik düzenlemelerinden beklenen amacın gerçekleşebilmesi; büyük ölçüde bu konuda çıkan uyuşmazlıkların gecikmeksizin, en sağlıklı ve toplumsal yararı da sağlayacak biçimde çözülmesine bağlıdır. Bunu sağlayacak olan uzman mahkemeler ise aile mahkemeleridir³¹⁷.

Aile, toplumu oluşturan en temel, vazgeçilemez bir kurum, temel bir birim olarak, geçmişte olduğu gibi, günümüzde de, çok büyük bir öneme sahiptir. Devletin ve toplumun, sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi, toplumun en küçük birimi olan aileye bağlıdır. Ailenin, bu önemli fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, daha baştan sağlıklı bir şekilde kurulması ve varlığını devam ettirmesi zorunludur. O nedenle, aile hukukundan doğan ilişkiler, esas itibariyle özel hukuka girmesine, özel hukuk alanında Devletin müdahalesi oldukça az olmasına rağmen, Devletin, aile hukukuna müdahalesi, özel hukuka dahil olan diğer hukuk dallarına oranla, daha fazladır. Ailenin, gelişmesi, sahip olduğu bu önemli fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için, sosyal ve ekonomik yönlerden olduğu gibi, hukuki açıdan da korunması gereklidir³¹⁸. Nitekim aile mahkemelerinin kurulmasına ilişkin Hükümet Gerekçesinde³¹⁹, bu hususa da değinilmekte ve aile

³¹⁷ **Büyüktanır, Tahir:** Aile Mahkemeleri, Ankara Barosu Dergisi, 2003/1, s.29-39, s.30.

³¹⁸ **Tercan, Erdal:** Türk Aile Mahkemeleri, AÜHFD, 2003/3, s.19-53, s.1,3.

³¹⁹ “Anayasanın "Ailenin Korunması" kenar başlıklı 41 inci maddesinde, ailenin Türk toplumunun temeli olduğu ve Devletin, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alacağı ve gereken teşkilâtı kuracağı belirtilmektedir. Toplumun temelini

hukukunun değişen şartlara ayak uydurması açısından aile mahkemesinin kurulmasının zorunluluğuna işaret edilmektedir.

Aile mahkemelerinin kuruluş ve görevlerinin belirleyen 4787 sayılı Kanun’a göre aile mahkemeleri aile hukukundan kaynaklanan dava ve işleri görmek üzere kurulan uzmanlık mahkemeleridir.

Boşanma süreci; aile birliğinin parçalanması, eşlerin ve çocukların hakları açısından önemli bir sorun alanıdır. Dava öncesi, süreci ve sonrası; ailelerin bütünlüğünün korunması, ayrılık halinde ise tarafların hak ve çıkarlarının korunması önemli bir ekonomik, sosyal, psikolojik ve hukuki destek mekanizmasını gerektirmektedir. Aile mahkemesi; yapısında psikolog, pedagog ve sosyal alışmacıları içerdiğinden, aile hukukundan doğan dava ve işleri taraflar arasındaki karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların

oluşturan ailenin korunması için gerekli önlemlerin alınması ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Hiç şüphesiz, bir toplumda sosyal barış ve adaletin sağlanması, demokratik haklara saygılı, sağlıklı, topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesinde ailenin önemi inkâr edilemez bir gerçektir. Ailenin korunması görevi ise Devlete aittir. Günümüzde birçok sahada olduğu gibi, sosyal yapıdaki baş döndürücü gelişmeler ve karmaşıklık, eşlerin ve çocukların da sorunlarının artmasına ve olumsuzluklar yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu sorunların çözümünde yargı alanına giren konular bakımından da birtakım yenilikler getirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Birçok ülkenin iç hukukunda aile mahkemelerine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı, örneğin Kanada ve Almanya’da aile mahkemelerinin bulunduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre, aileye ilişkin dava ve işler halen genel mahkemelerde görölmektedir. Genel mahkemeler, aileye ilişkin davaların yanı sıra diğer hukuk davalarına da bakmak durumundadırlar. Bu durum, mevcut mahkemelerin, aile hukukundan doğan dava ve işlerin özömlenmesinde kendilerinden beklenen işlevi yerine getirmesine engel olmaktadır. Ayrıca 08.02.2001 tarihli ve 24607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun özellikle aile hukukuna ilişkin hükümlerinden beklenen amacın gerçekleşmesi bakımından da aile mahkemesinin kurulması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Tasarıyla kurulması öngörölen ve bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı bulunan aile mahkemeleri; aile hukukundan doğan dava ve işleri taraflar arasındaki karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların sulh yoluyla çözümünü sağlamaya çalışacaktır. Böylece, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alması gibi önemli işlevleri de yerine getirecek olan aile mahkemelerinin kurulması amacıyla bu tasarı hazırlanmıştır”.

öncelikle sulh yoluyla çözümünü sağlamaya çalışmaktadır³²⁰.

Aile mahkemeleri, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alması gibi önemli işlevleri de yerine getirmektedir. Aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere; bir uzmanlık alanı olarak, kuruluş, görev ve yargılama usulleri düzenlenmiş; kuruluşuna özgü belli esasları olan; atanacak hâkim, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıda, diğer niteliklerinin yanında aile hukuku ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapma koşulu aranan; görev alanına giren konularda yetişkinler ve küçükler hakkında koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alan; diğer kanunlar yanında Türk Medeni Kanunu hükümlerini temel alan ve ilgili kanunlarla belirlenen usul hükümlerine göre uygulamalar yapan bir mahkemenin kurulması ana yaklaşımdır³²¹.

Medeni Kanun; aile hukuku alanında, demokratik toplum düzeninin ve demokratik aile yaşamının gelişmesine temel olacak düzenlemeler yapmıştır. Aile mahkemelerinin kuruluş ve görevlerini belirleyen 4787 sayılı Kanun'da genel gerekçe olarak, ailenin korunmasının Anayasal bir zorunluluk olduğu, bu koruma görevinin devlete ait olduğu ve bu doğrultuda özel uzmanlık gerektiren bir mahkemenin kurulmasının kaçınılmaz bir hal aldığı belirtilmiştir.

Belirli türdeki uyuşmazlıklara bakmak üzere özel görevli mahkemeler kurulması; bazı sosyal, ekonomik ve hukuki ilişkilerin karmaşık bir yapıya sahip olması, bu ilişkilerden kaynaklanan çekişmelerin çözüme kavuşturulmasının

³²⁰ Cılga, İbrahim: Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme. www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi.htm, 07.04.2009.

³²¹ Cılga, age.

uzmanlık gerektirmesi ve bu tür uyuşmazlıkların giderek artmasından doğan ihtiyaca cevap verme düşüncesine dayanır³²².

Aile hukuku alanına giren uyuşmazlıklar gittikçe karmaşık bir görünüm göstermekte ve bunların sayısı da günden güne artmaktadır. Örneğin, yapay dölleme, tüp bebek, kiralık anne gibi konulardan kaynaklanan sorunların çözümü, uzmanlığı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca Anayasanın 41. Maddesi uyarınca aile toplumun temelini oluşturduğundan, bu alana ilişkin uyuşmazlıklar, olağan uyuşmazlıklardan farklı olarak, hayati bir önem taşıdığından yalnız bireysel çıkarları değil, toplumsal çıkarları ve kamu düzenini de doğrudan doğruya ilgilendirmektedir³²³.

Yine Devlet, Anayasanın 41. Maddesi uyarınca, ailenin huzur ve refahını özellikle ana ve çocukların korunması ve bunun için gerekli önlemleri almakla yükümlü tutulmuştur. Özel hukukun diğer alanlarından farklı olarak aile hukuku alanında devlet müdahalesi daha yoğundur. Aile hukukunda mal rejimleri bile, içerdiği sorunların kapsam ve karmaşıklığı sebebiyle tek başına aile mahkemelerinin kurulmasını haklı kılar. Bunun dışında boşanma, evlat edinme ve bunlar gibi birçok konunun uzmanlığı zorunlu kıldığı herkesin malumudur. Öte yandan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ülkemizde de kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Anayasa uyarınca kanun hükmünde olan ve Anayasa'ya aykırılığı da iddia edilemeyen bu sözleşmenin uygulanmasının çeşitli karmaşık sorunlar doğuracağı ve uzmanlık gerektireceği, hiç bir şüpheye yer bırakmayacak kadar açıktır. Tüm bu veriler, karmaşık bir yapı gösteren ve sayıları günden güne artan aile

³²² Arslan/Tanrıver, s.7.

³²³ Sirmen Lale/Koçhisarhoğlu Cengiz/Tanrıver Süha/Süral Nurhan/Tercan Erdal: Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türkiye’de Aile Mahkemelerinin Kurulmasında Yararlanılabilecek Bir Model, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Nisan 2000, C.5, S.3, s.2.

hukukuna ilişkin anlaşmazlıkların ayrı bir yapılanmayla örgütlenen ve özel yargılama usulleri uygulayarak çalışan uzman mahkemelerce çözüme kavuşturulmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir³²⁴.

TBMM’de Kanun’un görüşülmesi sırasında Adalet Bakanı tarafından verilen bilgiye göre, Aile Mahkemelerinin görev alanına giren davaların genel davalar içindeki oranı %15’e ulaşmaktadır³²⁵. Sadece bu oranın yüksekliği değil, aile hukukuna giren davaların, toplumun yararını da yakından ilgilendiren özellikleri ve önemi nedeniyle, aile mahkemelerine duyulan büyük ihtiyaç bu mahkemelerin kurulması suretiyle karşılanmıştır.

Ankara’da, 2002 yılı itibariyle 51496 adet asliye hukuk davasının 14081’inin, yine toplam 27672 adet sulh hukuk davasının ise 2576’sının, aile mahkemelerinin görev alanına girdiği belirlenmiş ve genel toplamda aile mahkemelerinin görev alanına giren dava sayısının 16657 olduğu saptanmıştır. Ankara’da kurulan 10 aile mahkemesine ise, 08.07.2003 tarihinden itibaren 14750 dava gelmiş olup, 2003 yılı sonu itibariyle 4562 tanesi karara bağlanmıştır³²⁶.

Aile mahkemesinin kuruluş amacı konusunda kendilerine soru yönelttiğimiz aile mahkemesi hâkimlerinin tamamı, amacın uzmanlaşma olduğunu söylemişlerdir. Hem daha sağlıklı ve isabetli karar verilmesi açısından hem de daha hızlı bir yargılama açısından uzmanlaşmanın zorunlu olduğunu belirtmişler ancak bunun için

³²⁴ **Tanrıver, Süha:** Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler, TNBHD, 1998/89, s.12-16, Makalelerim-1, Ankara 2005, s.90.

³²⁵ Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu Görüşmeleri (1/311) (S.Sayı:15) (1), http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=8325&P5=B&page1=14&page2=14, 14.04.2009.

³²⁶ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

hâkimlerin uzmanlaşmasına ve uzmanlaştıkları alanlarda kalmalarına imkân tanınması gerektiğini belirtmişlerdir.³²⁷

³²⁷ “Şimdi, evet, kuruluş amacı herhalde uzmanlaşmayı sağlar, hukuki himayeyi sağlama konusunda da tabii ki uzmanlaşmanın bir katkısı olacaktır. Peki, bizim mahkememiz bu şekilde, bu işlevi yerine getirebilmeye elverişli olarak tasarlanmış mıdır? Hayır. Mesela öncelikle yapısal olarak, bina olarak, aile mahkemelerinin adliyelerden ayrılması gerektiğini düşünüyorum. Yeşil kapılı, pembe panjurlu olmalı. Çocuklar için geldiği zaman rahatlıkla vakit geçirebileceği oyun alanı vs. olmalı. Aslında yapılamayacak şeyler değil. Çünkü çocuklar burada eli kelepçeli insanlarla aynı ortamda. Ondan sonra aile içindeki travmayı çözmeye çalışırken sosyal anlamda bir travma yaşıyoruz.”

“Dünyada tüm bilim dalları ihtisaslaşmıştır. Örneğin tıp bilimi yıllardır ihtisaslaşmış durumdadır. Tıp bilimi o kadar ihtisaslaşmıştır ki artık kulak-burun-boğaz dediğiniz bilim dalında Gazi üniversitesine gittiğiniz zaman diyorlar ki kulak-burun-boğaz hangisinden rahatsızlığınız var. Hocalar ona göre ihtisaslaşmış. Aynı şekilde hukuk bilimi çok geniş bir alan. Sosyal alanımızı düzenliyor hava hukukundan deniz hukukuna aile hukukuna kadar. Bu kadar geniş bir alanda ihtisaslaşmadan bir kişinin bütün alanlara sahip olması ve bu konularda hâkim olarak karar vermesi mümkün değil bence. Dolayısıyla bu kadar geniş bir bilim alanında ihtisaslaşmak zorunludur. İhtisas mahkemelerinin kuruluşunda bu amaçla baktığınızda doğru bence ve hukuk bilimi her gün yeni alanların açıldığı bir alan. Her gün yeni tartışmaların yaşandığı bir alan. Sosyal hayattaki değişimle birlikte sürekli yeni tartışmalara yer açılıyor. Bir kavramlar üretebileceği kapasiteden çok daha geniş ve hâkim olarak olayı anlayıp çözmek zorundasın. O yüzden o konuyla ilgili çok bilgi sahibi olmak zorundasın. Ama bir adamın bütün konularda bilgi sahibi olması düşünülmez. İkincisi ihtisas mahkemesinin kuruluş amacında dolayısıyla ihtisas sahibi kişiler o olaya ilişkin daha etkin ve yetkin bilgi birikimine sahip oluyor. Hem daha sağlıklı ve isabetli karar verilmesi açısından hem de daha hızlı bir yargılama açısından ihtisaslaşma şart diye düşünüyorum. Türkiye’de ihtisas mahkemeleri kurulmuştur ama tartışılmayan bir konu sistem hâkimlerin ihtisaslaşmasına ve ihtisas yaptıkları alanda çalışmasına çok imkân tanımıyor. Ben bugün aile mahkemesi hâkimiyim ama yarın sabah ne olacağımı bilmiyorum. Kurul yarın sabah bir kararla beni aile mahkemesinden alıp fikri ve sınai haklar mahkemesi hâkimliğine verebilir. Bu yaz da verildi bir arkadaşımız. Fikri ve sınai haklar mahkemesinden alıp ticaret mahkemesine verebiliyor. Bence hem ihtisas konusunda eğitim almalı hem de ihtisas yaptığı alanda çalışmalı değiştirilmemeli. Kendisi istemeden yeri değiştirilmemeli. Siz bu konuda ihtisas aldınız bu konuda çalışın. İhtisasımız olmadan çalışmamız neye benziyor biliyor musunuz? Ortopedi doktoruna sabahleyin polikliniğe geldiği zaman sen bugün göz polikliniğine bak demek gibi bir şey. Orda nasıl bir sorun çıkarsa burada da aynı sorun çıkıyor. Ve yargılamayı geciktiriyor. Be bugün özel görevli mahkemede çalışarak elde ettiğim verimi beni alıp sulh hukuk mahkemesine verseler ticaret mahkemesine verseler uzun bir süre aynı performansı göstermem. Orada kendimi geliştirmem lazım. O mahkemenin konusunda ihtisaslaşınca kadar bir yavaşlama süreci yaşayacağım.”

“Uzmanlaşıyorsunuz. Daha tecrübeli oluyorsunuz. Türkiye’de mahkemelerin uygulaması özellikle taşrada her çeşit davaya bakıyorsunuz. Mesela başta sordunuz hukuk mu ceza mı? Çok uzun zaman sulh hukuk mahkemesi, sulh ceza birlikte çalıştık. Asliye hukuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi birlikte yetkiyle çalıştık. Ya da çapraz yetkiyle çalıştık, ama şimdi uzmansınız ve bu konuda kendinizi eğitiyorsunuz. Çok geniş. Ben diyorum ki 28 yıllık üniversiteye girdiğimden beri hukukun içindeyim. Her gün ne kadar az şey bildiğimi öğreniyorum. Ama uzmanlaştığınız zaman o konuda daha bilgili oluyorsunuz.”

“Uzmanlaştık, daha yararlı olduğumu düşünüyorum. O konuda daha çok okuyorsunuz daha çok araştırıyorsunuz, sizin dosyanız gittiği daire ile daha çok irtibat kuruyorsunuz. Taraflar açısından da daha kısa sürede, yargılamanın kısa olması da önemli, verimli oluyorsunuz. Daha seri yargılama oluyor.”

3. Görev ve Yetkileri

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun “Aile Hukuku” başlıklı İkinci Kitabında yer alan hükümlere göre, Üçüncü Kısım hariç aile hukukundan doğan tüm davalar³²⁸, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunda öngörülen tedbirlere ilişkin kararları almak aile mahkemesinin görevleri arasında yer alır.

İhtiyaç duyulan yerlerde birden fazla kurulan Aile mahkemesi ayrı birer mahkeme olmayıp o yerdeki tek aile mahkemesinin birer dairesi konumundadır. Dolayısıyla aralarındaki ilişkide görev ilişkisi değil; bir iş dağılımı ilişkisidir. Bu nedenle dosyalar, nöbetçi aile mahkemesi tarafından işin niteliğine bakılmaksızın, o yerdeki aile mahkemeleri arasında sayısal eşitliği sağlayacak şekilde numaralandırılmış aile mahkemelerine tevzi edilecektir³²⁹.

Aile mahkemelerinin yetkisi konusunda, AMK'da herhangi bir özel düzenleme getirilmemiştir. Bu durumda, aile mahkemelerinin yetkisi, öncelikle, aile mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere ilişkin özel yetki kuralları varsa, bu yetki kurallarına göre belirlenecektir. Bu şekilde yetkiye ilişkin özel hüküm bulunmayan hallerde de, HUMK'nun yetkiye ilişkin hükümleri genel olarak

³²⁸ 4787 sayılı Kanun'da, 5133 sayılı Kanun ile 14.04.2004 tarihinde yapılan değişiklikle bu kanuna geçici 2. madde eklenmiş ve bu maddeyle “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte aile mahkemelerinde görülmekte olan ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun İkinci Kitabının Üçüncü Kısımında yer alan konularla ilgili dava ve işler yetkili ve görevli mahkemesine devredilir” hükmü getirilerek vesayete ilişkin davalar aile mahkemesinin görev alanından çıkarılmıştır. Dolayısıyla aile mahkemesinin görevine giren konular; evlenme, nişanlanma, evlenme ehliyeti ve engelleri, evlenme başvurusu ve töreni, batıl olan evlenmeler, boşanma, evliliğin genel hükümleri, eşler arasındaki mal rejimi, soy bağının kurulması, evlat edinme, velayet, çocuk malları, aile-ev düzeni, aile malları ve kanunla verilen diğer görevler olarak sınırlandırılmıştır.

³²⁹ **Baktır, Selma:** Aile Mahkemeleri, Ankara 2003, s. 51; **Okur, İbrahim:** Aile Mahkemeleri ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar, Hukuk ve Demokrasi Dergisi Şubat 2004, Yıl 1, S: 5, s.24-28, s. 26; **Karagülmez, Ali/Ural, Sami Sezai:** Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri, Ankara 2003, s. 25.

uygulama alanı bulacaktır. Nitekim AMK m.7/II gereğince, "özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunda hüküm bulunmayan konularda Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır". Bu hüküm gereğince de, yetkiye ilişkin özel hüküm bulunmayan hallerde, HUMK hükümleri uygulama alanı bulacaktır³³⁰.

4. Örgütsel Yapısı

Aile mahkemeleri, Türk Hukuku sistemine 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev Ve Yargılama Usulüne İlişkin Kanun ile 18 Ocak 2003 yılında girmiştir. Bu kanunun 2. maddesine göre, aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerinde olan her ilçede tek hâkimli ve Asliye Mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulacağı belirtilmiştir. Burada aile mahkemelerinin kuruluşunda il merkezleri için bir sınırlama söz konusu değilken, ilçelerde nüfus şartı getirilmiş ve ilçelerde kurulma şartı olarak merkez nüfusunun "yüz binin üzerinde olması şartı" koşulmuştur. ABD'nin New York eyaletinde ve Almanya'da aile mahkemelerinin kuruluşu için nüfus şartı bulunmamaktadır³³¹. Bir yerde birden fazla aile mahkemesine ihtiyaç olduğu durumlarda, Adalet Bakanlığı yine aynı usulle HSYK'nın olumlu görüşünü alarak birden çok dairenin kurulmasını sağlayabilir. Bu durumda daireler numaralandırılacağı ilgili kanunda belirtilmiştir (AMK 2/2)³³².

³³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Tercan- Türk Aile Mahkemeleri**, s.40-41.

³³¹ **Sirmen/Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan**, s.6; **Karagülmez/Ural**, s. 26-27; **Baktır**, s.35.

³³² **Baktır**, s.35; **Karagülmez/Ural**, s.28.

Aile mahkemelerinin yargı çevresini kurulduğu il ve ilçenin mülki sınırları belirlenmekle beraber, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine HSYK'ca bu mahkemelerin yargı çevresi değiştirilebilir. Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde ise, AMK'nın kapsamına giren uyuşmazlıklara HSYK'nın belirleyeceği asliye hukuk mahkemeleri bakacaktır³³³ (AMK m. 2). Aile mahkemelerinin yargı çevresi il ve ilçenin mülki sınırları esas alınarak yargı çevreleri geniş tutulmuş ve aile mahkemesi kurulmayan ilçelerdeki aile davalarında mülki olarak bağlı olduğu il veya ilçenin aile mahkemesine gitmesi amaçlanmıştır. Buna göre örneğin, nüfusu yüz bini aşmadığı için aile mahkemesi kurulmayan Bala, Haymana gibi ilçelerdeki aile davalarının da mülki yönden bağlı olduğu Ankara iline gitmesi öngörülmüştür³³⁴. Bu durum uygulamada belli sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan birincisi, ekonomik açıdan zor şartlar altında yaşayan kırsal kesimdeki vatandaşların il merkezine gidip dava açmaları, bu davayı takip etmeleri hem maddi hem de manevi olarak çok büyük sıkıntılar doğrulacaktır. Bu hem ülke gerçeklerine hem de usul ekonomisine uygun olmayacaktır. İkinci sakınca ise, ilçelerdeki davaların da merkeze gönderilmesi yeni kurulan bu mahkemelerin henüz işin başında felç olmasına, işlerin tıkanmasına ve içinden çıkılmaz bir durumun ortaya çıkmasına

³³³ HSYK'nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararı; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

15- Aile Mahkemeleri Konusunda;

- a) 18.01.2003 gün ve 24937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yargılama Usullerine Dair Kanuna göre kurulup faaliyete geçirilen müstakil aile mahkemelerinin yargı çevresinin bu yerlerdeki asliye hukuk mahkemesinin yargı çevresiyle aynı olarak belirlenmesine,
- b) Aile mahkemesi kurulup da faaliyete geçmeyen yerler ile 4787 sayılı Yasa gereğince aile mahkemesi kurulması gerekip de iş durumu itibarıyla aile mahkemesi kurulmayan yerler de, aile mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere asliye hukuk mahkemelerinde bakılmasına karar verilmiştir.

³³⁴ **Okur**, s.25.

sebeup olmuştur. Bu sakıncaları gözönünde bulunduran HSYK, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine, AMK'nın 2. maddesindeki yetkisini kullanarak İskenderun, Nazilli, Tarsus, Gebze ve Karşıyaka dışındaki aile mahkemelerinin yargı çevresini bu yerlerdeki Asliye hukuk mahkemesinin yargı çevresi olarak belirlemiştir. İleride belirtilen birinci sakıncanın ortadan kalkması ve bu mahkemenin fiziki şartlar ve personel bakımından iyileşmesi sağlandığında, asliye hukuk mahkemesinin yargı alanı olarak belirlenen yargı alanının mülki sınırlar olarak değiştirilmesi mümkün olacaktır. Tabii ki gerekli alt yapıları oluşturulan aile mahkemesinin sayısının arttırılması durumunda bu mahkemelerin kuruluş amacına ulaşılmış olmakla birlikte bu mahkemelerden de gerekli verim alınmış olunacaktır³³⁵.

Türkiye'de aile mahkemeleri asliye mahkemeleri düzeyinde ancak tek hâkimli olarak kurulmuşlardır. Birçok yabancı ülkede de aile mahkemeleri tek hâkimli olarak faaliyet göstermektedir. Örneğin KKTC ve Almanya'da da aile mahkemeleri tek hâkimlidir ve aile hâkimi olarak adlandırılırlar. Fransa'da da aile mahkemeleri tek hâkimli olmasına rağmen bu tek hâkim görev alanına giren bir davayı üç hâkimden oluşan asliye mahkemesine gönderebilir veya boşanma davası esnasında taraflardan birinin davanın asliye mahkemesinde görülmesi yönünde talebinin olması halinde aile mahkemesi hâkimi davayı zorunlu olarak asliye mahkemesine gönderebilir³³⁶.

Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra AMK'da belirlenen ölçüler ışığında HSYK'nın da uygun görüşü alınmak suretiyle 68 yerde 118 aile mahkemesi kurulmuştur. Bu ilk etapta kurulun aile mahkemelerinden 24'ü, gerekli alt yapıları

³³⁵ **Okur**, s.25; **Aras, Bahattin**: Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri, Ankara 2007, s.116.

³³⁶ **Baktır**, s.52; **Karagülmez/Ural**, s.28; **Okur**, s.24.

hazır olmadığı için faaliyete geçememiştir. Aile mahkemeleri kurulan bu yerlerde, HSYK'nın 14.9.1981 gün ve 125 sayılı ilke kararı ile her bir asliye hukuk mahkemesinin yıllık bakabileceği dava sayısı 750-800 olarak belirlendiğinden, yıllık iş sayısı bu oranları aşmış olan bazı yerlerde birden fazla kurulmak üzere toplan 94 aile mahkemesi, adliyelerin fiziki koşulları, hâkim sayıları ve personel durumlarında dikkate alınarak faaliyete geçirilmiştir. Şu anda 76 il ve ilçede 164'ü faal olmak üzere toplam 172 aile mahkemesi kurulu durumdadır³³⁷.

Özel görevli mahkemelerle ilgili yapılan eleştirilerden birisi de yalnızca büyük illerde kuruluyor olması ve bu illerin dışındaki yerlerdeki uyuşmazlıklara bakmakla görevli mahkemelerin yukarıda belirtildiği gibi asliye hukuk mahkemesi olması hususudur. Yani uzmanlık mahkemelerinin varsayılan avantajlarından yalnızca bu mahkemelerin kurulduğu yerlerde ikamet eden kişilerin faydalanması durumunun eşitlik ilkesine aykırı olup olmadığı tartışılmaktadır. Eğer uzmanlık mahkemelerinde yargılama daha hızlı yapılabiliyorsa ve verilen kararlar daha isabetliyse bu imkândan tüm vatandaşların yararlandırılmasının gerektiği, ancak bu şekilde eşitlik ilkesinin ihlal edilmemiş olacağı bu görüş taraftarlarınca dile getirilmektedir³³⁸. Bu konuda kendileriyle görüştüğümüz aile mahkemesi hâkimleri farklı görüşler beyan etmişlerdir³³⁹. Genel olarak kamu hizmetlerinin devletin

³³⁷ Bu bilgiye 14.04.2009 tarihinde www.adlisicil.gov.tr adresine yapılan bilgi edinme başvurusu yoluyla ulaşılmıştır.

³³⁸ **Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006**, s.233-234.

³³⁹ “Genel olarak bu belki doğru olabilir ama bence aile mahkemelerinin sayısı artırılmalı, nasıl ki aile hekimliği söz konusu ise her ailenin bir hâkimi de olmalı. Çünkü aile içerisindeki ilişkilerin devamlılığı, sorunların anlaşılması anlamında katkısı olacağını düşünüyorum. Bunların sağlanması açısından aile mahkemelerinin sayısı artırılmalıdır. Eşitsizlikle ilgili kısma cevap: bu herhalde kaynaklar meselesi ve kamu hizmetinin sunulmasında ülkenin kaynakları, mutlak anlamda baktığınızda haklısınız, hatta ben de bana kalırsa bırakın her ilçeye kasabaya aile mahkemesi kurulmasını her aileye, bağlı olduğu bir mahkeme söz konusu olabilir. Sürekli bir izleme, bir takip olayı gerçekleşebilir.”

imkânları dâhilinde sunulduğu belirtildikten sonra hâkimlerin bir kısmı bilhassa aile mahkemelerinin yargılama faaliyetinin yanı sıra, aile kurumunun sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için aynı zamanda danışmanlık yaptığını, dolayısıyla sadece büyük yerleşim birimleriyle sınırlı kalınmaması gerekliliğini vurgularken, diğer bir kısım hâkimler ise küçük yerleşim birimlerinde mahkeme kurulmasının iş yoğunluğunun bu yerlerde fazla olmadığı gerekçesiyle gereksiz olduğunu, mahkemelerin büyük merkezlerde toplanması gerektiğini, bu şekilde yargılama kalitesinin yükseleceğini belirtmişlerdir.

Aile Mahkemeleri Kanunu’nun değişiklik³⁴⁰ yapılmadan önceki üçüncü maddesine göre “aile mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve

“Küçük yerlerde yok. Eşitlik ilkesine aykırılık durumu çok düşünmedim. Küçük yerlerde kurulması da gerçekçi değil. Yani yılda on tane dava gelecek yerde mahkeme kurulması gerçekçi değil. Aslında problemin halledilebilmesi için Türkiye’de dağınık mahkemelerin toplulaştırılması gerekiyor. Biliyorsunuz önceki hükümet zamanında 330’a yakın mahkeme kapatıldı. En az 350 tane daha kapatılması lazım. Çok küçük yerlerdeki adliyelerin kapatılmak suretiyle merkezi yerlerde toplanması suretiyle birçok tasarruf sağlanabileceği gibi merkezi yerlerdeki adliyelerde özel görevli mahkemeler kurulabilir. Esas sorun halledilebilir. Yani küçük yerlerde bu tür mahkemelerin olmaması sorunu bu şekilde halledilebilir. Örneğin benim düşüncem şeydi bir ulaşım olarak üç saat içinde ulaşılacak yerlerdeki mahkemeler toplanmalıdır diye. Karadeniz bölgesinde 10 km.’de bir ilçe var hepsinde adliye var mesela.İnsanlar duruşmaya gitmek için bir saat zaman ayırmalı. Büyük bir şehirde zaten sen bir saatte adliyeye geliyorsun. Ben evden çıkıp 35 dakikada adliyeye geliyorum. Vatandaş da adliyede işi olduğunda 1 saatini ayıracak. İllaki bulunduğu ilçede adliye olmak zorunda değil. O zaman toplulaştırıldığı zaman o özel mahkemeler de kurulabilir. Buradaki eşitlik ilkesi bir miktar tolere edilir o zaman”.

“Tabii bütün mahkemelerin uzmanlaşması, ihtisas mahkemelerinin kurulması elbette çok yararlı ama Türkiye’nin adli yapılanması itibarıyla çok küçük yerlerde bunun mümkün olduğunu düşünmüyorum. En azından il merkezlerinde bu mümkün olabilir. Hakkari’de fikri haklara ihtiyaç olmaz bence de ama toplumun temeli aile olduğu için yaygınlaşması yararlı olur diye düşünüyorum”.

³⁴⁰ Aile mahkemeleri ile ilgili hazırlanan kanun tasarısında aile mahkemelerine atanacak hâkimlerin nitelikleri ile ilgili atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış adli yargıda görevli, tercihen evli ve çocuk sahibi otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitimin yapmış olmasını içeriyordu. Ancak tasarı kanunlaşırken değişikliğe uğratarak tercihen lafı kaldırılarak Aile Mahkemesine atanacak hâkim için evli ve çocuk sahibi olması ve otuz yaşında olması atanması için zorunlu şart olarak öngörülürken, aile hukuk alanında yüksek lisans yapmış olması ise tercih sebebi olarak düzenlemiştir (AMK m. 3).

tercihen aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır” şeklindeydi ve bu hükümden anlaşılacağı üzere aile mahkemesi hâkimlerinin belli niteliklere sahip olması şart koşulmuşken, aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmak tercih sebebi sayılmıştı. Buna göre:

- Atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış olmaları,
- Adli yargıda görevli olmaları,
- Evli olmaları,
- Çocuk sahibi olmaları,
- Otuz yaşını doldurmuş olmaları zorunlu nitelikler, buna karşılık, aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmaları ise tercih sebebi olarak sayılmıştı.

Böylece eğer zorunlu nitelikleri taşıyan hâkimlerden birisi, ayrıca aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış ise, diğerlerine tercih edilerek aile mahkemesine hâkim olarak atanabilecekti. Bu hüküm de beraberinde çeşitli zorlukları getirmiş özellikle ülkemizde bu niteliklere uyan hâkim bulmanın zorlukları sebebiyle alt bölgelere atanacak yeteri sayıda hâkim bulunamamış ve ayrıca bu zorunlu niteliklerin boşanma veya çocuklarının ölümü sebebiyle kaybı halinde ne olacağı sorun teşkil etmiş, uygulamada ve doktrinde de tartışmalara neden olmuştur³⁴¹. Bu

³⁴¹ Tercan’a göre, aile mahkemesine atanacak hâkim, evlenmiş ve boşanmış da olsa, diğer özellikleri uygunsa, aile mahkemesine hâkim olarak atanabilmelidir. Hükümün lâfzı ön plâna çıkartılıp, halen evli olmak zorunlu olmamalıdır. Burada önemli olan, aile mahkemesine hâkim olarak atanacak kimsenin, evlilik ve aile kurumunu bizzat yaşayarak, o konularda bilgi ve tecrübe sahibi olması, kendi evliliği nedeniyle sahip olduğu bu bilgi ve tecrübeleri, aile mahkemesi hâkimi olarak, baktığı dava ve işlerde kullanabilmesini sağlamaktır. Bu durum dikkate alındığında, evlenmiş ve boşanmış hâkimlerin de, aynı bilgi ve tecrübeye sahip oldukları, bunları, baktıkları dava ve işler de kullanabileceklerini söylemek mümkündür. Aynı durum, eşi öldüğü için, evliliği sona eren hâkimler için de geçerlidir; bu gibi hâkimler de, diğer özellikleri uygunsa, aile mahkemesine hâkim olarak atanabilmelidir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tercan- Türk Aile Mahkemeleri**, s.27. Zorunlu niteliklerin kaybolması halinde Karagülmez/Ural’a göre aile

sebeple, 5133 sayılı değişiklik kanunu ile Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 3. maddesinde yer alan “evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve tercihen” ibaresi, “tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve” şeklinde değiştirilmiştir. Böylece, evli ve çocuk sahibi olmak, otuz yaşını doldurmuş olmak zorunlu niteliklerden çıkarılarak yalnızca tercih sebebi yapılmıştır. Bu durum aynı kanunun 5. maddesinde³⁴² düzenlenen uzmanların atanma nitelikleri için öngörülen tercih sebeplerine benzetilmiştir. Sonuç olarak aile mahkemelerine atanmak için gerekli zorunlu nitelikler;

- Atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış olmaları,
- Adli yargıda görevli olmaları,

Aile mahkemelerine atanmak için tercih edilecek nitelikler ise;

- Evli olmaları,
- Çocuk sahibi olmaları,
- Otuz yaşını doldurmuş olmaları,
- Aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmalarıdır.

Sayılan niteliklerin zorunlu olmaktan çıkarılarak tercih sebebi sayılması aile mahkemeleri kanunun uygulanmasından beri oluşan, ileride de oluşması kuvvetle

mahkemesi hâkiminin dava veya işlere bakmasında ve bu aşamadan sonra yaptığı işlemlerde yasaya aykırılık söz konusu olacaktır. Çünkü bu yazarlara göre kanunda yer alan şartları taşımama ile sonradan kaybetmenin hukuki sonucu aynı olacaktır ve kanuni hâkim ilkesinin ihlal edilmiş olacaktır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Karagölmez/Ural**, s.28

³⁴² **Aile Mahkemeleri Bünyesinde Bulunan Uzmanlar** m.5: Her aile mahkemesine Adalet Bakanlığınca, tercihan; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından, birer psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı atanır.

muhtemel başka sorunların oluşumuna engel olması bakımından isabetli olmuş ve kanunun uygulanabilirliğini artırmıştır.

Zorunlu niteliklerden adli yargıda görevli olmaları hususunun, hâkimlerin uzmanlığı sorununun çözümünde ne derece yarar sağlayacağı tartışmalıdır. Çünkü adli yargıda kolunda medeni yargının yanı sıra ceza yargısı da yer almaktadır ve hâkimlerin atanmasında uzmanlığa riayet denildiğinde ilk önce gözönünde bulundurulması gereken husus medeni yargı ve ceza yargısı alanında görev yapan yargıçların yine aynı yargı kollarında görevlerine devamı temin etmektir³⁴³. Bu bakımdan bu düzenlemenin gözden geçirilmesinde yarar vardır.

Aile mahkemesi hâkiminin yukarıda anılan özelliklere sahip olmasının, hâkimin uzmanlaşmasına ne derece katkı sağlayacağı ve yargılama faaliyeti açısından nasıl bir önemi olduğu doktrinde tartışılmaktadır³⁴⁴. Burada Tercan'a göre önemli olan, aile mahkemesine hâkim olarak atanacak kimsenin, yaşça olgun, evlilik ve aile kurumunu bizzat yaşayarak, o konularda bilgi ve tecrübe sahibi olması, kendi evliliği ve çocuğu nedeniyle sahip olduğu bu bilgi ve tecrübeleri, aile mahkemesi hâkimi olarak, baktığı dava ve işlerde kullanabilmesine imkân vermek, böylece, aile ve çocuğun yapısına, psikolojisine daha uygun kararlar verilmesini sağlamaktır.

³⁴³ **Kuru, Baki:** Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği, Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49, Makaleler, Ankara 2006, s.99-116, s.102.

³⁴⁴ “Aslında uzmanlaşmadan anlaşılması gereken de açık değildir. Bu konuda aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerine dair 4787 sayılı Kanunun 3. maddesinde aile mahkemelerine atanacak hâkimlerin adli yargıda görevli, tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olması gereği dışında herhangi bir ipucu da bulunmamaktadır. Buradan, evli ve çocuk sahibi bir hâkimin aile hukuku konusunda uzman olabileceği gibi bir karine çıkmaktadır. Ancak böyle bir karinenin doğruluğu bir yana, o hâkimin kendi kötü deneyimleri nedeniyle aslında aksinin de söz konusu olabileceği ileri sürülebilir”. Bkz. **Taşpınar Ayvaz, Sema:** Medeni Yargı İlk Derece Mahkemeleri Bakımından Yargı Örgütü Hukukundaki Gelişmeler, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, s.221-236, s.232.

Gerçekten, yaşça belirli bir olgunluğa ulaşmış olanlar, evli ve çocuk sahibi kişiler, aile ve çocuk gibi, hassas konularda, kural olarak, daha makul ve mantıklı hareket edebilirler³⁴⁵. Bu açıdan bakıldığında tercih sebebi olarak sayılan özelliklerin kanımızca da yerinde olduğu görülmektedir.

Bir diğer tercih sebebi olan aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olmasının aranması ise isabetli olmuştur. Çünkü alanlarında daha fazla eğitim alarak uzmanlaşmalarının, aile mahkemesi hâkimlerine, aile hukukundan doğan sorunların çözümünde yarar sağlayacağı açıktır. Ancak ülkemizde özel olarak aile hukuku alanında yüksek lisans veya doktora programları açılmamaktadır. Özel hukuka bağlı olarak aile hukukunun da içinde bulunduğu medeni hukuk alanında yüksek lisans veya doktora programları açılmaktadır. Bu yüzden sadece kanunun lafzına bağlı kalarak aile hukuku alanında yüksek lisans yapma şartı aranmamalı, özel hukukun diğer alanlarında da yüksek lisans yapmış olmayı aile mahkemelerine atanmak için tercih sebebi sayılması mümkün olmalıdır. Aksi halde kanunun lafzına sıkı sıkıya bağlı kalmak kanunun işlevselliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Hatta; aile hukuku alanında veya belirttiğimiz şekilde özel hukukun diğer alanlarında yüksek lisans yapma şartının yanında psikoloji, psikodrama gibi alanlarda yüksek lisans yapmış olmaları da tercih sebebi sayılmalıdır. Çünkü aile mahkemesi hakimlerinden istenen yalnızca iyi hukuk bilmeleri değil bunun yanında taraflarla empati kurarak sorunları daha iyi çözebilmeleri de istenmektedir³⁴⁶.

Kanunda tercih sebebi olarak sayılan aile hukuku alanında yüksek lisans yapma şartını sağlayamayan veya hizmet içi eğitim alamayan hâkimlerin göreve

³⁴⁵ **Tercan- Türk Aile Mahkemeleri**, s. 27-29.

³⁴⁶ **Baktır**, s.68.

gelmesi halinde mahkemelerin beklendiği gibi çalışıp çalışamayacağı hususu diğer uzmanlık mahkemelerinde olduğu gibi tartışma konusu yapılmaktadır. Bilindiği üzere hizmet içi eğitim almadan göreve başlayan hâkimler genel görevli mahkeme hâkimlerinden bir farklarının kalmadığı eleştirilerine hedef olmaktadır. Hâkimlere mahkemeye atanmadan önce hizmet içi eğitim alıp almadıklarını ve uzmanlaşmanın tam manasıyla sağlanabilmesi için hizmet içi eğitimin yeterli olup olmadığını sorduğumuzda, genelde düzenli bir eğitim almadıklarını, atandıkları özel görevli mahkemeye geldikten sonra süreç içinde uzmanlaştıklarını, ancak uzmanlaşmanın sağlanması için eğitimin yeterli olmadığını, zaman içinde hâkimin şahsi çabasıyla sağlandığını ifade etmişlerdir³⁴⁷. Hâkimlerin uzmanlaşmaması durumunda özel görevli mahkemedeki yargılamanın asliye hukuk mahkemesindekinden farkının kalmadığı eleştirilerinin ise yersiz olduğunu, gerek uzmanların gerekse yargılama usulündeki farklılıkların göz ardı edilemeyeceğini ayrıca bu mahkemelerde sürekli

³⁴⁷ “Kısa bir meslek içi eğitim aldım. Başladıktan sonra aile mahkemesi hâkimliğine. Yeterli miydi? Sorusuna cevap: Yani daha geliştirilebilir. Kendim için yeterli görüyorum ama tabii ki daha çok meslek içi eğitim almakta fayda var. Zaman zaman değişik tartışmalar yaşanmakta. Aile mahkemeleri yeni kurulmuştu. Onun tanıtılması görev alanı, davalarla ilgili bilgilendirme amacıyla, düzenli değil, yani sistematik bir hizmet içi eğitim yok. Örneğin Fransa’da, yeni mahkemeye atanan hâkim istediği anda meslek içi eğitime gidebiliyormuş. Düzenli olarak sistematik bir biçimde meslek içi eğitimleri var. Hiç göreve başlamadan meslek içi eğitime katılmak istiyorum ben derse gidiyor. Meslek içi eğitim aldıkta sonra göreve başlıyor. Bizde de böyle bir sistem olmalı. Aile mahkemesine atandığında kurumsal olarak, idari olarak bir birim olmalı eğitim veren akademi gibi. Kişi gidip oraya eğitim almalı. Hem adalet bakanlığı eğitim dairesi veriyor hem de adalet akademisi veriyor dersleri ama tamamen akademiye devretmeye çalışıyorlar”.

“Katıldım. 3 günlük bir seminere katıldım. Bir kez. Yeterli değil. Özellikle bakanlık elemanları zaman zaman araştırma yapıyorlar, soruyorlar. Mesela insan psikolojisi hakkında bizim eğitilmememiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü insan psikolojisi aile olduğu için en çok insanları etkiliyor, insan psikolojisi çok önemli. Psikoloji bilgimiz var ama daha ayrıntılı bilmemiz gerektiğini düşünüyorum.”

“Hizmet içi eğitim aldık eğitim akademisinden. Ancak yüksek lisans eğitimi değil.”

aynı türdeki davalara bakan hâkimin bu alanda uzmanlaşmamasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir³⁴⁸.

4787 sayılı Kanuna göre kurulan aile mahkemesinde yine bu kanunun 5. maddesine dayanılarak psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı³⁴⁹ atanması öngörülmüştür. İçinde bulunduğumuz yargı sistemi içinde aile mahkemeleri birer

³⁴⁸ “Asliye hukuk mahkemesinde de bakmaktaydım. Tabii şimdi daha nitelikli gidiyoruz. Daha iyi oluyor. Yargılama usulleri açısından uzmanlar dışında bir değişiklik yok.”

“Hâkimlerin ihtisaslaşması mahkemede uzun süre çalışmasıyla olur. Uzun süre bir alanda çalışmayla istemeseniz bile belli bir birikime sahip olursunuz bir süre sonra. Birazcık da istekliyse o dal üzerinde çalışmaya, mutlaka meslek içi bir eğitime de gerek yok. İhtisaslaşıyorsunuz, zorunlu olarak ihtisaslaşıyorsunuz. Ama bunun yanında meslek içi eğitimle bu pratik eğitim desteklenirse çok daha başarılı olacağını performansı arttıracığını düşünüyorum. Mesela şu anda usul 1926’dan beri çok değişti. Boşanmayla ilgili çok fazla problem olmayabilir. Herkes asgari bilir ama 2002’den sonra aile mahkemesi ihtisas alanına giren mal rejimleriyle ilgili davalar var. 2002’den sonra girdiği için çok fazla bilinen oturmuş uygulamaları olan bir alan değil. Biz aile mahkemesi olarak kendimizce bu konuda geliştirmeye çalışıyoruz. Ama sadece mal rejimleriyle ilgili mesela aile mahkemesinin içinde de mal rejimiyle ilgili meslek içi eğitim katılma ihtiyacı hissediyorum. Ki Ankara’da aile mahkemeleri arasında mal rejimiyle ilgili iddialıyım kendime göre, kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. Kendimi geliştirmeye çalışıyorum ama buna rağmen bir meslek içi eğitim olması gerektiğini düşünüyorum ve meslek içi eğitim olursa hemen katılmak isterim. Çünkü uygulama yeni doktrinde çok fazla tartışmalar var, yerleşmedi, birçok konuda içtihat çıkmadı. Eğitim olması faydalı olacaktır. Uygulamada birlik sağlanacaktır. O yüzden aile mahkemesi ve uzman mahkemeler eğitim almadı dolayısıyla uzman değil demek doğru değil. Davalara bakarak uzmanlaşıyoruz. Aile mahkemesinin içinden gelerek 5 yıldır baktığımız için aynı sorunlarla karşı karşıyayız. Ama bunun akademik anlamda desteklenmesi çok faydalı olur.”

“Vardı tabii, taşrada işbölümü ayrımı olmadığı için asliye hukuka bakarken boşanma davasına da bakıyordum. Fark var tabii. Orda pek çok çeşitli davaya bakıyorsunuz. Aile mahkemesinde artık uzmanlaştık bakış açımız bile değişti diyebilirim. Daha iyi oldu.”

³⁴⁹ **Psikoloğun** görevi, eşlerin müşterek çocuklarının korunmaya muhtaç, manen terk edilmiş çocukların boşanmaya karar verilmesi halinde, gerek velayet haklarına gerek kişisel düzenlemelerine esas olmak üzere inceleme araştırma, tespit ve gözlemler yapmak, ruh sağlığı, eğitim zeka ve kavrayış düzeylerini, davranış biçimlerini, yaşam biçimlerini, bedensel ve sosyal gelişmeleri konusunda gerekli tedbirlerin alınmasını, tedavi, ıslah ve iyileştirmelerini sağlamaktır. Boşanmada eşlerin ruhsal durumu, davalının davacıya karşı çıkma hakkının kötüye kullanılması niteliğinde olup olmadığını belirlemek ve bu konuda rapor hazırlamak gibi görevleri vardır. **Pedagogun** görevleri ise, çocuğun sorunlarıyla ilgili olarak nedenlerini araştırma ve bünyeye uygun çözüm önerileri geliştirme ayrıca alanı ile ilgili olarak da yine çocuklarla ilgili olarak genel durumlarını eğitim ve geliştirme durum durumlarını, evlat edinmede evlat edinen ile evlatlık edinmek istenen küçüğün kişiliği, sağlığı, karşılıklı ilişkileri, evlat edinmenin bakma koruma ve eğitime yeteneği, görüşlerini gözlemek gibi görevleri vardır. Ayrıca duygu ve düşüncelerini açıklama olgunluğuna erişmiş çocukların, gerekirse psikologla birlikte görüşlerini sorunları bunların ortadan kaldırılması için çözüm yollarını tespit etmek, bu konularda aile mahkemesi hâkimine yardımcı olmak gibi görevleri de vardır. **Sosyal Çalışmacının** görevleri ise, tarafların sosyal durumları hayat ve yaşam biçimleri sağlık sorumluları, iyileştirilmesi tespit ve tedavileri ile ilgili kurum ve kuruluşlardan yardım almak, ailenin ekonomik ve sosyal durum çocukların sayı ve eğitim düzeylerini ihtiyaçların bir eşin diğer eşi katkı oranı ve tutarını tespit gibi konularda çalışma yapmak ve görüş bildirmek gibi görevleri olacaktır. (Baktır, s.66, Okur, s.26.)

uzmanlık mahkemesi olarak kurulmuş ve henüz bir yönetmeliği olmayan bu kanuna göre mahkemelere atanan uzmanların görevleri şu şekilde sıralanmıştır (AMK m.5):

- Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
- Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,
- Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak,

Bu alanda çalışan uzmanların, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıların hukuki niteliği hakkında doktrinde çeşitli tartışmalar vardır. Aras'a³⁵⁰ göre aile mahkemesinde görev yapan uzmanlar HUMK m.274 anlamında bilirkişidir. Kanundaki tanıma göre, bir davada çözümü hâkim tarafından bilinmeyen özel ve teknik bilgiyi gerektiren durumlarda oy ve görüşüne başvurulacak üçüncü kişidir. Aile mahkemesinde çalışan uzmanlar da bilirkişi konumundadır ve hâkim bu kişilere rapor hazırlatmaktadır. Tercan'a³⁵¹ göre ise bu uzmanları, HUMK m. 275 vd. anlamında bilirkişi saymak mümkün değildir. Zira öncelikle, HUMK m. 275 gereğince, bilirkişiye, uyuşmazlığın çözümü için önem taşıyan ve ispatı gerekli olan vakıalar hakkında özel ve teknik bilgi gerekiyorsa başvurulur; oysa uzmanlara, taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerini araştırmaları için veya duruşmalarda hazır bulunup istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmaları için başvurulur veya mahkemenin verdiği koruyucu, eğitici ve sosyal önlemlere ilişkin kararlarının yerine

³⁵⁰ Aras, s.169.

³⁵¹ Tercan- Türk Aile Mahkemeleri, s.32.

getirilmesinde yardım istenir. Belirtilen bu ve benzeri³⁵² farklılardan dolayı, aile mahkemesine atanan uzmanların, HUMK m. 275 vd. anlamında bilirkişi olmadığı, davanın açıklığa kavuşturulması, hâkimin, ailenin ve çocukların durumları hakkında daha iyi bilgi sahibi olması ve bunların durumuna uygun kararlar verilmesini ve verilen kararların, ailenin ve çocuğun durumuna uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için hâkime yardımcı personel olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Tanrıver'e göre ise mevcut pozitif düzenleme çerçevesinde, sözü edilen görevliler, yargı sürecinin işleyişine uzman kimlikleri ile katkı sağlayan, bu bağlamda esas itibarıyla, sürekli ve kadrolu bir biçimde görev yapan, daha ziyade Anglo-Sakson sisteminde rastlanan “teknik müşavirler” konumundadırlar. Kompleks bir nitelik taşıyan sosyo-psikolojik olguların analiz edilip sağlıklı bir biçimde kavranıp değerlendirilmesinde hâkime yardımcı olurlar. İşlevsel açıdan bilirkişilerle

³⁵² Görüldüğü gibi, bilirkişiye üzerinde uyuşmazlık bulunan vakıalar için başvurulurken, uzmanlara, uyuşmazlık nedenlerini araştırmaları için başvurulmaktadır. Bilirkişiye resen veya talep üzerine başvurulabilirken, uzmanlara, hâkim resen başvurulabilmektedir. Bilirkişi raporu, üzerinde uyuşmazlık bulunan vakıaların ispatı için başvuru bir ispat aracı, delil iken; uzmanlar, sadece uyuşmazlık nedenlerini araştırdıklarından ve bu konuda görüş bildirdiklerinden, onların bildirdiği görüş delil sayılamaz. Uzmanların buradaki faaliyetini, davanın aydınlatılması için hâkime yardımcı olma şeklinde nitelemek mümkündür. Zira uzmanlar olmasa idi dahi, hâkim, vakıaları ve uyuşmazlık nedenlerini zaten açıklığa kavuşturmak zorunda idi. Bu durum, hâkimin, davayı aydınlatma yükümlülüğünün (HUMK m. 75,II; m. 213) bir gereğidir. Bilirkişi raporuna taraflar itiraz edebilirken (HUMK m.283), uzmanların hâkime bildirdikleri görüşleri hakkında, tarafların itiraz edebileceğine ilişkin kanunda bir açıklık yoktur. Bununla birlikte, taraflar, hâkimden, uzmanların bildirdikleri görüşlerin eksik yahut hatalı olduğunu ileri sürerek, bunların düzeltilmesini, tamamlanmasını, doğrusunun araştırılmasını isteyebilmelidirler. Uzmanlar, Adalet Bakanlığınca önceden atanmış kadrolu devlet memuru niteliğindedir, bu açıdan, resmi bilirkişilerle paralellik arz etseler de, ihtiyari bilirkişiler, HUMK m. 275 vd'na göre, davanın açılmasından sonra, mahkemece tayin edilir. Bu açıdan uzmanlarla, ihtiyari bilirkişi arasında yine farklılık vardır. Ayrıca, bilirkişiye başvurulmasına karar verildiğinde, bilirkişi seçimi öncelikle taraflara aittir, taraflar anlaşamazlarsa, hâkim resen seçer (HUMK m. 276,1). Oysa uzmanlar açısından böyle bir durum geçerli değildir, tarafların uzmanları seçmesi söz konusu olamaz. Bu uzmanların maaşları Devlet tarafından ödenir, bu maaşlar daha sonra davayı kaybeden tarafa yükletilmez; oysa bilirkişinin ücretini mahkeme tayin eder (HUMK m. 285) ve davanın taraflarınca ödenir ve daha sonra davayı kaybeden tarafa yükletilir (HUMK m. 417). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tercan- Türk Aile Mahkemeleri**, s.32-33.

benzerlik arz etseler de, hâkimle olan ilişkileri ve tâbi olacakları usuli rejim bakımından onlardan farklılık gösterirler³⁵³.

Bu konuda kanımızca uzmanları bilirkişi olarak kabul etmeyen Tercan'ın tespitleri son derece doğrudur ancak bu kişilerin hukuki nitelemesinin tam olarak yapılması gerekmektedir. Uygulamada ise aile mahkemesinde görev yapan uzmanlar hâkimler tarafından bilirkişi olarak kabul edilmektedirler. Uzmanların hazırladığı raporlar mahkemede delil olarak kullanılmaktadır³⁵⁴. Kendileriyle görüşme yaptığımız hâkimler de uzmanların mahkemenin kadrolu bilirkişisi olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir³⁵⁵.

³⁵³ **Tanrıver, Süha:** Aile Mahkemeleri Üzerine Bazı Düşünceler, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, s.947-953, s.949 (Tanrıver-Aile Mahkemeleri 2003).

³⁵⁴ **Çiftçi, Baran:** Aile Mahkemeleri Uzmanlarını Hukuki Niteliği ve Mesleki Uygulama Sorunları, ABD 2007/3, s.173-178, s.176.

³⁵⁵ “Kadrolu bilirkişide de sorun var. Kadrolu bilirkişi olmasa dışarıdan bilirkişi tespit edebilsem ben o zaman nitelikli ehil kişileri bilirkişi olarak belirleyebilirim. Şansa bağlı. Mahkemede kadrolu olduğu için bu kişilerle çalışmak zorundayım. Değiştirme şansım da yok, başka kişiyi belirleme şansım da yok.”

“Uzmanların mahkeme bünyesinde bulunmasının faydaları yok denilemez ama sakıncaları da var. Öncelikle bu uzmanlar nitelik olarak yeterli değil. Örneğin aile terapisi için bu uzmanlar alındı. İlk başta aile mahkemesi kuruluş amacına uygun olarak taraflar arasındaki uyuşmazlığın uzlaşma yoluyla giderilmesi, tarafların barıştırılmaları için bu uzmanlar mahkememizde istihdam edildi ama şimdi aynı uzmanlar aile terapisinin özel bir uzmanlık alanı olduğunu, düz tabir edebileceğimiz psikologun aile terapisi yapamayacağını söylüyorlar ve dolayısıyla nitelik olarak özel bir uzmanlıkları olmadığı için çok da faydalı değiller. Hayır, çok nitelikli olurlar ayrı şey. Hakimin meslek içi eğitimlerden geçmesi gerektiği gibi bu uzmanlar da belli aralıklarla eğitim almalılar. Aile terapisi konusunda eğitim almalılar. Aile terapisti eğitim almıyor. Psikologlar aile terapisi yapamazlar. Üzülerek belirteyim ki, Türkiye’de pedagog yetiştiren bir okul yok, bölüm yok, ODTÜ fizik bölümü mezunu 3 aylık bir formasyon eğitimi ile pedagog olabiliyor ve aile mahkemelerinde pedagog olarak çalışabiliyor. Bu pedagoğlardan bu şekilde fayda görülebileceğini siz düşünün. Birçok konuyu ben onlardan iyi biliyorum. İyiyse mahkeme uzmanları faydalanabiliyor. Ama nitelik olarak eğitim olarak yeterli değilse tam tersi faydalanamıyorsunuz. Kadrolu bilirkişide de sorun var. Kadrolu bilirkişi olmasa dışarıdan bilirkişi tespit edebilsem ben o zaman nitelikli ehil kişileri bilirkişi olarak belirleyebilirim. Şansa bağlı. Mahkemede kadrolu olduğu için bu kişilerle çalışmak zorundayım. Değiştirme şansım da yok, başka kişiyi belirleme şansım da yok”.

“Halen bilirkişi ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Ben bilirkişi müessesesine çok sıcak bakan bir kişi değilim. Bizde bilirkişi incelemesi velayete ilişkin düzenlemelere ilişkin olabilir. Velayetin kime verileceği, çocukla şahsi münasebet kurulması, orda mahkeme uzmanlarından, kendi mahkeme uzmanlarımızdan rapor alıyoruz bilirkişi olarak. Psikolog, pedagog vs bilirkişiler mahkemenin karar alma mekanizmasında etkililer mi sorusuna cevap: Mahkemelerdeki bilirkişilerin konumları çok net değil Türkiye’de. Ben onları mahkemeye bağlı bilirkişi olarak nitelendiriyorum. Hukuk açısından bilirkişi raporlarıyla bağlı olmadığımız gibi onların

Mahkemede görevli uzmanların davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenilen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek, mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularda ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek gibi görevleri bulunmaktadır. Aile mahkemesi bünyesindeki uzmanların taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin olarak bildirdikleri rapor ve görüşler hakkında, taraflarca belirtilen somut çelişki ve eksiklik iddialarının hâkim tarafından ciddi bulunması halinde veya yeniden inceleme istenmesi halinde her zaman mümkündür³⁵⁶.

Yine bu uzmanların işlevselliği ile ilgili görüşlerine başvurduğumuz hâkimler, uzmanların ehil kişiler arasından seçilmeleri halinde son derece yararlı olduklarını ancak mahkemelerde görev yapan bu kişiler arasında aile terapisi, çocuk psikolojisi vb. alanlarda uzman olmayan hatta sosyal bilimler dışında fizik, kimya gibi alanlardan mezun olup pedagog olarak atananların bulunduğu yönünde yakınmalarda bulunmuşlardır³⁵⁷.

raporlarıyla da bağlı değiliz. Dolayısıyla zaman zaman onların raporlarına aykırı verdiğimiz kararlar oldu benim”.

³⁵⁶ **Karagülmez/Ural**, s.174.

³⁵⁷ “Aile mahkemelerine atanan uzmanlar çok yararlı. Psikolog, sosyal çalışmacı, ancak pedagog diye bir şey getirilmiş. Onlar konunun uzmanı değil. Örneğin bendeki ders araçları konusunda bir öğretmen pedagoğluk yapıyor ve hiçbir katkısı yok.”

“Çok yararı var tabii. Dosyaları aydınlatma konusunda bize çok yararı var, çok artılar getirdiğini düşünüyorum bu uygulamanın. Aynen dosyanın içinden çıkamıyorsunuz. İnsanlar açamıyorlar. Uzmanlarla görüştükleri zaman daha farklı şeyler gündeme geliyor. Mesela uzmanlar ev ziyareti yapıyorlar. Çocuğun velayeti bizde boşanma davalarında en önemli şeylerden birinin çocuğun velayeti olduğunu düşünüyorum. Uzmanların bu anlamda çok faydasının olduğunu düşünüyorum. Ev ortamlarını görüyorlar, çocuğun, anneye babaya davranışları, annenin babanın çocuğa davranışlarını görüyorlar. Çok büyük yararı olduğunu düşünüyorum. Sadece bunlarla bağlı değiliz. İtiraz olursa dışarıdan bilirkişi tayin edebiliriz. Kadrolu, pedagojik formasyon alan kimya bölümü mezunu pedagog olarak uzmanlık yapıyor, yeterli olmayabilir ama bence bu geliştirilebilir. Mahkemede olmasının çok büyük faydasının olduğunu düşünüyorum. Duruşmada bile çağırıyoruz bazen. Yani mesela çocuk geliyor, çocuğu dinlememiz gerekiyor. Onlar çocuğu

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

4787 sayılı AMK'nın 7. maddesinde³⁵⁸ aile mahkemelerinin önüne gelecek dava ve işlerin çözümünde geçerli olacak usul kuralları belirlenmektedir. Maddede öncelikle aile mahkemelerine özgü usul kuralları açıklanmış, daha sonra ise özel konulardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla 4787 sayılı AMK'da hüküm bulunmayan konularda 4721 sayılı Türk Medeni Kanun (TMK) ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki hükümlerin uygulanacağı vurgulanmıştır. Aile mahkemesi hâkimi önüne gelen dava veya işte öncelikle 4787 sayılı AMK'nın başta 7. maddesi olmak üzere diğer maddelerinde herhangi bir usul kuralı olup olmadığına bakacaktır. Eğer bir usul kuralı var ise, bunu uygulayacaktır. 4787 sayılı Kanunda hüküm bulunmayan hallerde ise 4721 sayılı TMK'nın ilgili usul kuralları; daha sonra ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki usul kurallarını uygulanacaktır. Ancak özel kanunlarda bir usul hükmü varsa TMK ve HUMK hükümleri daha sonra ele alınacaktır³⁵⁹.

Aile mahkemelerinde hangi yargılama usulünün uygulanacağı konusunda TMK'nın aile hukukuna ilişkin ikinci kitabında birkaç istisna dışında bir açıklık yoktur³⁶⁰. O nedenle, aile mahkemelerinde uygulanacak yargılama usulünü HUMK'a göre tespit etmek gerekecektir. Bilindiği gibi, asliye hukuk mahkemelerinde kural

duruşma öncesi psikolojik olarak hazırlıyorlar. Dışarıdan hiçbir uzmana hazırlatamayız, yapamayız.”

³⁵⁸ 4787 sayılı Kanun m.7: Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir. Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunda hüküm bulunmayan konularda Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.

³⁵⁹ Karagülmez/Ural, s.207; Baktır, s.76, Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.41-42.

³⁶⁰ Duruşmaya ve ispata ilişkin bazı farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin boşanma (TMK m.184) ve soybağına ilişkin davalar (TMK m.284).

olarak yazılı yargılama usulü (HUMK m. 178 vd.) uygulanır³⁶¹. AMK m. 2'de belirtildiği üzere, aile mahkemeleri asliye hukuk mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulduğundan, aile mahkemelerinde de, o nedenle kural olarak yazılı yargılama usulünün uygulanması gereklidir. Belirtmek gerekir ki, TMK'nın aile hukukuna ilişkin ikinci kitabında belirli dava ve işler için yargılama esnasında ne şekilde hareket edileceğine ilişkin özel usul hükümleri öngörülmüştür. Bu özel hükümler saklı kalmak üzere, aile mahkemelerinde HUMK m. 178 vd. düzenlenen yazılı yargılama usulü uygulanacaktır. Aile mahkemelerine has bir yargılama usulünün getirilmemesi doktrinde eleştirilere hedef olmuştur³⁶². Tercan'a göre, yazılı yargılama usulü, HUMK'ta en ayrıntılı şekilde düzenlenen asıl yargılama usulüdür. Yazılı yargılama usulü, diğer yargılama usulleri, özellikle basit veya sözlü yargılama usullerine nazaran daha uzun süren ve formalitesi daha fazla olan bir yargılama usulüdür. Oysa aile mahkemelerinde, daha basit ve daha kısa bir yargılama usulünün uygulanması daha doğru olurdu. Bu açıdan, AMK'da, bu mahkemelere özgü, ayrı bir yargılama usulünün öngörülmemiş olması, hele yazılı yargılama usulünün aynen kabul edilmesi büyük bir eksikliktir. Kural olarak basit yargılama usulü, yazılı yargılama usulüne nazaran daha basit ve çabuk işleyen bir yargılama usulüdür. En önemli avantaj ise, aile mahkemeleri, görev alanına giren nafaka (HUMK m.176/3), velayet ve vesayet işleri (HUMK m.176/4) hariç, şu anki hali ile adli tatile tâbidir. Basit yargılama usulüne tâbi dava ve işler adli tatilde de görülebildiğinden (HUMK m.176/ 11), basit yargılama usulü uygulanması, faaliyet süresi yönünden adli tatil hükümlerine tâbi kılınmaması daha yerinde olacaktır³⁶³.

³⁶¹ Üstündağ, s.447; Kuru/Arslan /Yılmaz, s. 344.

³⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.42

³⁶³ Sirmen/Koçhisarlıoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan, s.30.

4787 sayılı Kanun'da belirtilen kendine has yargılama usullerinin bulunduğu davalardan evlenmenin butlanı, boşanma ve ayrılık davalarındaki yargılama usulü açısından, öncelikle bu hüküm (TMK m. 184)³⁶⁴ uygulanacak, bu hükmün kapsamı dışındaki hususlarda da, yazılı yargılama usulünün ilgili hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Bunlar dışında TMK 284, 409/II, 436 ve 437. maddelerinde³⁶⁵ de benzeri şekilde istisnai düzenlemelere yer verilmiş, bu maddelerde düzenlenen konularda önce TMK'daki hükümlerin uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır³⁶⁶.

Japon hukukunda, aile mahkemesine başvurunun yazılı veya sözlü olabileceği, yargılama usulü açısından diğer hukuk mahkemelerinden farklı olarak, duruşmaların kapalı ve gayri resmi olması kabul edilmiştir³⁶⁷. Alman hukukunda da, evliliğe ilişkin davalarda yargılamanın aleni olmaması esası benimsenmiştir³⁶⁸. Hukukumuz açısından ise, diğer mahkemelerde olduğu gibi, aile mahkemelerinde de duruşmalar kural olarak alenidir³⁶⁹.

³⁶⁴ TMK m.184: Boşanmada yargılama aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tabidir:

1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediğe, bunları ispatlanmış sayamaz.
2. Hâkim bu olgular hakkında gerek resen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez.
3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz.
4. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder.
5. Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.
6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.

³⁶⁵ TMK m.284 soybağı davalarını, m.409/II akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle kısıtlanması istenen kişiler için açılan davaları, m.436 koruma amacıyla vesayet altına alınma durumundaki usulü düzenlemektedir.

³⁶⁶ **Tercan-Türk Aile Mahkemeleri**, s.45-46.

³⁶⁷ **Sirmen/Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan**, s.14.

³⁶⁸ **Tercan, Erdal**: Temel Özellikleriyle Alman Aile Mahkemeleri (Familiengerichte), TNBHD, S.100, 15 Kasım 1998, s.30-35, s.34.

³⁶⁹ Aile mahkemelerinde duruşmalar kural olarak aleni yapılmakla birlikte istisnai olarak tarafların talebi üzerine gizli yapılabilir (TMK m.184/6).

AMK m.5 ve m.7 uyarınca hâkim, mahkemeye gelen dava ve işlerde esasa girmeden önce; eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit eder, sorunların barış yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak sulhe teşvik eder, barış sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam ederek esas hakkında karar verir³⁷⁰. Burada, Tanrıver'e³⁷¹ göre, aile mahkemesi hâkimine, “aile arabulucusu” gibi bir sıfatla hareket etme yükümü yüklenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununda ayrı bir kurum olarak düzenlenmemiş olan sulh, görülmekte olan bir davanın taraflarının, karşılıklı anlaşmak suretiyle dava konusu uyuşmazlığa son vermeleridir³⁷². Ancak taraflar sadece üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda sulh yoluyla davayı sona erdirebilirler. Bu nedenle, aile hukukundan doğan davalarda (anlaşmalı boşanma davası da dâhil) taraflar sulh anlaşması yoluyla kural olarak davayı sona erdiremezler³⁷³. Aile hukuku kapsamına giren uyuşmazlıkların büyük ölçüde kamu düzenine ilişkin bulunduğu, dolayısıyla tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği işler arasında yer almadığı gözetilecek olursa, sulh teşebbüsünü ve sulhü sağlamakla aile hâkimini ödevli kılan kuralın işlevselliğinin sınırlı kalacağı, özellikle boşanma davaları ile evlilik mallarının tasfiyesi ile ilgili davalarda uygulama alanı bulacağı söylenebilir³⁷⁴.

AMK m.7’de düzenlenen uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümü kurumu ile Medeni Usul Hukukundaki sulh kurumu arasında farklı kurumlardır. Birincisi araç

³⁷⁰ 4787 sayılı Kanun m.5,7.

³⁷¹ Tanrıver-Aile Mahkemeleri 2003, s.952.

³⁷² Önen, Ergun: Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972, s.23; Kuru /Arslan/Yılmaz, s.629 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.498.

³⁷³ Kuru /Arslan/Yılmaz, s.631; Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.47.

³⁷⁴ Tanrıver-Aile Mahkemeleri 2003, s.952.

iken, diğeri amaçtır³⁷⁵. Uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözümlenmesi kurumu aile mahkemelerinin görevine giren bütün uyuşmazlıklarda uygulama alanına sahiptir. Medeni Usul Hukukundaki sulhte ise evliliğin muteber olup olmadığı, butlanı, feshi veya sona erdirilmesi ile ayrılık ve boşanma konularında sulh yapılamaz. Bunlara ancak mahkeme karar verebilir. Evliliğin varlığı ve devamı gibi sorunlar da sulha konu teşkil edemezler. Buna karşılık boşanmanın veya ayrılığın fer'i hükümlerine dair taraflar arasında sulh yapılabilir³⁷⁶. Şu halde, aile mahkemesinde görülen davaların büyük bir kısmı, kamu düzeniyle yakından ilişkili olduğundan tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacakları hususlarda, sulh olarak davayı sona erdiremezler veya hâkim tarafların yapmış oldukları bu sulh ile bağlı değildir; yargılamaya devam ederek bir karar verir ve dava, bu kararla sona erer³⁷⁷. AMK m.7'de düzenlenen sulhte ise taraflar, uyuşmazlığın belirli bir yönde karara bağlanması konusunda kendileri veya hâkimin girişimiyle bir anlaşmaya varmışlarsa, hâkim, bu varılan anlaşmayla bağlı olmaksızın, uyuşmazlık konusu vakıaların gerçekleştiği konusunda ikna olduktan sonra, vicdani kanaatine göre yine davayı kendi vereceği bir kararla sona erdirecektir; ancak bu kararı verirken, tarafların yapmış oldukları sulhu de dikkate alacaktır. Buna göre, tarafların yapmış oldukları sulh, hâkimi bağlayıp, davayı sona erdirici bir etkiye sahip olmayıp; hâkimin, uyuşmazlığın esası hakkında vereceği nihai karara temel teşkil edebilir, ona yön verebilir. Dava böylece daha çabuk sonuçlanabileceği gibi, temelinde kendi anlaşmaları olan bir karar da, tarafları daha çok memnun edecektir. İşte AMK m.

³⁷⁵ Aile mahkemelerinde uygulanan sulhun amacı aile hukuku uyuşmazlıklarının ortadan kaldırılmasıdır. Bu anlamda örneğin evlilik birliğinin devamının sağlanması için bir araçtır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ercan, İbrahim**: Aile Mahkemelerindeki Uyuşmazlıkların Sulh Yoluyla Çözülmesi, Yavuz Alangoya için Armağan, İstanbul 2007, s.63-102, s.85.

³⁷⁶ **Önen**, s.45-46.

³⁷⁷ **Kuru /Arslan/Yılmaz**, s.633; **Pekcanitez / Atalay / Özkes** s. 498.

7'de düzenlenen sulh, tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacakları davalarda, bu şekilde bir etki ve öneme sahip olabilir³⁷⁸.

Görüldüğü gibi, aile mahkemesinin sulh girişimi ancak, uyuşmazlık, özellikle eşler arasındaki uyuşmazlık, boşanma (veya ayrılık) davası şeklinde hâkimin önüne geldiğinde söz konusu olabilmektedir. Aile mahkemesinin daha önce, yani uyuşmazlık kendisine yansımadan önce, bu şekilde uyuşmazlığa el koyup, sulh girişiminde bulunması ve onu çözümlemesi, mümkün değildir. Oysa taraflar arasındaki uyuşmazlık, dava şeklinde mahkemeye yansdıktan sonra, bu durum, taraflar arasındaki husumetin biraz daha artmasına neden olacağından, uyuşmazlığın sulh yoluyla çözülmesi ihtimali oldukça zayıflamaktadır. O nedenle, olması gereken açısından, sulh girişiminin daha önce gerçekleşmesi isabetli olabilirdi. Bunun için, mutlaka dava şeklinde, aile mahkemesine başvurmaya gerek kalmadan, oluşturulacak bir sulh komisyonu (uzlaştırma kurulu) bu iş için görevlendirilebilir³⁷⁹. Böyle bir komisyon, yine örneğin aile mahkemesi bünyesinde oluşturulabileceği gibi, aile mahkemesi dışında kurulsa dahi, aile mahkemesi hâkiminin başkanlığında da toplanabilir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birçok eyalette aile uyuşmazlıklarının mahkemelere gitmeden çözümlenebilmesi için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Arabuluculuk ve uzlaştırma, uygulanan başlıca yöntemlerdir. Japonya'da da, uzlaştırma faaliyeti, bir hâkim ve genellikle biri kadın olan iki ailevi sorunları uzlaştırma komiserinden oluşan uzlaştırma komitesi tarafından yürütülmektedir³⁸⁰.

Aile mahkemesindeki yargılama usulünü genel görevli mahkemelerdekenden farklı kılan yönlerin neler olduğunu sorduğumuz hâkimler, AMK'da aile hukukuna

³⁷⁸ Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.47

³⁷⁹ Sirmen /Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan, s.28; Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.49.

³⁸⁰ Sirmen /Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan, s.15; Tercan-Türk Aile Mahkemeleri, s.49.

ilişkin birkaç farklı usulün belirtildiğini bunun dışındaki hususlarda HUMK’a atıf yapıldığını, yeni getirilen uygulamalardan sulhe davet kurumunun iş yükü sebebiyle işletilemediğini, yargılama usullerindeki ihtiyaç duyulan bazı farklılıkların uygulamada içtihatlarla geliştirildiğini ifade etmişlerdir³⁸¹.

³⁸¹ “Tabîi ana ilkeler bunlar ama aile mahkemesinde hâkimlerin daha aktif rol oynadığını düşünebiliriz. O anlamda yani amaç şey hem aile birliğini korumak hem de eşler arasında sorunların çözülmesine katkıda bulunmak olduğu için hâkim daha aktif rol oynamalı. Zaten MK 194 vd maddeleri boşanma olmasa bile bu anlamda tasarlanmış maddeler. Örneğin dün şöyle bir karar verdim ben: bende nafaka artırım davasıydı. Boşanma davası daha önce açılmış. Yetkisizlik kararı verilmiş ve dosya temyiz edilmiş. Yargıtaya intikal etmiş. Somut olay Trabzon Akçaabat’ta gerçekleşiyor. Kadın adamın şiddetinden korunmak için Ankara’ya babasının evine sığınıyor. Çocuğuyla beraber. Ama bu arada herhangi bir nafaka takdir edilmemiş. Şimdi benden nafaka istiyor. Oysaki bunun boşanma davası sırasında 169. m. uyarınca otomatik olarak takdir edilmesi gerekir. Edilmemiş. Ama Mayıs ayından beri bu insanlar aç ve açıkta. Hem yetkisizlik kararının 168. m.’ye aykırı olduğunu düşündüğüm için hem de MK 195 vd. maddelerin sağladığı olanaktan yararlanarak bir temel ilkeyi ihlal ettim. O da nedir? Davanın esasını çözecek biçimde tedbir kararı verilemez, değil mi? Ama burada artık aile mahkemesinin yapısı gereği o insanların bir an önce o nafakaya kavuşmaları gerekiyordu. 168. m. gereği yetki kuralı kullanımının yanlış olduğunu düşündüğüm için, daha doğrusu 169’a göre nafaka takdir edilmediği için nafaka takdir ettim. Aile mahkemesi hakiminde empati çok geniş olmalı.”

“Medeni yargıdan farklı olarak aile mahkemelerinde usulle ilgili çok farklı düzenleme yok aslında. Birkaç istisna var. Tarafların talebi halinde yargılamanın gizli yapılacağı gibi. Aile mahkemesi kanununda usulle ilgili çok düzenleme yok sadece esasa girmeden önce tarafların uzlaşmaya davetine ilişkin hüküm var. MK’da birkaç hüküm var. İşte davanın kabulü ile bağlı olmadığımızı, yetkiyle ilgili düzenleme, usul yasasında ve MK’da düzenlenmiş yetkili mahkeme. Bunlar bütün halinde düzenlenmiştir. Ama özel hukuk yargılamasında çatı hukuk usulü mahkemeleri kanunudur. Usul kanunu odur. Her mahkemenin kendine has özellikleri sebebiyle özel görevli mahkemelerde farklı usuller uygulanabilir ama çatı değiştirilmez yine çatı değişmemiştir. Farklılıklar olmalı. Usulle ilgili sıkıntılar genelle ilgili yani aile mahkemelerindeki yargılama ile ilgili ciddi bir sıkıntı yok bence. Ama HUMK’la ilgili ciddi eleştiriler getirilebilir. Yani özel görevli mahkemelerin kendine has usulleri olmasının doğru olduğunu düşünüyorum ana çatıyı çok bozmamak kaydıyla. Mesela şu yapılabilir. Normalde tanıklar taraflar huzurunda dinlenir. Aile mahkemesinin kendine has yapısı sebebiyle tarafların müşterek çocukları tanıkça özellikle bu çocukların yaşları küçükse ben bu tanıkların taraflar huzurunda dinlenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Anne baba baskısı altında etkisi altında kalacakları için serbest ifade veremeyeceklerini düşündüğüm için anne babanın yanında dinlenmemesi usulde bir istisna yok. Ben pratik olarak uyguluyorum anne babayı çıkarıyorum salondan. Usul kanununda yok mesela. Bu düzenleme bir eksiklik olabilir. Birisi de diyebilir. Ben davanın tarafıyım diyebilir. Burada olma hakkına sahibim derse bir şey diyemiyorum. Ama ben taraflara anlatıyorum. Ama belki bu benim başıma sıkıntı yaratabilir. Bazı arkadaşların da bu şekilde uyguladığını biliyorum. Ama yasal dayanağı yok. Bu konuda özel düzenleme yapılabilir. Aile mahkemesinde çocukların dinlenmesi sırasında hâkim gerekli görürse tarafları duruşma salonundan çıkarabileceğine, onların yokluğunda dinleneceğine karar verebilir. Velayetle ilgili çocukların beyanına başvuruyoruz. Ben o sırada da çıkarıyorum anne babayı. Aile mahkemelerine has bir düzenlemeyle bunun yasal altyapısı oluşturulabilir. Ayrıca hâkimin uzlaştırıcı olması riskli ihsas-ı rey olabilir.”

“Yani mesela, özellikler getirilebilir. Yargılama usulü olarak karma bir yargılama usulü uyguluyoruz. Çünkü kamu düzenine ilişkin. Asliye hukuk mahkemesi veya sulh hukuk mahkemesinde uygulanan kurallarla iş yürütmeye çalışırsanız çok da sağlıklı sonuçlara ulaşamıyorsunuz. Bazen de basit yargılama usulü, resen araştırma ilkesi gereğince bir şeyler yapıyorsunuz, bilmiyorum belki daha bir adli kolluk, mesela bizde çeyiz eşyasının tasfiyesi,

6. Sonuç ve Öneriler

Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulüne ilişkin Kanun’a göre; aile hukukundan kaynaklanan dava ve işleri görmek üzere yalnızca bu tür uyuşmazlıklarla incelenecek görevli özel uzmanlık mahkemeleri niteliğinde aile mahkemeleri kurulacağı hüküm altına alınmıştır. Günümüzde, Aile Hukuku uyuşmazlıklarının gittikçe karmaşık bir yapı halini almaya başlaması bu tür uyuşmazlıkların çözümü için, özel bir uzmanlık gerektirmektedir. Ayrıca aile hukuku sorunları toplumu yakından ilgilendirmekte ve bu nedenle devletin temeli olan ailenin korunması için bu tür uyuşmazlıkların diğer uyuşmazlıklardan ayrı olarak değerlendirilip çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde, yargının çok yavaş işlediği, mahkemelerin çok ağır iş yükü altında oldukları ve hâkimlerin, özel ve titiz bir inceleme yapmaları gereken aile hukuku uyuşmazlıklarına gereken önemi veremedikleri bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, aile mahkemelerinin ülkemiz açısından bir gereksinim haline geldiği uzun yıllardan beri ifade ediliyordu. Özellikle, evlilik birliğinin korunması amacıyla, hâkimin aile işlerine daha fazla müdahale eder duruma gelmesi ve Türk Medeni Kanunu’nun 195. maddesinin 2. Fıkrasında belirtilen uzman kişilerin yardımının sağlanması açısından aile mahkemelerinin kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu amaçlarla hazırlanan 4787 sayılı Kanun’da Aile Mahkemeleri bir uzmanlık mahkemesi olarak tasarlanmıştır. Aile mahkemesi, aile hukukunda devrim

teslimi gerekiyor, ama bunu yapamıyorsunuz. Taraflar bu konuda uzlaşıyorlar ama sizin mahkemenin eli kolu bir şeyi olmalı ki bir şeyler yapılsın. İcraya yönelik uygulamalar getirilebilir. Çocuk teslimi icra müdürlükleri vasıtasıyla yapılıyor, o da çok sağlıklı olmuyor, çocuğun psikolojisi etkileniyor. Daha aile mahkemesinde çalışan elemanlar olarak getirilebilir, bir şeyler yapılabilir.”

niteliğindeki yeni düzenlemelerin uygulanmasında önemli bir göreve sahiptir. Aile hukukundan doğan bütün uyuşmazlıklar, nişanlanmadan başlayarak, evliliğin bitimine, iptaline, boşanmaya, evliliğini hükümlerine, velayete ve soy bağına ilişkin çeşitli konular aile mahkemelerinde ele alınmaktadır. Ancak, aile mahkemesi hâkimi, yalnız hukuk kurallarını uygulayan bir hâkim olarak kalmayarak, bu uyuşmazlıkları çözerken aynı zamanda davanın taraflarına, örneğin eşlere, öğütleriyle yardım olmaktadır. Bunun için mahkemelerde görevlendirilen psikolog, pedagog, sosyal çalışmacı gibi uzmanlardan yararlanılmaktadır. Böylece, aile mahkemeleri, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler almasını da sağlamaktadır. Aile mahkemelerinin kuruluşunda bütüncü, sistemci, disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir³⁸². Eğitici, koruyucu ve sosyal önlemler açısından aileye ilişkin dava ve işlemlere bakış Türk adalet sisteminin gelişmesi yönünden çağdaş hukuk yaklaşımlarına uygunluk taşımaktadır. Türk Medeni Kanununda son dönem sağlanan gelişmeleri tamamlayan bir öge olarak Aile Mahkemelerinin düşünülmesi, aile hukuku uygulamaları açısından önemli bir boyuttur³⁸³.

Türk Hukuk Devriminin temel taşlarından olan Medeni Kanun değişikliği demokratik aile oluşumunu ve gelişimini güçlendirmiştir. Toplumun temeli olan ailenin tüm süreçlerinde yaşanabilecek olumsuz olayların, çatışma ve sorunlarının bir uzmanlık mahkemesinde ele alınması ve koruyucu, önleyici ve geliştirici yaklaşımlarla karar alınmasını sağlanması ileri bir düzenlemedir. Aileye sorun odaklı yaklaşım ve belirli aile sorunlarını çözmek için hüküm verme mekanizması olarak aile mahkemesi Türk Adalet Sistemi açısından olumlu bir gelişmedir.

³⁸² Çiftçi, s.173.

³⁸³ Cılga-Tasarı, s.2.

Aile mahkemeleri kurulmadan önce doktrinde bu mahkemelerin yapısına dair bazı model önerileri dile getirilmiştir³⁸⁴. Bu önerilerin birçoğu Kanunda hayat bulmuştur³⁸⁵. Bunlar dışında Kanunda yer almayan fakat halen ihtiyaç duyulan diğer önerilere de değinmek gerekir. Bunlar, uzlaştırma (arabuluculuk) kurumuna aile hukukunda daha fazla yer verilmesi, yargılama usulünün ilke olarak yazılı fakat velayet ve soybağı işlerinde basit yargılama usulü ile yapılması, yargılama harcından muafiyet, adli tatilden müstesna kılınma ve son olarak adli yardım kurumuna daha büyük oranda işlerlik kazandırılmasıdır³⁸⁶. Bu öneriler son derece yerindedir ve bugün için de güncelliğini korumaktadır. 4787 sayılı Kanunda bu doğrultuda ek düzenlemeler getirilmesi yerinde olacaktır.

Bunların dışında yabancı sistemlerdeki bazı farklı uygulamaların da gözden geçirilmesi ve en önemlisi tüm bu düzenlemelerin uygulanabilirliğinin sağlanması gereklidir³⁸⁷.

Kanunda öngörülen ‘‘aile hukuku’’ ve ‘‘aile sorunları’’ alanlarında lisansüstü programların açılması önemli bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Hukuk Fakültelerinde, Sosyal Hizmetler Yüksekokulunda, psikolog ve pedagog yetiştiren bölümlerde yeni programların düzenlenmesi gereklidir³⁸⁸. Mahkemelerde görev yapan uzmanların

³⁸⁴ **Sirmen /Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan**, s.26 vd.

³⁸⁵ Söz konusu önerilerden 4787’de yer bulanlar şunlardır: Kurulacak mahkemeler asliye düzeyinde, bağımsız olmalıdır. Tek hâkimli olmalıdır. Bünyesinde pedagog, psikolog bulundurulmalıdır. Aile hukukuna ilişkin her türlü uyumsuzlığa bakmalıdır. Resen araştırma ilkesi uygulanmalıdır.

³⁸⁶ **Sirmen /Koçhisarhoğlu/Tanrıver/Süral/Tercan**, s.27-32; **Tanrıver, Süha**: Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler, TNBHD, 1998/89, s.12-16, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.89-95, s.95.

³⁸⁷ Alman aile mahkemelerinde evliliğe ilişkin davalarda avukatla temsil zorunluluğu bulunmaktadır. Bunun dışında, mahkeme evlilik hayatının tekrar teminine ilişkin davada, davanın anlaşarak çözümlenmesi ihtimali varsa davayı resen erteleyebilir. Alman aile mahkemeleri uygulamasındaki bir diğer fark ise yargılamanın gizli yapılmasıdır. **Tercan-Alman Aile Mahkemeleri**, s.33-34.

³⁸⁸ Ankara Üniversitesi çatısı altında Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde ise Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı bulunmaktadır. Kadın

ihtiyaç duyulan aile terapisi ve çocuk psikolojisi alanlarında eğitim almış kişiler arasından seçilmesi ve bu kişilere adliye binalarında taraflarla görüşebilecekleri ve çalışabilecekleri ortamlar sunulmalıdır.

Aile mahkemelerinin iş yüküne bakıldığında özel görevli mahkemeler arasında en üst sırada yer aldığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerine göre 2007 yılında tüm Türkiye genelinde aile mahkemelerinde açılan dava sayısı 154.993'tür. 2006 yılından devreden 63.595 dosya ve Yargıtay'dan bozularak gelen 2219 dosya ile birlikte, 2007 yılında mahkemelerdeki dosya sayısı toplam 220.807'dir. Bu dosyalardan 150.481'i karara bağlanmış, 70.326'sı 2008 yılına devretmiştir. Bir yıl içinde açılan davaları karara bağlama oranı %68,2, ortalama yargılama süresi ise 157'dir³⁸⁹. Aile mahkemeleri ilk kurulduğu yıl olan 2003 yılında Ankara'da bulunan aile mahkemelerinin hepsinin verdiği esas numarasının 2000 sayısını geçtiği görülmektedir³⁹⁰. Kanun'da belirtilen sulhe teşvik gibi hâkim ve uzmanın işbirliğini gerektiren usullerin uygulanabilmesi için davaların kısa bir zaman dilimine sıkıştırılmaması gerekir. Ancak bu iş yükü altında mahkemelerin kendilerinden beklenen faydayı sağlamaları mümkün görünmemektedir. Ayrıca fiziksel yetersizlik sebebiyle mahkemelerin duruşma salonlarını dönüşümlü olarak kullandığı ve bu sebeple her gün duruşma yapamadıkları bilinen bir gerçektir. Bu sayılan sebeplerle aile mahkemelerinin

çalışmaları, Türkiye'de ve dünyada, akademik disiplinlerin giderek hızı artan değişme ve yenileşme süreci içinde ortaya çıkan ve akademik dünyaya yeni bakış açıları taşıyan disiplinler arası alanlardan biridir. Bu alan bir yarıyla tarih, sosyoloji, hukuk, tıp, siyaset bilimi, iletişim vb. gibi konuları da kapsamakta olduğundan bu yönüyle söz konusu kuruluşlardan da aile hukuku ve aile sorunları ile ilgili eğitim faaliyeti sırasında yararlanılması mümkündür

³⁸⁹ www.adlisicil.gov.tr, 14.04.2009.

³⁹⁰ **Tümer, Funda/Bıçakcı, Muammer/Cılga, İbrahim/Çay, Fulya:** Aile Mahkemeleri, Kuruluşu, İşleyişi ve Yargılama Usulü, Hukuk Merceği Konferanslar ve Paneller 4, Ankara 2003, s.665-716, s.678 (Aile Mahkemesi Hâkimi Muammer Bıçakcı'nın sunumundan).

sayılarının artırılması ve adliye binaları dışında ayrı mekânlara taşınması yararlı olacaktır.

Hâkimlerin mahkemelere ilişkin önerileri ise genelde fiziksel ortamların ve nitelikli kadronun yetersizliği üzerinde yoğunlaşmaktadır³⁹¹. Kanun'un eksiklikler ve

³⁹¹ “Amaca hizmet ettiğini düşünüyorum. İş yoğunluğumuz çok fazla, her geçen gün de artıyor ama uzman mahkemeler uzmanları ile birlikte de çalıştıktan sonra daha da yararlı olduklarını düşünüyorum. Ben şimdi davalarımı taşrada baktığım gözle bakmıyorum. Daha yararlı olduğunu düşünüyorum şu anda”. “Aile mahkemelerinin örgütsel ve fiziksel açıdan adliyelerden ayrı olması gerektiği inancındayım”.

“Şu anda aile mahkemesi içinde 6. yılına girdi. Bazı sıkıntıları olsa da genel olarak görev alanları belirginleşti. Tüketici mahkemelerinde halen problemler var. Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi oturmuş durumda. Bence şu anda özel görevli mahkemelerin görevleri belirlenmiş durumda pek bir problem yok. Ama başta söylediğim gibi hâkimlerin uzmanlaşması için zaman gerekiyor. Sadece alaylı olarak pratik yaparak uzmanlaşıyorlar. Bunun için özellikle özel görevli mahkemelerin bütün mahkemelerine atandığı zaman hâkimler o mahkemede göreve başlamadan çok ciddi meslek içi eğitimden geçmeli. İsteğe de bırakılabilir ama benim buna ihtiyacım var diyen hâkimin de gidebileceği bir şey olmalı. Meslek içi eğitim seminer türü şeyler olmalı. Bu da yapıldığı zaman özel görevli mahkeme ile uzman hâkim bir araya geldiği zaman performansın çok daha artacağını, isabetin artacağını, adil kararların çıkacağını, yargılamanın hızlanacağını, yargıdan olan şikâyetlerin azalacağını, dolayısıyla devlete olan saygının artacağını, düşünüyorum. Uzmanlığı ve branşlaşmayı dünyada hiç kimse kabul etmiyorum diyemez. Uzmanlaşma şart. Akademideki amaçlardan biri meslek öncesi eğitimse, ikincisi meslek içi eğitimidir. Askerlerdeki gibi kurmay sınıfı yaratacak şey hedefleniyordu ama şu ana kadar gerçekleşmedi. Hâkimler yeni kanunlarla, yeni uygulamalar hakkında sürekli eğitimden geçirilmeli. TFF her yıl Kuşadası'nda toplanıp hakemlere dünyada yeni uygulamalar hakkında bilgi verir. Yeni tartışmalar açıyor. Hukuk çok daha geniş tartışmaların olduğu bir alan iken bu tartışmaları yaşayamıyoruz biz. Adam tıp fakültesini bitirdi. Pratisyen hekim oldu 30 sene sonra hâlâ pratisyen hekim olarak çalışıyor. Doktorlarda branş sahibi doktorlarda uluslararası kongrelere gitmek binlerce dolar verip kongrelere gidiyorlar. Yeni uygulamaları tanımak için. Biz bunu yapmadığımız için belki hukuk kendini geliştiremiyor. Yeni uygulamalar, yeni yaklaşımlar getirmediklerimiz için tutucu bir uygulamamamız var onun için AIHM'ye çarpıyoruz. Bizim adil diye verdiğimiz kararların çoğu AIHM hayır kardeşim adil değilsin diyor. Yeni açılımlar getiremiyoruz. Bunun bir sebebi de meslek içi eğitimlerin olmaması diye düşünüyorum. Yargıtay kararlarına dayanarak karar verme. Böylelikle sınırlandırıyor hâkimi. Özgür düşünmesi olaylara farklı bakması engelleniyor. Sami Selçuk diyor ki yargının yargıya karşı da bağımsız olması gerekir diyor. Ben kendi adıma özgün bir hâkim olduğumu düşünüyorum. Ama istediğim zaman istediğimi kararı veriyorum diyemem. Zaman zaman direniyoruz ama çok sonuç aldığımız söylenemez. Yüksek mahkemeye karşı bağımsız değildir yargı.”

“Bir kere Ankara'da fiziki koşullarınız yetersiz. Bir bölü iki bakıyoruz. Aslında iki ayrı mahkeme olması gerekirken aynı salonu, aynı kalemi kullanıyoruz. Uzmanlarımızın odaları bile yok. Yani uzmanları bırakın hâkimlerin bile odaları yok. Uzun süre iki kişi oturdum, birkaç aydır tek başıma oturuyorum. Tabii fiziki koşulların düzelmesi çok önemli. Uzmanların daha ne bileyim kimya bölümü mezunu, matematik bölümü mezunu, değil de gerçekten pedagoji eğitimi almış insanlar olması. Bu konuda da zaman zaman yapılıyor, eğitim seminerleri ama mesela onların da hukuki bilgileri yok. Mahkemeye çalıştıkları zaman hukuki konuları bilmesi gerekiyor. Demin de demiştik bizim de insan psikolojisi bilmemiz ona %100 inanıyorum, söylüyorum. Çünkü raporda yazıyor, bipolar efektif, bipolar bozukluk, diyor bunun ne olduğunu benim bilmem lazım. Çünkü insanlar o bozukluk olduğu zaman nasıl davranıyor. Onu anlamam, algılayabilmem lazım. Hadi uzmanlar açıklıyor ama ben bunun yeterli olduğunu düşünmüyorum. Usul açısından da adli kolluğun olması önemli. Bizim mesela velayet vereceğiz. Anneyi babayı, onların anlattıkları

dışında da görmemiz, araştırma yapabilmemiz gerektiğini düşünüyorum. İş yükü çok fazla olduğu için yeterince dosyalara zaman ayıramadığımızı düşünüyorum. Usul kurallarında bize yönelik daha kolaylıklar getirilebilir. Bu mahkemeye özgü çünkü aile toplumun temeli. Toplumdaki sarsıntıların aile yapısının bozulmasından çok fazla etkilendiğini düşünüyorum. Yani etik değerlerimizi kaybediyoruz. Aile çok hızlı bir şekilde çözülüyor. İnsanlar artık bir yerde bilmiyorum globalleşmenin getirdiği bir şey mi, insanlar daha bireysel oluyorlar. O da ailenin çökmesine sebep oluyor. Belki boşanma davası açılmadan önce bir aile danışma merkezi kurulup, gerçi bu mahkeme aşamasıyla ilgili değil ama, mahkemede bile önce tarafların uzmanlarla, bu konuda kadrolu uzmanlarla görüşüp sonra mahkemeye gelirse, uzlaşma kanun tasarısı var gerçi bu konuda getiriliyor bir şeyler, çıkacak galiba. Aile hukukunda bunun çok etkili olduğunu düşünüyorum. Mesela velayet konusunda o kadar bir kavgaya giriyorlar ki ama bu kavgaya girmeden önce onlara uzmanlar işte velayet kimde kalacaksa, diğerine onda kalmasının daha iyi olacağını anlatırsa bizim önümüzde büyük bir çekişme olmaz, önümüze gelmez. Uzlaşma yasası çıkacak galiba bizi de eğitime aldılar, fikirlerimizi sordular, dünyadaki, en azından AB'deki uygulamaları nelerdir anlattılar. Yararlı olacağını düşünüyorum. En azından aile hukukunda yararı olur. Çocuklar duruşmaya geliyor. Tanık olarak gösteriyorlar. Mümkün olduğu kadar ben çocukları buraya getirtmek istemiyorum. Annesi ile babası arasında tercih yapmak durumunda kalıyor. Çok kötü bir şey kötü bir travma onlar için. İşte uzmanlar vasıtasıyla dinlemeye çalışıyoruz. Onları birazcık o psikolojik etkileri azaltmaya çalışıyoruz. İyi olur. O yasa çıkarsa aile hukuku açısından iyi olacağını düşünüyorum.”

“Kanunda eksiklik olduğu kesin. Çok hızlı yaptılar, boşluklar olduğunu düşünüyorum. Fiziki olarak altyapı sağlanmalı. En basit örnek vermek gerekirse Ankara’da 11 tane aile mahkemesi var her mahkemenin iki-üç tane pedagog ve sosyal çalışmacı ve uzman var. Ancak 11 mahkemenin bu 33 pedagog, psikolog ve sosyal çalışmacısı için oturabileceği bir oda bile yok. Onun için psikologlar ve pedagogların çocuklarla taraflarla görüşebileceği bir ortamlarının olması gerekir. Hicaz Pastanesi’nde sıhhiyede oturuyorlar. Arkadaşlar sersefil dolaşıyorlar. Görüşmek istedikleri kişilerle zaman zaman evlerine gidiyorlar, bazen evlerine gidecek ortam olmuyor. Ulaşım sorunları, güvenlik sorunları var, riskli, çocuklarla görüşecekleri ortamın çok özel olması gerekiyor. Yani hicaz pastanesinde görüşme günleri ayarladıklarını, aşağıda çay salonunda görüştüklerini, adliye koridorlarında görüştüklerini biliyorum. Oysa psikologlar diyor ki bu tür görüşmelerin ortamdaki rengin bile önemi var diyorlar. Oturulacak masanın şekli bile önemlidir. Mesela psikolog burada oturarak (kendi oturduğu yeri kastediyor) sizinle görüşmez. Çocukların kendilerini rahat ifade edebilmeleri için oturdukları odanın renginin bile ona uygun olması gerekir. Bütün bunları bilmemize rağmen çocuklarla görüşebileceği bir yer yok şu anda arkadaşlarımızın. Aile mahkemesinde iyi amaçlarla pedagog, psikolog, sosyal çalışmacı kadroya verildi ama bunun altyapısı sağlanmadığı için bu uzmanlardan biz yeterince fayda sağlayamıyoruz şu anda. Mahkemelerin özellikle aile mahkemelerinin adliyelerden dışarı çıkarılması gerekir. Bir koridorda suça bulaşmamış çocuklar sırf annesi babası boşandığı için gelen çocuklar aynı koridorda elleri kelepçeli çocuklarla beraber bekliyorlar. Onları görmesi bile sakıncalı diyoruz biz. O yüzden adliyelerin bir bölümünde aile mahkemeleri toplanmalı, çalışmalı diğer bölümlerinde diğer mahkemelerle arasına mesafe konulmalı. Daha iyisi klasik adliyelerin dışına çıkarılmalı aile mahkemeleri açısından benim görüşüm budur. Ailelerin geldiği zaman bekleyebileceği salonlar olmalı. Ama bizde duruşma salonu koridorda suçlularla aynı yerde bekliyorlar. Mesela şey yok. Boşanma süreci ve boşanma sonrasında çocukların yaşadığı travmadan çocukları koruyacak bir sistem bir devlet desteği yok. Aileler desteklenmeli. Örneğin kanunda şey var. Tarafların uzlaşmaya daveti, daha sonra davanın esasına girileceği. Bu uzlaşma sırasında mahkeme, uzmanlarından destek ve yardım alınır diye düzenlemiş ama fiziki ortam yeterli olmadığı için taraflarla bu uzlaşmayı görüşmek çok mümkün olmuyor şu anda. Sadece duruşma sırasında kısa ve net bir şekle barışma ihtimaliniz var mı uzlaşma ihtimaliniz var mı? Diye soru yöneltiyoruz. Zaten bir taraf yok derse olmuyor. Yani ön görüşmeler olmalı. Duruşmaya çıkmadan önce taraflarla, az önce söylediğim bu duruşma salonunda olacak bir şey değil. Hâkim kürsüde taraflara uzlaşma teklif ediyor. Uzlaşma yuvarlak bir masa çevresinde olur. Yuvarlak masanın özelliği eşitlik üzerinedir. Dolayısıyla duruşma sırasında biz çok kuru bir teklifte bulunuyoruz. Bu da başarılı sonuç vermiyor. Yani yasada eksiklikler var. Mahkeme uzmanlarının alımı sırasında daha dikkatli olunmalı. Alındıktan sonra bizim psikologların aile terapisi üzerine meslek içi eğitime tabi tutulmaları gerekiyor. Aile terapisi konusunda meslek içi

gerekli altyapı tamamlanmadan hızla yürürlüğe girmesi, mahkeme sayısının, duruşma salonlarının ve uzmanların görüşme yapacakları ortamların eksikliği, mahkemelerin kuruluşu ile amaçlanan ideale ulaşmayı engellediği belirtilmektedir. Sulhe davet kurumunun kanundaki manasıyla uygulanamadığı, bunun taraflar boşanma aşamasına gelmeden, mahkeme dışında, devletin başka kurumları tarafından yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

VII) Denizcilik İhtisas Mahkemeleri

1. Genel Olarak

Denizcilik ihtisas mahkemesi, asliye mahkemesi derecesinde özel görevli mahkemelerdendir. Bu mahkeme yalnızca İstanbul'da kurulmuştur. Kendine ait bir kuruluş kanunu bulunmamaktadır. Ticari davaların genel şartlarını belirleyen Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nın 4. maddesine 5136 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile eklenen son fıkra ile düzenlenmiştir. Bu fıkra “İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü ile Adalet Bakanlığınca, bu

eğitim almayan psikologun aile terapisi yapamayacağını söylüyorlar uzmanlar. Ama biz onlardan aile terapisi bekliyoruz. Yani pratisyen doktordan katarakt ameliyatı yaptırmak gibi bir şey. Onların seçiminde daha özenli davranılmalı. Fizik mezunu bir kişi 3 aylık formasyon eğitimi ile pedagog olmamalı. Hacettepe üniversitesinin çocuk ve ruh sağlığı bölümü var. Oradan mezun olanlar pedagog olamıyor ODTÜ fizik mezunu oluyor. Ben onun araştırmasını yaptım. Acaba Adalet Bakanlığı mı hata yaptı diye düşündük ama yasa çıktığında Adalet Bakanlığı YÖK'e sormuş. Benim kanunumda şu unvanlarda kişiler çalıştıracağım, hangi fakültelerinden pedagog mezun ediyorsun ya da hangi bölümlerden mezun olanlar pedagog olabilir diye sormuş. YÖK Hacettepe üniversitesi 4 yıllık çocuk ve ruh sağlığı bölümünü bildirmemiş, ama formasyon eğitimi alan herkes pedagog olabilir demiş. Kadrolu uzmanların olmaması belki de daha iyi. Dışarıdan alacaktık. Rekabet olacaktı. Beğenmediğin veya işini iyi yapamayan uzmanın raporuna kalmayacaktın, hepsini söylemek istemiyorum. Değiştirme şansım olacaktı. Sistemde hata var. Mesela buradaki uzmanın raporuna itiraz edildiği zaman nereye gideceğimiz belli değil. Normalde usul yasasına göre itiraz edildiğinde başka bir bilirkişiye gidilebilir bunların raporlarıyla bağlı değiliz ama altyapısı yok. Yasa düzenlenmiş değil. İtiraz halinde nereye gidileceği nasıl bir heyet kurulacağı düzenlenmeli.”

Kanunun Dördüncü Kitabında yer alan deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklara bakmak ve asliye derecesinde olmak üzere Denizcilik İhtisas mahkemeleri kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenir” şeklindedir.

Denizcilik ihtisas mahkemesi gibi deniz hukukuyla ilgili olduğundan bu başlık altında incelemeyi uygun gördüğümüz bir diğer mahkeme de deniz müsadere mahkemesidir. Tanrıver tarafından “Deniz Müsadere Mahkemesi”nin de özel görevli hukuk mahkemeleri arasında yer aldığı kabul edilmektedir³⁹². Deniz müsadere mahkemeleri, denizde zabt ve müsadere³⁹³ hukukuna ilişkin işlem ve tedbirlerin, kanuna uygunluğunu denetlemek üzere kurulmuştur. Söz konusu mahkemeler ilişkin hukuki düzenleme, 3894 sayılı Denizde Zabt ve Müsadere Kanunu’nda³⁹⁴ yer almaktadır. Deniz müsadere mahkemeleri, düzenli bir biçimde faaliyet gösteren mahkemeler arasında yer almaz; yargılama yetkileri, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından denizde zabt ve müsadere hakkının kullanılmasına ilişkin kararın yayımlanmasından itibaren başlayan tamamıyla istisnai nitelikte bir yetkidir. Kanuni düzenlemelerin yürürlüğe girdiği 1940 yılından beri, henüz bu mahkemenin fiilen oluşturulmasını gerekli kılan bir durum doğmamıştır³⁹⁵. Görüldüğü gibi bu mahkemelerin uygulamada henüz işleyişe geçmemiş olması, çalışmamızın konusu olan hali hazırda görev yapan, düzenli iş yükü bulunan ve buna bağlı olarak gerek normatif düzenlemeleriyle gerekse uygulamadaki aksaklıklarıyla tartışmalara konu

³⁹² **Arslan/Tanrıver**, s.73vd.; **Tanrıver, Süha**: Kuruluş ve Görevleri İtibariyle Deniz Müsadere Mahkemeleri, SÜHFD,1996/1-2, s.131-135; Makalelerim-1, Ankara 2005, s.78-87.

³⁹³ Zabttan, deniz nakil vasıtası(gemi) üzerindeki emir ve kumanda yetkisinin devralınması(3894 sayılı Kanun m.63) müsadere den ise, elkonulan gemi veya yükünün deniz müsadere mahkemesinin hükmü ile Türk Devleti’nin mülkiyetine geçirilmesi anlaşılmalıdır.(**Kalpsüz, Turgut**: Deniz Ticaret Hukuku, C.1, 3.B., İstanbul 1979, s.187)

³⁹⁴ Resmi Gazete tarih:18.7.1940, S.4564.

³⁹⁵ **Arslan/Tanrıver**, s.74.

teşkil eden özel görevli mahkemeler olduğundan deniz müsadere mahkemesi ayrıca ele alınmayacaktır.

2. Kuruluş Nedenleri

1957 yılından beri yürürlükte bulunan 6762 sayılı TTK'nın özellikle denizcilik sektörünü ilgilendiren "Deniz Ticareti" başlıklı dördüncü kitabında yer alan hükümlerinin günün koşullarına hizmet vermekten uzak kaldığı genel gerekçeyle, TTK'nın gemilerin Türk bayrağı çekme şartları ile istisnaları düzenleyen 823 ve 824. maddeleri; gemilerin sicilden terkinini düzenleyen 851. maddesi; yabancı para birimi üzerinden ipotekleri düzenleyen 939. maddesi ve geminin cebri veya zaruri satışını düzenleyen 1245. maddesinde değişiklik yapılması hususunda Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı TBMM'de Adalet ve Sanayi Komisyonlarında görüşülmüştür. Bu tasarı Sanayi Komisyonunun raporu ile ve TTK'nın 4. maddesinde yapılması öngörülen değişiklik ilave edilip yeniden TBMM Başkanlığına gönderilmiş ve 20.4.2004 tarihinde kabul edilmiştir³⁹⁶.

Bu değişikliğin ardından Adalet Bakanlığının oluru ile İstanbul Denizcilik İhtisas Mahkemesi kurulmuş ve yargı çevresi İstanbul il hudutları olarak belirlenen bu mahkemenin HSYK kararıyla³⁹⁷ faaliyete geçirilmesine karar verilmiştir.

³⁹⁶ 20.04.2004 tarih ve 5136 sayılı Kanun ile TTK'da yapılan değişiklik, RG tarih: 28.04.2004 sayı:25446.

³⁹⁷ HSYK'nın 24.03.2005 tarih ve 188 sayılı kararı; özel kanunlarına göre kurulmuş olan ihtisas mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesi ile ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde bu mahkemelerin görev alanına giren iş ve davalara hangi mahkemenin bakması gerektiği hususlarında,

18- Denizcilik İhtisas Mahkemesi Konusunda;

I- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 20.07.2004 gün ve 370 sayılı Kararı ile İstanbul'da kurulup faaliyete geçirilen Denizcilik İhtisas Mahkemesinin yargı alanının İstanbul ili mülki hudutları olarak belirlenmesine,

II- Denizcilik ihtisas mahkemesi kurulmayan yerlerde

Türk Ticaret Kanununda var olan bazı hükümler, değişen dünya şartları ve denizciliğe paralel olarak yenilenmediği için, yıllardan beri bu husus Türk denizciliğinin gelişmesi önünde önemli bir engel teşkil etmekteydi. Söz konusu değişikliklerle bu gelişime ayak uydurulmaya çalışılmıştır. Deniz ticaretine ilişkin konuların kara ticareti uyuşmazlıklarından nitelik bakımından büyük oranda ayrılması ve uluslar arası ticaretle ilgili uyuşmazlıkların kısa zamanda ve uzmanlıkla çözülmesi ihtiyacı kanun koyucuyu bu konuda uzmanlık mahkemesi kurmaya sevk etmiştir. 5136 sayılı Kanun'da yer alan kuruluş gerekçesindeki ifadelerde de davaların çözümünde sürat ve isabete vurgu yapılmıştır: "...ekonomik ve siyasal gelişmelerin sonucu olarak gündeme yerleşen çevre bilinci, deniz ve denizcilikten yararlanma, ekonomik alanda deniz ve denizciliği kullanma, sektörel bazda denizciliğe ağırlık vermeyi gerektirmiş olup, bu alanda meydana gelen gelişmeler nedeniyle deniz ticaretinde hareketlilik ile bu hareketlilikten ile bu hareketlilikten ortaya çıkan deniz trafiği, buna bağlı olarak denizde can ve mal güvenliği ihtiyacı, kıyı ve deniz tehlikeleri ile mücadele ve denizcilik sektörüne verilen hizmetler hızla artmıştır. Denizcilik alanındaki teknolojik ve bilimsel gelişmeler, yapılan anlaşmalar ile deniz mevzuatının takibi, bu konuda ortaya çıkan problemlerin çözümü için ihdas edilen hukuk (ticaret) mahkemeleri bu hıza yetişememektedir. Ülkemizde deniz

a) Ticaret mahkemesi bulunan yerlerde;

1- Bir ticaret mahkemesi bulunan yerlerde bu mahkemenin,

2- Birden fazla ticaret mahkemesi bulunan yerlerde 1 numaralı ticaret mahkemesinde

b) Ticaret mahkemesi bulunmayan yerlerde;

1- Bir asliye hukuk mahkemesi olan yerlerde bu mahkemede,

2- Birden fazla asliye hukuk mahkemesi bulunan yerlerde, 1 numaralı asliye hukuk mahkemesinde bakılmasına,

ticareti dışındaki birçok olayı, meseleyi ve problemi de çözmeye zorunluluğu, denizcilik konusuna, mahkemelerin yeterince eğilebilme imkânlarını bertaraf etmektedir. Bunun sonucunda da hareket halinde olan gemilerin veya gayet kolaylıkla telef olabilecek veya bozulabilecek yüklerin konu edildiği uyuşmazlıklarda müddeabihlerin yüksek olmasına karşılık, çok büyük meblağlar mahkemelerin uyuşmazlığı süratle çözememesi sebebiyle kaybedilmektedir. İhtiyaç duyulan uyuşmazlığın çözümünde sürattir. Gerek uyuşmazlığın çözümünde beklenen süratin sağlanabilmesi, gerekse konunun adalete, deniz örf ve adetlerine uygun ve en doğru bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için, deniz hukukunda uzmanlaşmış yargı organlarının bu uyuşmazlıkların çözümünde görevlendirilmiş olmasını gerektirdiğinden denizcilik ihtisas mahkemeleri kurulmasının sağlanması amacıyla Kanun Tasarısına 1. madde olarak aşağıdaki maddenin eklenmesi oybirliği ile kabul edilmiştir” denilerek 20.04.2004 tarih ve 5136 sayılı Kanun ile TTK’nın 4. maddesine eklenen son fıkra ile denizcilik ihtisas mahkemesinin kurulması öngörülmüştür³⁹⁸.

Sonuç olarak denizcilik ihtisas mahkemesinin kuruluş nedeni bir yandan ulusal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan iş ve eylemlerin olabildiğince hızlı bir şekilde yerine getirilmesi ve bu arada çıkan uyuşmazlıkların bir an önce sonuçlandırılması, öte yandan kendine özgü, hukuk disiplininin bu konuda uzmanlaşmış hâkimler tarafından daha iyi ve hızlı anlaşılabilip, uygulanabileceği düşüncesi olduğunu söylemek mümkündür.

³⁹⁸ 5136 sayılı Kanun m.1 gerekçesi.

3. Görev ve Yetkileri

Denizcilik ihtisas mahkemesi TTK'nın Dördüncü Kitabında yer alan deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklara bakmak üzere kurulmuştur. TTK'nın Dördüncü Kitabını oluşturan 816 ila 1262. maddeleri arasında deniz ticareti, bayrak, gemi sicili, mülkiyet ve diğer aynı haklar, kaptan, deniz ticareti mukaveleleri, deniz kazaları, gemi alacaklıları ve yük alacaklıları konularında düzenlemeler yer almaktadır. Bu mahkemeler ile asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisidir³⁹⁹. İstanbul Denizcilik İhtisas Mahkemesi'nin faaliyete geçmesiyle bu mahkemenin yargı alanı içinde görev yapan tüm asliye ticaret mahkemelerinin TTK'nın Dördüncü Kitabında yer alan deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklarla ilgili görevleri sona ermiş durumdadır⁴⁰⁰.

Denizcilik ihtisas mahkemesinin asliye derecesinde bir mahkeme olduğu kanun maddesinde açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu belirleme, mahkemenin görevine girecek dava ve işlerin saptanmasında önem kazanmaktadır. Kanun hükmünden, denizcilik ihtisas mahkemesinin miktar ve değeri ne olursa olsun TTK'nın deniz ticaretine ilişkin dördüncü kitabı kapsamına giren her türlü dava ve işlere bakacağı gibi bir sonuç çıkarmak mümkün ise de; mahkemenin asliye derecesinde olduğunun özellikle belirtilmiş olması, mahkemenin bakacağı para ile değerlendirilebilen dava ve işlerin genel hükümler itibarıyla asliye hukuk mahkemesinin görevine giren dava ve işler olduğunu göstermektedir. Asliye hukuk mahkemeleri, sulh hukuk mahkemelerinin görevleri dışında kalan ve özel hukuk ilişkilerinden doğan her türlü dava ve işler ile kanunların verdiği diğer dava ve işlere bakar⁴⁰¹.

³⁹⁹ Kuru, C.I, s.719.

⁴⁰⁰ Yılmaz, Orhan: Denizcilik İhtisas Mahkemeleri, İstanbul Barosu Dergisi, C.79 S.2005/2, s.424.

⁴⁰¹ 5235 sayılı Kanun m.6/2.

Denizcilik ihtisas mahkemesi de asliye derecesinde bir kanun olarak belirtildiği için, bakacağı dava ve işler arasında miktar ve değeri para ile ölçülebilenlerin, sulh hukuk mahkemesinin görevine girmeyen dava ve işler olarak belirlendiği kabul edilmektedir⁴⁰².

4. Örgütsel Yapısı

HSYK'nın 20.7.2004 tarih ve 370 sayılı kararları ile İstanbul 8. Asliye Hukuk Mahkemesi kaldırılarak mahkemeye denizcilik ihtisas mahkemesi olarak çalışması konusunda yetki verilmiştir⁴⁰³. Denizcilik ihtisas mahkemesi yalnızca İstanbul'da bulunmaktadır. Yargı çevresi İstanbul il hudutları olarak belirlenen bu mahkemenin kanunu açık hükmü gereği⁴⁰⁴ iş durumunun gerekli kıldığı başka il ya da ilçelerde de kurulması mümkündür. Tek hâkimli bir mahkeme olarak faaliyet göstermektedir. Deniz ticareti ile ilgili uyuşmazlıkların İstanbul'da yoğunlaşması sebebiyle bu kentte kurulması isabetli olmuştur.

Mahkemelerin tek hâkimli olarak kurulacağına dair kanunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. TTK m.4/3'te denizcilik ihtisas mahkemesinin asliye hukuk mahkemesi derecesinde olduğu belirtildiği için asliye hukuk mahkemesi gibi tek hâkimli olarak faaliyete geçildiği düşünülmektedir. Ancak bu davalara daha önce asliye ticaret mahkemelerinde bakıldığı ve asliye ticaret mahkemelerinin heyet halinde çalıştığı dolayısıyla bu mahkemelerin de heyet halinde çalışması gerektiği, hukuki ve fiili durum arasında çelişki bulunduğu yönünde eleştiriler mevcuttur⁴⁰⁵.

⁴⁰² **Yılmaz**, s.423.

⁴⁰³ Bkz. yuk. dpn.345, **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.76.

⁴⁰⁴ 5136 sayılı Kanun ile değişik TTK m.4/3: “İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde.....Denizcilik ihtisas mahkemeleri kurulacağı.”

⁴⁰⁵ **Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2006**, s.234; **Yılmaz**, s.426.

Ayrıca kanımızca deniz ticaretine ilişkin konuların özel ve önemli görülerek ayrı bir uzmanlık mahkemesi kurma ihtiyacı duyulduğuna göre heyet halinde çalışan bir mahkemenin daha isabetli kararlar vereceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Denizcilik ihtisas mahkemesi TTK'nın 4. maddesi ile kurulmuştur ve kendine has özel bir kuruluş kanunu bulunmamaktadır. Bu maddede ayrıca bu mahkemenin asliye derecesinde olduğu belirtilmiştir. Bu madde dışında denizcilik ihtisas mahkemesi ile ilgili herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Bütün bu verilerden bu mahkemede uygulanacak yargılama usulüne dair bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir. Burada lâfzî yorum yaparak kanunda asliye derecesinde denildiği için asliye hukuk mahkemelerinde uygulanan yazılı yargılama usulü uygulanır demek mümkündür. Ayrıca bu mahkeme kurulmadan önce burada görülen dava ve işlere bakan asliye ticaret mahkemelerinde de yazılı yargılama usulünün uygulandığı gözönünde bulundurulduğunda böyle bir tespitte bulunmak mümkündür.

6. Sonuç ve Öneriler

Denizcilik alanındaki teknolojik ve bilimsel gelişmeler, yapılan anlaşmalar ile deniz mevzuatının takibi, bu konuda ortaya çıkan problemlerin çözümü için mevcut asliye ticaret mahkemeleri yeterli olmamaktadır. Gerek uyuşmazlığın çözümünde beklenen süratin sağlanabilmesi, gerekse konunun adalete, deniz örf ve adetlerine uygun ve en doğru bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için, deniz hukukunda uzmanlaşmış yargı organlarının bu uyuşmazlıkların çözümünde görevlendirilmiş

olmasını gerektirdiğinden denizcilik ihtisas mahkemeleri kurulmasının sağlanması amacıyla denizcilik ihtisas mahkemesinin kurulması kanımızca isabetli olmuştur. Gerekli görüldüğü takdirde bu mahkemenin deniz ticaret hacmi fazla olan diğer illerde de kurulması kanunun amacının sağlanması açısından yararlı olacaktır.

SONUÇ

Bu incelememizde, ülkemizdeki özel görevli mahkemelerin kuruluş, işlev ve işleyişlerini doktrin ve uygulama ile birlikte ele alıp bu konuda gözlenen bazı sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerilerini ortaya koymaya çalıştık.

Girişte de belirtildiği gibi özel görevli mahkemeler ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların artması üzerine ortaya çıkan gereksinimi karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Medeni yargılamada ilk derece mahkemeleri, genel görevli mahkemeler ve özel görevli mahkemeler olarak ayrılmışlardır. Genel görevli mahkemelerin bakacakları davalar; belirli kişi ve gruplara göre sınırlandırılmamış olup, aksi belirtilmedikçe, medeni yargılama hukukuna giren her türlü işe bakmakla görevlidirler. Buna karşılık özel görevli mahkemeler belirli kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklara veya belli çeşit uyuşmazlıklara bakmakla görevlidirler. Bir davanın özel görevli mahkemede bakılacağına dair özel bir kanun hükmü bulunmuyorsa her dava, genel görevli mahkemelerde görülür. Özel görevli mahkemelerin hangi çeşit davalara bakacakları, özel kanunları ile belirlenir.

Konunun genişliği nedeniyle bütün sorunlar üzerinde derinlemesine durma imkânı olamamışsa da özel görevli mahkemelerin özellikleri genel olarak ele alınmış ve aksayan yönler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Hâlihazırda, ülkemizde özel görevli mahkemelerin kendilerinden beklenen yararı gerçekleştirecek durumda olmadıkları doktrin ve uygulamacılar tarafından dile getirilmektedir. Bu olgu kısmen özel görevli mahkemeler ile ilgili kanunlardan ve fakat daha çok ülkemizdeki mahkemeler örgütünün ve bu mahkemelerde görev yapan yargıçların sayı ve nitelik olarak yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır.

Yargıya ayrılan kamu kaynaklarının yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, iyi yetişmiş insan gücünün yargı hizmetine daha fazla katılmasını ve muhafaza edilmesini sağlayıcı düzenlemelerin yetersiz kalması ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkin bir şekilde işlemlerini büyük ölçüde aksatmaktadır.

Gerçekten de bugün ilçelerimizin yarısına yakın kısmı tek hâkimle birden fazla mahkemenin görevini üstlenmiştir. Bu yargıçlar diğer işler yanında özel görevli mahkemelerin görev alanına giren işleri de yürütme durumundadırlar. Oysa özel görevli mahkemeler, istenen düzeyde bir çalışmaya ancak bu mahkemelerin görev alanına giren konularda birer uzman olarak yetişmiş yargıçlarla ulaşabilirler.

Diğer yandan da tek tek özel görevli mahkemeler ile ilgili kanunlardan kaynaklanan bazı aksaklıklar bulunmaktadır. Özel görevli mahkemelerin büyük bir kısmının kendine has bir kuruluş kanunu bulunmamaktadır. Bugün bu mahkemeler ile asliye hukuk mahkemelerinde yargılama usulü arasında önemli bir fark kalmamıştır. Bu konuda kanuni düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir. Burada Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısında yargılama usullerinin basit ve yazılı yargılama usulü olarak ikiye indirildiğini belirtmek gerekmektedir. Seri ve sözlü yargılama usulü ile yargılama yapılan mahkemelerde söz konusu usullerin yerine basit yargılama usulünün kullanılacağı belirtilmiştir. Tasarı bu şekliyle kanunlaşırsa, yargılama usulleri mahkemenin uzmanlık alanındaki ihtiyaçlar dikkate alınarak tekrar gözden geçirilmeli ve bu doğrultuda etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak uzmanlık mahkemeleri hâkimleriyle görüşmeler yapılmış; bu görüşmeler sonucunda hâkimlerden edinilen

genel izlenim, mahkemelerin şu anki durumuyla bile işlevsel olduğu, medeni yargılamada büyük bir ihtiyaca cevap verdiği, uzmanlık mahkemelerinde yargılamanın usul ekonomisi ilkesine daha uygun bir şekilde yapıldığı yönünde olmuştur.

Modern dünyada ve buna paralel olarak modern bilimin neredeyse her alanında, temel ilkelerle bağlantı koparılmadan, uzmanlaşma, derinlemesine araştırma ve inceleme imkânı sağlanmak suretiyle bilim dünyasına daha büyük bir katkı sağlanmakta ve verim elde edilmektedir. Hukuk dışındaki bilim dallarına baktığımızda uzmanlaşmanın baş döndürücü bir hızla ilerleme kaydettiğini görmekteyiz. Bilim, sürekli değişen ve gelişen bir organizmadır. Bir insan beyninin bu kadar ince detayları ve gelişmeleri tek başına takip etmesi oldukça zordur. Bu nedenle, her bilim dalı uzmanlaşmaya önem vermiş ve bu şekilde verimliliği artırmanın yolunu tutmuştur. Hukuk alanında da doktrinde spesifik alanlarda yapılan çalışmalar sevindirici bir artış göstermekte, ancak bu çalışmalar uygulamaya büyük oranda yansıyamamaktadır. En basit alanda bile var olan uzmanlaşma, henüz yargı sistemimizde etkisini gösterememektedir. Söz konusu çalışmalar göstermektedir ki hukukun belli alanlarında uzmanlaşma gerek doktrinde gerekse uygulamada artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Bir hâkimden her şeyi bilmesini beklemek en azından bilimsel verilerle örtüşmemektedir.

Sürekli artan bir iş yükü ve Yargıtay'dan bozularak dönen dosyalarla yargı sistemi, tıkanma noktasına gelmektedir. Bu durumda karşımıza hâkimlerin sayı bakımından yetersizliği sorununu ortaya çıkmaktadır. Çünkü uzmanlaşmanın mümkün olabilmesi için yeterli sayıda hâkim ve kalem personeline ihtiyaç vardır. Ancak, bu eksiklik, uzmanlaşmaya geçmemiz için bir engel değildir. Yargı mensubu

sayısının artırılması bu soruna uzun vadede bir çözüm sunmaktadır. Kısa vadede meslekte uzmanlaşma sorunun çözümü için farklı öneriler getirilebilir. Bu doğrultuda, mesleğe girişte hakimlere belli alanlara yönelme imkânı ve daha sonra kendi isteği dahilinde branş değişikliği hakkı tanınması bir öneri olarak düşünülmelidir.

Yine yukarıdaki paragrafla bağlantılı olarak mahkemelerin örgütsel yapısında meslekten olmayan hâkim veya uzman kişilerin bulunmasına imkân tanıyan kanuni düzenlemeler yapılmalıdır. Hâkimler ve Savcılar Kanununda yapılacak değişikliklerle yargılamaya bu kişilerin de dahil edilmesine izin verilmelidir.

Adalet hizmetlerinde adil, gerçek adalete ulaşma yolunda hızlı ve etkin sonuç almayı sağlamak üzere köklü düzenlemeler yapılmalıdır. Yargı ile ilgili düzenlemeler yapılırken, kişilere sağlanan kanuni güvenceler zedelenmeden gerçek adalete ulaşmak, temel hedef olarak gözönünde bulundurulmalıdır. Hukuk kurallarının sosyal korumanın yanı sıra, sosyal düzenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin de bir aracı olması sağlanmalıdır. Yürürlükteki kanunların, özellikle yargılamaya ilişkin temel kanunların, çağdaş gelişmelere uygun bir şekilde yeniden gözden geçirilmesine devam edilmelidir.

Yargı görevini yapan hâkimlerin yeterli hukuk formasyonuna sahip olmaları gerektiğinden, hâkimlerin görev yaptıkları özel görevli mahkeme ile ilgili gerekli eğitimlerden geçmeleri sağlanmalıdır. Mahkeme kararlarının etkililiğini arttırmak ve uygulamaları güçlendirmek için; bilim, eğitim, meslek çevreleri ile karar vericilerin ortak bir zeminde buluşmaları sağlanmaya çalışılmalı, mevzuatı ve uygulamaları geliştirici, çalışma koşullarını ve işleyiş mekanizmalarını ekip çalışmasına göre yapılandırıcı bilimsel çalışmalara olanak yaratılmalıdır.

Bilim ve teknolojide meydana gelen değişikliklerle uyumlu olarak, adalet hizmetlerinin sunumunda kalitenin artırılması için adalet hizmetlerine ayrılan kaynak artırılmalıdır.

Bir hâkimin belli bir hukuk alanında uzmanlaşması genel hukuk nosyonunun eksik olduğu anlamına gelmez. Elbette temel hukuki bilgilerine ve genel yargılama usullerine öncelik verilmelidir ancak bu temel sağlam bir şekilde oluşturulduktan sonra teknik bilgilerin öğrenilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Genel hukuki prensipler ve hukukun özel alanlarındaki kurallara hâkim olmak, uzmanlaşmak aynı amaca hizmet etmektedir. Bu açıdan belli alanlara yönelip uzmanlaşmak isteyen hukukçular teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak, uzmanlaşmanın anlamı üzerinde düşünölmeli, uzmanlaşmanın hangi şekilde işlevsel ve yararlı olacağı dikkate alınarak bu alanda yapılacak çalışmalara bu bakış açısıyla devam edilmelidir.

ÖZET

Medeni yargılamada hüküm mahkemeleri genel ve özel görevli mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılır. Bakacakları işler belirli kişi ve konulara göre sınırlandırılmamış olan, aksi belirtilmedikçe medeni yargılama hukukunun uğraşı alanına giren her türlü işe bakan mahkemeler genel görevli mahkemelerdir.

Buna karşılık belli kişiler arasında veya belli çeşit uyuşmazlıklara bakmak için kurulmuş olan mahkemelere özel görevli mahkemeler denir.

Asıl olan bir davanın genel görevli mahkemelerde görülmesidir. Yani özel görevli mahkemelerde bakılacağına dair özel bir kanun hükmü bulunmayan her dava genel görevli mahkemelerde görülür. İstisnai nitelikte olan özel görevli mahkemelerin hangi çeşit davalara bakacakları özel kanunlar tarafından belirlenir.

Son yıllarda çözümü özel nitelikte uzmanlık gerektiren uyuşmazlıklardan doğan davaların ve buna bağlı olarak hukuk dallarının arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum özel nitelikte uyuşmazlıkların özel usuller içinde, uzman kişiler eliyle çözümlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Söz konusu ihtiyaç, hukuk davaları içinde özel nitelikte uyuşmazlıklardan doğan davaların ayrı bir yargı çeşidi olarak gelişmesine ve bu davaların çözümü için ayrı mahkemeler kurulmasına sebep olmuştur.

Birer uzmanlık yargı yeri konumunda olan özel görevli mahkemeler mutlaka özel bir kanun hükmü ile kurulurlar (Anayasa m.142). Bu kanunlar ayrıca özel görevli mahkemelerde uygulanacak yargılama usulleri hakkında hükümler de içerebilirler. Bu özel usul hükümleri dışında genel usul hükümleri de uygulanır.

Medeni yargılama sisteminde ayrı bir özel görevli mahkeme kurulmasının sebepleri ile doktrindeki tüm görüşler aşağıdaki üç nokta üzerinde birleşmektedir:

- 1.Özel uyuşmazlıkların çözümünün uzmanlık bilgisi ve sürat gerektirmesi.
- 2.Özel görevli mahkemelerde meslekten yetişmiş hâkimlerden ve meslekten olmayan hâkimlerden veya kadrolu uzman kişilerden yararlanma ihtiyacı.
- 3.Özel görevli mahkemelerde farklı bir yargılama sisteminin uygulanması.

ABSTRACT

In civil procedure, the jurisdiction courts are separated into two, as courts of general and special jurisdiction. The courts, which look after all kinds of affairs that fall under the law of civil procedure and are not limited by the cases they may preside over by certain people or subjects, and that preside over any type of case that falls within the area of civil procedure law unless stated otherwise, constitute the general courts.

On the contrary, the courts, which are established to preside over cases among certain people or with the purpose of handling certain disputes, are called special courts.

The principal is that hearing of a case should be held at general courts. In other words, every case that does not have a provision of the law as to its being heard at special courts, are heard at general courts. The types of cases special courts will preside over are determined by special laws.

In recent years, it has been observed that the cases arising from disputes that require specialized expertise in their resolution and the areas of law related to such are increasing. This fact has caused the necessity to solve the disputes with a special characteristic by the hands of the competent persons within special procedures. The necessity in question has caused the cases arising from disputes of a special characteristic within civil cases to develop as a separate type of jurisdiction and the foundation of separate courts for the solution of such cases.

The special courts, which are the locations of specialized jurisdiction, are definitely founded with a special provision of law (Constitution a.142). These laws

also include provisions about proceedings to be applied at the special courts. General procedural provisions are also applied besides these special procedural provisions.

All opinions in the doctrine concerning the reasons to establish a separate special court in the civil procedure system are merged into the three points below.

1. The solution of special disputes requires the knowledge of a specialist and speed.

2. In special courts, there is the necessity of benefiting from the professional judges or judges, who are not from the profession, or competent persons on permanent staff.

3. There is the requirement of application of a different judicial system in the special courts.

The subject of the thesis consist of; the determination of the criteria used in determining the rules of jurisdiction, the reasons for the requirement of the special courts, specialization, examination of the proceeding of the available special courts and determining different special courts, which are required in implementation.

The study will widely reflect the state the implementation is in since it includes the discussions held with the implementers in accordance with qualitative research method. From this aspect, it is desired to be a guide to the Legislative and Executive organs with regards to the attitude to be taken concerning the special courts going forward.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Bu mahkemeye atanmadan önceki göreviniz ve görev yerinizi öğrenebilir miyim?
2. Bu mahkemeye atanmanızın hangi ölçütler dikkate alınarak yapıldığını düşünüyorsunuz?
3. Özel görevli mahkemelerin kurulmasından önce bu tür davalara bakmakta mıydınız? Prosedür, işleyiş bakımından bir fark olduğunu düşünüyor musunuz? (Asliye Hukuk ve Sulh Hukuk Mahkemeleriyle Özel görevli mahkemeler arasında işleyiş açısından bir fark görüyor musunuz?)
4. Göreve başlamadan önce veya başladıktan sonra bu mahkemede görülen dava türleriyle ilgili hizmet içi eğitim aldınız mı? (ya da bu konuda bir sertifika programına, kursa veya yüksek lisans programına katıldınız mı?) Bu eğitimler hakkında ne düşünüyorsunuz, yetersiz buluyorsanız nasıl olmalı sizce?
5. Özel görevli mahkemelerdeki hâkim sayısı hakkında ne düşünüyorsunuz? (tek hâkimli/toplu mahkeme)
6. Özel görevli mahkeme hâkimlerinin karar alırken bilirkişiye başvurmaları hakkında ne düşünüyorsunuz? Siz böyle bir ihtiyacı hissediyor musunuz?
7. Bu mahkemelerin örgütsel yapısında meslekten olmayan hâkimlere yer verilmesi bilirkişiden beklenen katkıyı sağlayabilir mi? Bu mahkemelerin örgütsel yapısında meslekten olmayan hâkimlere yer verilmesiyle bilirkişiden beklenen katkının sağlanabileceğine yönelik görüşler var bu konuda ne

düşünüyorsunuz? Tabii bu soruyu meslekten olmayan hâkimler için Anayasal bir engel olmamasından yola çıkarak soruyorum.

8. Aile mahkemelerine atanan uzmanlar hakkında ne düşünüyorsunuz? Diğer özel görevli mahkemelerde de benzer uzmanlardan yararlanılabilir mi?
9. Özel görevli mahkemelerin sadece belli yerlerde ve ihtiyaçların yoğunlaşması üzerine kurulması kuralını yerinde buluyor musunuz? Bu durumda özel görevli mahkeme kurulan yerler ile kurulmayan yerlerde hukuki himayenin sağlanması bakımından bir eşitsizlik olduğu söylenebilir mi?
10. Sizce özel görevli mahkemelerin kuruluş amacı nedir? Bireylere hukuki himaye sağlama yönünde bir işlevi olduğu konusundaki görüşleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Cevabınız evet ise mahkemenin kuruluş biçimi, işlevi yerine getirmeye elverişli olarak mı tasarlanmıştır?
11. Bugün var olan uygulamaya bakınca özel görevli mahkemelerin kurulmasıyla amaçlanan hedeflere ulaşılabildiğini düşünüyor musunuz?
12. Özel görevli mahkemelerde HUMK'taki yargılama usullerinin ve ilkelerinin uygulanması yerinde midir? (Hâkimin aktif rol oynaması, taraflarca hazırlama ilkesi, resen araştırma ilkesi vs.)
13. Mahkemelerde aynı yargılama usulü kullanıldıktan sonra özel görevli mahkemeleri özel ya da farklı kılan nedir?
14. Özel görevli mahkeme kurulmasının tarafınızca gözlemlenen olumlu sonuçları nelerdir?
15. Sizce yeni özel görevli mahkeme kurulmasına ihtiyaç var mı?

16. Uygulamadaki haliyle kuruluş (örgütsel yapı) bakımından özel görevli mahkemelerle ilgili görüşleriniz nelerdir?
17. İşlevler bakımından özel görevli mahkemelerin var olan durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
18. İşleyiş bakımından özel görevli mahkemelerin hali hazırdaki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KISALTMALAR CETVELİ	vi
BİBLİYOGRAFYA	ix
GİRİŞ	1
§ 1.Konunun Önemi, Sınırları ve İnceleme Planı.....	1
A. Konunun Önemi ve Sınırları	1
B. Konunun İnceleme Planı	3
C. Yöntem	4
§ 2.Özel Görevli Mahkemelerin Tarihsel Gelişimi	8
§ 3.Yabancı Hukuk Sistemlerinde Özel Görevli Mahkemeler.....	12
A. Yabancı Hukuk Sistemlerinde Özel Görevli Mahkemeler.....	12
I. Fransa	12
II. İngiltere	15
III. Almanya	16
IV. İsviçre.....	18
V. İtalya.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELERİN KURULUŞU İLE İLGİLİ

TEMEL KAVRAMLAR VE TARTIŞMALAR

§ 4. Yargı Kolu ve Uzmanlık Olgusu.....	19
A. Yargı Kolu ve Görev Bakımından Özel Görevli Mahkemeler	19

B. Uzmanlık Olgusu.....	24
I) Yargıda Uzmanlık Mahkemesi Lehinde ve Aleyhinde Görüşler	25
II) Hâkimlerin Nitelikleri ve Meslekten Olmayan Hakim Sorunu.	34
III) Bilirkişilik	42
C. Tabîî Hakim İlkesi- Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	51
§ 5. Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Özel Görevli Mahkemeler.....	54
A. Genel Olarak	54
B. Usul Ekonomisi İlkesi-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	55
C. Etkin Hukuki Koruma-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	59
D. Adalete Erişim-Özel Görevli Mahkeme İlişkisi.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

KURULUŞU, İŞLEVLERİ VE İŞLEYİŞİ BAKIMINDAN ÖZEL GÖREVLİ MAHKEMELER

§ 6. Medenî Yargı Örgütü İçinde Özel Görevli Mahkemeler	66
A. Genel Olarak Medenî Yargı Örgütü.....	66
I) Genel Görevli Mahkemeler.....	68
1.Sulh Hukuk Mahkemesi.....	68
2.Asliye Hukuk Mahkemesi.....	69
3.Asliye Ticaret Mahkemesi	70
II) Özel Görevli Mahkemeler.....	72
B. Kuruluşu, İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Özel Görevli Mahkemeler	74

I) İcra Mahkemesi	74
1. Genel Olarak	74
2. Kuruluş Nedenleri	74
3. Görev ve Yetkileri	77
4. Örgütsel Yapı	79
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	81
6. Sonuç ve Öneriler	82
II) İş Mahkemesi.	84
1. Genel Olarak	84
2. Kuruluş Nedenleri	85
3. Görev ve Yetkileri	88
4. Örgütsel Yapı	91
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	97
6. Sonuç ve Öneriler	100
III) Kadastro Mahkemesi	102
1. Genel Olarak	102
2. Kuruluş Nedenleri	103
3. Görev ve Yetkileri	104
4. Örgütsel Yapı	105

5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	107
6. Sonuç ve Öneriler.....	108
IV) Tüketici Mahkemesi.....	109
1. Genel Olarak.	109
2. Kuruluş Nedenleri	111
3. Görev ve Yetkileri.....	113
4. Örgütsel Yapı	117
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	118
6. Sonuç ve Öneriler.....	123
V) Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi	124
1. Genel Olarak	124
2. Kuruluş Nedenleri	127
3. Görev ve Yetkileri.....	131
4. Örgütsel Yapı	134
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	140
6. Sonuç ve Öneriler.....	146
VI) Aile Mahkemesi	147
1. Genel Olarak	147
2. Kuruluş Nedenleri	149

3. Görev ve Yetkileri.....	155
4. Örgütsel Yapı	156
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	171
6. Sonuç ve Öneriler.....	178
VII) Denizcilik İhtisas Mahkemesi	184
1. Genel Olarak	184
2. Kuruluş Nedenleri	186
3. Görev ve Yetkileri.....	189
4. Örgütsel Yapı	190
5. Yargılama Usulü ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	190
6. Sonuç ve Öneriler.....	191
SONUÇ.....	193
ÖZET	198
ABSTRACT	200
EK.....	202

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
AD	:	Adalet Dergisi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Any.	:	Anayasa
aşa.	:	Aşağı
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYM	:	Anayasa Mahkemesi
B.	:	Bası
b.	:	Bent
Batider	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BBD	:	Bursa Barosu Dergisi.
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
c.	:	cümle
Çev.	:	Çeviren
D.	:	Dergi
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilâtı
dpn.	:	Dipnot
E.	:	Esas
g.m.	:	geçici madde

HD	:	Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HSYK	:	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK	:	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İİK	:	İcra ve İflas Kanunu
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İz.BD	:	İzmir Barosu Dergisi
K.	:	Karar
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KK	:	Kadastro Kanunu
m.*	:	madde
RG	:	Resmi Gazete
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
sK.	:	Sayı Kanun
SÜHFD	:	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB	:	Türkiye Barolar Birliği
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBBY	:	Türkiye Barolar Birliği Yayını
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TKHK	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun.

* “m” kısaltması, kural olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu maddelerini göstermektedir. Başka bir kanun maddesi belirtiliyorsa, ilgili kanun ismi “m” kısaltılmasından önce belirtilmiştir.

TMK	:	Türk Medenî Kanunu
TNBHD	:	Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
vb	:	ve benzeri
vd	:	ve devamı
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi
yuk.	:	Yukarı

BİBLİYOGRAFYA*

- AKKAN, Mine** : Medeni Usul Hukukunda Etkin Hukuki Koruma,
Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi,
2007/1, s.29-68.
- AKTAŞ MAVİLİ, Aliye** : Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları, Ankara 1997.
- ALANGOYA, Yavuz/
YILDIRIM, Kamil/**
- DEREN YILDIRIM, Nevhis**: Medeni Usul Hukuku Esasları, 5. Bası, İstanbul 2005.
- ALICA, Türkay** : Hâkimlerin Eğitimi – Katılımcıların Perspektifi,
Türkiye’de Fikri-Sınâî Hakların Etkin Uygulanması
Semineri, İstanbul, 6-7 Mayıs 2004.
<http://www.abgm.adalet.gov.tr>
- ANSAY, Sabri Şakir** : Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı, Ankara 1960.
- ARAS, Bahattin** : Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile
Mahkemeleri, Ankara 2007.
- ARAS, Bahattin** : Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türk
Aile Mahkemelerinin Yapısı, ABD 2006/2, s.89-114.
- ARAS, Bahattin** : Aile Mahkemelerinde Yargılama Usulü, ABD
2007/2, s.158-178.

* Aynı yazarın birden fazla eserinden birden çok yararlanıldığında çalışmadaki anılış parantez içinde verilmiştir.

- ARIKAN, Serdar** : Fikri ve Sinaî Haklar Hukuk Mahkemeleri, Ankara 2004, ABD ile Türkiye’de Fikri ve Sinaî Mülkiyet Haklarının Etkin Korunması Semineri, Ankara 9-10 Eylül 2004.
<http://www.abgm.adalet.gov.tr>
- ARSLAN, Ramazan/**
TANRIVER, Süha : Yargı Örgütü Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2001.
- ARSLAN, Ramazan** : Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay’ın Etkisi, Yargıtay Dergisi 1989/1-4, s. 156-183.
(Arslan-Bilirkişilik Uygulaması)
- ARSLAN, Ramazan** : Bilirkişilik, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s.190-210.
(Arslan-Bilirkişilik Sempozyumu)
- AŞÇIOĞLU, Çetin** : Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, C.V, Ankara 1988, s.105-137.
- ATALAY, Oğuz** : Hukuk Yargılamasında Bilirkişilik Uygulamasına İlişkin Bazı Sorunlar, Manisa Barosu Dergisi, Y.14, 1995, S.53-54, 70. Yıl Özel Sayısı, s.134-140.
- ATALI, Murat** : Hukuk Yargılamamızda Genel Mahkemeler, Görev Kavramı ve Görevsizlik Kararı, Prof. Dr. Halil Cin’e

Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı,
Konya 1995, s.525-551.

ATALI, Murat : Genel Mahkemelerle Ticaret Mahkemeleri
Arasındaki İşbölümü, Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Konya 1993.

AYAN, Mehmet : Kadastro Mahkemesi, SÜHFD C.7 S.1999/1-2,
s.221-241.

BAKTIR, Selma : Aile Mahkemeleri, Ankara 2003.

BARIKAN, Aziz : Adalette Sürat ve Mahkeme Teşkilatı, ABD,
1951/88-89, s.2-4.

BAŞARAN, Başar : Adil Yargılanma Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Ankara 2007.

BAŞLAR, Kemal : Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Ankara
2005.

BAŞTERZİ, Fatma : İş Yargısı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Ankara 1999.

BELGESAY, Mustafa Reşit: İhtisas Mahkemeleri ve Mahkemeler Arasında Vazife
İhtilafları, İÜHFM, C.IX, S.1-2, s.249-256.

BİLGE, Necip/ÖNEN, Ergun:Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.

- BİLGE, Necip** : Alman Medeni Yargısında Reform Hazırlıkları, Adalet Dergisi, Mayıs-Ağustos 1963, S.5-8, s.513-529.
- BİRBEN, Erhan/**
ÖKTEM, Sezgi : İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan Cilt II, İstanbul 2001, s.1066-1143.
- BOZKURT, Argun** : İş Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun Tasarısı için Öneri ve Eleştiriler, ABD 1994/3, s.439-444.
- BOZKURT, Argun** : İş Yargılaması Usul Hukuku, Ankara 2003.
- BOZKURT, Gülnihal** : Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, Ankara 1996.
- BÜYÜKTANIR, Tahir** : Aile Mahkemeleri, ABD 2003/1, s.29-39.
- CILGA, İbrahim** : Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme,
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailemahkemesi.htm>
- CILGA, İbrahim** : Aile Mahkemelerinin İşleyişi ve Uygulama Sorunları Konusunda Ankara’daki Aile Mahkemelerinde

Görevli Hâkim ve Uzmanların Görüşleri, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C.16, S.2, Yıl:2005, s.7-33.

ÇAMOĞLU, Ersin : Ticaret ve Hukuk Mahkemeleri Ayrımının Sonuçları, İÜHFM, C.29, S.4, s.1046-1062.

ÇENBERCİ, Mustafa : İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969.

ÇİÇEKLİ, Bülent : Bilirkişilik Uygulamasındaki Aksaklıklar ve Çözüm Önerileri, Türkiye Barolar Birliği “Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi” Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.492-510.

ÇİFTÇİ, Baran : Aile Mahkemeleri Uzmanlarının Hukuki Niteliği ve Mesleki Uygulama Sorunları, ABD 2007/3, s.173-178.

DEMİRCİOĞLU, Yaşar : Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Güvenceleri, Ankara 2007.

DERYAL, Yahya : Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması, ABD 2001/3, s.15-36.

DİNÇ, Güney : Tüketici Mahkemeleri, İz.BD 1983/4, s.3-5.

DİNÇ, Güney : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Adil Yargılanma Hakkı, İzmir 2006.

- ERCAN, İbrahim** : Aile Mahkemelerindeki Uyuşmazlıkların Sulh
Yoluyla Çözülmesi, Yavuz Alangoya İçin Armağan,
İstanbul 2007, s.63-102.
- ERDÖNMEZ, GÜRAY** : İş Mahkemeleri ve İş Mahkemelerinde Yargılama
Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Eskişehir 1998.
- EREN, Fikret/**
BAŞPINAR, Veysel : Toprak Hukuku, Ankara 2005.
- ERGÜL, Ergin** : Çağdaş Fransız Yargı Sistemi, Adalet Dergisi, Ocak
2001, S.6, s.31-45.
- ERGÜL, Teoman** : Adalet Hizmetleri Açısından Altıncı 5 Yıllık
Kalkınma Planı, ABD 1990/1, s.10-21.
- GENÇCAN, Ömer Uğur** : Aile mahkemelerine İlişkin Yasal Çerçeve, Aile
Mahkemeleri Yasal Çerçevesi ve Uygulama
Sorunları, 7 Şubat 2004, İstanbul Barosu Kadın
Hakları Komisyonu Yayını, 2004.
- GİLLES, Peter**
(çev.Ejder Yılmaz) : Alman Hukuk (Medeni) Yargılaması Örneğinde
Devlet Mahkemelerinin Aşırı İş Yüğü ve Bu Yüğü
Azaltılması Hakkında Stratejiler, ABD Eylül 1992,
Yıl:45, S.5, s.749-770.

- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz** : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde “Adil Yargılama” , AÜSBFD 1994/1-2, s. 199-233.
- GÖRGÜN, Şanal** : Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 170-178.
- GÖZLER, Kemal** : Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, Bursa 2000.
- GÜNAY, Cevdet İlhan** : İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000.
(Günay-Şerh)
- GÜNAY, Cevdet İlhan** : İş Mahkemelerinin Görevi, ABD 1999/2-3, s.77-103.
- GÜNDÜZ, Adil** : Görevsizlik ve Gönderme Kararları (HUMK 193. md) Üzerine Bir İnceleme, ABD 1973, C.39, s.234-239.
- GÜNEŞ, İlhami** : Uzman Fikri ve Sınai Haklar Mahkemesi, İz.BD, 2006/2, s.35-38.
- GÜRGEN, Orhan** : İngiliz Mahkemeleri Teşkilatı, ABD 1968/6, s.998-1004.
- GÜRDOĞAN, Burhan** : Ticari Usul Hukuku, AÜHFD, C.13, S. 1-2, s.172-193.
- İNCEOĞLU, Sibel** : İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, İstanbul 2008.

- KADIOĞLU, Kamil** : Gerekçeli-Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, İlgili Yargıtay Kararları ve İlgili Mevzuat, Ankara 2000.
- KALPSÜZ, Turgut** : Deniz Ticaret Hukuku, C.1, İstanbul 1979.
- KARAHACIOĞLU, Ali Haydar** : Tapulama Mahkemelerinin Görevleri, Adalet Dergisi 1976/1-2, s.66-75.
- KARAGÜLMEZ, Ali/URAL, Sami Sezai** : Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri, Ankara 2003.
- KARAKAŞ, Mustafa** : Fransa'da İş Mahkemelerinin Kuruluş ve İşleyişleri, ABD 1971/6, s.845-848.
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Cilt V, Ankara 1988, s.132-135.
(Karayalçın-Sempozyum)
- KARAYALÇIN, Yaşar** : Türkiye Adalet Akademisi Niçin ve Nasıl Kurulmalıdır? , Ankara 1972.
- KEYMAN, Selahattin/ÖZGEN, Eralp** : İhtisas Mahkemeleri, ABD 1978/5, s.816-821.
- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Yargının Sorunları, ABD 1987/5-6, s.663-666.

- KILIÇOĞLU, Ahmet** : Yargının Sorunları, Yeni Türkiye Dergisi, Yargı Reformu Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1996, Yıl:2, S. 10, s.285-298.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim** : Markalar ve Patent Mevzuatı, İstanbul 1996.
- KOÇ, Evren** : İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan, İstanbul 2004, s.177-197.
- KOÇAK, Ömer Lütfi** : Kadastro Mahkemesinde Uygulanan Yargılama Usulü, Adalet Dergisi 1988/4, s.89-103.
- KÖROĞLU, Hasan** : Uygulamada ve İctihatta Bilirkişilik, Ankara 1995
- KÖSEOĞLU, Bilal** : Aile Mahkemelerinin İşleyişi, Ankara 2005.
- KUNTER, Nurullah/
YENİSEY, Feridun**
- NUHOĞLU, Ayşe** : Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, İstanbul 2008.
- KURT, Nesibe** : Ticari Yargılama Hukuku, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2002.
- KURU, Baki** : Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.1-6, 6. Baskı, İstanbul 2001.(Kuru-Usul)

- KURU, Baki** : İcra ve İflas Hukuku – El Kitabı, 2. Baskı İstanbul 2006.
(Kuru-İcra El Kitabı)
- KURU, Baki** : İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi), Türkiye Barolar Birliğinin Düzenlediği Birinci Türk Hukuk Kongresi, Ankara 1971, s.39; Makaleler, Ankara 2006, s.429-463.
(Kuru-İş Mahkemeleri)
- KURU, Baki** : Hukuk Davalarının Uzaması Sebepleri, Ankara Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği Birinci Genel Kurulu Çalışmaları, Ankara 1970, s.31-49; Makaleler, Ankara 2006, s.99-116.
(Kuru-Davaların Uzaması)
- KURU, Baki** : Hukuk Davalarında Yargılamanın Çabuklaştırılması için Alınması Gerekli Tedbirler, İBD, Yıl:1984, S.4-6, s.166-186; Makaleler, Ankara 2006, s.117-139.
(Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması)
- KURU, Baki** : Görevsizlik ve Yetkisizlik Kararı Üzerine Yapılacak Muameleler, AÜHFD, 1967, C.24, S.1-4, s.155-181.
- KURU, Baki** : Nizasız Kaza, Ankara 1961.
- KURU, Baki** : Sulh/Asliye Hukuk Ayrımı Kaldırılmalıdır, BBD 1987/29, s.2-3; Makaleler, Ankara 2006, s.3-5.

- KURU, Baki** : Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet-Kaza Yolu, ABD, 1962/2, s. 27-32.
- KURU, Baki/**
ARSLAN, Ramazan/
YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku, 20.Baskı, Ankara 2009.
- KUŞ, Elif** : Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Ankara 2007.
- MAKARACI, Halil** : Müstakil Bir Tereke Mahkemesi Kurulmalıdır, ABD 1973/4, s.676-681.
- NOYAN, Erdal** : Adli Yargı Mahkemeleri, Ankara 2004.
- OĞUZ, Arzu** : Karşılaştırmalı Hukuk, Ankara 2003.
- OKUR, İbrahim** : Aile Mahkemeleri ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar, Hukuk ve Demokrasi Dergisi Şubat 2004, Yıl 1, S: 5, s.24-28.
- OVACIK, Mustafa** : İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Ankara 1986.
- OVACIK, Mustafa** : Türkçe-İngilizce Hukuk Sözlüğü, Ankara 1999.
- ÖNEN, Ergun** : Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972.
- ÖZBEK, Mustafa** : Avrupa Konseyince Adalet Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması İçin Öngörülen Tedbirler, AÜHFD, 2006/1, s.207-292.

- ÖZBEK, Mustafa** : Dünya Çapındaki Adaletle Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD, C. 51, S.2, s.121-162.
- ÖZBUDUN, Ergun** : Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005.
- ÖZDEMİR, Refet** : Fransız İş Mahkemeleri, Adalet Dergisi, 1963/5-8, s.530-547.
- ÖZDEMİR, Şükrü** : Yargılama Organı Mahkemeler, TNBHD 1987/56, s.10-24.
- ÖZTEK, Selçuk** : Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Adaleti İşleyişini İyileştirmeye Yönelik Medenî Usul İlkeleri” Konulu Tavsiye Kararı, Hukuk Araştırmaları 1986/1, s. 9-20.
- ÖZUĞUR, Ali İhsan** : Aile Mahkemelerine İlişkin Uygulama Sorunları, Aile Mahkemelerine İlişkin Yasal Çerçeve ve Uygulama Sorunları, 7 Şubat 2004, İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu.
- PEKCANITEZ, Hakan** : Tüketici Mahkemeleri, İBD 1996, C.70, S.4-5-6, s.141-16 (Pekcanitez- Tüketici Mahkemeleri)
- PEKCANITEZ, Hakan** : Tüketici Sorunları Hakem Heyeti, İz.BD, Yıl:61, 1996/3, s.40-58.

PEKCANITEZ, Hakan : Yargının Hızlandırılmasına İlişkin Avrupa Usul Hukukundaki Gelişmeler, İz.BD, Yıl:65, 2000/4, s.36-59.

PEKCANITEZ, Hakan : Medenî Yargıda Adil Yargılama, İz.BD, 1997/2, s. 35-55.

PEKCANITEZ, Hakan/

ATALAY, Oğuz/

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/

ÖZEKES, Muhammet : İcra ve İflas Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2006.

PEKCANITEZ, Hakan/

ATALAY, Oğuz/

ÖZEKES, Muhammet : Medeni Usul Hukuku, 5. Bası, Ankara 2006.

SANCAR, Mithat : Özel Mahkemelerde Uygulanan Özel Yargılama Usulleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987.

SARISÖZEN, İsmet : İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü Konusunda Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Prof. Dr. Akif Erginay'a Armağan, Ankara, s.201-250.

SENCER, Muzaffer : Toplumbilimlerinde Yöntem, İstanbul 1989.

SİRMEN, Lale/ SÜRAL, Nurhan/

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/

TANRIVER, Süha/

TERCAN, Erdal: : Karşılaştırmalı Hukukta Aile Mahkemeleri ve Türkiye’de Aile Mahkemelerinin Kurulmasında Yararlanılabilecek Bir Model, Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Nisan 2000 C.5 S.3, s.1-32.

SULUK, Cahit : Fikri Mülkiyet Haklarına Genel Bakış, Hukuk Dünyası Dergisi, C.16, S.1/2006, s.45-55.

TANRIVER, Süha : Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, Batider 1995/1-2 C.XVIII, s.151-156, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.53-57. (Tanrıver-Adliye Mahkemeleri)

TANRIVER, Süha : Aile Mahkemelerinin Oluşturulması Üzerine Bazı Düşünceler, TNBHD, 1998/89, s.12-16, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.89-95. (Tanrıver-Aile Mahkemeleri 1998)

TANRIVER, Süha : Aile Mahkemeleri Üzerine Bazı Düşünceler, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağan, Ankara 2003, s.947-953, Makalelerim-I, Ankara 2005, s.181-187. (Tanrıver-Aile Mahkemeleri 2003)

- TANRIVER, Süha** : Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine, AÜHFD 2000/1, s.67-83.(Tanrıver-Hukuk Yargılaması)
- TANRIVER, Süha** : Kuruluş ve Görevleri İtibariyle Deniz Müsadere Mahkemeleri, SÜHFD,1996/1-2, s.131-135; Makalelerim-1, Ankara 2005, s.78-87. (Tanrıver-Deniz Müsadere)
- TANRIVER, Süha** : Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlama Alınması Gereken Temel Önlemler, Türkiye Barolar Birliği “Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi” Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu Sempozyumu, 18-20 Haziran 2008, Ankara, s.201-231.
- TAŞPINAR AYVAZ, Sema** : Medeni Yargı İlk Derece Mahkemeleri Bakımından Yargı Örgütü Hukukundaki Gelişmeler, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2006, .221-236
(Taşpınar Ayvaz- Kurultay 2006)
- TAŞPINAR AYVAZ, Sema** : Medeni Yargılama Usulü, Geciken Yargılamanın Nedenleri ve Sonuçları, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.158-171. (Taşpınar Ayvaz-Kurultay 2008)
- TAŞPINAR, Sema** : Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu, Faruk Erem Armağanı, TBB Yayın No:8, Ankara, 1999, s.759-787. (Taşpınar- Amaç)

- TAŞPINAR, Sema** : Kadastro Mahkemesi Kararlarına Karşı Karar Düzeltme Yoluna Başvurulmasında Miktar veya Değer Sınırı Üzerine Bir HGK Kararı, AÜHFD 1998/1-4, s.319-328.
- TAŞPINAR, Sema** : Bilirkişi Ücreti, Bilirkişilik Sempozyumu (9-10 Kasım 2001-Samsun), TBB Yayını, Ankara 2002, s. 347-395.
(Taşpınar-Bilirkişi Ücreti)
- TERCAN, Erdal** : Temel Özellikleriyle Alman Aile Mahkemeleri (Familiengerichte), TNBHD, S.100, 15 Kasım 1998, s.30-35.
(Tercan- Alman Aile Mahkemeleri)
- TERCAN, Erdal** : Türk Aile Mahkemeleri, AÜHFD 2003/3, s.19-53.
(Tercan-Türk Aile Mahkemeleri)
- TUTUMLU, Mehmet Akif** : Tüketici Hakem Heyetlerinin Yapısı, İşleyişi, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara 2006.
- TUTUMLU, Mehmet Akif** : Tüketici Mahkemelerinde Görülen Tapu İptal ve Tescil Davalarının Doğurduğu Sorunlar ve Bu Davaların Yargılamayı Uzaticı Etkisi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, s.142-158. (Tutumlu-Kurultay)

TUTUMLU, Mehmet Akif : Tüketici Mahkemelerinin Görev ve Yetki Sınırları,
Ankara 2006.

TUTUMLU, Mehmet Akif : Yargıda Uzmanlaşma: Sorunlar ve Öneriler, Radikal
Gazetesi, 09.07.1997, s.9.

TÜMER, Funda/

BIÇAKCI, Muammer/

CILGA, İbrahim/

ÇAY, Fulya : Aile Mahkemeleri, Kuruluşu, İşleyişi ve Yargılama
Usulü, Hukuk Merceği Konferanslar ve Paneller 4,
Ankara 2003, s.665-716.

ULUKAPI, Ömer : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları
(Tüketici Mahkemeleri), Prof. Dr. Şakir Berki'ye
Armağan, Konya 1996, s.77-101.

UYAR, Talih : İcra Hukukunda Yetki-Görev ve Yargılama Usulü,
Manisa 1983.

UYAR, Talih : İcra Tetkik Mercinde Yargılama Usulü (İİK.
Md.18), 75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru
Armağanı, Ankara 2004, s.707-765.

UYAR, Talih : İcra Tetkik Mercinin Görev Alanı, ABD 2004/I,
s.87-146.

- UYAR, Talih** : Yargılamanın Gecikmesi ve Hızlanmasında Özellikle İcra Hukuku Açısından Hâkim, Taraf ve Avukatların Rolü, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s.152-169.
- ÜSTÜN, Gürsel** : Yargısal Uygulamada Fikri Haklar, İBD C.73 S.10-12, s.954-981.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim** : Medenî Yargılama Hukuku, C. I-II, 6. Bası, İstanbul 2000.
- YAVUZ, Nihat** : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, Ankara 2007.
- YILDIRIM, Ali/ŞİMŞEK Hasan** : Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara 2003.
- YILMAZ, Ejder** : Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara 2005.
- YILMAZ, Ejder** : Medeni Yargılama Hukukunda Islah, İstanbul 1982.
- YILMAZ, Ejder** : Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler, Prof. Dr. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s.55-76.
- YILMAZ, Ejder** : Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl:2008, C.57, S.1, s.243-274.
(Yılmaz-Usul Ekonomisi)

- YILMAZ, Ejder** : Bilirkişiliğin Kurumsallaşması Hakkında Bir Kanun Taslağı, Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu/Türkiye Barolar Birliği, 9-10 Kasım 2001, s.538-550.
- YILMAZ, Orhan** : Denizcilik İhtisas Mahkemeleri, İBD C.79 S.2005/2, s.415-426.
- YÜCEL, Mustafa Tören** : Türkiye’de Yargının Etkinliği, Ankara 2008.
- YÜKSEL, Murat** : Yargılama Sisteminin İşleyişini Etkilemesi Bakımından İş Yüğü Sorununun Nedenleri, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, İstanbul, 2001, C.1, s.983-992.
- ZABUNOĞLU, Yahya K.** : Adil Yargılanma Hakkı ve İdarî Yargı, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, İzmir 2000, s. 314-320.
- ZEVLİLER, Aydın** : Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara 2001.
- ZEVLİLER, Aydın/**
AYDOĞDU, Murat : Tüketicinin Korunması Hukuku, Ankara 2004.
- : DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Adalet Hizmetlerinde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000, Yayın No:2506-ÖİK:526.

: DPT 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>

: Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, TC Adalet Bakanlığı, 2008.

: Yargı Reformu Stratejisi Taslağı, TC Adalet Bakanlığı, 2009.

: Mahkemelerin Yönetimi ve Adaletin Kalitesi Semineri, Ankara, 25-27 Eylül 2005.

: Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara 1993.

: TDK Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Ankara 2005.

:Yargılama Düzeninde Kalite, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayını, İstanbul 1998.